

Kriston Edit - Sági Edit - Tóth Gergő

Jogi alapismeretek

(ideiglenes jegyzet)

NOVOTNI KIADÓ

Miskolc

2016.

Kriston Edit – Sápi Edit – Tóth Gergő

Jogi Alapismeretek

Főiskolai jegyzet

Főiskolai szintű igazságügyi igazgatási és MTB szakos, jogi felsőoktatási szakképzésben résztvevő valamint a Miskolci Egyetem egyéb karain jogi ismereteket tanuló hallgatók számára

Kiadó:

„Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért”

Miskolc

2016

Szerzők:

dr. Kriston Edit doktorandusz
dr. Sági Edit tudományos segédmunkatárs
dr. Tóth Gergő tudományos segédmunkatárs

A jegyzet első kiadása alapjául a Miskolci Egyetem ÁJK Polgári Jogi Tanszékének oktató-közössége által létrehozott egyetemi tankönyvek szolgáltak.

Ezek szerzői:

Dr. Barzó Tímea tszv. egyetemi docens
Prof. Dr. Bíró György egyetemi tanár
Prof. Dr. Csécsy György egyetemi tanár DE-ÁJK
Dr. Juhász Ágnes egyetemi adjunktus
Dr. Kaiser Klára egyetemi tanársegéd
Dr. Leszkoven László egyetemi docens
Dr. Makó Péter egyetemi tanársegéd
Dr. Pusztahelyi Réka egyetemi adjunktus
Ujváriné Dr. Antal Edit egyetemi adjunktus

Harmadik átdolgozott kiadás

©Kriston-Sági-Tóth 2016

Tartalom

ELŐSZÓ	9
RÖVIDÍTÉSEK	10
I. JOGI ALAPTAN	11
1. Jog – jogviszony – jogrendszer	11
2. A polgári jog alapelvei	13
3. Jogszabálytan	15
3.1. Jogi norma szerkezete	15
3.2. A jogi norma fajtái	16
3.3. Jogszabály érvényessége, hatályossága, érvényesülése	16
3.4. A jogszabályok alkalmazása	17
4. A polgári jogviszony jellemzői	17
4.1. A polgári jogviszonyok osztályozása	17
4.2. A polgári jogviszonyok szerkezete	18
4.3. A polgári jogviszony alanyai	18
4.4. A polgári jogviszony tárgya	19
4.5. A polgári jogviszony tartalma	19
5. Jogi tények	22
5.1. Emberi magatartások	22
5.2. Emberi és társadalmi körülmények	24
5.3. Közhatalmi aktusok	25
5.4. Embertől független külső körülmények	25
II. SZEMÉLYEK JOGA	27
1. Alapfogalmak	27
2. Jogképesség	27
2.1. Holtnak nyilvánítás	28
2.2. A halál tényének bírói megállapítása	29
3. Cselekvőképesség	29
3.1. Cselekvőképtelen személyek köre és jognyilatkozataik	30
3.2. Korlátozottan cselekvőképes személyek köre és ügyletkötői képességük	32
4. A támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat	35
5. A gondnokság szabályai	36
6. A személyhez fűződő jogok védelme	37
6.1. Egyes személyiségi jogok	38
6.2. Személyiségi jogok érvényesítése	42
6.3. A személyiségvédelem szankciórendszere	42
7. A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok	45
7.1. A jogi személy fogalma	45
7.2. A jogi személy létesítése	46
7.3. A jogi személy szervezeti felépítése	47

7.4. A jogi személy megszűnése	48
7.5. Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban	49
7.6. Ptk-ban szereplő jogi személyek	50
III. SZERZŐI JOG ÉS IPARJOGVÉDELLEM	54
1. A szerzői alkotások védelmének alapjai	54
2. A szerző	55
2.1. A szerző személyhez fűződő jogai	56
2.2. A szerző vagyoni jogai	57
2.3. A felhasználási szerződés	59
2.4. A szerzői jog korlátai	59
2.5. A védelmi idő	61
2.6. Szerzői joghoz kapcsolódó jogok - a szomszédos jogok védelme	61
2.7. Közös jogkezelés	62
2.8. Szerzői jogok megsértése – a szerzői jogbitorlás	62
3. Iparjogvédelem	63
3.1. A találmányok jogi védelme – a szabadalom	64
3.2. A feltaláló jogai és kötelezései	64
3.3. Szolgálati és alkalmazotti találmány	65
3.4. A szabadalmi oltalom keletkezése, megszűnése	66
3.5. Bitorlás	66
3.6. A szabadalom hasznosítása	67
3.7. Szabadalmi kényszerengedélyek	67
3.8. A formatervezési minta oltalma	67
3.9. Használati minta oltalma	68
3.10. Védjegy	69
3.11. A földrajzi árujelzés és az eredet-megjelölés	70
IV. CSALÁDJOG	71
1. Rendszertani alapok	71
1.1. A családjog alapelvei	71
1.2. A családjog belső tagozódása	72
2. A házasság	73
2.1. A jegyesség	73
2.2. A házasság fogalma, a házasságkötést megelőző eljárás	73
2.3. A házasságkötés kellékei	74
2.4. Érvénytelen házasság- házassági akadályok	75
2.5. A házasság megszűnése	77
3. Házassági vagyoni jog	79
3.1. A házassági vagyoni jogi szerződés	79
3.2. A törvényes vagyoni jogi rendszer	81
3.3. A házastársi tartás	88
4. Bejegyzett élettársi kapcsolat	89
5. Az élettársi kapcsolat	90

6. Rokonság joga	93
6.1. A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat	93
6.2. Az örökbefogadás	97
6.3. A rokontartás	105
V. DOLOGI JOG	114
1. A dologi jog alapelvei	114
2. A dolog jogi fogalma	115
3. A tulajdon fogalma, alanya, tárgya	115
4. A tulajdonjog tartalma	120
5. A tulajdonjog korlátai	122
5.1. A szomszédjogok szabályai	122
5.2. Túlépítés	123
5.3. Elidegenítési és terhelési tilalom	124
5.4. A tulajdonjog közjogi korlátai	124
6. A tulajdonjog megszerzése	125
6.1. Átruházás	125
6.2. Hatósági határozat, árverés	126
6.3. Elbirtoklás	126
6.4. Gazdátlan javak elsajátítása	127
6.5. Találás	128
6.6. Kisajátítás	128
6.7. Növedék	130
6.8. Beépítés	130
6.9. Ráépítés, hozzáépítés	130
6.10. Vadak, halak tulajdonjogának megszerzése	131
6.11. Termék, termés, szaporulat elsajátítása	132
6.12. Egyesülés és vegyülés	132
6.13. Feldolgozás és átalakítás	133
6.14. Öröklés	133
7. A tulajdonjog megszűnése	133
8. A közös tulajdon	134
9. A társasháztulajdon	137
10. A tulajdonjog védelme	140
10.1. Jogos önhatalom	140
10.2. Tulajdoni per (rei vindicatio)	141
10.3. A tulajdonjog háborítatlanságát védő per	141
10.4. Az ingatlan-nyilvántartási igény	142
10.5. Igényper	142
11. Korlátolt dologi jogok	142
11.1. A földhasználat	143
11.2. Haszonélvezet	143
11.3. A használat	146

11.4. A telki szolgálat	147
11.5. Közérdekű használati jog alapítása	148
12. A birtok, és a birtokvédelem szabályai	117
12.1. A birtok fogalma	117
12.2. Birtokvédelem	117
12.3. Birtoklás jogalap nélkül	120
VI. KÖTELEMI JOG	149
1.A kötelelem közös szabályai	149
1.1. A kötelelem fogalma, szerkezete	149
1.2. Az egyes kötelelemkeletkeztető tényállások	150
1.3. A jognyilatkozat	156
1.3. A kötelelem alanyai	159
1.4. A kötelelem tárgya: a szolgáltatás	163
2. A szerződések közös szabályai	163
2.1. A szerződési jog alapelvei	163
2.2. A szerződéses szolgáltatás	168
2.3. A pénzbeli szolgáltatások	171
2.3. A szerződés létrejöttének általános módja	174
2.4. A szerződés létrejöttének speciális módozatai	175
2.5. A szerződés értelmezése	177
2.6. A szerződés érvénytelensége	177
2.7. Hatálytalanság	184
2.8. A teljesítés	186
2.9. Beszámítás	187
2.10. szerződés megszűnése teljesítés nélkül	188
2.11. A szerződésszegés	191
2.12. Szerződési biztosítékok (A szerződés megerősítése)	202
3. Szerződési alaptípusok	211
3.1. A szerződések tipizálása	211
3.2. Az adásvételi szerződés	212
3.3. A csereszerződés	217
3.4. Az ajándékozási szerződés	217
3.5. A vállalkozási szerződés általános szabályai	219
3.6. A megbízási szerződés	221
3.7. A bizományi szerződés	223
3.8. A bérlet és a lakásbérlet	225
3.9. Haszonbérleti szerződés	227
3.10. Haszonkölcsön szerződés	228
3.11. A letéti szerződés	228
3.12. A hitelszerződés	229
3.13. Kölcsönszerződés	230
3.14. A tartási (és életjáradéki) szerződés	232

VII. Felelősségtan	235
1. A polgári jogi felelősség általános alakzata	235
1.1 Jogellenes magatartása	235
1.2. Kár bekövetkezése	237
1.3. Okozati összefüggés a magatartás és a kár között	237
1.4. Felróhatóság	237
2. A kártérítési kötelezettség terjedelme	238
2.1. A kártérítés fő elvei	238
2.2. A kártérítés módja	239
2.3. Általános kártérítés	240
2.4. A kártérítés esedékessége és a kártérítési igény elévülése:	240
2.5. A károsult kötelezettségei	240
3. Többek általi közös károkozás	241
4.A felelősség egyes esetei – Speciális felelősségi alakzatok	241
4.1. Felelősség a fokozott veszéllyel járó tevékenységért	241
4.2. Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért	243
4.3. Felelősség az épületkárokért	244
4.4. Felelősség a más személy által okozott kárért	245
4.5. Felelősség az állatkárokért	246
VIII. ÖRÖKLÉSI JOG	247
1. Öröklésjogi alapfogalmak	247
2. Öröklés végintézkedés alapján	250
2.1. A végintézkedési szabadság és a végintézkedési képesség	250
2.2. A végintézkedés fogalma és fajtái	250
3.4. A végrendelet	251
3. Öröklési szerződés	259
4. Törvényes öröklés	260
4.1. A törvényes öröklés általános rendje	261
4.2. Osztályrabocsátás	263
4.3. Ági öröklés	264
4.4. A kötelesrész	265
5. Hagyatéki eljárás	267
5.1. A hagyatéki eljárás a közjegyző előtt - a hagyatéki tárgyalás	267
5.2. Az örökös jogállása, felelőssége a hagyatéki tartozásokért	268

ELŐSZÓ

A "Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért" fő célkitűzései között szerepel a korszerű, hatályos, közérthető és elfogadható árfekvésű jegyzetek, tankönyvek kiadása, tudományos értékű monográfiák, tanulmánykötetek megjelentetése.

E körben a Miskolci Egyetem ÁJK képzésében megjelentek a főiskolai szintű képzések és az ehhez kapcsolódó oktatás tananyagainak kialakítása új feladatként jelentkezett. Ezen kívül az Egyetem más karain is végez az ÁJK jogi ismereteket magába foglaló oktatási tevékenységet, amihez szintén elengedhetetlen az írott tananyag megléte.

Ha nem adunk a képzés tagolódásához igazodó, főiskolai szintű írott tananyagot a hallgatóknak, joggal vetődik fel, hogy ugyanannyit akarunk-e az egyes tantárgyakból a főiskolai szintű illetve az átoktatott képzésben a hallgatók fejébe passzírozni, mint amit a jogi egyetemi szintű képzésben megkövetelünk?

Ezért a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának képzési tervében meghatározott módon a Polgári jog tárgykörében is megkezdtük a főiskolai szintű írott tananyagok megjelentését.

A tartalomjegyzékből is kitűnően ezen jegyzet a polgári jogi általános (bevezető) tanok, a személyek, hozzá kapcsolódóan a szellemi alkotások joga, valamint a dologi, családi és öröklési jog, valamint a kötelmi jog tárgyának sűrített tananyagát tartalmazza, annak megfelelően, amennyit ebből számon fognak kérni.

Aki ennél bővebben akar elmélyülni az anyagban, az irodalomjegyzékben felsorolt művekből további ismereteket szerezhet.

Kérem, hogy kritikai észrevételeikkel, javító szándékú egyéb megjegyzésükkel, mint felhasználók, jelezzenek vissza hozzánk, az utolsó lapon feltüntetett kiadói címre.

Bár jelen jegyzet első kiadása alapvetően építkezett a jogász graduális képzésben használt tananyagból, jegyzetkből, azonban az új Ptk. által hozott változásokra tekintettel a Polgári Jogi Alapok harmadik kiadása jelentős önálló jegyzetfejlesztési feladatként hárult a szerzőkre, Kriston Editre, a Polgári Jogi Tanszék doktoranduszára, valamint Sági Editre és Tóth Gergőre a Polgári Jogi Tanszék tanársegédeire.

Miskolc, 2016. október .

A munkát ajánlom szíves figyelmükbe:

Dr. Barzó Tímea
tanszékvezető egyetemi docens

RÖVIDÍTÉSEK

AB. hat.	Alkotmánybírósági határozat
BDT	Bírósági Döntések Tára
BH	Bírósági Határozatok
EU	Európai Unió
GK	a Kúria Gazdasági Kollégiumának állásfoglalása
LB	Legfelsőbb Bíróság (Kúria)
PED	Polgári Elvi Döntés
PJD	Polgári Jogi Döntvénytár
PK	a Kúria Polgári Kollégiumának állásfoglalása
Pp.	Polgári Perrendtartás (1952. évi III. tv.)
Ptk. tv.	Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény)

I. JOGI ALAPTAN

1. Jog – jogviszony – jogrendszer

Az emberek közötti társadalmi kapcsolatokat számos normarendszer – erkölcsi, vallási, illem, divat - szabályozza. A szabályok a követendő magatartást határolják körül.

A **jogi norma** jogosultságot és kötelezettséget állapít meg. Olyan szabály, parancs, amelyet a társadalomban kialakult legerősebb hatalom, az állam alkot, vagy alkotni enged, illetve elismer, és amelynek végrehajtását végső fokon fizikai kényszerrel is biztosítja (**jogszabály**).

Köznapi értelemben a **Jog szónak** a magyar nyelvben **háromféle jelentése** van:

- **jogszabály**: magatartásszabály, parancs, norma, amelyet az állam alkot, elismer és kikényszerít,
- **jogosultság** az egyén vonatkozásában, a tárgyi jog által biztosított hatalom más személy irányában,
- **szabadság**.

A jogszabályon kívül számtalan társadalmi szabály létezik, amely előír vagy tilt valamit, de egy-egy fogalmi elem hiánya különbözteti meg a jogszabálytól.

Az **erkölcs** az emberi személy belső kényszer általi parancs, készítője a belátás, megszegése esetén lelki furdalása keletkezik a személynek.

A **konvenció** (illem, udvariasság) a társadalmi elvárásoknak való megfelelés, megsértése esetén az emberi környezet rosszallását fejezi ki.

A jog tárgyi értelemben: **kikényszeríthető norma**. Az **egyén szempontjából jogosultság – alanyi jog**.

Az alanyi jog: törvény által meghatározott, más által nem korlátozható jogosultság.

Jogviszony: **jogilag szabályozott társadalmi viszony** – a személy lehetősége más személytől valamely magatartás követelésére, tanúsítására, elhárítására.

Jogrend: adott állam térben és időben egymással összefüggésben álló jogszabályainak összessége.

Közjog, magánjog jellemzői, elhatárolása

Közhatalom kiépítése, fenntartása, gyakorlása Alanyi jogok biztosítása, gyakorlása

Alá-, fölérendeltségi viszony (vertikális) Mellérendeltségi viszony (horizontális)

Felettesi többletjogok jellemzik Felek egyenjogúsága jellemzi

Kötelezettek akaratára nincsen tekintettel Akaratautonómia jellemzi

Érdekazonosság Érdekellentét

Közvetlen kényszer Közvetett kényszer (bírói út)

Szervezettség Eshetőlegesség, véletlenszerű szabályozás

Kötelező, tiltó szabályozás Jogosító szabályozás

A polgári jog a jogalanyisággal felruházott személyek vagyoni és személyi viszonyait szabályozza az egyenjogúság és a mellérendeltség módszerével.

Polgári jog rendszerét többféle szempont alapján lehet meghatározni. **A tudományos rendszer** bővebb, mint a törvényi rendszer, mert tartalmazza a családjogot és a szellemi alkotások jogát. **A tantárgyi rendszer** pedig nem más, mint az adott képzésformában oktatott tudományos rendszer.

Törvényi rendszer a Polgári Törvénykönyv tagolását, felépítését jelenti.

A Ptk. felépítése:

A Polgári Törvénykönyv a 2013. évi V. törvény, mely tulajdonképpen magánjog alapja is egyben. Tagolását tekintve könyvekből áll az alábbiak szerint:

Az első könyv a **bevezető rendelkezéseket**,

A második könyv a **természetes személyek jogát**,

A harmadik könyv a **jogi személyek szabályozását**,

A negyedik könyv a **családjogot**,

Az ötödik könyv a **dologi jog szabályait**,

A hatodik könyv a **kötelmi jog általános és speciális rendelkezéseit**,

A hetedik könyv az **öröklési jogot**,

A nyolcadik könyv a **záró rendelkezéseket** – tartalmazza.

2. A polgári jog alapelvei

Alapelvek általános iránymutatók, a polgári jog egészére, illetve egy jogterületre hatnak.

Kettős funkciójuk lehet: értelmező, illetve hézagpótló.

Az **értelmező funkció** azt hivatott előmozdítani, hogy ugyanazt a jogszabályi rendelkezést a különböző jogalkalmazók egyformán értelmezzék és alkalmazzák. Az egységes jogértelmezés alapvető feltétele a jogbiztonság megvalósulásának.

A **hézagpótló funkciójára** az általános jogi normák és az egyes életviszonyok szükségzerű különbözőségéből adódó feszültségek és hiányok megszüntetése érdekében van szükség. Lehetetlen, hogy minden egyes életviszony szabályozott legyen.

1. **Autonóm mozgástér védelmének elve** az alanyi jogok biztosítását jelenti. Minél szélesebb körben biztosítja egy jogrendszer az alanyi jogokat, annál nagyobb az egyén cselekvési szabadsága. Amennyiben az alanyi jogot megsértik, igény állapotába kerül, végső soron bíróság által kikényszeríthető az alanyi jog érvényesülése.
2. **Ésszerűség elve** szerint a jogi szabályozás a társadalmi viszonyok, emberi életviszonyok ésszerű elrendezésére törekvés.
3. **Igazságosság elve** annak a követelménynek az érvényesítése, hogy a polgári jogviták elrendezése ne csak formálisan jogszerű, hanem igazságos is legyen.
4. **Jogbiztonság elve** szerint a jogszabályok kiszámíthatóak, áttekinthetőek és megismerhetőek legyenek.
5. **Jogfejlesztő értelmezés elve** szerint a hatályos jog – megfelelő értelmezés útján – tartson lépést a társadalmi fejlődéssel.
6. **Jóhiszeműség és tisztesség elve** pozitív magatartást is előírhat: a polgári jogviszonyokban jóhiszeműen és tisztességesen kell eljárni. A jóhiszeműség egyben tudati állapotot is jelenthet, ami a jogszerzés feltétele lehet.

Jóhiszemű az, aki nem tud, és kellő körültekintés mellett sem kell tudnia a látszattal ellentétes valóságról.

Rosshiszemű az, aki tud vagy kellő körültekintés mellett tudnia kell a látszattal ellentétes jogi helyzetről.

Tisztességes, erkölcsös az a magatartás, amelyet a társadalom, vagy egy nagyobb közösség helyesnek és követendőnek tart.

7. **Rendeltetésszerű joggyakorlás elve:** az autonóm mozgástér határainak körvonalait jelöli ki, amely szerint az egyes ember szabadsága nem terjedhet ki mások szabadságának korlátozására. Az alanyi jogot kizárólag céljának, rendeltetésének megfelelően szabad gyakorolni.
8. **Joggal való visszaélés tilalmának elve:** A látszat szerinti jogosultság gyakorlása az autonóm mozgástér átlépésével jogellenes magatartást valósít meg. A cselekvés tehát jogszerűnek tűnik, kifejezetten nem ütközik jogszabályba, de a rendeltetésellenes joggyakorlás miatt mégis tiltott.

Ptk 1:5. § (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

(2) Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a nyilatkozatot ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el.

A bíróság az 1:5.§ (2.) bekezdése alapján csak a jogszabály által megkívánt jognyilatkozatot pótolhatja (pl.: tulajdonostárs építkezéshez hozzájáruló nyilatkozata). Ha valaki szerződésben vállalt nyilatkozattételi kötelezettségének nem tesz eleget, a bíróság azt a Ptk. 6:184. § -a alapján pótolja.

Az autonóm mozgástér védelmének elvéből adódóan a bíróság joggal való visszaélésre hivatkozva sem pótolhat egyes akaratnyilatkozatokat pl.: szerződéskötésre, házasságkötésre irányuló nyilatkozatok ill. végrendelet. A bíróság olyan nyilatkozatot sem pótolhat, amelyet csak személyesen lehet megtenni.

9. **Az együttműködés elve** tevőleges magatartást követel meg, egymás érdekeinek előmozdítását, kölcsönös figyelembevételét. A Ptk. számos esetben nevesíti az együttműködést tájékoztatási, adatközlési, értesítési, figyelmeztetési kötelezettségként (ilyen például a tájékoztatási, adatközlési, értesítési, válaszadási stb. kötelezettség.)
10. **Elvárható magatartás elve** úgy definiálja a polgári jogviszonyokban tanúsítandó magatartást, mint az emberek többsége által tanúsított, tipikus magatartást. Nem egyedi magatartás, mint a büntetőjogban a tőle elvárhatóság, és nem általános, mindenkitől elvárható magatartás.

Ha a Ptk. eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Felróható

magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el. (Ptk. 1:4. §)

3. Jogszálytan

A jogforrás a jogi norma megismerési forrása.

Jogi norma: magatartásszabály-betartása közhatalmi úton kikényszeríthető. Fontos, hogy a jogi normát mindenki megismerhesse. A jog nem ismerése nem mentesít a felelősségre vonás alól.

3.1. Jogi norma szerkezete

a/ Tényállás (feltétel, hipotézis) – elvont módon meghatározott jelenségek összessége, amelyek bekövetkezéséhez a jogszabály meghatározott emberi magatartást fűz.

A rendelkező rész csakis a teljes tényállás megvalósulása esetén alkalmazható. A tényálláselemek körében a bizonyítást segítik vagy küszöbölik ki az alábbi jogtechnikai eszközök:

Vélelem: valószínű tényállást valósnak tekint, hogy a bizonyítást megkönnyítse.

Megdönthető vélelem esetében ellenbizonyításnak van helye. (Pl: fogantatás vélelmezett időpontja, amely a születéstől visszafelé számított 300. nap. Lehet bizonyítani, hogy a fogamzás korábban, vagy később következett be.)

Megdönthetetlen vélelem esetében nincsen helye ellenbizonyításnak, ilyen az hogy a 14. életévét be nem töltött kiskorút cselekvőképtelennek kell tekinteni, függetlenül attól hogy valójában ügyei viteléhez milyen belátási képességgel rendelkezik..

Fikció: a jogalkotó tudva a valótlan tényállást valósnak tekint, hogy egy jogkövetkezményt alkalmazni lehessen.

b/ Rendelkezés (diszpozíció) a tényállás megvalósulása esetén a követendő magatartás (tevés, nem tevés, tartózkodás). Fajtái:

Diszpozitív – engedő: az előírt magatartástól eltérést enged, a felek közös akaratával.

Kógens – kötelező: az előírt magatartástól nem enged eltérést.

Klaudikálóan kogens: csak az egyik fél érdekében enged eltérést, azaz az egyik fél hátránya nem enged eltérést.

c/ Jogkövetkezmény – a jogi norma a rendelkezésben előírt magatartás tanúsítása esetére meghatározott jogkövetkezményt fűz.

A jogkövetkezmény kétféle lehet:

– Beáll a kívánt joghatás, ha a rendelkező részben foglaltak teljes mértékben megvalósultak.

A tiltó vagy parancsoló szabályban foglalt magatartást az alany nem tanúsítja, ekkora jogkövetkezmény **joghátrány (szankció)**, azaz hátrányos jogkövetkezmény.

Objektív szankcióról akkor beszélünk, amikor a magatartás tanúsításának ténye önmagában megalapozza a joghátrány bekövetkezését. Nincs jelentősége a felróhatóságnak, nincs lehetőség a kimentésre. Objektív szankció például az érvénytelenség, olyan kötelezettség keletkezése, amely egyébként nem terheli a jogalanyt, fennálló kötelezettség terhesebbé válik, jogosultság elvesztése.

Szubjektív szankció esetén a jogsérelmet okozó magatartás felróható, kimentésnek van helye. A jogsérelmet okozó fél kártérítéssel tartozik. Ezen felül az ügyész indítványára a bíró közérdekű bírságot szabhat ki, ha az okozott kár nem áll arányban a magatartás felróhatóságával.

3.2. A jogi norma fajtái

a) **Önálló** norma: önmagában alkalmazható törvényi tényállás.

b) **Nem önálló** norma: csak más jogszabályi rendelkezésekkel együtt alkalmazható, több fajtája van:

Megszorító: azt mondja ki, hogy egy másik jogszabály mikor nem érvényesülhet.

Kiterjesztő: tartalmát az eredetileg hatálya alá nem tartozó más esetre is vonatkoztatja.

Fogalom-meghatározó: Pl: hozzátartozó, gazdálkodó szervezet (a Ptk. értelmező rendelkezései között található).

Keretjogszabály – generálklauzula: a keretet más jogszabály vagy a bírói gyakorlat tölti ki tartalommal.

Hivatkozó norma: - másik norma alkalmazását rendeli (vételi jogra a visszavásárlási jog szabályait).

Főszabály: az életviszonyok tipikus eseteit szabályozza.

Kivétel: az általános tényállás alól kivett tényállást a főszabálytól eltérően szabályozza.

Alkivétel: visszatér a főszabályhoz, osztja a főszabály jogi sorsát.

Analógia legis (jogalkotói analógia): hasonlóságon alapuló normaszervezés. A jogalkotó rendeli valamely jogszabály alkalmazását egy másik tényállásra.

3.3. Jogszabály érvényessége, hatályossága, érvényesülése

Érvényes a jogszabály, ha a jogalkotásra feljogosított jogalkotó szerv a jogalkotásról szóló törvény alapján bocsátotta ki és kihirdette a jogszabályt.

Hatályos a jogszabály, ha az érvényes jogszabály alkalmazásának feltételei fennállnak.

Időbeli: mikortól - meddig alkalmazható.

Területi: hol alkalmazható.

Személyi: mely személyekre kell a normát alkalmazni.

Jogszabály érvényesülése: a jogszabály tényleges alkalmazása.

3.4. A jogszabályok alkalmazása

A **jogalkalmazás** tágabb értelemben a társadalom tagjainak önkéntes jogkövetése, valamint a jogviszonyban lévő felek vitája esetén konszenzus létrehozása egyezség útján.

Szűkebb értelemben bíróságok, más hatóságok jogalkalmazását jelenti.

A jogalkalmazás lényege: az absztrakt módon megfogalmazott normát a konkrét életviszonyra kell minősíteni. A minősítés módszere az **értelmezés**, amelyek közül a legnagyobb jelentőségű a jogalkalmazói értelmezés. Ismerünk még jogalkotói és tudományos értelmezést is. Az értelmezés fajtái: nyelvtani, logikai, rendszertani, történeti.

A jogalkalmazás szempontjából a legfontosabb a **nyelvtani értelmezés**.

4. A polgári jogviszony jellemzői

A polgári jogviszony legfontosabb sajátosságai a következők:

- jogilag szabályozott társadalmi viszony,
- személyek közötti, mindig emberek, illetve közösségeik közötti viszony,
- vagyoni, illetve személyi jellegűek,
- a felek egyenjogúak, egymáshoz képest mellérendeltek,
- az autonóm felek szabad akaratukból kapcsolódnak össze,
- a feleket egymással szemben kölcsönösen jogosultságok illetik és kötelezettségek terhelik.

4.1. A polgári jogviszonyok osztályozása

Személyi jogviszonyok körében foglalkozunk a jogalanyisággal kapcsolatos kérdésekkel (jogképesség, cselekvőképesség), illetve a személyhez fűződő jogok védelmével.

Vagyoni jogviszonyok, amelyek három fő csoportba sorolhatók:

- dologi,
- kötelmi,
- öröklési jogviszonyok.

4.2. A polgári jogviszonyok szerkezete

A jogviszonyok szerkezete alapvetően kétféle lehet.

Abszolút szerkezetű jogviszony: – ismert a jogosult személye és vele szemben mindenki kötelezett. Pl: személyiségi jogok, dologi jogi viszonyok. Amennyiben a jogosult alanyi jogát megsértik, úgy a jogviszony relatív szerkezetűvé válik. A dologi jog, a személyhez fűződő vagy más jog megsértéséből kötelelem keletkezik.

Relatív szerkezetű jogviszony: meghatározott jogalanyok között keletkezik, akik egymással szemben tipikusan egyszerre jogosultak és kötelezettek. A jogviszonyból fakadó jogosultságok és kötelezettségek főszabályként csak a jogviszony alanyait érintik. Ilyenek a kötelmi jogi jogviszonyok.

4.3. A polgári jogviszony alanyai

A polgári jogviszonyok alanyai lehetnek - természetes személyek, - jogi személyek, - jogi személyiség nélküli egyéb részjogképeséggel bíró jogalanyok, pl. társasház.

A polgári jogviszonyban mind a jogosulti, mind a kötelezetti oldalon több alany állhat. A többalanyúság időben egyszerre és egymást követően is megvalósulhat

Az egyidejű többalanyúság esetei:

- **Osztott kötelelem** – egy osztható szolgáltatással többen tartoznak, illetve azt többen követelik úgy, hogy mind a követelések, mind a tartozások egymástól elválaszthatók, mindegyik kötelezett csak a ráeső résszel tartozik és mindegyik jogosult csak a neki járó részt követelheti.

- **Jogosulti együttség** – egyszerre jelenlévő több jogosult számára kell a nem osztható szolgáltatást teljesíteni. Pl: örökösök helyzete a hagyatékban lévő követelések vonatkozásában.

- **Egyetemlegesség** – jogosulti oldalon, több jogosult közül mindegyik követelheti az egész szolgáltatást, de csak egyszer. Kötelezetti oldalon több kötelezett esetén mindegyik tartozik az egész szolgáltatással mindaddig, amíg a jogosult nem kapott teljes kielégítést. A jogosult bármelyik kötelezettől követelheti az egész szolgáltatást, mindaddig, amíg az teljes egészében kielégítésre nem kerül. Pl. többek által okozott kár megtérítésére a károkozók főszabályként egyetemlegesen kötelesek.

Az egymást követő többalanyúság esetei:

Az alany személyében jogutódlás következik be (jogelőd – jogutód).

- **Egyetemes jogutódlás:** mind a jogosultságok, mind a kötelezettségek átszállnak a jogutódra.

- **Különös jogutódlás:** csak egyes jogosultságok szállnak át a jogutódra.

Engedményezés: követelés átruházása más személyre. Nem kell hozzá a kötelezett hozzájárulása, csupán értesítési kötelezettsége van a régi jogosultnak.

Tartozásátvállalás: az eredeti és az új adós és a jogosult megállapodása alapján a jogosult már csak a tartozást átvállaló személytől követelheti a szolgáltatást.

Szerződésátruházás: nemcsak a tartozás vagy a követelés vonatkozásában, hanem az egész szerződési pozícióban eredményez alanyváltozást, amelyhez a szerződésbe belépő, a szerződésből kilépő és a szerződésben benn maradó fél megállapodása szükséges.

4.4. A polgári jogviszony tárgya

Közvetlen tárgy: valamely emberi magatartás, amely irányulhat:

- dolog átadására (dare),
- tevékenység kifejtésére (facere),
- valaminek a tūrésére (praestare),
- helytállásra (non facere).

Közvetett tárgy: a dolog - minden birtokba vehető testi tárgy (rendes dolog), továbbá pénz, értékpapír és a dolog módjára hasznosítható természeti erők (rendhagyó dolog).

4.5. A polgári jogviszony tartalma

A jogviszony alanyait megillető jogosultságok (alanyi jogok) illetve az őket terhelő kötelezettségek együttese alkotja.

a/ Az alanyi jogok

Az **alanyi jog** az ember vagy ember alkotta szervezet jogilag elismert lehetséges magatartása.

Igény az alanyi jog bírói úton, állami eszközökkel kikényszeríthető állapota, mert a jogviszony jogosultját valamilyen sérelem érte.

Igény nélküli jogi helyzeteknek nevezzük azokat a jogi helyzeteket, ahol az alanyi joghoz nem társul igényállapot, tehát hiányzik a jog, igény érvényesíthetősége, bírói úton való kikényszeríthetősége. Ezek a természetes obligációk (bírói úton nem érvényesíthető követelések) és az elévült követelések.

Naturalis obligatio.

A jogosult alanyi joga fennáll, de az állam általi kikényszerítésére nincs lehetőség. Ugyanakkor az önkéntes teljesítésre van lehetőség, az nem alapoz meg jogalap nélküli gazdagodást. Ilyen igény nélküli jogi helyzetek pl. a nem állami engedéllyel zajló játékból vagy fogadásból eredő követelések, a játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelések. Lényegesen nagyobb jelentősége van az igény nélküli jogi helyzetek körében az elévülésnek.

Elévülés:

Időmúlás miatt, kifogás hatására **a követelés elveszíti igény jellegét.** (Mivel az elévülést a bíróság hivatalból nem veszi figyelembe, az elévülésre jogot alapítónak az elévülésre hivatkozni kell.) **Az alanyi jogot nem szünteti meg, de annak állami kényszereszközökkel történő érvényesítését nem teszi lehetővé.** Ez egy megdönthetetlen vélelem arra vonatkozóan, hogy a jogosultnak az igényhez fűződő érdeke lecsökkent. Vélelmezhető, hogy a jogosult nem kívánja igényét érvényesíteni. Az időmúlás a bizonyítékok feltárását is nehezíti.

A tulajdoni (dologi) igények nem évülnek el, a kötelmi igények viszont elévülnek.

Elévülési idő

Az elévülési idő kötelmi igények körében főszabályként 5 év, de ez alól számos kivétel van. Pl: a hatályos jogi szabályozásban inkább ennél rövidebb idő ismert, veszélyes üzem üzemtartójának kártérítési felelőssége 3 év alatt, fuvarozási szerződésből származó igény 1 év alatt, szavatossági igény 1 vagy 2 év alatt évül el attól függően, hogy a vevő fogyasztónak minősül-e.

A bűncselekménnyel okozott kár esetében a követelés mindaddig érvényesíthető, amíg a büntetethezesség nem évül el.

Elévülés kezdete a követelés esedékessé válása. Az elévülés beálltát befolyásolják a nyugvását és megszakadását okozó körülmények.

Megszakad az elévülés, és az addig eltelt idő figyelmen kívül marad, ha a **jogosult** bíróság előtt érvényesíti igényét, illetve a felek **egyezséget** kötnek, közösen **módosítják** a szerződést, vagy a kötelezett **tartozáselismerő nyilatkozatot** tesz, vagy a jogosult a követelést **bejelenti** a csődeljárásban. Következésképpen, hogy **az elévülési idő újból kezdődik.**

Nyugszik az elévülés, ha a **jogosult menthető okból nem tudja igényét érvényesíteni**. Az akadály megszűntével egy éven belül – egy éves vagy annál rövidebb elévülési határidő esetén pedig 3 hónapon belül – igényét akkor is érvényesítheti, ha az elévülési időből kevesebb van hátra, vagy már eltelt.

Váromány – a leendő jogosult oldalán keletkező függő jogi helyzet, mely a későbbi jogszerzés reményét hordozza magában. Ez egy hiányos tényállás, amely annak kiegészítéséig nem hozza létre a célzott joghatást, de az érintettek semmi olyat nem tehetnek, ami a másik fél jogait csorbítaná, vagy meghiúsítaná.

b/ Kötelezettségek

A jogviszony tartalmának másik összetevője a jogosultságokkal kölcsönhatásban álló kötelezettségek sora.

A kötelezettségek nem magatartási lehetőségek, hanem a tárgyi jog által előírt követendő és tanúsítandó magatartások.

Az abszolút szerkezetű jogviszonyokban nem csak a kötelezetteknek, hanem az ún. jogosultaknak is vannak kötelezettségei, így pl: köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédait zavarná. A visszterhes szerződésekben az alanynak szolgáltatási kötelezettsége áll szemben valamely más őt megillető és egyenértékű szolgáltatással.

c/ Alakító jogok

Kötelezettség általában jogszabállyal vagy a fél saját akarat-elhatározásából keletkezhet.

Kivételt képeznek az alakító jogok (**hatalmasságok**) – amely alapján az egyik jogalany egyoldalú nyilatkozatával a jogviszony tartalmát megállapítja, módosítja, megszünteti úgy, hogy a másik félre kötelezettséget keletkeztet vagy jogosultságot szüntet meg.

Az alakító jogoknak két csoportja van:

Egyoldalú jogosultságok:

1. **elállás** joga (szerződést felbontó hatályú),
2. **felmondás** joga (szerződést szüntető hatályú),
3. **elvitel** joga (megilleti pl. a lebontásra kötelezett túlépítőt vagy ráépítőt),

4. **visszatartás** joga (a másik szerződésszegése esetén a jogosult a saját esedékes szolgáltatását visszatarthatja),
5. **választás** joga (vagylagos szolgáltatás esetében, főszabályként a kötelezettet illeti),
6. **visszautasítás** joga (a hagyaték megnyíltá után az örökösöket illeti, kivéve, ha állam az örökös).

Kifogások (ellenjogok):

1. **jogszünetítő:** magát az alanyi jogot szünteti meg – (szavatossági, beszámítási, megtámadási kifogás).
2. **igényérvényesítést kizáró:** az alanyi jogot nem szünteti meg csak az állam általi kikényszeríthetőséget – (pl. elévülési kifogás, sortartási kifogás).

5. Jogi tények

Olyan emberi, társadalmi és természeti jelenségek, tények vagy körülmények, amelyek egy jogviszonyban jogi értékelést nyernek, azaz jogviszonyt keletkeztetnek, módosítanak, megszüntetnek.

Általában több egymással összefüggő jogi tény alkalmas jogkövetkezmény kiváltására. A tényállást összefüggő jogi tények alkotják, ezeket tényálláselemeknek nevezzük.

Legfontosabb jellemzőik szerint 4 csoportba soroljuk a jogi tényeket:

5.1. Emberi magatartások

a) **Jogos magatartások** elsősorban a jognyilatkozatok (másnéven jogügyletek).

Jognyilatkozat: a jogviszony alanyainak joghatás kiváltását célzó akaratnyilatkozata, amely lehet egyoldalú jognyilatkozat, vagy két illetve több oldalú (szerződés). Előfordulás szempontjából a szerződés a gyakoribb, mivel a szerződés az árucseré lebonyolításának eszköze.

Egyoldalú jognyilatkozat: a fél akaratnyilatkozata önmagában jogi tényként jelentkezik, azaz jogviszony keletkezhet, módosít vagy megszüntet. Például díjkitűzés, végrendelet. Főszabályként egyoldalú nyilatkozattal másra nézve kötelezettséget nem lehet keletkeztetni, ez alól kivételek az alakító jogokként megismert hatalmasságok és kifogások, amelyeket egyoldalú jogügylettel érvényesítettek.

Jognyilatkozatok hatályosulása: a címzett, azaz a meghatározott személy(ek)hez szóló jognyilatkozat hatályosulásához szükséges, hogy az érintettek tudomást szerezzenek róla. Nem címzett, azaz nem meghatározott

személyekhez szóló, jognyilatkozat már annak megtételével létrejön és hatályosul.

A jognyilatkozatok alakja:

– Szóbeli

– **Írásbeli** (jogszabály vagy a felek megállapodása írhatja elő a nyilatkozat érvényességi feltételeként)

– **Ráutaló magatartással** tett (a fél nem szóban, nem írásban, hanem valamilyen nyilatkozattételre utaló magatartással, cselekvéssel fejezi ki akaratát).

A hallgatás önmagában nem beleegyezés, csak akkor vált ki joghatást, ha egyben ráutaló magatartásként értelmezhető, és a felek kifejezetten így állapodtak meg, vagy ha jogszabály írja elő.

Az írásbeli akaratnyilatkozat formái:

- **Egyszerű** okirat: írásba foglaltan tartalmazza a felek nyilatkozatát.
- **Minősített** – teljes bizonyító erejű - okirat: olyan magánokirat, amely az **ellenkező bizonyításig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója a benne foglalt nyilatkozatot megtette vagy elfogadta, ezzel magára nézve kötelezőnek ismerte el. Minősített az okirat, ha azt a nyilatkozatot tevő:**
 - a) saját kezűleg írta és aláírta,
 - b) két tanú az okiraton aláírásával igazolja, hogy a kiállító előttük írta alá az okiratot, vagy az aláírást a tanúk előtt magáénak ismeri el,
 - c) az okiratot ügyvéd ellenjegyezte
 - d) a kiállító aláírását bíró, vagy közjegyző hitelesítette
 - e) a gazdálkodó szervezet által üzleti körében kiállított okiratot szabályszerűen aláírták.
 - f) minősített elektronikus okirat
- **Közokirat:** olyan okirat, amelyet **közjegyző, bíróság vagy más hatóság ügykörén belül eljárva a megszabott alakban állított ki**, és amely teljes bizonyító erővel tanúsítja a benne foglalt intézkedés, határozat, nyilatkozat tényét, ezen tények és adatok valóságát, valamint keletkezésének idejét és módját.

A jogügyletek értelmezése

A jognyilatkozatok (akaratnyilatkozatok) értelmezésének két fő elve a nyilatkozati elv és az akarati elv.

A nyilatkozati elv alapján a címzett jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogy azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése alapján értenie kellett..

Az **akarati elv** alapján a nem címzett jognyilatkozatot a nyilatkozó akaratának minél teljesebb érvényesülése szerint kell értelmezni. Erre az esetre lehet példa a végrendelet, amikor a nyilatkozattevő elhalálozása okán ő maga már nem tudja értelmezni a végrendeletben írt akaratát.

b) Jogilag nem védett magatartások:

Közömbösek a jogalkotó számára, kivételesen nyerhetnek jogi értékelést. Ide tartoznak az utaló magatartás és a naturalis obligatiók (igény nélküli helyzetek).

A jogalkotó az **utaló magatartás** (biztatási kár) fogalmi feltételeit és jogkövetkezményét a Ptk. 6:587. §-ában határozza meg.

Ptk. 6:587. § A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

Biztatási kár csak szándékos magatartáshoz kapcsolódhat, gondatlan magatartással nem valósítható meg. Szükséges továbbá, hogy a magatartás komoly, egyértelmű, határozott és hihető legyen. A bírói gyakorlatban is vitatott volt, hogy az utaló magatartás rendszertanilag hol helyezkedik el. A korábbi Ptk. a „Bevezető rendelkezések” között tárgyalta, míg a hatályos joganyagban az „Egyéb kötelelemkeletkeztető tények” között kapott helyet.

c) Jogellenes magatartások:

Valamely jogszabályi rendelkezést sértenek. Lehet abszolút jogellenességük, ha a magatartás a tételes jog szabályát, és ezáltal a jogrendet sérti (pl: tilos szerződés), és lehet relatív a jogellenesség, ha csupán a jogviszonyban álló másik féllel, esetleg érdekelt harmadik személlyel szemben jogellenes, annak jogát vagy jogos érdekét sérti.

Objektív jogellenességről akkor beszélünk, ha megállapításához a magatartás felróhatósága nem szükséges, a jogellenesség a jogsértő magatartás ténye alapján megállapítható, szubjektív jogellenesség megállapításához a jogsértő magatartás felróhatósága is szükséges.

5.2. Emberi és társadalmi körülmények

Az ember személyében, vagy az őt körülvevő társadalmi–gazdasági valóságban rejlő tények, körülmények, állapotok tartoznak ide, amelyeknek

egyes jogviszonyokban jogi jelentősége lehet. Ilyenek a személyállapot jellemzői, az ember lelki adottságai, ezen belül az ember tudati, akarat, érzelmi állapota.

Objektív emberi adottságok: születés, halál, cselekvőképesség, nem.

Szubjektív adottságok: jó és rosszhiszeműség, tévedés, akarat, állapot.

Külső, társadalmi-gazdasági körülmények: egyes függőségi vagy összeférhetetlenségi pozíciók.

5.3. Közhatalmi aktusok

Az állami, és a különböző szakmai és területi önkormányzati szervek által alkotott normák és eseti határozatok. Jogalkotók által kibocsátott jogszabályok, jogalkalmazók határozatai, döntései (bírói, közjegyzői, hatósági).

Konstitutív hatályú aktus a jogviszonyt maga a közhatalmi aktus hozza létre, módosítja, megszünteti. (pl: gazdasági társaság cégjegyzékbe történő bejegyzése).

Deklaratív hatályú aktus: a jogviszony keletkezésére, módosítására, megszüntetésére nincsen hatással, csupán megállapítja ezeket a tényeket, tanúsítja a tényleges jogi helyzetet (pl: ingatlan-nyilvántartásba elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése), azokhoz többletjoghatást fűz.

5.4. Embertől független külső körülmények

Az idő folyása általában kihat a jogok érvényesítésére. Például az alábbi esetekben:

- **Ajánlati kötöttség időtartama** – az ajánlattevő meghatározhatja, hogy szerződési nyilatkozatát meddig tartja fenn. **Feltétel (felfüggesztő vagy bontó) és a időhatározás** – megkötött szerződés hatálybalépésének meghatározása.
- **Teljesítési határidő** – határnap, (birtokba lépés 2010. március 1. napján) – időszak, (2010. március 1-3 ig); – véghatáridő – (legkésőbb 2010. március 1. napjáig).
- **Jogvesztő határidő**: az idő folyása valamely alanyi jogot megszüntet és érvényesítését kizárja. Egy határidő csak akkor tekinthető jogvesztőnek, ha törvény kifejezetten így rendelkezik, vagy a felek szerződésben kikötik.(pl. jótállási határidő)
- **Elévülési határidő**: az elévülés az alanyi jogot nem szünteti meg, csak a bírói úton történő igényérvényesítést zárja ki.

Természeti jelenségek: emberi erővel elháríthatatlan jelenségek, elemi csapások, társadalmi-gazdasági katasztrófák, válságok – **vis maior** (természeti katasztrófa, amely emberi erővel nem hárítható el), amely

általában egy jogviszony vagy egy kötelezettség megszűnését, a felelősség alóli mentesülést, illetve a tulajdonosi kárveszélyviselést eredményezi.

II. SZEMÉLYEK JOGA

A polgári jogban a személy (jogalany) fogalom azt jelenti, hogy kik azok, akik a polgári jogviszony alanyai lehetnek. A személyek fogalom alatt érti a polgári jog a természetes és jogi személyeket egyaránt.

A természetes személy az ember, míg a jogi személy fogalma alatt a fiktív jogalanyisággal felruházott személyegyesüléseket értjük (pl. alapítvány, kft, egyesület, stb.).

1. Alapfogalmak

- **Jogképesség:** az embernek és a jogi személynek azon képessége, hogy a polgári jogi jogviszony alanya lehet, azaz jogai és kötelezettségei lehetnek.
- **Cselekvőképesség:** az embernek és csakis az embernek azon képessége, amelynek alapján saját akarat elhatározásából, saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.
- **Belátási képesség:** A cselekvőképesség alapja a belátási képesség, amely az ember azon képessége, hogy tudata át tudja fogni cselekvésének következményeit.
- **Vétőképesség:** a kárt okozó személy szellemi fejlettsége, belátási képessége olyan szinten van, hogy az általa okozott kárért személyében felelőssé tehető, mert tudata átfogja magatartásának káros következményeit, annak társadalmi megítélését.

2. Jogképesség

Jogképességnek nevezzük a jogalanynak azon képességét, hogy polgári jogi jogviszonyok alanya lehet, jogai és kötelezettségei lehetnek.

Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis. (Ptk. 2:1.§).

A jogképesség jellemzői, hogy **általános, egyenlő és feltétlen.**

Jogképesség kezdete: a jogképesség az embert, **ha élve születik, fogantatásának időpontjától** illeti meg. A fogantatás időpontjára a törvény megdönthető vélelmet állít fel, miszerint a fogantatás időpontja a születéstől visszafelé számított 300. nap. A születés napja a határidőbe beleszámít. A fogantatás időpontja azért megdönthető vélelem, mert bizonyítani lehet, hogy a fogamzás korábbi, vagy későbbi időpontban történt. Ennek megállapítási orvosi szakkérdés. (Ptk. 2:2.§)

A jogalkotó a születendő gyermek jogai és törvényes érdekei védelmét gyámrendeléssel biztosítja (magzat gyámja). A gyámhatóság kérelemre vagy hivatalból gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges. A gyám rendelését a magzat szülője, nagyszülője, az ügyész és a jegyző kérheti. (Ptk. 2:3.§)

Jogképesség vége: az ember jogképessége halálával szűnik meg (halotti anyakönyvi kivonat). (Ptk. 2:4.§)

Vannak olyan esetek, amikor a halál időpontja, de még a halál bekövetkezése is bizonytalan. Ilyenkor nyújt megoldást a **holtnak nyilvánítás** és a **halál tényének bírói megállapítása**. A holtnak nyilvánítási eljárás és a halál ténye bírói megállapításával kapcsolatos eljárás részletszabályait az **1/1960.(IV.13.) IM rendelet** rögzíti.

2.1. Holtnak nyilvánítás

Holtnak nyilvánításra kerül sor, amikor a személy **eltűnik**, és az eltűnésétől **öt év** eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismert volna. A holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni. (Ptk. 2:5.§)

A holtnak nyilvánítást az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és az kérheti, akinek az eltűnt holtnak nyilvánítása jogi érdekét érinti. Ebben az esetben a jogalkotó vélelmezi az eltűnt személy halálát, de ez **megdönthető vélelem**. (Ptk. 2:5.§ (2) bek).

A bíróság az eltűnt személyt holtnak nyilvánító határozatában a halál helyét nem állapítja meg (hiszen nincs is adat róla). Amennyiben a halál helye a bizonyítási eljárás adatai alapján ismertté válik, a halál ténye megállapításnak van helye.

A bíróság megállapítja a halál napját, amely lehet:

- a bíróság által a körülmények mérlegelésével megállapított nap, azonban ha ily módon nem állapítható meg, akkor
- az eltűnést követő hónap 15. napja (Ptk. 2:6.§ (1)-(2) bek).

Ha bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított személy korábban, vagy később tűnt el, de a holttá nyilvánítás feltételei fennállnak a **bíróság módosítja a határozatát**.

Ha bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított személy a határozatban alapul vett időpontnál később tűnt el, és ezért a holtnak nyilvánítás feltételei nem állnak fenn (tehát nem telt ki az 5 év), a bíróság a holtnak nyilvánító **határozatot hatályon kívül helyezi**.

Amennyiben a **holtnak nyilvánított személy előkerül**, a bíróság határozata hatálytalanná válik és az annak alapján beállt jogkövetkezmények semmisek. (Ptk. 2:7.§(4) bek)

Ha a holtak nyilvánított személy házastársa időközben új házasságot köt, és a holtak nyilvánított személy előkerül, főszabály szerint az új házasság marad érvényben. A főszabály alóli kivétel esete az, ha a házastárs vagy/és annak új házastársa rosszhiszemű volt. Ebben az esetben a régi házasság lesz újra érvényes.

Kizárólag eltűnt személyt lehet holtak nyilvánítani. Olyan személy vonatkozásában, akiről bizonyos, hogy meghalt, de erről nem áll rendelkezésre halotti anyakönyvi kivonat, mert nincs meg a holttest, **a halál tényének bírói megállapítására** kerülhet sor.

2.2. A halál tényének bírói megállapítása

Csak akkor kerül rá sor, ha a személy bizonyíthatóan meghalt, a halál helye és ideje is biztos, de **nem került sor a halotti anyakönyvi kivonat kiállítására**, mert a holttest nem található. (pl. repülőgép szerencsétlenség, háború, természeti katasztrófa, elsüllyedt hajó, lavina, stb.).

A halál tényének megállapítása iránti kérelem bármikor előterjeszthető, előterjesztésére ugyanazok a személyek jogosultak, akik a holtak nyilvánításra.

A bíróság a rendelkezésre álló adatok alapján tárgyaláson kívül végzésben határoz, melyben a halál napját és a lehetőségekhez képest a halál közelebbi idejét is meg kell határozni.

3. Cselekvőképesség

A cselekvőképesség **csak az emberhez** köthető kategória, melynél fogva **saját akarat elhatározásából magának szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket.** A cselekvőképességnek három fokozatát ismerjük, a cselekvőképességet, a korlátozottan cselekvőképességet és cselekvőképtelenséget.

Főszabály szerint minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét a Ptk. vagy a bíróság ítéletével nem korlátozza. (Ptk. 2:8.§ (1) bek.)

Aki cselekvőképes, **maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.**

A cselekvőképességet **korlátozó jognyilatkozat semmis** (Ptk. 2:8.§ (2) – (3) bek).

3.1. Cselekvőképtelen személyek köre és jognyilatkozataik

Cselekvőképtelenség fennállhat életkor, valamint gondnokság alá helyezés miatt.

Életkor alapján cselekvőképtelen **az a kiskorú, aki a 14. életévét nem töltötte be.** (Ptk. 2:13.§)

Gondnokság alá helyezés alapján cselekvőképtelen **az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, mert ügyei viteléhez szükséges belátási képessége mentális zavara miatt tartósan, teljes körűen hiányzik és emiatt egyéni körülményeire, családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel gondnokság alá helyezése indokolt.** (Ptk. 2:21.§ (1)-(2) bek.)

A bíróság a cselekvőképességet csak abban az esetben korlátozhatja teljesen, ha a személy jogainak védelme a cselekvőképesség részleges korlátozásával, vagy más, a cselekvőképességet nem érintő módon (pl. támogatott döntéshozatal) nem biztosítható.

A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatai

a) Főszabály szerint jognyilatkozata semmis, nevében törvényes képviselője jár el.

b) Érvényes lesz a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és teljesített olyan **ügylet, amely csekély jelentőségű, megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő és különösebb megfontolást nem igényel.** (pl. az általános iskolai büfében vásárlás)

c) Gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a törvényes képviselő jognyilatkozata, ha az:

- a kiskorút megillető tartásról lemondásra,
- a kiskorút öröklési jogviszony alapján illető jogokra vagy kötelezettségekre,
- a kiskorú ingatlantulajdonának átruházására vagy megterhelésére, nem tehermentes ingatlanszerzésére,
- a kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezésre, vagy
- a kiskorú meghatározott értéken felüli vagyontárgyára vonatkozik. (Ptk. 2:15. (1) bek.)

d) Még gyámhatósági engedéllyel sem tehet olyan nyilatkozatot a kiskorú, amellyel

- ajándékoz,
- idegen kötelezettségekért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy
- jogokról ellenérték nélkül lemond. (Ptk. 2:16.§)

Cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy jognyilatkozatai

- a) **A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el.**
- b) **Érvényes lesz a cselekvőképtelen nagykorú által kötött és teljesített olyan ügylet, amely csekély jelentőségű, megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő és különösebb megfontolást nem igényel.**
- c) **A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a jognyilatkozat, ha az a gondnokolt:**
 - tartására,
 - öröklési jogviszony alapján őt megillető jogra, vagy terhelő kötelezettségre,
 - nem tehermentes ingatlanszerzésre, ingatlana tulajdonjogának átruházására, megterhelésére,
 - gyámhatóságnak átadott vagyonára, vagy
 - meghatározott összeget meghaladó vagyontárgyra vonatkozik. (Ptk. 2:23.§ (1) bek)

A cselekvőképtelen állapot

Cselekvőképtelenség nem csupán kiskorúság vagy gondnokság alá helyezés alapján állhat fenn, hanem az ún. cselekvőképtelen állapot okán is. Cselekvőképtelen állapotban lehet olyan nagykorú személy, aki nincs cselekvőképességét érintő gondnokság alatt.

A cselekvőképtelen állapotot előidéző ok lehet például valamilyen betegség (cukorbetegség) okán beállt bódult állapot, eszméletvesztés, vagy kábítószeres, alkoholos befolyásoltság stb.

Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.

Az állapot alapján cselekvőképtelen személy **jognyilatkozata főszabály szerint semmis kivéve**, ha (nagykorú személy) jognyilatkozatának tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a

jognyilatkozat a fél cselekvőképessége esetében is **indokolt lett volna**. (Ptk. 2:9.§) Az ilyen állapotban tett végintézkedés minden esetben érvénytelen.

A cselekvőképtelen állapot megállapításához széleskörű bizonyítást kell lefolytatni. Az orvosszakértő meghallgatásán túl vizsgálni kell a nyilatkozat tartalmát, a nyilatkozó egyébkénti magatartását, más nyilatkozataihoz képest tanúsított és más személyekhez képest viszonyított magatartását is.

3.2. Korlátozottan cselekvőképes személyek köre és ügyletkötői képességük

Életkora miatt korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a 14. életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.

Gondnokság alá helyezés okán korlátozottan cselekvőképes az a nagykorú, akit a bíróság **cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett**.

Kiskorú az, aki 18. életévét nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. Kiskorú házasságot csak akkor köthet, ha betöltötte a 16. életévét, és a házasságkötést a gyámhatóság engedélyezte. Ebben az esetben a 16. évet betöltött kiskorú személy a házasságkötéssel nagykorúvá válik (házasságkötés nagykorúsító hatása). Amennyiben a kiskorú házassága 18. életévének betöltése előtt szűnik meg, ez nem jelenti a nagykorúság elvesztését.

Cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá a bíróság azt a nagykorút helyezi, akinek **ügyei viteléhez szükséges belátási képessége mentális zavara következtében tartósan, vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent és – egyéni körülményeire, családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel - emiatt meghatározott ügycsoportokban gondnokság alá helyezése indokolt**. (Ptk. 2:19.§)

A bíróságnak a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezési ítéletében meg kell határoznia azokat az ügycsoportokat, amelyek tekintetében a személy cselekvőképességét korlátozza.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatai

- a) Főszabály szerint a kiskorú jognyilatkozatainak érvényességéhez **törvényes képviselőjének hozzájárulása** szükséges.
- b) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú **törvényes képviselőjének közreműködése nélkül** is tehet nyilatkozatot, így:

- megteheti a jogszabály által megengedett **személyes jellegű jognyilatkozatokat**, (közvégrendeletet tehet, felléphet személyhez fűződő jog védelmének érdekében),
- megkötheti a **mindennapi élet szokásos szükségleteinek** fedezése körébe tartozó, **kisebb jelentőségű szerződéseket** (pl. uzsonna vásárlása),
- rendelkezik **munkával szerzett jövedelmével**, ennek erejéig kötelezettséget is vállalhat,
- megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel **kizárólag** előnyt szerez és
- szokásos mértékben ajándékozhat. (Ptk. 2:12.§ (2) bek.)

c) A gyámhatóság engedélyéhez kötött ügyletek

A törvényes képviselő nyilatkozata a gyámhatóság engedélyével érvényes, ha az:

- a kiskorút megillető tartásról lemondásra,
- a kiskorút öröklési jogviszony alapján illető jogokra vagy kötelezettségekre,
- a kiskorú ingatlantulajdonának átruházására vagy megterhelésére, nem tehermentes ingatlanszerzésére,
- a kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezésre, vagy
- a kiskorú meghatározott értéken felüli vagyontárgyára vonatkozik. (Ptk. 2:15. (1) bek.)
- Ezeken túlmenően a törvényes képviselő a kiskorúnak ígért, vagy adott ingyenes juttatásokat a gyámhatóság jóváhagyásával visszautasíthatja. (Ptk. 2:12.§ (3) bek.)

d) A törvényes képviselő által, a kiskorú helyett tett jognyilatkozatok.
(Ptk. 2:13. § (4) bek.)

e) Még gyámhatósági engedéllyel sem tehet olyan nyilatkozatot a kiskorú, amellyel

- ajándékoz,
- idegen kötelezettségekért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy
- jogokról ellenérték nélkül lemond. (Ptk. 2:16.§)

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott gondnokság alá helyezett (gondnokolt) jognyilatkozatai

- a)** Főszabály szerint a gondnokolt azon jognyilatkozatainak érvényességéhez, melyek a bíróság által meghatározott ügycsoportokba tartoznak **gondnokának hozzájárulása** szükséges.

- b) A gondnokolt megteheti a bíróság által meghatározott ügycsoportok tekintetében is **személyesen, gondnoka hozzájárulása nélkül** azokat a jognyilatkozatokat, melyek:
- megteheti a jogszabály által megengedett **személyes jellegű jognyilatkozatokat,**
 - megkötheti a **mindennapi élet szokásos szükségleteinek** fedezése körébe tartozó, **kisebb jelentőségű szerződéseket**
 - rendelkezik **jövedelme bíróság által meghatározott hányadával,** ennek erejéig kötelezettséget is vállalhat,
 - megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel **kizárólag** előnyt szerez és
 - szokásos mértékben ajándékozhat. (Ptk. 2:20.§ (3) bek.)
- c) A **gondnok önállóan eljárhat olyan ügyekben,** melyek a gondnokolt érdekeinek védelme miatt, vagy károsodástól való megóvása miatt azonnali intézkedést igényelnek.
- d) A **gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a jognyilatkozat, ha az a gondnokolt:**
- tartására,
 - öröklési jogviszony alapján őt megillető jogra, vagy terhelő kötelezettségre,
 - nem tehermentes ingatlanszerzésre, ingatlana tulajdonjogának átruházására, megterhelésére,
 - gyámhatóságnak átadott vagyonára, vagy
 - meghatározott összeget meghaladó vagyontárgyra vonatkozik. (Ptk. 2:23.§ (1) bek)

A nyilatkozatok relatív semmissége.

A korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen személyek jognyilatkozatának relatív semmissége azt jelenti, a korlátozott cselekvőképesség, illetve cselekvőképtelenség miatti jognyilatkozatok semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik (akár kiskorúság akár gondnokság alá helyezés miatt). (Ptk. 2:17.§ és 2:24.§)

4.A támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat

A **támogatott döntéshozatal** jogintézménye arra szolgál, hogy azon személyek esetében, akiknél belátási képességük kisebb mértékben csökkent, a cselekvőképességük korlátozása elkerülhető legyen. Támogatott döntéshozatal elrendelésére nagykorú személyek esetén van lehetőség. A támogatott döntéshozatal az érintett személy cselekvőképességét nem érinti.

Támogató kirendelésére tehát akkor van lehetőség, ha a nagykorú személy egyes ügyeinek intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése figyelhető meg és emiatt segítségre szorul, azonban a cselekvőképesség korlátozására nincs szükség. (Ptk. 2:38.§ (1) bek.)

A támogatót a **gyámhatóság** rendeli el. A gyámhatóság **öt** éves időtartamonként felülvizsgálja a kirendelést.

A támogató feladatai pl.:

- a támogatott személy jognyilatkozatának megtételekor jelen van,
- tanácsaival a támogatott személy számára szükséges tájékoztatás megadásával a jognyilatkozat megtételét elősegíti,
- a támogatott személy döntésének megtételéhez segítséget nyújt.

Nem lehet támogatónak kirendelni azt, aki:

- maga is támogatott személy,
- cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt áll, valamint azt,
- akinek személye ellen a támogatott személy tiltakozik, vagy akinek kirendelése a támogatott érdekeivel ellentétben áll.

Előzetes jognyilatkozat esetén a cselekvőképes személy előre rendelkezik ügyei viteléről, arra az esetre, ha *a jövőben cselekvőképessége részleges vagy teljes korlátozás alá esne*. Az előzetes jognyilatkozat formáját tekintve történhet közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban, vagy a gyámhatóság előtt személyesen tett jognyilatkozatban. (Ptk. 2:39.§ (1) bek.)

Az előzetes jognyilatkozat tartalma a következőket foglalhatja magában:

- a nyilatkozatot tevő személy megnevezheti azt a személyt (vagy személyeket) akiket gondnokául rendelni javasol,
- a gondnokok köréből kizárhat személyeket, valamint
- meghatározhatja, hogy az egyes személyi és vagyoni ügyeiben a gondnok hogyan járjon el. (Ptk. 2:39.§ (2) bek.)

Az előzetes jognyilatkozatot az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába be kell jegyezni, a bejegyzés azonban nem konstitutív, hanem deklaratív hatályú.

Az előzetes jognyilatkozat **hatályossá akkor válik**, amikor az előzetes jognyilatkozatot tevő személyt **a bíróság cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezi**. A bíróság elrendelheti az **előzetes jognyilatkozat mellőzését**, erre azonban csak kivételes esetben kerülhet sor, így akkor **ha**:

- az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel kifejezetten ellentétesek, vagy ha
- a gondnokként megnevezett személy nem vállalja az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítését, vagy vele szemben jogszabályban meghatározott kizáró ok áll fenn. (Ptk. 2:40.§ (1) bek.)

5. A gondnokság szabályai

A gondnokság alá helyezés szabályait a Ptk. 2:25. – 2:37. §§ tartalmazzák. A gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. Gondnok lehet minden olyan cselekvőképes személy, aki a gondnoki tisztséget vállalja. A gondnok rendelésénél az arra alkalmas személyek közül előnyben kell részesíteni a szülőket, vagy az általuk (közokiratban, végrendeletben) megjelölt személyt, ezek hiányában azon hozzátartozókat, akik a gondnokság ellátására az összes körülmény figyelembevételével alkalmasak.

Gondnokság alá helyezés kezdeményezése

A gondnokság alá helyezést a bíróságnál kell kérni, melyre jogosult a nagykorúval együtt élő házastárs, élettárs, egyenesági rokona, testvére, a kiskorú törvényes képviselője, gyámhatóság, valamint az ügyész. A gondnokság alá helyezést különböző időközönként kötelező felülvizsgálni. A felülvizsgálat időpontját a bíróság a cselekvőképességet érintő ítéletében meghatározza. A felülvizsgálat időpontja cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év, teljes korlátozása esetén pedig tíz év.

A gondnokság alá helyezés megszüntetése, módosítása

A gondnokság alá helyezés addig tart, ameddig elrendelésének oka fennáll. Ha elrendelésének oka megszűnik, a bíróság a cselekvőképességet érintő gondnokságot megszünteti. (Ptk. 2:30.§)

A gondnokság alá helyezés megszüntetését és módosítását a bíróságtól kérheti a gondnokolt, a vele együtt élő házastárs, élettárs, egyenesági rokona, testvére, a gondnok, a gyámhatóság, valamint az ügyész.

A módosítás keretében az arra jogosult személyek a következőket kérhetik:

- a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság részlegesen korlátozó gondnokságra módosítását,
- a részlegesen korlátozó gondnokság módosítását teljesen korlátozó gondnokságra, valamint
- a részlegesen korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható ügycsoportok módosítását.

6. A személyhez fűződő jogok védelme

A törvény általánosságban védi a személyhez fűződő jogokat, függetlenül attól, hogy azokat nevesíti-e a törvény. A Ptk. 2:42.§, **az általános személyiségi jogi generálklauzula alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való - bármilyen módon, illetve eszközzel történő - kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.**

Minden személyhez fűződő jogviszony abszolút szerkezetű, azaz mindenki köteles tiszteletben tartani más személyhez fűződő jogait.

A személyhez fűződő jogokat **kizárólag személyesen lehet érvényesíteni.** A korlátozottan cselekvőképes személy személyiségi jogai védelmében önállóan is felléphet.

A törvény alapján a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a **jogi személyekre is alkalmazni kell**, kivéve, ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magánszemélyeket illeti meg.

A védelem **csak élő természetes személyeket és létező jogi személyeket illet meg.** A kegyeleti jog, azaz a meghalt ember emlékéhez fűződő jog a hozzátartozókat, örökösöket illeti.

A személyiségi jogok személyhez tapadnak, **nem lehet átruházni, lemondani, korlátozni azokat.**

A Ptk. a személyhez fűződő jogok általános védelmén túl meghatároz egyes ún. nevesített személyhez fűződő jogokat is.

Nevesített személyiségi jogok

A Ptk. rendelkezése alapján a személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen:

- a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
- c) a személy hátrányos megkülönböztetése;
- d) a becsület és a jóhírnév megsértése;
- e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- f) a névviseléshez való jog megsértése;
- g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

6.1.Egyes személyiségi jogok

Az élet, testi épség és egészség védelme

Az ember élethez való joga a legfontosabb alapjog, melyről lemondani nem lehet, és amely a legmagasabb jogi védelemben részesül. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése szerint Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.

A testi (lelki) épség, egészség védelme a bírói gyakorlatban a testi sérüléssel járó balesetek, bűncselekmények vonatkozásában jelenik meg.

Személyes szabadság, magánélet, magánlakás megsértése

A személyes szabadsághoz való jog (mint Alaptörvény által rögzített alapjog) az embert mind testi, mind pedig szellemi szabadsága tekintetében megilleti. A testi szabadság jelentése, hogy minden ember maga döntheti el és választhatja meg tartózkodási helyét, az embert ebben a szabadságában önkényesen korlátozni nem lehet. A szellemi szabadság magában foglalja a politikai meggyőződést, valamint a lelkiismereti- és vallásszabadságot egyaránt.

A személyek hátrányos megkülönböztetésének tilalma

Tilos a személyek hátrányos megkülönböztetése pl. nemük, faji hovatartozásuk, bőrszínük, vallási és politikai meggyőződésük, nemzetiségük, anyanyelvük, fogyatékoságuk, családi állapotuk, szexuális irányultságuk, életkoruk alapján.

A becsület és a jó hírnév védelme

A **becsület** a természetes személyről kialakult társadalmi értékítéletet jelenti. Miután a becsülethez való jogról csak természetes személyek esetén beszélünk, megsértését is csak ember kárára lehet elkövetni.

A Ptk. nem határozza meg tételes felsorolás útján, hogy milyen magatartás alapozza meg a becsület megsértését, hanem úgy rendelkezik, hogy a becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas olyan véleménynyilvánítás, mely kifejezőmódjában indokolatlanul bántó. Becsületsértő lehet tehát pl. az a közlés, magatartás, amely tartalmára és tartalmának valóságára tekintet nélkül aránytalanul túlzó, indokolatlanul bántó, lealázó, lekicsinylő, lealacsonyító vádaskodás.

A **jó hírnév** társadalmi, közéleti, gazdasági ismertséget jelent. Ellenben a becsülethez való joggal a jó hírnév védelme a természetes személyen túl a jogi személyt is megilleti.

A törvény a jó hírnév sérelme esetén sem ad egzakt felsorolást a sértő magatartásokról, hanem egy általános meghatározást ad. Eszerint a jó hírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő valótlan tény állít, vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel.

Híresztelésnek kell tekinteni más személy nyilatkozatának, állításának, tájékoztatásának közlését, továbbítását, közreadását akkor is, ha híven közli más személyének valótlan nyilatkozatát.

A „goodwill” – üzleti jó hírnév – a cég megbízhatóságát, fizetőképességét is kifejezi, a törvény ezért védelemben részesíti. Személyiségi jogot sért annak valótlan állítása, hogy egy gazdálkodó szervezet a jogszabályi kötelezettségét megszegve nem viseli a közterheket. (BH 2000.110)

Magántitokhoz és személyes adatok védelméhez való jog

A magántitok védelme egy gyűjtő kategória, mely **kiterjed különösen a levéltitok, a hivatásbeli titok és az üzleti titok oltalmára.**

A magántitok megsértését jelenti különösen a magántitok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala, valamint illetéktelen személyekkel való közlése. (Ptk. 2:46.§)

Üzleti titoknak nevezzük a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan nem közismert tény, adatot, tájékoztatást, valamint ezek összeállítását, melyek illetéktelenek általi megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése, nyilvánosságra hozatala a jogosult pénzügyi, gazdasági, piaci érdekét sérti, vagy veszélyezteti. (Ptk. 2:47.§)

Az üzleti titok speciális formájaként szabályozza a Ptk. a know-how-t (védett ismeret) kategóriáját, amely relatíve titkos, rögzített és gazdasági értékkel bíró, műszaki, gazdasági és szervezési ismeretek és tapasztalatok összessége.

A számítógéppel vagy más módon történő **adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti.** A nyilvántartott adatokról **tájékoztatást** – az érintett személyen kívül - csak **az arra jogosult** szervnek vagy személynek lehet adni. Ha nyilvántartásban szereplő valamely tény adat nem felel meg a valóságnak, az érintett személy a valótlan tény vagy adat **helyesbítését** külön jogszabályban meghatározott módon követelheti.

A névviseléshez való jog

A név viselésének jogi jelentősége abban áll, hogy a névben testesül meg a személyiség a társadalom előtt. Mindenkinek joga van a névviseléshez és minden személyt a saját nevéhez való kizárólagos jog illeti meg.

Tudományos, irodalmi, művészeti, vagy egyéb **közszerepléssel járó tevékenységet** – mások lényeges jogi érdekének sérelme nélkül - **felvett névvel is** lehet folytatni.

A tudományos, irodalmi, művészeti tevékenységet folytató – ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével – az érintett személy kérelmére saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja e tevékenység gyakorlása során. (Ptk. 2:49.§ (2) bek.)

A névviselés:

- társadalmi szempontból a név viselőjét azonosítja,
- az egyént a társadalom többi tagjától megkülönbözteti, elválasztja,
- jelzi a családi összetartozást is

A névviselés nemcsak jog, hanem kötelesség is. Hatósági eljárásban, igazolványban mindenkinek azt a nevet kell viselnie, amely anyakönyv szerint őt megilleti (kivétel az a kör, amelyik felvett nevet használhat). Amennyiben valaki az anyakönyv szerinti névtől el kíván térni, névváltoztatási kérelmet kell beadni.

A **jogi személy** elnevezésének különböznie kell a korábban nyilvántartásba vett jogi személyek nevével. A magyar jog a **névkizárolagosság** elvét alkalmazza, azaz adott nevet csak egy jogi személy használhat hasonló működési körben és területen.

A névviselési jog sérelme számos jogellenes magatartással megvalósulhat. A törvény csak példálózó felsorolást ad, megvalósul a névviselési jog megsértése, ha valaki jogtalanul más nevet használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet visel.

A képmáshoz és hangfelvételhez való jog

Az emberi személyiség fontos tényezője a külső megjelenése, elsősorban képe és hangja. **Képmás** lehet rajz, vázlat, festmény, szobor, fénykép, film és videofelvétel, televíziós bemutatás.

Hangfelvételnek minősül bármiféle hangrögzítő és továbbító eszköz, hanglemez, hangkazetta, mágnesszalag, televízió-, rádió-, film-, videofelvétel.

Főszabály szerint a képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. (Ptk. 2:48.§ (1) bek.) A Ptk. meghatározza azon esetköröket, mikor a képmás, vagy hangfelvétel elkészítéséhez, felhasználásához az érintett személy hozzájárulására nincsen szükség. Így nincs szükség az érintett hozzájárulására tömegfelvétel, vagy nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetében.

Kegyeleti jog

Tekintettel arra, hogy a személyhez fűződő jogok a jogképeség megszűnésével szintén megszűnnek, az **elhunytat** már nem illetik meg személyiségi jogok, azonban **az emlékéhez fűződő jog, a kegyeleti jog** továbbra is védelemben részesül. A kegyeleti jog megsértése esetén az

elhunyt hozzátartozói, vagy a személy léphet fel, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.

6.2. Személyiségi jogok érvényesítése

A személyhez fűződő jogokat **személyesen** lehet érvényesíteni. (Ptk.2:54.§)A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személy a személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet, ezzel szemben a cselekvőképtelen személy helyett törvényes képviselője jár el.

Kivételesen az ügyész is jogosult személyiségi jog megsértéséért keresetet indítani, abban az esetben, ha a személyiségi jog megsértése közérdekbe ütközik és keresetindításhoz a jogosult hozzájárul. Ebben az esetben a jogsértéssel elért vagyoni előnyt közérdekű célra kell fordítani.

Meghalt emlékének (kegyeleti jog) megsértése miatt bírósághoz fordulhat a **hozzátartozó, továbbá** az a személy, **akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.** (Ptk.2:50.§)

6.3. A személyiségvédelem szankciórendszere

Akit személyiségi jogában megsértenek objektív és szubjektív igényeket támaszthat a jogsértővel szemben. (Ptk. 2:51.§ (1) bek)

A személyiségvédelmi szankciókat két csoportra bonthatjuk, így beszélünk objektív és szubjektív eszközökről. Objektív a szankció, ha annak megítéléséhez nem kell vizsgálni a jogsértő fél felróhatóságát, azaz ha nem mentheti ki magát azzal, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az objektív szankciók pusztán a jogsértés ténye alapján alkalmazhatóak. Szubjektív szankcióról beszélünk ezzel szemben, ha a jogkövetkezmény alkalmazása attól függ, hogy a jogsértő felróhatóan járt –e el. Szubjektív szankció esetében tehát lehetőség van kimentésre.

Objektív szankciók

A jogosult felróhatóságtól függetlenül, a jogsértés ténye alapján követelheti:

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági **megállapítását**
- b) a jogsértés **abbahagyását**, a jogsértő **eltiltását további jogsértéstől**,

- c) **elégtétel** adását és hogy a jogsértő saját részéről vagy költségén **megfelelő nyilvánosságot** biztosításon az elégtételnek;
- d) a sérelmes helyzet **megszüntetése** a jogsértést **megelőző állapot helyreállításával**, és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését, vagy jogsértő mivoltától való megfosztását, valamint azt, hogy
- e) a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel **elért vagyoni előnyt engedje át javára** a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint. (Ptk. 2:51.§)

Az objektív szankciók egyik speciális esete a sajtó-helyreigazítás jogintézménye. Sajtó-helyreigazításnak akkor van helye, ha valakiről bármely médiatartalomban **valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel**, követelheti olyan helyreigazító közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlés mely tényállításai valótlan, illetve megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és ehhez képest melyek a való tények.

A sajtó-helyreigazítás részletes szabályairól a „Médiatörvény” néven ismertté váló, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény rendelkezik, alapjogi háttérét, valamint számos vonatkozó fogalom meghatározását, pedig a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. tv. (ún. Médiaalkotmány) adja.

Szubjektív szankciók

A személyiségvédelem szubjektív szankció között a sérelemdíjról és a kártérítésről kell szólnunk.

A **sérelemdíj** a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő kompenzációja, egyfajta magánjogi „büntetés”. **Akit személyiségi jogában megsértenek, az őt ért nem vagyoni kárért sérelemdíjat követelhet.** Nem vagyoni kárnak tekintjük az olyan károsodásokat, melyek akár testi, akár lelki, vagy környezeti változás hatására következnek be (pl.: mozgáskorlátozottság, végtag elvesztése, depresszió, pszichés zavar, társadalmi-természeti környezet negatív megváltozása). A sérelemdíj megállapításának nem feltétele, hogy a jogosult a jogsértést, vagy annak mértékét bizonyítja, önmagában a jogsértés ténye elegendő. A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítés feltételeit kell alkalmazni. A sérelemdíj mértékét a bíróság egy összegben, az eset körülményeire figyelemmel állapítja meg. (Ptk. 2:52.§)

Kártérítési felelősséggel tartozik a jogsértő, **ha a jogosultat személyiségi jogainak megsértéséből eredendően kár érte.** (Ptk. 2:53.§)

Személyiségvédelem körében kártérítésre akkor van mód, ha a személyhez fűződő jogsérelem vagyoni károsodáshoz vezet.

7. A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok

7.1. A jogi személy fogalma

A jog bizonyos célokat szolgáló személyegyesüléseket az ember, mint természetes személy mellett jogalanyként ismer el. Ezzel a jog felruházza a jogi személyeket, hogy önálló vagyonuk legyen, képviselő útján a vagyoni forgalomban önállóan részt vegyenek.

A jogi személy **fogalmi kritériumai** szerint **jogi személy az a jogalany, amelynek:**

- társadalmilag **elismert célja van,**
- e célok megvalósításához szükséges és arra alkalmas **szervezete,** valamint **képviselete** van,
- e cél megvalósításához szükséges **vagyona** van,
- a vagyonhoz mérten **önálló anyagi helytállási kötelezettsége** van,
- tevékenységét saját **név** alatt és **székhelyén** folytatja, és
- az **állam** vagy általa feljogosított **szervezet** a jogalanyt **jogi személyként nyilvántartásba veszi.**

Ha egy mondatban kívánjuk megragadni a lényegét, azt mondhatjuk, hogy a jogi személy nem más, mint a természetes személyek által létrehozott *fiktív jogalany*, akinek a jogképessége állami elismerésen, vagyis valamely közjogi aktuson alapszik.

A jogi személy jogképessége abszolút, kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csak természetes személyekhez köthetők.

A jogi személyek **általános szabályairól a Ptk. Harmadik Könyv, Első Része rendelkezik.** Ezek a szabályok minden jogi személyre irányadóak, a törvény pedig az egyes jogi személyekre vonatkozóan külön, speciális szabályokat is megállapít. Ezen kívül más, különálló törvények is meghatározhatják egyes jogi személyek szabályozását (pl: 1989. évi XXXIII. törvény a pártok működéséről és gazdálkodásáról)

A jogi személyek lehetnek közjogi személyek (mint például a költségvetési szervek), vagy magánjogi jogi személyek (így például az alapítvány). A **költségvetési szerveket** jogszabály vagy hatósági határozat hozza létre, költségvetésből gazdálkodnak, valamilyen állami vagy önkormányzati feladatot (közfeladatot) látnak el és hatósági jogkörrel rendelkeznek. A **magánjogi jogi személyek** önkéntes elhatározással jönnek létre, az alapító(k)

által meghatározott célra. Ezek lehetnek személyegyesítő (egyesület), illetve vagyonegyesítő (részvénytársaság) társaságok.

A **személyegyesítő** társaságokban a személyes közreműködés kap hangsúlyt, míg a **vagyonegyesítő** társaságoknál a vagyon összegyűjtése lényeges, a tagoknak általában nincs személyes közreműködése.

Gazdálkodás szempontjáról a jogi személy lehet **profitorientált** (kft.), vagy **non-profit** (alapítvány) jellegű. A jogszabályi rendelkezések **civil szervezetként** nevesítik a non-profit magánjogi szervezeteket, így az egyesületet és az alapítványt. A profitorientált társaságok nyereségszerzésre törekednek, míg a non-profit jogi személyek csak a létesítéskor meghatározott nem gazdasági célra fordíthatják bevételeiket, és gazdasági-vállalkozási tevényt csak kiegészítő jelleggel folytathatnak.

Az alábbiakban elsőként a valamennyi jogi személyre vonatkozó általános szabályok ismertetésével foglalkozunk, majd ezt követően térünk ki az egyes jogi személyek speciális szabályozására.

7.2. A jogi személy létesítése

A jogi személyek létesítése általában ún. létesítő okirattal történik (jogi személyt létrehozhat hatósági határozat vagy jogszabály is). A létesítő okirat egy átfogó elnevezés, mely jogi személyenként változhat, így pl. gazdasági társaságok esetében a speciális elnevezése társasági szerződés, alapítvány esetében alapító okirat, részvénytársaság, valamint egyesület esetében alapszabály.

A létesítő okirat kötelező tartalmi elemei a következők:

- jogi személy **neve**, **székhelye** (a jogi személy nevének különböznie kell a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy nevétől);
- jogi személy célja, **fő tevékenysége**;
- **létesítő személyek** nevét, székhelyét, lakóhelyét;
- jogi személy részére teljesítendő **vagyoni hozzájárulásokat** (a vagyoni hozzájárulás lehet pénzbéli hozzájárulás, illetőleg nem pénzbéli hozzájárulás, vagyis az ún. apport, pl. vagyoni értékű jog, vagy dolog);
- jogi személy **első vezető tisztségviselőjének** nevét. (Ptk. 3:5.§)

A létesítés második lépése, mely az állam általi elismerést biztosítja, az a jogi személy nyilvántartásba vétele. A nyilvántartásba vétel a bíróságok feladata, a gazdasági társaságok a cégbíróságok hatáskörébe tartoznak, míg mások (például az alapítványok, egyesületek) a törvényszékek hatáskörébe. A nyilvántartás vezetésén kívül ezek a szervek egyéb törvényességi ellenőrzési feladatokat is ellátnak.

7.3. A jogi személy szervezeti felépítése

Minden jogi személy általában **négy szervezeti egységből** épül fel, melyből kettő (a döntéshozó szerv és az ügyvezetés) létrehozása kötelező, míg a másik kettőt (felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló) csak a törvényben meghatározott esetekben kell kötelezően kijelölni. Emellett azonban nem kizárt más, a jogi személy működéséhez igazodó szervek létrehozása.

- a) **Döntéshozó szerv** - A tagok vagy az alapítók az őket megillető döntési jogköröket a tagok összességéből vagy a tagok által maguk közül választott küldöttekből álló testületben, vagy az alapítói jogokat gyakorló személyek összességéből álló testületben gyakorolják. A tagok vagy az alapítók a döntéshozó szerv ülésén szavazással hozzák meg határozataikat. A döntéshozó szerv hozza meg a jogi személyt érintő legfontosabb, stratégiai jelentőségű döntéseket (pl. átalakulás, egyesülés, megszűnés)
- b) **Ügyvezetés** – Az ügyvezető szerv a jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára jogosult, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe. Az ügyvezető szerv egy vagy több vezető tisztségviselőből, vagy vezető tisztségviselőkből álló testület lehet. A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni. Vezető tisztségviselő csak olyan nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben nem korlátozták. A vezető tisztségviselő ügyvezetési feladatait személyesen köteles ellátni.
- c) **Tulajdonosi ellenőrzés** – A jogi személy ellenőrzését a három tagból álló felügyelőbizottság látja el, akiknek célja a jogi személy érdekeinek megóvása. A felügyelőbizottság tagjai a jogi személy ügyvezetésétől függetlenek, tevékenységük során nem utasíthatóak. A felügyelőbizottság tevékenysége során a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinhet.
- d) **Gazdasági ellenőrzés** – A jogi személy pénzügyi- gazdasági működését már nem az adott jogi személyen belüli szerv látja el, ez mindig külső személyek vagy szervezetek feladata. Könyvvizsgáló vagy valamely könyvvizsgáló cég kijelölt könyvvizsgálója végzi ezt a tevékenységet általában megbízási szerződés alapján.

A jogi személy törvényes képviselőjét a **vezető tisztségviselő** látja el, aki képviselési jogát önállóan gyakorolja. Előfordulhat azonban, hogy más személyek is jogosultak a képviselésre (szervezeti képviselők), ilyenkor a létesítő okiratnak kötelezően rendelkezni kell a képviselés módjáról, arról, hogy minden képviselő önállóan, vagy csak együttesen járhatnak el a jogi személy nevében. A képviselés mellett rendelkezni kell a jogi személy **bankszámlája feletti rendelkezési jogról** is. A képviseléshez szorosan kapcsolódó kérdés a **cégjegyzés**, a jogi személy írásbeli képviselője azaz leegyszerűsítve, hogy a jogi személy képviselője hogyan gyakorolhatja az aláírási jogát. Ennek is két fajtája ismert hasonlóan a képviselési joghoz, lehet **önálló**, amikor a képviselő minden korlátozástól mentesen, egyedül is aláírhat a jogi személy nevében, illetve beszélünk **együttes cégjegyzésről**, mely során valamennyi képviselési joggal rendelkező személynek el kell látnia kézjegyével az adott dokumentumot.

7.4. A jogi személy megszűnése

A jogi személy megszűnési módjait két nagyobb csoportba sorolhatjuk. **Jogutódlással** szűnik meg a társaság, ha megszűnése után van olyan jogi személy, amelyre jogai és kötelezései átszállnak, míg a **jogutód nélküli megszűnéssel** úgy szűnik meg a társaság, hogy nincs olyan személy, akire átszállhatnának a jogok és kötelezettségek.

A jogutódlással történő megszűnés esetei:

- **Átalakulásról** beszélünk, ha a jogi személy más típusú jogi személlyé alakul át, formaváltás történik (például egy Bt. A továbbiakban Kft.-ként működik tovább) Ebben az esetben az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással keletkező jogi személyre szállnak át. (Ptk. 3:39.§)
- **Egyesülésről** akkor beszélünk, ha a jogi személy úgy szűnik meg, hogy más jogi személyekkel összeolvad, vagy más jogi személybe beolvad. *Összeolvadásnál* az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre (azaz két megszűnő jogi személyből lesz egy új, harmadik jogi személy). *Beolvadásnál* a beolvadó jogi személy szűnik meg, jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy lesz (az egyik megszűnik, a másik fennmarad és magába olvasztja a megszűnő jogi személyt). (Ptk. 3:44.§)
- **Szétválással** szűnik meg a jogi személy, ha több jogi személlyé különválnak, vagy kiválnak. *Különválás* esetén a jogi személy megszűnik, és vagyona a különválással létrejövő több jogi személyre, mint jogutódra száll át (azaz egy jogi személyből lesz több másik jogi

személy). *Kiválás* esetén a jogi személy fennmarad, és vagyonának egy része a kiválással létrejövő jogi személyre mint jogutódra száll át. (A jogi személy fennmarad, de egy része különálló, elválasztott jogi személyként működik tovább) (Ptk. 3:45.§)

A Jogutód nélküli megszűnés esetei:

- határozott időre jött létre a jogi személy és a **meghatározott időtartam eltelt;**
- megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött és e **feltétel bekövetkezett;**
- a **tagok vagy alapítók kimondják megszűnését;** vagy
- az **arra jogosult szerv megszünteti.** (Ptk. 3:48.§)

Minden esetben a jogi személy a nyilvántartásból való törléssel szűnik meg. Megszűnés esetén jelentősége lesz annak is, hogy a jogi személynek mennyi vagyona van a megszűnés pillanatában. Amennyiben akkora vagyonnal rendelkezik, mely fedezi a fennálló, még nem teljesített tartozásait, esetlegesen ezek rendezése után vagyontartaléka is marad, úgy a megszűnés módja a **végelszámolás**, míg ha adósságai rendezésére nem rendelkezik elegendő fedezettel, úgy **felszámolás** alá kerül. Speciális, nem a jogi személy megszüntetésére irányuló fizetésképtelenségi eljárás a **csődeljárás**, mely során a jogi személy működési zavarait a hiteleinek fedezethiánya okozza, viszont ilyenkor a hitelezők és a jogi személy közötti megállapodás és az adósságok átütemezése, átcsoportosítása segítheti a működés helyreállítását a jogi személy megszűnésének elkerülése érdekében.

7.5. Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban

Az **állam jogi személyként vesz részt a polgári jogi jogviszonyokban.** Az államot polgári jogi jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli. (Ptk. 3:405.§)

A magyar **állam**, mint tulajdonos gazdálkodik a tulajdonában álló vagyonnal, **gazdálkodás során szerződéseket köt**, azaz polgári jogviszonyok alanyává válik. **Polgári jogi jogalanyisága elkülönül közhatalmi funkciói gyakorlásától.** Az állam polgári jogi jogviszonyokban **más jogalanyokkal egyenrangú**, nem illetik meg többletjogok.

Az állam felelős a polgári jogviszonyokban általa okozott károkért, szerződésszegésért. Az állam vagyona az ún. kincstári vagyomból és az üzleti vagyomból áll. Az állami vagyonról szóló törvény részletezi az állami tulajdonnal való gazdálkodás szabályait és a tulajdonosi joggyakorlás módját.

Általános tulajdonosi joggyakorló szerv a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MNV Zrt.).

Kincstári vagyon: amelyek az állami feladatok ellátását szolgálják, a társadalom működését, a nemzetgazdaság céljainak megvalósítását segítik elő. **A kizárólag állami tulajdonban lévő dolgok forgalomképtelenek.** Ilyenek pl: a föld méhének kincsei, felszín alatti vizek, folyóvizek, természetes tavak, valamint ezek medre, folyóvíz elhagyott medre és a folyóvízben újonnan keletkezett sziget, országos közutak, vasutak, nemzetközi kereskedelmi repülőtér, az ország területe feletti légtér, távközlésre felhasználható frekvenciák, stb. A kizárólag állami tulajdonban álló **dolgok birtokát, használatát, hasznai szedésének jogát az állam másnak átengedheti.**

7.6. Ptk-ban szereplő jogi személyek

Az Egyesület

Az egyesület a tagok közös, tartós, alapszabályban meghatározott céljának folyamatos megvalósítására létesített, nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy. (Ptk. 3:63.§)

Fő jellemzője, hogy elsősorban **nem gazdasági célra jön létre** (non profit), ám céljai megvalósításával közvetlen összefüggésben folytathat gazdasági tevékenységet. Az egyesület részletszabályairól a 2011. évi CLXXV. tv. (ún. Civiltörvény) rendelkezik.

Az egyesület fogalmi elemei:

- nyilvántartott tagsággal rendelkezik,
- a tagok létszáma 10 fő alá nem csökkenhet,
- szervezettel, döntéshozó, ügyvezető és képviselő szervvel kell rendelkeznie.

Létrejötté:

Az egyesület létrehozása alapszabállyal történik, melynek elfogadásához legalább 10 személy egybehangzó akaratnyilatkozata szükséges. (Ptk. 3:64.§) Az alapszabálynak a jogi személy általános szabályainál tárgyalt kötelező elemeken kívül tartalmaznia kell a tag jogait és kötelezettségeit, a tagsági jogviszony keletkezésének és megszűnésének feltételeit, a szavazati jog gyakorlásának feltételeit és a közgyűlés működésére vonatkozó szabályokat.

Az egyesület szervezete, a tagok jogai és kötelezettségei:

A **legfőbb döntéshozó szerv a közgyűlés**, mely évente legalább egy alkalommal ülészik.

Ügyvezetését egy személy (ügyvezető) vagy testület is elláthatja (elnökség). Az elnökség három tagból áll. Az elnökség az elnökét maga választja tagjai közül. Az ügyvezetés feladatkörébe tartozik pl.

- az egyesület napi ügyeinek vitele, az ügyvezetés hatáskörébe tartozó ügyekben a döntések meghozatala,
- az éves költségvetés elkészítése és annak a közgyűlés elé terjesztése;
- az egyesületi vagyon kezelése.

Az **egyesület tagja** részt vehet a szervezet tevékenységében és rendezvényein, választhat és választható az egyesület szerveibe. Jogait és kötelezettségeit az alapszabály határozza meg részletesen. Alapvető kötelezettsége, hogy nem veszélyeztetheti az egyesület céljának megvalósítását és az egyesület tevékenységét.

Megszűnése:

Jogutód nélküli megszűnésére a jogi személyekre vonatkozó közös rendelkezések alapján kerülhet sor. (Ptk. 3:48.§) Ezekon felül ismerünk az egyesületet megszüntető különös körülményeket, így:

- ha az egyesület megvalósította célját, vagy a cél megvalósítása lehetetlenné vált és új célt nem határoztak meg, vagy
- ha az egyesület tagjainak száma hat hónapon keresztül nem éri el a 10 főt. (Ptk. 3:84.§)

Az Alapítvány

Az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy. Alapítvány nem alapítható gazdasági tevékenység folytatására.

Több személy együttesen is létesíthet alapítványt, ebben az esetben az alapítói jogokat az alapítók együttesen gyakorolják.

Létrejöttéhez **alapító okira** van szükség, Az **alapító okirat** kötelező tartalmi elemei többek között:

- az alapítvány neve,
- célja,
- céljára rendelt vagyon és annak felhasználási módja,
- székhelye,
- alapítók pontos megjelölése,
- a kuratórium összetétele, működése, jogállása.

A kötelező elemeken kívül az **okirat szükségszerűen ki kell, hogy térjen:**

- az alapítói jogok gyakorlására történő kijelölésre, vagy az alapítói jogok átruházásának szabályaira,
- gazdasági tevékenység folytatására,
- az alapítók gyűlésének működésére,
- az alapítvány képviselőire,
- kedvezményezettek körére,
- az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetén a fennmaradó vagyon jogosultjára.

Az alapítvány vagyona terhére az alapítvány céljának megvalósításával összefüggésben annak a személynek juttatható vagyoni szolgáltatás, akit az alapító okirat vagy - az alapító okirat rendelkezése hiányában - az erre jogosult alapítványi szerv kedvezményezettként megjelöl.

Az alapítvány szervei:

A **kuratórium** az alapítvány **ügyvezető** szerve, mely három természetes személyből áll. A **kuratórium tagjai** az alapítvány **vezető tisztségviselői**. Kuratórium tagja nem lehet az alapítvány kedvezményezettje, vagy annak közeli hozzátartozója. Az alapító az alapítvány egyszemélyes ügyvezető szervéül kurátort nevezhet.

Az alapítvány létesítése végintézkedés útján:

Alapítvány írásbeli végrendeletben vagy öröklési szerződésben is létesíthető. Ilyen esetben a végintézkedésnek tartalmaznia kell az alapító okirat tartalmi elemeit. A végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány a nyilvántartásba vétellel az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. Alapítvány létesítését az örökhagyó meghagyásban is elrendelheti. A meghagyásban meg kell határozni a létesítendő alapítvány célját és vagyonát, valamint ki kell jelölni azt a személyt, aki az alapítvány létrehozását követelheti. (Ptk. 3:88.- 3:90.§§)

Alapítvány megszűnése:

Az alapítvány más jogi személlyé nem alakulhat át. Alapítvány csak alapítvánnyal egyesülhet és csak alapítványokra válhat szét. Az alapítvány megszűnik, ha

- az alapítvány a célját megvalósította, és az alapító új célt nem határozott meg;
- az alapítvány céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és a cél módosítására vagy más alapítvánnyal való egyesülésre nincs mód; vagy

- az alapítvány három éven át a célja megvalósítása érdekében nem folytat tevékenységet.

III. SZERZŐI JOG ÉS IPARJOGVÉDELEM

A szellemi alkotások jogáról azon szabályok esetében beszélünk, amelyek az **új gondolatokat tartalmazó** alkotások, **szellemi termékek** létrehozására és azok felhasználására vonatkoznak. Ezek a termékek az ember szellemi tevékenységéből fakadnak. A szellemi alkotások joga két nagy területből áll, melyek a **szertői jog** és **iparjogvédelem**.

A Ptk. nem mondja ki általános jelleggel – ellentétben a régi Ptk.-val – a szerzői és iparjogvédelmi jogok védelemben részesítését, csupán egy kiegészítő rendelkezést tartalmaz. A törvény e kiegészítő szabály alapján úgy rendelkezik, hogy a Ptk-t kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak. (Ptk. 2: 55.§)

A szellemi alkotások jogának háttérszabályait tehát a polgári törvénykönyv tartalmazza, azonban mind a szerzői jog, mind az iparjogvédelem területén külön jogszabályok adják a tényleges és részletes szabályanyagot.

1. A szerzői alkotások védelmének alapjai

A szerzői jog területének jogszabályi keretét a első sorban a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (Szt.), a közös jogkezelés intézményére vonatkozóan pedig a 2016. és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény.

A szerzői jog tárgykörébe tartozó alkotásokról a törvény nem ad taxatív felsorolást. A szerzői jog tárgykörébe tartozik különösen az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. A törvény példalozó felsorolása alapján ide sorolható többek közt az irodalmi mű, a zenemű, kotta, színmű, zenés színmű, jelmez- valamint díszletterv, filmalkotás, rajzolás, festészet, szobrászat, iparművészeti alkotás, nyilvánosan tartott beszéd.

A jogszabály meghatározza azokat a **minimális követelményeket, melyeket a szerzői alkotás kritériumának** (és így a jogi oltalom alapfeltételének) tekinthetünk.

Így, szerzői jogi oltalom alá esik minden olyan

- az irodalom, a tudomány és a művészet körébe eső alkotás, amely
- a szerző szellemi tevékenységéből fakadó,
- egyéni eredeti jellegű.

A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.

Kizárt az oltalomból:

- a jogszabályok, a bírósági, hatósági határozatok, hatósági vagy más hivatalos közlemények,
- a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények, vagy napi hírek,
- valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet, valamint
- a folklór kifejeződése (Abban az esetben viszont, ha valaki egyéni, eredeti jellegű népművészeti ihletésű művet állít elő, az már szerzői jogi oltalom tárgya. Pl.: népművészeti ihletésű babák, matyó hímzéses ruhák)

A szerzői jogi oltalom keletkezése egybeesik a mű megszületésével, azaz az oltalom fennállásának nem feltétele, hogy a művet bármilyen nyilvántartásban rögzítsék. A mű megalkotásának pillanatától oltalomban részesül.

2. A szerző

Szerző az, aki a művet megalkotta így őt illeti a szerzői jog. A szerzői státusz nem feltétlenül követeli meg a mű befejezettségét. A szerző kizárólag magánszemély lehet. A cselekvőképesség és a szerzői státusz nem feltétlenül függ össze, így azok a személyek is, akik pl. korlátozottan cselekvőképesek vagy cselekvőképtelenek, alkothatnak olyan egyéni, eredeti művet, amely szerzői jogi oltalom alatt áll. (pl. 15 éves festő géniusz) Ez a szabály ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a 15 éves, polgári jogi értelemben korlátozottan cselekvőképes személy maga hozhatja a művével kapcsolatos jognyilatkozatokat. Ez esetben a Ptk. szabályai alapján törvényes képviselője jár el.

Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének **átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása** is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. (Szjt. 4. §) Az átdolgozás (mely egy felhasználási forma, részletesebb kifejtését lásd később) útján létrejött alkotás ún. **származékos mű**, amely ha a szerzői jogi kritériumokkal rendelkezik (szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleg) maga is szerzői jogi oltalom alatt áll.

Bizonyos esetekben egy adott műnek nem csak egy szerzője van, hanem több is lehet. Több szerző közös művét **közös műnek**, vagy **összekapcsolt műnek**

nevezzük. A közös mű részletei nem használhatóak fel önállóan, így a szerzői jog egyenlő arányban, együttesen illeti a szerzőket. (pl. többen közösen komponálnak egy zeneművet). Őket hívjuk szerzőtársaknak. Az összekapcsolt mű esetében a részek önállóan felhasználhatóak, így a saját rész tekintetében a szerzői jog önállóan gyakorolható. (pl. tanulmánykötet, melyben több szerző tanulmánya jelenik meg, más-más témában). Ezen művek szerzőit nevezzük társszerzőknek.

Ismeri a jogszabály a **gyűjteményes mű** fogalmát is. Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

A szerző jogai személyhez fűződő és vagyoni jogokra osztható, melyek alkotják a szerzői jogot. A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok összessége.

2.1. A szerző személyhez fűződő jogai

A személyhez fűződő jogok a szerző személyéhez tapadnak és forgalomképtelenek. A szerző nem mondhat le és nem ruházhatja át személyhez fűződő jogait másra. A személyhez fűződő jogok öröklés útján sem szállnak át.

A szerzői jogi törvény rögzíti a személyhez fűződő jogokat, melyek: a mű nyilvánosságra hozatalának joga, a név feltüntetésének joga és a mű egységének védelme.

A mű nyilvánosságra hozatalának joga: a szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e. A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról is csak a szerző engedélyével lehet információt közölni. A szerzőt megilleti továbbá a jog, hogy a már nyilvánosságra hozott művét alapos okkal **visszavonja**, ebben az esetben azonban a felmerült kárt meg kell térítenie (visszavonás joga). A szerző a visszavonás jogát csak alapos okból, és írásban gyakorolhatja.

Név feltüntetésének joga: a szerzőt megilleti a jog, hogy a művén, és a művére vonatkozó közleményen saját vagy felvett nevén szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A név feltüntetéséhez kapcsolódóan a szerzőt megilleti az a jog is, hogy szerzői minőségét senki se vonja kétségbe (szerzői

minőséghez való jog). A szerző nevét a műve átdolgozásaként, fordításaként létrejött alkotáson is fel kell tüntetni.

A mű egységének védelme (integritáshoz való jog): A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

2.2. A szerző vagyoni jogai

A szerzői jog másik nagy jogcsoportja a vagyoni jogok. A vagyoni jogok főszabály szerint – törvényi felhatalmazástól eltekintve - szintén nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet. A személyhez fűződő jogokkal ellentétben azonban örökölhetőek és róluk halál esetére rendelkezni lehet. **A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak.** (felhasználási vagy jogátruházási szerződés útján)

A vagyoni jogokra vonatkozó általános szabályok szerint a szerzőnek **kizárólagos joga** van a mű egésze és valamely azonosítható része tekintetében bármilyen **felhasználására**, és minden egyes **felhasználás engedélyezésére**. A felhasználás engedélyezése rendszerint felhasználási szerződéssel történik. A szerző engedélye nem pusztán a teljes mű felhasználásához szükséges, hanem a mű sajátos címének felhasználásához, a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításához és az ilyen hasznosítás engedélyezéséhez is.

A szerzőt a mű felhasználásra adott engedély fejében főszabály szerint **díjazás** illeti meg, amelynek a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazás alóli kivételeket csak a szerzői jogi törvény határozhatja meg. Ezen túlmenően egyedül a szerző mondhat le a díjazásról, kifejezett nyilatkozattal. A jogszabály rendelkezése kizárhatja a szerző azon jogát, hogy díjazásáról lemondjon.

A jogszabály a szerzői műnek minősülő alkotásokhoz hasonlóan a felhasználások fajtáit sem sorolja fel taxatíve, csak azokat a felhasználási formákat szabályozza, melyek a felhasználás tipikus formáinak minősülnek.

Így, felhasználásnak minősül különösen:

- többszörözés
- terjesztés
- nyilvános előadás

- nyilvánossághoz közvetítés és nyilvánossághoz történő továbbközvetítés
- átdolgozás
- kiállítás.

a) A többszörözés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze és hogy erre másnak engedélyt adjon. Többszörözésnek minősül a mű rögzítése (véglegesen, vagy ideiglenesen) és a rögzítésről történő másolat készítése. Többszörözés (rögzítés) pl. nyomtatás, mechanikai rögzítés, hangfelvétel, vagy képfelvétel készítése, digitális tárolás.

b) Terjesztés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. A terjesztés magában foglalja továbbá a műpéldány tulajdonjogának átruházását és a műpéldány bérbeadását.

c) Nyilvános előadás joga

A szerző kizárólagos joga, hogy művét nyilvánosan előadja, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Előadás a mű érzékelhetővé tétele jelenlévők számára. Előadásnak minősül különösen a mű előadása közönség jelenlétében személyes előadóművészi teljesítménnyel (pl. színpadi előadás, hangverseny, szavalóest), ún. élő-előadás alkalmával, valamint a mű érzékelhetővé tétele műszaki eszközök igénybevételével (pl. film vetítése). Nyilvánosnak akkor minősül egy előadás, ha azon a felhasználó barátain, családtagjain kívül mások is jelen vannak és a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen történik.

d) Nyilvánossághoz közvetítés joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével. A mű sugárzásának minősül a műhold útján történő

sugárzás is, ha a sugárzott műsor a nyilvánosság körében közvetlenül fogható.

e) Átdolgozás joga

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

f) Kiállítás joga

Képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás kiállításához a szerző beleegyezése szükséges. A közgyűjteményben őrzött mű kiállításához nincs szükség a szerző beleegyezésére és azért a szerzőt díjazás sem illeti meg. A mű kiállítása esetén a szerző nevét fel kell tüntetni.

2.3. A felhasználási szerződés

Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének felhasználásra, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. (Szt. 42.§)

A szerződés formai és tartalmi kellékei:

- **Kötelező írásbeliség**, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik.
- A törvényi rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha a törvény nem tiltja az eltérést.
- A **feleknek** a lényeges kérdésekben, vagy a valamelyikük által **lényegesnek tartott kérdésekben kell megegyezniük**. Lényeges kérdések: a mű azonosítása, a felhasználási mód megjelölése, a felhasználási jog ellenértéke. Ha tartalom nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni (ún. szerzői érdekvédelmi klauzula).

2.4. A szerzői jog korlátai

A szerzői jog nem korlátlan. A jogszabály meghatároz olyan helyzeteket, amelyek fennállása (pl. szabad felhasználás valamely esetköre, vagy munkaviszonyban alkotott mű) vagy amelyek bekövetkezése (védelmi idő eltelte) folytán a szerző vagyoni jogai korlátozás alá esnek.

A szabad felhasználás

A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges, de csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon és csak annyiban, amennyiben az nem sérelmes a mű rendes hasznosítására. Szintén lényeges korlátja a szabad felhasználásnak, hogy azt nem lehet tágan értelmezni.

Szabad felhasználásnak minősül:

- **idézés:** csak a mű részletének átvételét jelenti, a forrás és az ott megjelölt szerző nevének feltüntetésével.
- **magáncélú másolás:** Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Kivételek, melyekre nem vonatkozik a magáncélú másolás: építészeti mű, műszaki létesítmény, szoftver és számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázis, a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítése. Kivétel továbbá, hogy teljes könyv, folyóirat vagy napilap egésze magáncélra csak kézírással vagy írógéppel másolható szabadon.
- **nyilvános előadás:** ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a színpadi mű előadható művészeti műkedvelő csoportok által, az alkotás iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken, szociális és időskori gondozás keretében, vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepein, magánhasználatra, valamint alkalmasszerűen tartott zártkörű összejövetelen, valamint nemzeti ünnepeken.
- **könyvtárak szabadon haszonkölcsönbe adhatják** a mű egyes példányait

A munkaviszonyban létrehozott alkotások

A fent részletezett általános szerzői jogi szabályokhoz képest speciális esetet képeznek azok a helyzetek, mikor a művet a szerző munkaviszonyból folyó kötelességeként alkotta meg.

Az Sztj. alapján ha a szerző a művet munkaviszony alapján fennálló kötelezettségként hozza létre, a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg. Ettől a szabálytól a felek eltérően megállapodhatnak, azonban ez a megállapodás csak írásbeli alakban lesz érvényes (pl. megállapodás tárgya lesz, hogy egyes vagyoni jogok gyakorlása továbbra is a szerzőnél marad.) **A szerző a munkáltató jogszerzése esetén is**

jogosult marad arra a díjazásra, amely a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti.

A személyhez fűződő jogok ilyen esetben is a szerzőnél maradnak, hiszen azok átszállására nincs lehetőség. A vagyoni jogok (tehát a felhasználás gyakorlása és engedélyezése) ez esetben a törvény erejénél fogva átszállnak a munkáltatóra pusztán már a műpéldány átadásával. Noha a személyhez fűződő jogok a szerzőnél maradnak, a munkaviszonyban létrehozott művek speciális esetkör, így az általános szabályokhoz képest speciális rendelkezéseket találhatunk. **Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, akkor a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül.** Ha a szerző a művet később vissza kívánja vonni, ezt nem teheti meg, azonban a munkáltató ez esetben köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni (anonimitás joga).

A munkaviszonyban elkészített műre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, a közszolgálati, a kormányzati szolgálati, az állami szolgálati vagy a közalkalmazotti jogviszonyban álló személy által alkotott műre is. A munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályok alól a törvény egyetlen kivételt ismer, ugyanis a filmalkotásokra nem vonatkoznak e szabályok még akkor sem, ha a film elkészítése a szerző munkaviszonyban álló kötelezettsége.

A munkaviszonyban alkotott művekre az Szt. mellett háttérszabályként a Munka Törvénykönyve (2012. évi I. törvény) alkalmazandó.

2.5. A védelmi idő

A szerzői vagyoni jogok időben nem korlátlanok, oltalmuk a jogszabály által meghatározott időn, az ún. védelmi időn belül áll fenn. **A szerzői vagyoni jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.** A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, közös művek esetében az utoljára elhunyt szerző halálát követő év első napjától kell számítani.

2.6. Szerzői joghoz kapcsolódó jogok - a szomszédos jogok védelme

A szomszédos jogok azokat a szerzői alkotásokkal „rokoni” viszonyban álló (emiatt ismert a rokonjogok elnevezés is) teljesítményeken fennálló jogokat védik, amelyek a szerzői műveket akár személyes tevékenységgel, akár technikai eszközök útján a közönséghez eljuttatják.

Az Szt. alapján szomszédos jogi védelem illeti

- az előadóművészeket
- a hangfelvétel előállítókat
- a rádió-és televízió-szervezeteket
- és a film előállítókat.

A szomszédos jogok esetében a védelmi idő főszabály szerint 50 év, mely az alkotás első előadását követő év első napjától, vagy az első forgalomba hozatalt követő év első napjától számítódik. Kivételként 70 éves védelmi időt határoz meg a jogszabály a hangfelvételben rögzített előadások esetén.

2.7. Közös jogkezelés

Közös jogkezelésnek van helye a szerzői joghoz és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok esetében ha a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható a szerzői és szomszédos jogok engedélyezése és érvényesítése. Ennek érdekében az ilyen jogok esetén, ahol az egyedi engedélyezés nehezen, vagy egyáltalán nem oldható meg, az engedélyezést, a jogok érvényesítését és a díjszabályt a közös jogkezelő szervezet végzi.

A közös jogkezelésre vonatkozó szabályokat a 2016. évi XCIII. törvény tartalmazza. A közös jogkezelő szervezet egyesületi formában működik. A jogosult szabadon választhatja meg, hogy mely közös jogkezelő szervezetnek ad megbízást szerzői jogai vagy kapcsolódó jogai kezelésére. (ún. jogkezelési megbízás) A jogosult ugyanazon ország tekintetében ugyanazon típusú műveivel vagy kapcsolódó jogi teljesítményeivel kapcsolatos kezelésével kizárólag egy közös jogkezelő szervezetet bízhat meg.

A közös jogkezelő minimum az alábbi feladatokat kell, hogy ellássa:

- a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapítása és
- a jogdíjak felosztása az érintett jogosultak között vagy a jogdíjak beszedése és felosztás céljára más szervezetnek történő átadása.

2.8. Szerzői jogok megsértése – a szerzői jogbitorlás

A szerzői jog megsértését szerzői jogi jogbitorlásnak nevezzük. Ide tartozik minden olyan magatartás, mely a szerző személyhez fűződő és/vagy vagyoni jogait sérti. Pl. engedély nélküli felhasználás, vagy az engedélyen túlterjeszkedő felhasználás, név feltüntetésének elmaradása, a mű egységének védelmét sértő átdolgozás, szerzői díjigény megsértése, vagy szomszédos jogok megsértésére.

A szerzői jogbitorlás esetén az Szt. alapján objektív (tehát a jogsértés tényén alapuló) és szubjektív (felróhatóságtól függő) polgári jogi jogkövetkezményeket lehet alkalmazni.

Az objektív alapú szankciók alapján a szerző követelheti:

- a **jogsértés bíró megállapítását**,
- a jogsértés **abbahagyását** és a jogsértő **eltiltását** a további jogsértéstől,
- **elégtétel adását** és jogsértő részéről és költségén, **megfelelő nyilvánosság előtt**,
- **adatszolgáltatást** a jogsértésben résztvevőkről (előállítás, forgalmazás) üzleti kapcsolataikról,
- a jogsértéssel elért **gazdagodás visszatérítését** és
- a **jogsértő helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot visszaállítását** (in integrum restitutio) a jogsértő részéről vagy költségén, végső soron pedig a **jogsértéshez használt eszköz, anyag, dolog megsemmisítését**, illetve jogsértő mivoltától való megfosztását.

Subjektív szankcióként a szerző kérhet kártérítést az őt ért vagyoni hátrány helyreállításaként. Az Szt-ben meghatározott személyhez fűződő jogai megsértése esetén **sérelemdíjat** is követelhet.

3. Iparjogvédelem

Az iparjogvédelem köre a szerzői jogéhoz képest sokkal heterogénabb. Idetartozik a műszaki jellegű szellemi alkotások, valamint a vállalat – és árujelzők jogi védelme is. A műszaki jellegű szellemi alkotások csoportjába a következők sorolhatóak:

- a találmányok jogi oltalma (szabadalom)
- a használati mintaoltalom,
- a formatervezési minta oltalma, valamint
- a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalma.

A vállalat – és árujelzők jogi védelmébe tartozónak tekintjük:

- a kereskedelmi név oltalmát,
- a védjegyet, valamint
- a földrajzi árujelzőket és eredetmegjelölést.

Az iparjogvédelem körébe tartozó jogintézményekre vonatkozóan a speciális szabályokat külön jogszabályok rendelkezései tartalmazzák.

3.1. A találmányok jogi védelme – a szabadalom

A szabadalom a találmány jogi védelmét biztosítja, jogszabályi háttérét a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény adja.

Szabadalmazható találmány együttes feltételei:

- **műszaki megoldás** - önmagában a célkitűzés, felismerés, hatás nem szabadalmaztatható);
- **új** - ha nem tartozik a technika állásához (világviszonylatban)
- **feltalálói tevékenységen alapul** - ha a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló;
- **iparilag alkalmazható** - ha az ipar vagy a mezőgazdaság valamely ágában előállítható, illetve használható.

Nem részesülhet oltalomban az a megoldás, amelynek hasznosítása közrendbe, közérköcsbe ütközik, azonban nem tekinthető közrendbe ütközőnek pusztán azért, mert valamely jogszabállyal ellentétben áll.

A feltaláló szabadon dönt abban a kérdésben, hogy kívánja-e szabadalmaztatni találmányát, vagy titokban tartja és know-how-ként hasznosítja. Ez utóbbira akkor is sor kerülhet, ha a találmányt nem lehet szabadalmaztatni, mert nem felel meg a szabadalmaztatás feltételeinek.

A szabadalmak fajtái: termékszabadalom, eljárási szabadalmak, növény és állatfajtákra vonatkozó szabadalmak.

Szabadalmi oltalom: a találmány megalkotója (feltaláló) vagy más jogosult (szabadalmas) részére az oltalmi idő alatt kizárólagos jogosultságot nyújt a találmány feletti rendelkezésre, s egyben biztosítja a találmány nyilvánosságra jutását.

3.2. A feltaláló jogai és kötelességei

A személyhez fűződő jogai:

- Megilleti a **névjog**, a feltalálói elismeréshez való jog, amely azt is jelenti, hogy mellőzheti nevének feltüntetését, ha ezt írásban kéri.
- Megilleti a találmány **nyilvánosságra hozatalának joga**, illetve titokban tartáshoz való jog.
- Megilleti az **integritáshoz való jog**, ugyanis követelheti, hogy a találmány lényegét torzításmentesen közöljék. A találmány módosítását, továbbfejlesztését azonban nem gátolhatja.

A szabadalmas vagyoni jogai:

- A szabadalmasnak kizárólagos joga van a találmány hasznosítására, ez gazdasági tevékenysége körében való rendszeres **előállítását** és

használatát, forgalomba hozatalát foglalja magában, amely tevékenységeket iparszerűen űzi.

- **Bárki más e jogokat kizárólag a szabadalmas hozzájárulásával gyakorolhatja.** Aki ezen kizárólagos jogosultságokat engedélye nélkül megsérti, az szabadalombitorlást követ el.

A vagyoni jogok időben korlátozottak – a szabadalmas jogán csak az oltalmi idő alatt érvényesíthetők, valamint forgalomképesek, azaz - a szabadalom jogosultja által adott hozzájárulással - élők közötti ügylettel és öröklés útján átszállnak, valamint megterhelhetők.

A szabadalmas kötelezettségei:

- **a találmány feltárása,**
- megfelelő **hasznosítása**, mely keretében saját maga is hasznosíthatja, valamint másnak hasznosításra engedély adása (licencia),
- szabadalmi **oltalom fenntartása**, azaz évente meghatározott fenntartási díj fizetése.

3.3. Szolgálati és alkalmazotti találmány

A szolgálati találmány: annak a találmánya, akinek **munkaviszonyból folyó kötelezettsége**, hogy a találmány tárgykörébe eső **megoldásokat dolgozzon ki**. A szolgálati találmányra a szabadalom a feltaláló jogutódjaként a munkáltatót illeti meg.

A szolgálati találmány értékesítése (hasznosítás, licencia, szabadalmi igény teljes vagy részleges átruházása) esetén a **feltalálót** – a törvényben meghatározott esetekben – **találmányi díj** illeti meg.

A feltaláló díjazására a feltaláló és a szolgálati jogosult közötti találmányi díjszerződés az irányadó.

Alkalmazotti találmányról beszélünk, ha annak a találmánya, aki **anélkül, hogy munkaviszonyból eredő kötelezettsége lenne, olyan találmányt dolgoz ki, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik.**

A szabadalom a feltalálót illeti meg.

A feltalálónak ugyanúgy, mint a szolgálati találmány esetében a találmányt, megalkotását követően haladéktalanul ismertetni kell a munkáltatóval. A **munkáltató** 90 napon belül **köteles nyilatkozni**, hogy **hasznosítani kívánja-e a találmányt**. Csak a feltalálónak a nyilvánosságra hozatalához való jogával összhangban hasznosíthatja.

Az alkalmazotti találmány hasznosítására való jog ellenében járó **díjat a munkáltató köteles megfizetni**. Díjazásra a munkáltatóval kötött szerződés az irányadó.

3.4. A szabadalmi oltalom keletkezése, megszűnése

Az ideiglenes szabadalmi oltalom Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához (SZTNH) tett bejelentés közzétételével keletkezik, azonban az oltalom hatálya visszahat a bejelentés napjára. A szabadalmi oltalom véglegessé a szabadalom megadásával válik.

Az oltalmi idő tartalma a bejelentés napjától számított **20 év**. Az oltalom tartamára **évenként**, külön jogszabályban meghatározott **fenntartási díjat** kell fizetni.

Az oltalom alapján a szabadalmasnak kizárólagos joga van a találmány hasznosítására, és bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül előállítja, használja, forgalomba hozza, forgalomba hozatalra ajánlja, használja a találmány tárgyát képező eljárást, és a találmány tárgyát képező eljárással előállított terméket.

A szabadalmi oltalom megszűnését két részre kell bontanunk attól függően, hogy ideiglenes, vagy végleges szabadalomról van-e szó.

Az ideiglenes szabadalmi oltalom megszűnik, ha

- a) a szabadalmi bejelentést jogerősen elutasítják;
- b) a fenntartási díjat a türelmi időn belül sem fizették meg;
- c) a bejelentő az oltalomról lemondott.

A végleges szabadalmi oltalom megszűnik, ha

- a) az oltalmi idő lejár, az oltalmi idő lejártát követő napon;
- b) a fenntartási díjat a türelmi időn belül sem fizették meg, az esedékességet követő napon;
- c) a szabadalmas az oltalomról lemondott, a lemondás beérkezését követő napon, illetve a lemondó által megjelölt korábbi időpontban;
- d) a szabadalmat megsemmisítették, a bejelentés napjára visszaható hatállyal.

3.5. Bitorlás

Találmánybitorlás: Ha a **szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a találmányából vették át**, a sértett vagy jogutódja követelheti annak megállapítását, hogy a szabadalom egészben vagy részben őt illeti meg. Ezen túlmenően kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

Szabadalombitorlás: szabadalombitorlást követ el, aki a szabadalmi **oltalom alatt álló találmányt jogosulatlanul hasznosítja**.

A szabadalmas a bitorlóval szemben a **személyiségvédelem** polgári jogi szankcióit is alkalmazhatja.

3.6. A szabadalom hasznosítása

Szabadalmi licencszerződés, mint hasznosítási szerződés alapján a **szabadalmas engedélyt ad a találmány hasznosítására**, a hasznosító pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

A hasznosítási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot. Kizárólagosság esetén a jogszerző hasznosítón kívül a szabadalmas is hasznosíthatja a találmányt, kivéve, ha ezt szerződésben kifejezetten kizárták. A hasznosító csak a szabadalmas engedélyével ruházhatja át a hasznosítás jogát harmadik személyre.

3.7. Szabadalmi kényszerengedélyek

1. **A szabadalmas kötelezettsége, hogy szabadalmát hasznosítsa.** Ha a szabadalmas a szabadalmi bejelentés napjától számított 4 év, illetve – ha ez hosszabb – a szabadalom megadásától számított 3 év alatt a találmányt az ország területén a belföldi kereslet kielégítése érdekében **nem hasznosította**, erre komoly előkészületet nem tett, és másnak sem adott hasznosítási engedélyt, belföldi székhelyű gazdálkodó szervezet kérelmére (hasznosítás elmulasztása miatt) **kényszerengedélyt** kell adni, kivéve, ha a szabadalmas mulasztását igazolja. (Ttv. 31.§)
2. Szabadalmi kényszerengedély adható akkor is, ha a szabadalmazott találmány másik szabadalom (továbbiakban **gátló szabadalom**) megsértése nélkül nem hasznosítható.
3. A közegészségügyi problémákkal küzdő országokba történő kivitelre szánt gyógyszeripari termékek előállításával kapcsolatos szabadalmakkal szemben – uniós szabályoknak megfelelően – a SZTNH a találmány hasznosítására kényszerengedélyt adhat.

3.8. A formatervezési minta oltalma

A **formatervezési minta** valamely **termék külső kialakításának, megjelenésének, esztétikájának jogi védelmét jelenti (dizájn)**. A formatervezési minták oltalmáról a 2001. évi XLVIII. törvény rendelkezik. (Ftv.)

A **formatervezési mintánál a dolog külső formája, esztétikai megjelenése a meghatározó**, és a műszaki jelleg másodlagos jelentőségű. Formatervezési

mintaoltalomban részesülhet minden **új és egyéni jellegű** formatervezési minta, vagyis valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei – eredményeznek. (pl.: autó, váza forma, stb.)

A **minta szerzője** az, aki a mintát megalkotta. Személyhez fűződő jogai és vagyoni jogai alapjaiban megegyeznek a korábbi oltalmi formáknál említett jogosultságokkal.

A mintaoltalom a **bejelentés napjától 5 évig tart**. További 5-5 éves időtartamra legfeljebb **négyszer újítható** meg. Az oltalom a bejelentés közzétételétől kezdődik, de visszaható hatálya van a bejelentés napjára. Megújítás esetén az újabb oltalmi idő az előző lejáratát követő nappal kezdődik. A bejelentés napjától számított **25 év elteltével az oltalom nem újítható** meg.

3.9. Használati minta oltalma

A használati minták oltalmáról az 1991. évi XXXVIII. (Htv.) rendelkezik.

A használati mintaoltalom a találmányi szintet el nem érő műszaki megoldások, új elgondolások jogi védelmét jelenti. Használati mintaoltalomban részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha új, feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható.

A használati mintaoltalom (más néven: kisszabadalom) tehát – a szabadalomtól eltérően – kizárólag egy termék műszaki sajátosságaira vonatkozó újszerű megoldás, amely műszaki megoldás a tárgy kialakítására, szerkezetére, részeinek elrendezésére vonatkozik. A használati mintaoltalom esetében a tárgy elrendezése új, nem maga a tárgy.

A **minta feltalálója az**, aki a mintát megalkotta. Az oltalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg.

A **mintaoltalom a bejelentés napjától számított 10 évig tart**, mely időre évenként fenntartási díjat kell fizetni.

A mintaoltalom alapján a jogosultnak kizárólagos joga van arra, hogy a mintát hasznosítsa, illetve hasznosításra másnak engedélyt (**licencia**) adjon. A **kizárólagos hasznosítási jog** kiterjed a minta szerinti termék gazdasági tevékenység körében való előállítására, használatára, behozatalára és forgalomba hozatalára. Aki az oltalom alatt álló mintát jogosulatlanul hasznosítja, **mintaoltalom-bitorlást** követ el.

A mintaoltalom megszűnésének esetei:

- az oltalmi idő lejárt (a lejáratot követő napon),
- a fenntartási díj megfizetésének elmulasztása (esedékességet követő napon),
- a mintaoltalom jogosultja az oltalomról lemondott,
- a mintaoltalmat megsemmisítették.

3.10. Védjegy

A védjegyek és földrajzi árujelzők jogi védelméről az 1997. évi XI. törvény rendelkezik.

A védjegy grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas áruknak vagy szolgáltatásoknak más hasonló áruktól vagy szolgáltatásoktól való megkülönböztetésére. A védjegy kifejezi az áru, a szolgáltatás származását, eredetét, vállalathoz kötődését. A védjegynek a minőség jelzésében is van szerepe. A védjegyek a reklámozás középpontjában állnak, megjelenésükkel szerepet játszanak az új termékek és szolgáltatások piaci bevezetésében, a fogyasztók figyelmének felkeltésében.

Védjegy lehet pl.: szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és a jelmondatokat, betű, szám, ábra, kép, sík vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy csomagolás formáját, szín, színösszetétel, fényjel, illat, hologram, hang, valamint a fenti megjelölések összetétele. (pl.: Zwack Unicum üveg formája, puma márkajelzés, Milka lila)

Egy megjelölés akkor lajstromozható, abszolút vagy relatív jelleggel **nincs kizárva a védjegyoltalomból.**

Abszolút kizáró ok például, ha grafikailag nem ábrázolható, nem alkalmas megkülönböztetésre, közrendbe, közérkölcsebe ütközik, vagy alkalmas a fogyasztó megtévesztésére.

Relatív (más áruk, védjegyek viszonylatában fennálló) kizáró ok áll fenn például: az azonos áruk, illetve szolgáltatások tekintetében a korábbi védjeggyel azonos későbbi elsőbbségű megjelölés nem kaphat oltalmat és az olyan megjelölés sem, amelyet a fogyasztók összetéveszthetnek más korábban bejegyzett védjeggyel.

A védjegyoltalom keletkezése és tartalma

A védjegyoltalom a bejelentés napjától számított 10 évig tart és további 10-10 éves időtartamra akárhányszor **megújítható.**

Tartalma: oltalom alapján a védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára, mely alapján a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki védjegybitortást követ el.

A védjegyhez kapcsolódó és a védjegyoltalomból eredő **jogok átszállhatnak és átruházhatók**. A védjegyoltalom az árujegyzék valamely részére vonatkozóan is átruházható.

Védjegybitorlás

Védjegybitorlást követ el az, aki a jogosult engedélye nélkül gazdasági tevékenysége körében használ a védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a védjegy árujegyzékében szereplőkkel, valamint olyan megjelölést, amit a fogyasztók a védjeggyel összetéveszhetnek a megjelölés és a védjegy azonossága vagy hasonlósága miatt.

3.11. A földrajzi árujelzés és az eredet-megjelölés

Lajstromozás útján oltalomban részesülhet a kereskedelmi forgalomban a termék földrajzi származásának feltüntetésére használt földrajzi jelzés és eredet-megjelölés.

Földrajzi jelzés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a **meghatározott földrajzi területen termelt és feldolgozott**, illetve **előállított** – olyan **termék megjelölésére** használnak, **amelynek különleges minősége**, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegileg ennek a **földrajzi származásnak tulajdonítható** (pl: magyar szalámi, angol szövet, skót szoknya stb.). A megjelölés kizárólag a földrajzi kapcsolatra utal, csak közvetve alkalmas az áru minőségének jelzésére.

Az eredetmegjelölés fogalma hasonló, mint a földrajzi árujelzés fogalma, de köre szűkebb. **Közvetlenül utal a földrajzi helyről származó áru sajátos minőségére**. A termék tulajdonságait a kérdéses hely jellegzetességei alapján határozzák meg. Ilyen jellegzetességek lehetnek: természeti feltételek – talaj- és éghajlati viszonyok, emberi tényezők – különleges szakértelem, hagyományok. Így pl. a „magyar paprika” származási jelzés, de a „szegedi vagy a kalocsai paprika” eredet-megjelölés.

Az oltalom a **bejelentés napjára visszaható hatállyal a lajstromozáskor keletkezik és korlátlan ideig tart**.

Az oltalom alapján a jogosultaknak kizárólagos joguk van a földrajzi árujelző használatára. A földrajzi árujelzőt csak a jogosultak használhatják, arra másnak használati engedélyt nem adhatnak.

IV. CSALÁDJOG

1. Rendszertani alapok

A családjog a magánjog integráns része, a polgári jog személyek joga részével rokonságot mutató, zárt, viszonylagosan önálló jogterület, ahol az általa szabályozott életviszonyokban többnyire egyenjogú magánszemélyek állnak egymással mellérendeltségi jogviszonyban. A polgári jogi alapelvek (pl. jóhiszeműség, tisztesség, rendeltetészerű joggyakorlás) érvényesülnek a családjogi jogviszonyokban, és polgári jogi jogszabályok nyernek alkalmazást egyes családjogi viszonyokra (pl. a házastársi vagyontársaság mint a közös tulajdon sajátos alakzata). Emellett azonban vannak speciális, csak a családjogra jellemző alapelvek is, melyek a Ptk. Családjogi Könyvében találhatóak.

1.1. A családjog alapelvei

A családi jog által szabályozott társadalmi viszonyok sajátosságai indokolták tették, hogy a polgári jogot és a családjogot uraló közös alapelvek mellett a családjogi viszonyokra jellemző alapelvek is megfogalmazásra kerüljenek.

A házasság és család védelmének elve

Az elv – az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdésével és hazánk nemzetközi kötelezettségvállalásával összhangban – magában foglalja az összes többi alapelvet is. Beleértendő továbbá az önkéntes, befolyásmentes és szabad párválasztás joga is, melyet a jog eszközei – a házasságkötési akadályok és a házasságkötési eljárás szabályaival – csak negatív oldalról biztosíthatnak. Emellett ez az elv magába foglalja azt az erkölcsi követelményt is, hogy a család érdekei alá kell rendelni az egyéni érdekeket.

A házastársak egyenjogúságának elve

Az elv értelmében egyik házastársnak sincs hatalma a másik házastárs személye és vagyona felett, és nem élvezhet előjogokat a másikkal szemben sem a házasság fennállása alatt, sem annak megszűnésekor (pl. gyermekelhelyezés, lakáshasználat rendezése). A felek egymással mellérendeltségi viszonyban vannak, amely kiterjed a házastársak kapcsolatának minden területére, a személyes és vagyoni jogokra és a szülő-gyermek kapcsolatra is.

A kiskorú gyermek érdekeinek védelme

A gyermek érdekének elsődlegessége alkotmányosan is rögzített családi jogi alapelv. A gyermeki jogokat több területen is biztosítja a CsJK. Például a 16. évét betöltött gyermek a gyámhivatal engedélyével elhagyhatja a szülői házat. A gyermek érdekeit durván sértő, nem megfelelő szülői magatartást szankcionálja a törvény a szülői felügyelet megszüntetésének taxatív meghatározott esetsorozatjaiban is.

A CsJK-nak több rendelkezése is arra irányul, hogy a gyermek, mint autonóm személyiség számára biztosítsa az aktív részvétel lehetőségét a sorsát érintő kérdések eldöntésében.

A méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve

A családjogi viszonyok specialitása, hogy ott inkább az emocionális szempontok dominálnak és a konfliktusok is leginkább az érzelmek köréből erednek, éppen ezért az általánosan megalkotott, merev szabályok alkalmatlanok az efféle helyzetek kezelésére. Éppen ezért kapott helyet a méltányosság elve az alapelvek között, lehetővé téve, hogy a jogalkalmazó a felek helyzetét figyelembe véve hozzon döntést. A törvény külön nevesíti továbbá a gyengébb fél védelmének figyelembevételét, annak ellenére, hogy ez a méltányosság fogalmának markáns részét képezi.

1.2. A családjog belső tagozódása

A családi jog a családi kapcsolatok személyi és ezzel összefüggő leglényegesebb vagyoni viszonyait szabályozza.

A tárgyi értelemben vett családi jog – ami helyet kapott a Polgári Törvénykönyv 4. könyvében– négy fő területre osztható:

- a) **A házasság.** A házasságra vonatkozó joganyagba tartoznak a házasság megkötésére, érvénytelenségére és megszüntetésére vonatkozó jogi rendelkezések, valamint a házastársak jogait és kötelességeit, személyes és vagyoni viszonyukat meghatározó szabályok.
- b) **Az élettársi kapcsolat.** A házasságon kívül a jogalkotó fontosnak látta a Ptk. keretein belül rendezni a társas együttélési formák másik nagy csoportját is, viszont az elkészült szabályozás igen egyedire sikerült, ugyanis vannak olyan szabályok, melyek a családjogon belül kerültek elhelyezésre, mások a kötelmi jogi könyvben találhatóak .

- c) **A család (Rokonság joga).** A családi jognak ez a területe a család tagjai közötti jogviszonyokat (pl. családi jogállás megállapítása, örökbefogadás, rokontartás és a szülői felügyelet) foglalja magában.
- d) **A gyámság.** A családi jog rendszerének harmadik része a gyámság intézményére vonatkozó jogszabályokat öleli fel, melynek során a gyámság keletkezésének, ellátásának, valamint a gyámság és a gyámi tiszt megszűnésének kérdéskörét részletezi.

2. A házasság

2.1. A jegyesség

Az eljegyzés két különemű személy kölcsönös ígérete arra, hogy egymással házasságra fognak lépni. A jogi szabályozás hiánya ellenére az eljegyzés intézménye napjainkban egyre nagyobb jelentőséggel bír, a házasulók jelentős száma jegyzi el egymást a házasságkötést megelőzően.

A hatályos joggyakorlatban is vannak a jegyesség létre utaló jegyek, így például a házasságkötést megelőző kötelező várakozási idő, ami a bejelentéstől számított 30 nap. A Ptk. a korábbiakkal ellentétben már nem mondja ki, hogy a jegyes hozzátartozónak minősül, ugyanakkor más anyagi jogi és eljárásjogi szabályokban még fellelhetők a korábbi szabályozás nyomai (lásd például Pp. 13.§ (2) bekezdés). A jegyesség törvényi szabályozásának hiányából fakad, hogy nem lehet tudni, kik lehetnek jegyesek, hogyan lehetnek jegyesek, valamint meddig tekinthetők jegyeseknek.

2.2. A házasság fogalma, a házasságkötést megelőző eljárás

A házasság egy férfi és egy nő között, az arra kijelölt állami hatóság előtt személyesen és kölcsönösen tett, kifejezett nyilatkozattal létrejövő kötelék, amely a törvényben meghatározott személyi és vagyoni joghatásokkal jár.

A házasságkötést megelőzően a **házasságkötési szándékot be kell jelenteni.** A bejelentkezésnél a házasulókat nem köti jogszabály annak megválasztásában, hogy az ország területén belül mely város vagy község önkormányzatának anyakönyvvezetőjénél kívánnak házasságot kötni. A házasságkötésre az az anyakönyvvezető az illetékes, ahol a házasulók bejelentették a házasságkötési szándékukat és a házasságkötés előfeltételeit (személyes adatok, családi állapot, gyámhatóság engedélye, ha a házasuló 16 éves, jegyző felmentése elhárítható házassági akadály alól stb.) igazolták.

A házasság leghamarabb a kötelező, 30 napos várakozási idő elteltével köthető meg.

2.3. A házasságkötés kellékei

A házasság létrejöttéhez szükséges kellékek

A CsJK. értelmében házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelenlévő házaspárok (1) az anyakönyvvezető előtt (2) személyesen kijelentik, hogy (3) egymással házasságot kötnek. Ezen alaki kellékek elmulasztása esetén házasság egyáltalán nem jön létre.

a) **A házaspárok: férfi és nő.** A magyar családjog továbbra is csak egy férfi és egy nő között létrejött házassági kapcsolatot ismer el és szabályoz, az azonos neműek számára azonban létrehozta a bejegyzett élettársi kapcsolat rendszerét, melynek joghatásai – néhány fontos kivétellel- megegyeznek a házastársak közötti viszony joghatásaival. Emellett alternatívát jelenthet még a de facto élettársi viszony, mely a külön neműek és az azonos neműek számára is biztosítja az együttélés jogi kereteit.

b) **Anyakönyvvezető eljárása.** A házasságkötés, ahogy a fogalma is mutatja a mai napig állami közreműködésen alapszik, vagyis csakis arra kijelölt hatóság előtt köthető meg. Ez a hatóság nem lesz más, mint az anyakönyvvezető, aki hivatalos minőségében eljárva meghatározott eljárási szabályok szerint vezeti és végzi a házasságkötés folyamatát.

c) **A házasságkötésre irányuló kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozat.** A házaspároknak nem csak az anyakönyvvezető előtt, hanem egymás előtt is kell nyilatkozniuk a házasságkötési szándékukról. A házasság csak akkor jön létre, ha mindketten akarják, vagyis a nyilatkozatuknak egybehangzósága is a házasságkötés érvényességi feltétele.

d) **személyes és együttes jelenlét.** Házasságkötéskor mindkét félnek a megkötés helyszínén kell tartózkodnia és együttesen, egymást követően kell nyilatkozniuk a házasságkötési szándékukról. Annak ellenére, hogy a modern technikai fejlődése lehetővé tenné a személyes jelenlét úgymond „pótlását” (például videótelefonon vagy egyéb hírközlési eszközön való kommunikáció), ezen eszközök használata nem képes kiváltani a személyes nyilatkozattételt.

e) **A házasságkötés nem köthető feltételhez vagy határidőhöz.** A házasságkötés, mint jognyilatkozat, akárcsak a polgári jog más jognyilatkozatai a felek befolyásmentes és önálló döntésén kell, hogy alapuljon. Éppen ezért a CsJK külön nevesíti azt a követelményt, miszerint a házasságkötést nem lehet feltételhez vagy bármely határidőhöz kötni.

A házasságkötés egyéb kellékei

a) Két tanú jelenléte. A házasságkötésnél nem csak a házasulandó feleknek, hanem két tanúnak is jelen kell lennie. Annak ellenére, hogy a CsJK csak a ide sorolja ezt a kelléket, ettől eltérni nem lehet.

b) A házasságkötés az önkormányzat hivatali helyiségében történik. Tekintettel arra, hogy az anyakönyvvezető az önkormányzatok személyi állományához tartozik, így a házasságkötés helyszíne főszabály szerint az önkormányzat erre a célra kijelölt hivatalos helyisége. A házasulók azonban kérelmezhetik, hogy más helyszínen kerüljön megtartásra a házasságkötés, ehhez viszont a kérelmen túlmenően a jegyző engedélye is szükséges.

c) Nyilvánosság. A házasságkötés ceremóniáján általában nem csak a leendő házaspár szeret részt venni, hanem a család, barátok, sokan mások. Éppen ezért a CsJK főszabály szerint nyilvánossá teszi a házasságkötést, azon bárki részt vehet, viszont itt is érvényesül a diszpozitivitás, vagyis a házasulók kérelmére a jegyző engedélyt adhat a nyilvánosság kizárására.

A házasságkötés létrejöttének nem feltétele annak **bejegyzése a házassági anyakönyvbe**. A bejegyzés elvégzése az anyakönyvvezető feladata, maga a bejegyzés azonban deklaratív hatályú, azaz nem ettől függ a házasság érvényes létrejötte.

2.4. Érvénytelen házasság- házassági akadályok

A hatályos hazai szabályozás nem minden személy számára teszi lehetővé a házasságkötést. Már korábban említettük, hogy a jogi személyek vonatkozásában nem értelmezhető a házasságkötés joga, vagyis csak természetes személyek köthetnek házasságot. A CsJK azonban tovább korlátozza a természetes személyek körét, amikor meghatározza, hogy kik között jöhet létre érvényes házasság. Erre a kérdésre szolgálnak válaszul a jogszabályban megfogalmazott házassági akadályok.

A házassági akadályok azok a jogszabályban meghatározott körülmények, kritériumok, melyek fennállása esetén az adott személy(ek) nem köthet(nek) házasságot. Ezen akadályokat két csoportosítás szerint oszthatjuk fel.

1) Az abszolút és a relatív házassági akadályok. Abszolútnak minősül az a házassági akadály, melynek fennállása esetén az adott személy senkivel sem köthet házasságot, míg a relatív házassági akadály fennállásakor csak az adott személyek egymás közötti viszonyában tilalmazott a házasságkötés,

másokkal azonban frigyre léphetnek. Az alábbi táblázat ezt a csoportosítást tartalmazza:

Abszolút házassági akadályok	Relatív házassági akadályok
16. életévét be nem töltött személy	Egyenesági rokonok
korábbi házasság fennállása	Testvérek egymással kötött házassága
Cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló személy	Testvér vérszerinti leszármazójával kötött házassága
cselekvőképtelen állapotban lévő személy	Örökbefogadó- örökbefogadott közötti házasságkötés

2) A másik felosztási mód az orvosolható- nem orvosolható házassági akadályok csoportja, melyet érvénytelen házasság megkötését követően vizsgálhatunk. Előbbibe tartoznak azok az érvénytelenségi okok melyek orvosolhatók valamely hatóság engedélye, hozzájárulása által, míg utóbbi fennállásakor nincs mód az orvoslásra, a házasság érvénytelen a felek között. Ennek a csoportosításnak megfelelő felosztást találunk az alábbi táblázatban:

Orvosolható akadályok	Nem orvosolható akadályok
16-18 év közötti személy	16 éven aluli személy
Fennálló házasság	Egyenesági rokonok
Testvér vérszerinti leszármazójával kötött házassága (idősebb korban)	Testvérek
Örökbefogadó- örökbefogadott közötti házasságkötés	
Cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló személy	
cselekvőképtelen állapotban lévő személy	

A 16 év feletti korlátozottan cselekvőképes kiskorúak esetén a gyámhatóság engedélyezheti jogszabályban meghatározott feltételek teljesülése esetén a házasságkötést. A cselekvőképességet teljesen vagy részlegesen korlátozó gondnokság alatt álló személy esetében a gondnokság megszüntetésének kérelmezésével hárítható el a házassági akadály. Ha a bíróság az adott személy feletti gondnokságot megszünteti, és a fél nem tiltakozik a házasság ellen a gondnokság megszüntetésétől számított 6 hónapig, akkor a házasság a megkötésének napjára visszamenőleg érvényessé válik. A cselekvőképtelen állapotban kötött házasság is a megkötésének időpontjára visszamenőleg

válik érvényessé, ha a cselekvőképtelen állapot megszűnésétől számított 6 hónapig nem támadja meg a házasságkötést az adott fél. A testvérnek testvére vér szerinti leszámazójával kötött házassága sem lesz érvénytelen, ha a jegyző e házassági akadály alól a házasságkötés előtt vagy a házasság fennállása alatt felmentést ad. Felmentés akkor adható, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermekek egészségét nem veszélyezteti. Végül a fennálló házasság, mint akadály elhárításának módja a házasság megszüntetése.

Ha a bíróság megállapítja a házasság érvénytelenségét az arra jogosult személy által indított perben, akkor a házassághoz (egyres kivételekkel, így pl. gyermek családi jogállása – apasági vélelem, névviselés, egyes vagyoni jogi kérdések) nem fűződhet joghatás.

2.5. A házasság megszűnése

A házasság megszűnik az egyik **házastárs halálával**, illetve bírósági bontással.

A halál tényének megállapítása során már utaltunk rá, hogy ha az eltűnt házastárs a holtta nyilvánítása után a másik fél egy új házasságot köt, de a halottnak hitt társa előkerül, akkor is megszűntnek kell tekinteni ezt a házasságot és csak a később kötött házasság lesz érvénytelen. Ez alól az egyedüli kivétel, ha az újrَاهázasodó fél tudta vagy kellő körültekintés mellett tudni kellett volna, hogy a halottnak hitt társa nem halt meg.

A másik megszűnési ok a **házasság felbontása**. A magyar házassági bontójog a korábbi szabályozás során és a CsJK-ban is a feldúltsági elvet tartja irányadónak. Ennek értelmében a házasságot bármelyik házastárs kérelmére felbonthatja a bíróság, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Ennek igazolásához a bíróságoknak meg kell vizsgálnia, hogy a házastársak között az életközösség megszűnt és annak helyreállítására – a megszűnéshez vezető folyamat és a különélés időtartama alapján – nincs reális esély. Ez a házasság felbontásának azon esete, melyet tényállásos bontásnak nevezünk. Ebben az esetben a bíróság részletes bizonyítást folytat le a fentebb említett körülmények alapos feltárására, vagyis, hogy mely körülmények vezettek a házasság és ezzel együtt az életközösség megszűnéséhez. Ezen eljárás lefolytatására az alábbi esetekben kerül sor:

- a) a *házastársak egyikének egyoldalú kérelmére* a másik házastárs ellenzésével szemben folyik az eljárás,

b) az alperes házastárs is *egyért* a házasság felbontásával, de *nincsenek meg a feltételei* a megegyezésen alapuló bontásnak, azaz a járulékos kérdésben vagy azok valamelyikében a felek nem tudnak megegyezni a per folyamán sem.

A másik eset a **közös megegyezéses bontás**, vagyis amikor a bíróság a váláshoz vezető körülmények vizsgálata nélkül bontja fel a felek házasságát. Ennek azonban szigorú feltétele, hogy a felek végleges elhatározás alapján befolyásmentes megegyezéssel közösen kérelmezzék a házasság felbontását. További feltétel, hogy a feleknek az ún. járulékos kérdésekben meg kell egyezniük és perbeli egyezségüket a bíróságnak jóvá kell hagynia.

Ilyen járulékos kérdés a közös gyermek tekintetében fellépő szülői felügyelet kérdése, a különélő szülő és a gyermek(ek) közötti kapcsolattartás, a gyermek(ek) tartása, a házastársi közös lakás sorsáról való döntés, illetve igény szerint a házastársi tartás kérdése. A legfontosabb rendelkezése a CsJK-nak azonban az, hogy a házasság felbontásakor elsődlegesen a gyermek érdekeit kell figyelembe venni.

Bármely bontásról is legyen szó, fontos eljárásjogi szabály, hogy a házasság felbontása iránti pert az egyik házastárs **személyesen** indítja a másik ellen. A cselekvőképességgel összefüggésben elmondható, hogy a korlátozottan cselekvőképes személy is, akinek a perindítás tekintetében korlátozták a cselekvőképességét, önállóan indíthatja meg a bontópert, viszont cselekvőképtelen házastárs esetén –gyámhatósági hozzájárulással – csak a törvényes képviselő kérelmezheti a válást.

Újdonság a szabályozásban a **közvetítői eljárás** igénybevételének lehetősége a válás során. A házastársak saját akarat-elhatározásuk alapján vagy akár bírói kezdeményezés hatására is dönthetnek úgy, hogy vitás kérdéseik rendezésére közvetítő segítségét veszik igénybe. Ez a közvetítő (másnéven mediátor) egy kívülálló harmadik személy, akinek a feladata, hogy segítse a felek közötti kommunikációt és a közös megegyezés irányába vezesse a házastársakat. A közvetítő vagy mediátor a tevékenysége végzéséhez szükséges megfelelő szakképzettséggel rendelkezik, a részletes személyi kritériumait, feladatait, jogait és kötelezettségeit külön jogszabályok rendezik.

A házasságot felbontó ítélet **erga omnes hatályú**, vagyis mindenkivel szemben hatályos. A házasság a felbontást kimondó bírói döntés jogerőre emelkedésének napján szűnik meg.

3. Házassági vagyoni jog

A **házassági vagyoni jog** azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek a házastársak *egymást közötti*, valamint harmadik személlyel szemben fennálló *vagyoni viszonyait* szabályozzák a házasság időtartamára, illetve a házasság megszűnésének esetére. A CsJK szabályai szerint valamint az önkéntes és szabad párválasztás elvéből kiindulva elsődlegesen a vagyoni viszonyok **házassági vagyoni jogi szerződéssel** történő rendezése kerül előtérbe, de ha a házastársak nem kívánnak élni a megállapodás kínálta lehetőségekkel, úgy vagyoni viszonyaikra a törvényes vagyoni jogi rendszer szabályai vonatkoznak.

3.1. A házassági vagyoni jogi szerződés

A házassági vagyoni jogi szerződés fogalmát tágabb és szűkebb értelemben is értelmezhetjük. Tágabb értelemben magába foglalja egyfelől

- a) a házastársak mindazon megállapodását, ami - a házasság megszűnésével összefüggésben - a vagyoni viszonyaik felszámolására irányul,
- b) a házastársak egymás közötti és egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződéseit (például ajándékozás, csere stb.), melynek alakisági követelménye a közokirati vagy az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati forma, végül
- c) a házastársak vagy a házasulók azon szerződését, melyben maguk határozzák meg törvényes vagyoni jogi rendszer helyett használatos vagyoni jogi rendelkezéseiket. Ezen rendelkezések a felek teljes vagyonára, de akár egy-egy kiemelt vagyontárgyukra is vonatkozhatnak.

A c) pontba foglalt megállapodás jelenti egyben a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés fogalmát. E szerződés hatályosulásának időpontját a felek maguk választhatják meg, vagyis szabadon dönthetnek, hogy az általuk meghatározott rendelkezések mikortól alkalmazandóak vagyoni viszonyaikra. A szerződés létrejöttének feltételei, hogy megkötésére csak személyesen van lehetőség, illetve gyámhatósági engedély szükséges hozzá, ha a felek a 18. életévüket nem töltötték be, valamint ha cselekvőképességük részleges korlátozottsága miatt vagyonyilatkozatot nem tehetnek önállóan. Érvényességi követelmény, hogy közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat formájában köthető. Harmadik személyekkel szemben pedig akkor hatályosul, ha a házassági vagyoni jogi szerződések

országos nyilvántartásába bevezették, vagy ha a harmadik személy a megállapodás fennállásáról és tartalmáról tudott vagy tudnia kellett.

A CsJK a hitelezővédelem érdekében megköveteli, hogy a szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, ami a házastársaknak a hitelezővel szemben még a vagyoni szerződés megkötése előtt vállalt kötelezettségét a hitelezőre nézve terhesebbé változtatja.

A CsJK két alternatív vagyoni rendszert is bevezet a házastársak döntésének megkönnyítése érdekében, vagyis a felek akár ezen rendszereket is választhatják a megállapodásuk tárgyaként, de ezektől is megengedett az eltérés a házassági vagyoni szerződésben. Az első a közszerzeményi rendszer, melynek értelmében a házastársak a házassági életközösség fennállása alatt önálló vagyonszerzők, viszont az életközösség megszűnésekor követelhetik egymással szemben annak a vagyonszaporulatnak a megosztását, ami a vagyoniukban közszerzemény. Közszerzeménynek pedig az a tiszta vagyoni érték minősül, ami az életközösség megszűnésekor meglévő vagyont terhelő adósság adott házastársra eső részének, illetve a különvagyoni értékeknek a levonását követően megmarad. A törvény egy megdönthető vélelmet állít fel amellet, hogy az életközösség megszűnésekor meglévő vagyontárgyokról vélelmezni kell, hogy közszerzemény.

A másik alternatív rendszer a vagyonekülönítés, melyben a felek szintén önálló vagyonszerzők az életközösség teljes ideje alatt. Abban különbözik a közszerzeményi rendszertől, hogy ebben az esetben minden vagyontárgy valamelyik házastárs különvagyoniába tartozik, nincsenek közös elemek. Ebből következik, hogy vagyonekülönítés esetén a felek a saját vagyonelemeiket önállóan kezelik és használják, és a tartozásaikért is önállóan felelnek. Egyetlen közös vagyonelem merül fel, még hozzá a közös háztartás illetve a közösen nevelt gyermek költségei, ehhez mindkét házastárs köteles hozzájárulni és közösen viselni.

A házassági vagyoni szerződést a felek bármikor módosíthatják vagy megszüntethetik. Ilyenkor a szerződés megkötésére vonatkozó érvényességi és hatályossági szabályokat kell ugyancsak alkalmazni. Többletkövetelmény azonban, hogy a házastársak minden olyan megállapodása, ami a köztük létrejött házassági vagyoni szerződésben szereplő vagyonelem közös vagy különvagyonihoz tartozását megváltoztatja csak akkor hatályosul harmadik személyekkel szemben, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett az adott vagyontárgy közös- vagy különvagyoni jellegéről.

A házassági vagyoni szerződés az életközösség megkezdése előtt felmondással vagy elállással is megszüntethető (ez tunc hatállyal), az életközösség megkezdését követően azonban csak a jövőre nézve szüntethetik meg a felek a megállapodást. Egyebekben akkor is megszűnik a felek szerződése, ha

- a) azt a bíróság ítéletével megszünteti
- b) a házassági életközösség megszűnésével, kivéve, ha arra valamelyik házastárs halála folytán kerül sor és a szerződés a felek közös végrendeleteként hatályosulhat.

A szerződés megszűnése esetén bármelyik házastárs igényelheti a kikötött vagyoni rendelkezéseknek megfelelő elszámolást.

3.2. A törvényes vagyoni rendszer

Amennyiben a felek nem kötnek házassági vagyoni szerződést, akkor vagyoni viszonyaikra a törvényes vagyoni rendszer, vagyis a házastársi vagyoni közösség szabályai az irányadóak. Ekkor a házastársak közös vagyonába tartozik mindazon vagyontárgy, amelyet a felek a vagyoni közösség fennállása alatt együtt vagy külön szereztek. A házastársi vagyoni közösség az életközösség kezdetétől hatályosul, vagyis ha a felek a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt, arra az időszakra is ezen vagyoni szabályok irányadóak. Ha nem voltak korábban élettársak, akkor a törvény vélelmet állít fel amellett, hogy a házasságkötés megkötése egyben az életközösség megkezdésének időpontja is. Mindezek alapján a vagyoni közösség megszűnésének időpontja az életközösség megszűnésének ideje lesz. Az életközösség átmeneti megszakadása (például a házastárs elköltözik pár hétre) nem érinti a vagyoni közösség folyamatosságát, kivéve ha a felek között vagyoni megosztás történt (tehát ha az előbbi példa alapján a házastárs nem csak elköltözik, de mondjuk megállapodnak a vagyoni megosztásról is.).

A házastársak közös vagyona

Azok a vagyontárgyak tartoznak a **közös vagyonhoz**, amelyeket a házastársak a *házassági életközösség fennállása alatt együtt vagy külön* szereznek, kivéve, amik törvény erejénél fogva különvagyonnak minősülnek,

valamint amit a házassági vagyoni szerződés eltérő rendelkezései különvagyonként határoznak meg. A Családjogi Könyv a közös vagyonhoz tartozó vagyontárgyak közül csak néhányat nevesít, többségét a bírói gyakorlat határozza meg. Ezek alapján közös vagyon:

a) ***A házastárs munkabére, egyéb jövedelme, keresménye*** (pl. táppénz, nyugdíj, borraavaló, hálapénz, stb.)

b) ***Jogügylettel, vagy egyéb jogi tény alapján szerzett vagyontárgy, illetve vagyoni érték*** (pl. adásvétel) Amennyiben a tulajdonszerzés átruházás útján történik, úgy elválhat egymástól a jogcím keletkezésének és a dolog átadásának az időpontja. A kialakult bírói gyakorlat szerint a jogcím keletkezése, azaz a szerződéskötés időpontja határozza meg a vagyontárgy jogi jellegét.

c) ***Külön vagyon ún. tiszta haszna*** A különvagyonnak az a haszna, amely a házassági életközösség fennállása alatt a kezelési, fenntartási költségek és a terhek levonása után fennmarad, közös vagyon. Haszonnak minősül minden, ami a dolog használata, vagy hasznosítása eredményeként vagyoni többletet jelent.

d) ***Az egyik házastárs szellemi alkotásának a vagyonközösség ideje alatt esedékessé váló díja***. A szellemi alkotás létrehozóját személyhez fűződő és vagyoni jogok illetik meg. Ebből adódóan ezek a jogok különvagyoni jellegűek lesznek, viszont a szellemi alkotások felhasználásából eredő, a házassági életközösség fennállása alatt esedékessé vált gazdasági eredmény közös vagyonná válik.

e) ***A közös vagyon helyébe lépő érték, illetve a közös vagyon értékén szerzett vagyontárgy*** Szintén a közös vagyon részét képezik a közös vagyonnak minősülő vagyontárgy ellopása, károsodása vagy megsemmisülése esetén kifizetett biztosítási összeg, kártérítés vagy kártalanítás.

f) ***Különvagyoni vagyontárgy közös vagyonná válása***. Az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, öt évi házassági együttélés után közös vagyonná válik.

A házastársak különvagyona

A CsJK külön nevesíti azokat a vagyonelemeket, melyek a házastársak különvagyonának körét képezik. Ezek:

a) ***A házastársi vagyonközösség létrejöttkor megvolt vagyontárgy***. A házastársaknak az életközösség kezdetekor meglévő vagyona, *mint egész* alkotja a különvagyont, ami magában foglalja az aktívákat és a passzívákat egyaránt. Az a vagyontárgy (vagyoni érték) is a különvagyonba tartozik, amit

a házastárs ugyan a házasságkötés után, de a **házasságkötés előtti jogcímen szerzett**. *Nem szabad azonban megfelekedni arról, hogy a házastársak házasságot megelőző élettársi viszonyára a házassági vagyontársaság hatálya automatikusan kiterjed.*

b) **A házastársi vagyontársaság fennállása alatt a házastárs által örökölt vagyontárgy.** Különvagyonba kerül minden olyan vagyontárgy, amely a házasság fennállása alatt **öröklés jogcímen** kerül a házastárs tulajdonába, kivéve, ha a házastársak végrendelet alapján közösen örököltek. Bonyolultabb a helyzet az öröklési szerződés esetén, ott ugyanis a vagyontársaság előtt az öröklési szerződés alapján megkapott vagyontárgy különvagyonnak minősül, a fennálló tartási kötelezettséget azonban a közös vagyon terhére kell teljesíteni.

c) **A házastársi vagyontársaság fennállása alatt a házastárs részére ajándékozott vagyontárgy vagy részére nyújtott ingyenes juttatás.** Az ajándékozás címén szerzett vagyontárgy a házastárs különvagyonába tartozik, kivéve, ha az ajándékozás mindkét házastárs részére történt, vagy a célja a közös élet megkezdése, a közös életvitel támogatása (pl. nászajándék, menyasszonytáncpénz).

d) **A házastársat, mint a szellemi tulajdon létrehozóját megillető vagyoni jog.** Korábban már említettük, hogy a szellemi alkotás létrehozóját személyhez fűződő illetve vagyoni jogok illetnek meg alkotásával kapcsolatosan. Így a házassági életközösség alatt esedékessé váló gazdasági eredmény vagy ellenérték kivételével minden különvagyonnak minősül.

e) **A házastárs személyét ért sérelemért kapott juttatás.** Ilyen pl. egészségkárosodása, munkaképtelenség csökkenése fejében kifizetett összeg, feltéve, hogy a házastárs személyiségi jogainak megsértése miatt került kifizetésre.

f) **Személyes használatra szolgáló szokásos mértékű vagyontárgyak.** pl. ruhanemű, nem kifejezetten értékes ékszerek, kozmetikai és egészségügyi cikkek, azok, amelyek a mindennapi életvitel során kizárólag az egyik vagy másik házastárs személyes használatára szolgálnak. Nem válik különvagyonná egy vagyontárgy, csak mert az egyik fél használja (például ha az egyik házastárs fogorvos és szakmájából eredően csak ő tudja használni a fogászati eszközöket).

g) **A különvagyon értékén szerzett vagyontárgy és a házastárs különvagyona helyébe lépő érték.** Ide tartoznak az eredeti vagyontárgyat felváltó, azért cserébe vagy a dolog elvételeért, kisajátításáért, megsemmisítéséért kártérítésként kapott másik vagyontárgyak, illetve a különvagyon értékesítéséből eredő pénzen szerzett vagyontárgyak egyaránt. Kivételt jelentenek viszont a közös életvitelt szolgáló szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak helyébe lépő vagyontárgyak, ugyanis az közös vagyonná válik, ha a házastársak együttélése legalább 5 évig tartott.

A házastársak adósságai és kötelezettségei

A házastársak vagyona nemcsak pozitív, hanem negatív elemeket (tartozásokat, kötelezettségeket) is tartalmazhat, ezeket nevezzük összefoglaló néven **adósságoknak**, amelyen belül különbséget kell tenni a házastárs különvagyont terhelő **külön adósság** és a közös vagyont terhelő **közös adósság** között. Amennyiben az adósság kiegyenlítése nem abból az alvagyomból történik, amelyiknek terhére keletkezett, a közös vagyont megosztásakor az alvagyonok közötti **megtérítésnek** lesz helye.

Az életközösség fennállása alatt a közös háztartás költségeinek elsődleges fedezete a **felek keresménye** illetve **közös vagyona**. Amennyiben a közös vagyont a háztartás költségeit nem fedezi, ahhoz a házastársak valamennyi esetben arányosan kötelesek a különvagyonukkal is hozzájárulni. Kizárólag az egyik fél különvagyonának igénybevitelére csak olyankor kerülhet sor, ha a közös vagyont nem elegendő, és a másik fél nem rendelkezik különvagyonnal.

Birtoklás, használat és rendelkezési jog

A CsJK. szerint a házastársi vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használatának, kezelésének joga mindkét házastársat megilleti, erre együtt és külön-külön is jogosultak. Bizonyos foglalkozások gyakorlásához vagy egyéni vállalkozói tevékenység végzéséhez kapcsolódó vagyontárgyak esetében azonban kizárólagos használati és kezelési jogot biztosít a törvény annak a házastársnak, aki a foglalkozást gyakorolja vagy a vállalkozói tevékenységek végzi, feltéve, hogy a másik házastárs e jogok kizárólagos gyakorlásához hozzájárult.

A vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó, az állag megóvásához és a dolog változatlan állapotának megőrzéséhez elengedhetetlen költségeket elsősorban a közös vagyontból kell fedezni. Amennyiben ez nem elegendő, a házastársak kötelesek a költségekhez különvagyonukból arányosan hozzájárulni.

A házastársak a **különvagyonukkal** a polgári jog általános szabályai szerint önállóan rendelkezhetnek. A közös vagyont tartozó vagyontárgyak

tekintetében azonban csak együttesen vagy a másik házastárs beleegyezésével tehetnek rendelkezést.

A házastársi **közös vagyon esetén** (a *vagyonközösség fennállása* alatt, illetve *a házassági életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig* terjedő időben) csak a **házastársak közös egyetértésével lehet** a vagyonközösséghez tartozó tárgyakat elidegeníteni, megterhelni. Ennek szabályai a következők:

- a) Az **ingyenes ügyletek** csak akkor hatályosak, ha mindkét házastárs egyetértésével jöttek létre. Vélelmezett beleegyezésnek nincsen helye.
- b) A **visszterhes ügyletek** körén belül el kell különíteni a házastársak közös egyetértésével kötött ügyletet és a **házastársak által közösen kötött ügyletet**, mely utóbbinál az ügyletkötésben mindkét házastárs részt vesz, így a szerződés teljesítéséért mind különvagyonukkal, mind a közös vagyonból rájuk eső hányaddal **felelnek**.

A **közös egyetértéssel kötött ügylet** az előbbieknél tágabb kategória, mivel beletartozik az a helyzet is, amikor az ügyletkötésben csak az egyik házastárs vesz részt, és ahhoz a másik házastárs hozzájárul. Az egyetértő, de jelen nem lévő házastárs **felelőssége** a házastársa által harmadik személlyel kötött ügyletet a közös vagyonból reá eső rész erejéig áll fenn, különvagyonával nem felel.

- c) Az **ügylethez való hozzájárulás vélelme**. Bármelyik házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt – a másik házastárs részvétele nélkül – kötött visszterhes ügyletét a **másik házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni**, kivéve, ha a házastárs az ügylethez nem járult hozzá, és erről az ügyletkötő harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett volna. Ilyenkor az ügyletkötésben részt nem vevő házastárs a közös vagyon ráeső részével sem felel.

Ha a házastárs az ügyletet a **mindennapi élet szükségleteinek fedezése körében kötötte**, a másik házastárs csak akkor hivatkozhat hozzájárulásának hiányára, ha az ügylet megkötése ellen az *ügyletkötő harmadik személynél előzőleg kifejezetten tiltakozott*.

Az ügyletkötésben részt nem vett házastárs a **hozzájárulás vélelmét megdöntheti**. Ehhez bizonyítania kell, hogy nem járult hozzá az ügylethez és erről az ügyletkötő harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett volna.

A házastársi vagyonközösség megszűnése és a vagyonmegosztás

A házastársi vagyonközösség 3 esetben szűnik meg:

- a) a házastársak házassági vagyoni szerződésben a jövőre nézve kizárják a házastársi vagyoni közösséget
- b) a bíróság megszünteti azt a házassági életközösség fennállása alatt
- c) megszűnik a házassági életközösség

A bíróság a felek kérelmére –indokolt esetben még a házassági életközösség fennállása alatt is – megszüntetheti a házastársi vagyoni közösséget. Ekkor ítéletében határozza meg azt az időpontot, melytől kezdve a felek között megszűnik a vagyoni közösség és jogkövetkezményként a továbbiakban a **vagyonelkülönítés** szabályai lesznek irányadóak a házastársakra. Ha az az ok, melyre tekintettel a bíróság megszüntette a vagyoni közösséget, már nem áll fenn, a házastársak közös kérelmére *helyreállíthatja* azt, viszont csakis a jövőre nézve.

A házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó igény a vagyoni közösség megszűnésével nyílik meg. **A megosztás kétféleképpen történhet: szerződéssel vagy bíróság ítéletével.** A szerződéses megosztásnál a közokirati vagy az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati forma kötelező, egyetlen kivétel ez alól a közös vagyonhoz tartozó ingóságok köre feltéve, hogy már korábban megosztották őket a felek.

Ha a házastársak nem kötnek szerződés, úgy a vagyonmegosztást a bíróság valamennyi igényre kiterjedően, egységesen ítéletével rendezi. Ennek elősegítése érdekében vagyonmérleget állít fel, melyben nem csak tételesen leltározza a vagyonelemeket, hanem lehetőleg azonos mértékben meghatározza a felek jogait és kötelezettségeit:

- 1) Első lépésben számbaveszik, hogy mely vagyontárgyak tartoznak a közös, illetve a felek különvagyonához az életközösség megszűnésekor.
- 2) Ezt követően megállapításra kerül, hogy melyik vagyontárgy melyik fél birtokába került, illetve hogy a feleknek van-e az alvagyoni közötti megtérítési igénye egymással szemben.
- 3) A meglévő vagyontárgyakat, vagyoni jogokat, tartozásokat a bíróság a felek között szétosztja, vagyis a házastársaknak juttatott vagyonelem az adott fél kizárólagos tulajdonába kerül, azzal a továbbiakban önállóan rendelkezik.

A közös vagyoni igények egységes rendezése mellett másik nagyon fontos elv a méltányos rendezés követelménye, mely a CsJK korábban említett alapelvének követelményéből ered.

A lakáshasználat rendezése

A CsJK elkülöníti a házastársak által közösen lakott lakás használatára vonatkozó szabályokat, azokat külön kell kezelni a vagyonmegosztás szabályaitól.

Házastársi közös lakás az a lakás, amelyben a házastársak egyikük vagy mindkettőjük tulajdonjoga, haszonélvezeti joga vagy bérleti joga alapján együtt laknak (Ptk. 4:76.§ (1) bekezdés).

A lakáshasználat kérdését a felek elsődlegesen egymás közötti megállapodásukkal (szerződéssel, bíróság által jóváhagyott egyezséggel) rendezhetik. Megegyezésük hiányában a lakáshasználatról a bíróság dönt. A házasság, valamint házastársak lakáshasználati szerződéssel előzetesen rendezhetik a lakáshasználatot a házasság felbontása esetére. A házasság által kötött szerződés az (érvényes) házasság megkötésével és a lakásba való beköltözéssel hatályosul. A házastársak által kötött szerződés nyomban hatályossá válik, ha a házastársak között az életközösség fennáll. A lakáshasználati szerződést közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ebből is adódik annak a lehetősége, hogy a felek egy szerződésben rendelkezhetnek mind a házassági vagyoni jogi kérdésekről, mind a közös lakás használatáról. Emellett az életközösség megszűnése után is megállapodhatnak a házastársak a házastársi közös lakás további használatáról, de ez a megállapodás nincs alakszerűséghez kötve.

A **bíróság** a házastársak közös lakása felől **akkor dönthet**, ha nincs sem előzetesen kötött, sem pedig az életközösségük megszűnését követően létrehozott megállapodás a házastársi közös lakás használatáról, és a döntés iránt a házastársak valamelyike **kérelmet** terjesztett elő. Házassági vagyoni jogi szempontból a **lakás** lehet a házastársak közös tulajdona (közös bérlete) vagy valamelyik házastárs különvagyonára (önálló bérlete).

A CsJK kimondja, hogy a közös lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetésére irányuló kereseti kérelem esetén a bíróságnak a házastársi közös lakás használatát a közös tulajdon megszüntetésével együtt kell rendeznie.

Amennyiben a felek között vita van a lakás tulajdonát illetően (közös vagy különvagyon), a bíróságnak először a **tulajdoni kérdésben** dönt, majd ezt követően kerül *sor a lakáshasználat rendezésére*.

Abban az esetben, ha a közös használatú lakás valamelyik házastárs **különvagyonára vagy önálló bérletére**, a lakáshasználati jog ezt a házastársat *illeti meg*. A bíróság a **másik házastársat** csak *kivételesen*, és csak abban az esetben jogosíthatja fel a lakás **megosztott használatára**, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlását a nem tulajdonos házastársnak biztosították, vagy a lakás elhagyása a nem tulajdonos házastársra nézve súlyosan méltánytalan

lenne. Kivételesen indokolt esetben a bíróság a házastársat a másik házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében álló lakás kizárólagos használatára is feljogosíthatja, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása ezt a szülőt illeti meg és a kiskorú gyermek lakhatása másként nem biztosítható.

A bíróság a házastársak által közösen lakott és közös tulajdonban álló lakás használatát a következőképpen rendezheti:

- a) megoszthatja a lakáshasználatot,
- b) elrendelheti a lakás *műszaki megosztását* (ha a lakás megosztható),
- c) a lakás használatának megosztását mellőzheti (mert például az egyik házastárs önként elmegy, vagy van másik beköltözhető ingatlana stb.)

A volt közös lakás használatát **meg kell osztani a házastársak között**, ha a lakás objektíve megosztható (*alapterülete, alaprajzi beosztása, helyiségeinek száma lehetővé teszi*), és az *együttlakás szubjektív okból is lehetséges*, vagyis az együttlakás nem jár a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével (pl. erőszakos magatartás, zaklatás, stb.).

Ha a házastársat a bíróság mégis a lakás elhagyására kötelezi, vagy szerződés alapján a lakás elhagyására egyébként is köteles a korábbi használati joga vagyoni értékének megfelelő térítésre tarthat igényt

A térítés összegének alapja a használati jog forgalmi értéke, az összeg megállapításánál azonban a gyermek lakáshasználati jogának értékét annak a házastársnak a javára kell figyelembe venni, aki a lakáshasználatot szülői felügyeleti joga és kötelezettsége alapján a gyermek részére a továbbiakban biztosítja.

A térítés a lakás elhagyásakor esedékes, valamint a lakásban maradó házastárs térítés megfizetése helyett a távozó házastársnak megfelelő cserelakást is ajánlhat.

Az a házastárs, akit a *közös tulajdonú* vagy *kizárólagos tulajdonában* lévő lakásból a bíróság elköltözésre kötelezett, a birtokláshoz és a használathoz fűződő jogát elveszti, de **tulajdonjoga** továbbra is **fennmarad**. A távozó házastárs a lakásban maradó (volt) házastársától annak *kizárólagos*, illetve a *tulajdoni hányadot meghaladó használatért* pénzbeli ellenértéket (***használati díjat, többlehasználati díjat***) követelhet.

3.3. A házastársi tartás

A házastársak tartási igénye és kötelezettsége **kölcsönös**, a (volt) férjet és a (volt) feleséget egyaránt megilleti, illetve terheli. A tartás **alapja** az *érvényesen megkötött házasság*. A tartás **feltételei** a következők:

a) **Rászorultság.** **Rászorult** a tartásra, aki önmagát eltartani, – önhibáján kívül – nem tudja. Oka lehet többek között betegség vagy életkor.

b) **Érdemtelenségi ok hiánya.** Tartásra csak az jogosult, akinek személyére vonatkozóan nem áll fenn érdemtelenségi ok. **Érdemtelen a tartásra**, akinek súlyosan kifogásolható magatartása vagy életvitele járult hozzá alapvetően a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásához; vagy aki a házassági életközösség megszűnését követően házastársának, volt házastársának vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított. Az érdemtelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása körében értékelni kell azt, ha az érdemtelenség megállapítására felhozott magatartást a tartásra kötelezhető fél **megbocsátotta**.

c) **Teljesítőképeség.** **Tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastárs saját szükséges tartását, illetve a tartás sorrendjében a jogosultat megelőző személy tartását.** A teljesítőképeség vizsgálatánál vizsgált szempont a teljes *kereset* (egyéb *jövedelem, vagyoni helyzet*), az életkörülmények, *munkaképesség, életkor, munkakör, stb.* Amennyiben a tartás csak úgy biztosítható, ha a kötelezett a megszokott életkörülményein hátrányára változtatna, a tartási igényt el kell utasítani.

Ha a házastársak között az életközösség egy évnél rövidebb ideig állt fenn és a házasságból gyermek nem született, a volt házastársat rászorultsága esetén az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg a tartás. A bíróság különös méltánylást érdemlő esetben a tartást ennél hosszabb időre is elrendelheti.

A házastársak közokiratban vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban megállapodhatnak abban, hogy a tartásra köteles házastárs tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tesz eleget. Ebben az esetben a juttatásban részesített házastárs a jövőben tartási követeléssel akkor sem léphet fel, ha arra e törvény alapján jogosulttá válna.

4. Bejegyzett élettársi kapcsolat

A bejegyzett élettársakra vonatkozó szabályozás továbbra sem került be a Ptk. és ezáltal a CsJK. rendelkezései közé, külön törvény foglalja magába (2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról). Fogalmát tekintve **bejegyzett**

élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni. A létrejött bejegyzett élettársi kapcsolatot az anyakönyvvezető bejegyzi az anyakönyvbe, amely bejegyzés szintén deklaratív hatályú, akárcsak házasságkötés esetében.

Ez a kapcsolati forma majdhogynem egyenrangú a házasság intézményével, éppen ezért a bejegyzett élettársat főszabály szerint ugyanazon jogok és kötelezettségek illetik meg, mint a házastársak. Ez alól azonban a külön törvény kivételeket tesz. Így a bejegyzett élettársi kapcsolatra nem alkalmazhatóak a házasságra vonatkozó alábbi rendelkezések:

- nem alkalmazhatóak a közös gyermekké fogadás szabályai
- a bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet
- nem alkalmazhatóak a házastársak névviselésére vonatkozó szabályok
- nem vehetnek részt közösen emberi reprodukcióra irányuló eljárásokban

5. Az élettársi kapcsolat

A definíció alapján **élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.** A definíció rendkívül összetett és látható, hogy ez az együttélési forma nyitva áll mind a különböző nemű, mind az azonos nemű partnerek számára. Ezen kívül az élettársak is kérhetik kapcsolatuk nyilvántartásba vételét, ez azonban nem bír olyan erős joghatásokkal mint a bejegyzett élettársak esetén, viszont a bizonyítást mindenképp megkönnyíti.

A de facto élettársak szabályanyaga megosztva került be a Ptk.-ba. Egyes rendelkezések a korábbiakhoz hasonlóan a kötelmi jog szabályai között maradtak, mások a Családjogi Könyvbe épültek be.

Az élettársak vagyoni viszonyai. A vagyoni viszonyok tekintetében első helyre a vagyoni viszonyok szerződéses rendezése került. Eszerint az élettársaknak joga van közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalni azt, hogyan is kívánják rendezni egymás között a vagyonukat. A szerződés tartalmát tekintve a jogalkotó szinte semmilyen megkötést nem tesz, annyit emel csak ki, hogy a felek bármiről

megállapodhatnak, amiről a házastársak is. Ez alapján élhetnek a törvény által biztosított vagyoni jogi rendszerek bármelyikével, de természetesen a diszpozitivitásból adódóan saját szerződéses feltételeket is megállapíthatnak. harmadik személyekkel tekintetében csakis a törvényben meghatározott két feltétel valamelyikének fennállása esetén hatályosulhat az élettársak nyilatkozata. Ez a két feltétel:

1. ha a szerződés bekerül az *élettársi vagyoni jogi szerződések nyilvántartásába*
2. Ennek hiányában az élettársaknak *bizonyítania* kell, hogy a *harmadik személy tudott vagy tudnia kellett* a vagyoni jogi szerződés fennállásáról és tartalmáról.

Amennyiben a felek nem kívánnak élni a vagyoni jogi szerződés kínálta lehetőségekkel, abban az esetben - hasonlóan a házastársak vagyoni viszonyaihoz - a jogszabály alapján kell rendezni vagyoni viszonyait. Az élettársak törvényes vagyoni jogi rendszere egy sajátos közszereplési rendszer amely alapján az élettársak az együttélésük alatt önálló vagyonszerzőnek minősülnek. Amennyiben az életközösség megszűnik a partnerek között, akkor bármelyiküknek lehetősége van arra, hogy kérje a vagyoni megosztást. A felosztás közreműködés arányában illeti meg a feleket, ám ha ez nem állapítható meg bizonyítható módon, úgy egyenlően kell felosztani. Ez alól azonban kivételt enged a jogalkotó, mégpedig, hogy akkor térhetnek el az egyenlő felosztástól a felek, ha az *bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene*.

Az élettársak lakáshasználatának rendezése. Ebben az esetben is először a lakáshasználat szerződéses rendezése került megállapításra. Ez alapján az élettársaknak joguk van akár kapcsolatuk létrejöttkor, akár a későbbiekben szerződéssel rendezni azt a kérdést, hogy hogyan alakuljon a lakáshasználat, amennyiben kapcsolatuk véget ér. Kötelességük azonban – az előzőekre tekintettel – gyermekük lakáshasználati jogát figyelembe venni, melyre a törvény alapján a házastársi közös lakás használatára vonatkozó előírások az irányadóak utalószabályként. Érvényességi követelmény e megállapodás tekintetében a közokirati forma vagy az ügyvéd által történő ellenjegyzés. Lehetőséget biztosít azonban a javaslat arra is, hogy a kapcsolatuk megszűnését követően is megállapodhassanak, ám ez már nincs alakszerűséghez kötve.

Amennyiben a felek nem kívánják a közösen használt lakás sorsát megállapodásban rögzíteni lehetőségük van arra, hogy bármelyikük kérje a bíróságtól e kérdés eldöntését. Közös jogcím alapján használt lakás tekintetében utalószabály alkalmazását írja elő CsJK, ez alapján a házastársak

közös jogcíme alapján használt lakásra vonatkozó rendelkezések az irányadóak, de kiemeli, hogy a közös kiskorú gyermek lakáshoz fűződő jogát is figyelembe kell venni. Ezekben az előírások megegyeznek a hatályba lépő joganyaggal.

Más a helyzet azonban, ha az egyik élettársat kizárólagos jogcím alapján birtokolja a lakást. Itt ugyanis csak abban az esetben jogosíthatja fel a másik élettársat a lakás használatára, ha köztük az élettársi kapcsolat legalább egy évig fennállt és az élettársak kapcsolatából származó kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében indokolt. A feljogosítás időtartamát tekintve lehet egyaránt határozott és határozatlan idejű, a jogállás pedig a bérlőével egyezik meg, így ennek a jogintézménynek a rendelkezései alkalmazandók, azzal az eltéréssel, hogyha a felek a jogviszonyt rendes felmondással szüntetik meg, akkor erre csakis cserelakás felajánlásával van lehetőség. *Nem tarthat azonban igényt a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott vagy kizárólagos használatára az a volt élettárs, akinek más beköltözhető vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van.*

Amennyiben valamely élettárs körülményeiben olyan jelentős változás következik be, amely alapján a bírói döntésben foglaltak további fenntartása valamely fél jogos érdekét vagy a közös kiskorú gyermek érdekét sérti, akkor kérheti, hogy a bíróság változtassa meg a lakáshasználatról szóló döntését, azaz rendezze újra a jogviszonyt. Egyetlen kivételt rögzít a jogalkotó, amikor nincs erre lehetőség, mégpedig, ha a lakás osztott használatát rendelték el, és a másik fél a bérlőtársi jogviszonyt a PTK bérlőtársakra vonatkozó szabálya alapján szünteti meg.

Az élettárs tartása. A CsJK-ban kapott helyet az élettárs tartására vonatkozó szabályanyag. Elsőként a tartás feltételeit határozza meg a jogalkotó:

- ha a felek között megszűnik az életközösség, tartást követelhet az a fél, aki önhibáján kívüli okból nem képes magát eltartani, vagyis ha rászorulttá válik, feltéve, hogy
- a felek között az életközösség legalább egy évig fennállt és konjuktív kikötésként hozzáteszi, hogy a kapcsolatukból közös gyermeknek is kell születnie.

Hasonlóan a különélő házastárs tartásához, az élettársak esetén is lehetőség van arra, hogy az életközösség megszűnését követő egy évben tartási igényével lépjen fel a rászoruló fél, de ha egy évet meghaladóan szeretné tartási igényét érvényesíteni, akkor a bíróság már csak különös méltánylást érdemlő helyzetben rendelheti el. A tartás mértékét, a szolgáltatás módját, időtartamát, azok módosítását, a visszamenőlegesen történő érvényesítést

valamint a tartáshoz való jog megszűnését és megszüntetését érintő kérdésekben a rokontartás szabályait kell alkalmazni

6. Rokonság joga

A leghagyományosabb értelemben véve a rokonság alapja nem más, mint az egy családba való tartozás. A rokonság nem más, mint az egymástól vagy közös őstől származó személyek jogilag elismert köteléke. A rokonságon belül meg kell különböztetni egyenesági rokonokat, akik közül az egyik a másiktól származik (felmenő, lemenők), és oldalági rokonokat, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, ők maguk azonban egyenes ágon nem rokonok. Emellett alapján a rokonság alapja a leszármazás lehet, illetve a nem vérségi köteléken alapuló, de rokoni kapcsolatot eredményező örökbefogadás.

6.1. A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat

Az apasági vélelmek

Az apasági vélelmeket a törvény taxatívén meghatározza, ezek a következők:

- 1) házassági kötelék
- 2) élettársak esetén emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás
- 3) apai elismerő nyilatkozat
- 4) bírósági határozat

Mind a négy apasági vélelem egyenértékűnek számít, viszont a felsorolás egyben sorrendiséget is jelent.

1) A házasságon alapuló apasági vélelem

Keletkezése. A **gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni**, akivel az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt **házassági kötelékben** állott.

A CsJK. a vélelem beállása szempontjából nem tulajdonít jelentőséget annak, hogy a házastársak között valóban volt-e együttélés, illetőleg hogy valóban csak a férjjel folytatott-e az anya nemi kapcsolatot. Az apasági vélelem létrejön az ún. névházasság esetében is. A házasság érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti (maradékjoghatás).

Vélelmezett fogantatási idő. A fogantatás vélelmezett ideje a gyermek születésének napjától visszafelé számított háromszázadik nap. A vélelem megdönthető, mert bizonyítani lehet, hogy a gyermek fogamzása a vélelmezett fogamzási idő előtt vagy után történt.

Mögöttes apaság. Abban az esetben, ha a nő házasságának megszűnése után újból házasságot kötött, **újabb házasságának fennállása alatt született gyermeke** apjának akkor is az újabb férjet kell tekinteni, ha a korábbi házasság megszűnése és a gyermek születése közt háromszáz nap nem telt el. Ilyenkor a korábbi férj apasága mögöttesen áll fenn, az új férj apasági vélelmének megdöntése esetén automatikusan feléled, így a gyermek jogállása nem marad rendezetlen.

2) Reprodukciós eljáráson alapuló vélelem

Ha az apaság a házassági köteléken alapuló vélelem alapján nem állapítható meg, akkor a gyermek apja az a férfi, aki az anyával élettársi kapcsolatban áll és az anyával az asszisztált reprodukciós eljárásban részt vett. Az Eütv. lehetővé teszi, hogy házastársak és különmemű élettársak egyaránt részt vegyenek humánreprodukciós eljárásban. Míg azonban a házastársak esetén a házasságon alapuló vélelem joghatásai állnak be, addig a másik esetben a jogalkotó ezzel a vélelemmel kívánta rendezni az élettársak közös gyermekének apai jogállását. Fontos azonban, hogy az élettársaknak kapcsolatuk fennállásáról közokiratban kell nyilatkozniuk, valamint a reprodukciós eljárást is legalább teljes bizonyító erejű magánokiratban kell kérelmezni.

3) Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat

Az a férfi, akitől a gyermek származik, a fogamzási idő kezdetétől fogva a gyermeket teljes hatályú nyilatkozattal a magáénak ismerheti el.

Feltételei:

- a) a törvény értelmében nem kell más férfit a gyermek apjának tekinteni (az apai státusz betöltetlen, vagyis az előző két vélelem alapján nem áll fenn apasága senkinek),
- b) a gyermek legalább tizenhat évvel fiatalabb, mint a nyilatkozó férfi,
- c) a nyilatkozat megtételére személyesen kerül sor,
- d) közokirati formában történik (anyakönyvvezetőnél, bíróságnál, gyámhatóságnál, vagy hivatásos konzuli tisztviselőnél veszik jegyzőkönyvbe, vagy azt közjegyzői okiratba foglalják).

A teljes hatályú elismerő nyilatkozat az apaságot egymagában megállapítja. Érvényes, és teljes hatályú abban az esetben is, ha azt szívességi alapon vagy örökbefogadás helyett teszik. Az elismerő nyilatkozat megtételét **nem lehet feltételhez kötni.**

A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat bármikor megtehető, a gyermek fogantatásától kezdve, nagykorúságának betöltését követően, akár még a gyermek halála után is.

Az elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges az anyának, a kiskorú gyermek törvényes képviselőjének (ha az nem az anya), és a gyermek a 14. évét betöltötte, akkor a gyermek hozzájárulása is, amennyiben 14. életévét már betöltötte. Az anya és a törvényes képviselő akadályoztatása vagy hozzájárulásának megtagadása esetén a nyilatkozatot a gyámhatóság pótolhatja.

4) Bírósági határozaton alapuló apasági vélelem

Az apaságot bírósági úton akkor lehet megállapítani, ha a gyermek apja sem az anya házassági köteléke, sem más apasági vélelem alapján nem állapítható meg. A bíróság széles körű orvos szakértői vizsgálat alapján, az eset összes körülményeinek mérlegelésével állapítja meg a valóságos, vagy legalábbis az igen nagyfokban valószínű apa apaságát.

A bíróság által lefolytatott bizonyítás kettős:

- a) bizonyítani kell egyrészt, hogy az apaként megjelölt férfi és az anya között a vélelmezett fogamzási időben valóban volt nemi érintkezés, és
- b) bizonyítani kell azt is, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.

A bíróság a bizonyítás során számos bizonyítási eszközt alkalmaz. Ezek közül a leggyakoribbak az orvos szakértői vélemény, okirat (pl. szülészeti kórlap), tanúvallomás (pl. anya, apajelölt férfi, egyéb rokon, orvos), fogamzási idő számítása.

Az apaság megállapítása iránti pert az anya, a gyermek, a gyermek halála után annak leszármazója és természetesen az apa indíthatja meg. A jogosultnak személyesen kell megindítania a pert.

Az apasági vélelem megdöntése

*Az apasági vélelem **megtámadható**, akár házasság, akár reprodukciós eljárás, akár teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, akár bírói ítélet alapján keletkezett.*

Az apasági vélelmek minden eseténél lehetséges, hogy a férfi a gyermek apaságát **tudatosan, ténybeli alap nélkül vállalja (szívességi apaság)**. Önmagában a **vállalás „szívességi” jellege** még bizonyítottság esetén **sem alkalmas a vélelem megdöntésére**, de a rendelkezésre álló megtámadási határidőn belül a származás tényleges kizártságának vizsgálatával a megtámadás eredményre vezethet.

A vélelem megdöntésének esetei

- **A származás kizártsága** (a gyermeknek a vélelmezett apától való származás lehetetlensége) magában foglalja azt az esetkört, hogy (1) a fogamzási időben a vélelmezett apa és az anya között nem történt nemi érintkezés, mert például a férfi külföldön tartózkodott, illetve (2) a vélelmezett apa és az anya között történt a fogamzási időben nemi érintkezés, de a gyermek nem ebből a kapcsolatból származik, mert például a férfi orvosilag meddő.
- **Reprodukciós eljárás** esetén a megtámadás sikeressége attól a feltételtől függ, hogy bizonyítható-e a férj, illetve az élettárs hozzájárulásának hiánya. Abban az esetben, ha a vélelmezett apa az eljáráshoz nem járult hozzá (nem kívánt az ismeretlen és fel nem kutatható férfitől biológiailag származott gyermek apjává válni), sikeresen megtámadható a vélelem.
- **Teljes hatályú elismerés megtámadásának** akkor lehet helye, ha valamely törvényes előfeltétel hiányában (pl. cselekvőképtelen nyilatkozó) nem lehet teljes a hatálya az apai elismerésnek. Ugyancsak megindítható, ha a nyilatkozat akarathibában szenved, mert például megtevesztették a férfit, illetve ha a nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették.

A törvény külön rendelkezik azokról az esetekről, mikor nem lehet megtámadni az apaságot, így különösen, ha az apa beleegyezett a reprodukciós eljárásba, illetve az apaság bírói megállapítását is megdönthetetlen vélelemnek tekinti a jogszabály.

A megtámadás határideje tekintetében a hosszabb ideig tartó bizonytalan család jogi helyzetek elkerülése okán a CsJK határidőket szab:

- A kiskorú gyermek és az anya a pert a kiskorú gyermek hároméves koráig indíthatja meg. Ezen túlmenően a gyermek nagykorúsága elérését követően is indíthat pert.
- A többi jogosult az apasági vélelem keletkezésétől számított 1 év alatt támadhatja meg azt.
- Külön rendelkezés vonatkozik arra, ha a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat akarathibában szenved, ekkor ugyanis a tévedés, megtevesztés felismerésétől, valamint a jogellenes fenyegetés megszűntétől számított egy év áll rendelkezésre, illetve ugyanez jut érvényre abban az esetben, ha a megtámadás alapjául szolgáló tényről a jogosultak nem tudtak, Ebben az esetben a tudomásszerzéstől számított egy éven belül lehet megindítani az apasági vélelem megdöntése iránti pert.

A korábbi szabályozással ellentétben új elemként jelenik meg a CsJK-ban az apaság vélelmének **nem peres eljárásban** történő megdöntése. Ez alapján nincs szükség az apaság vélelmének megdöntése iránti perindításra, ha az apaság véelme az anya házassága alapján áll fenn, a házastársak életközössége legalább háromszáz napja megszűnt, és az a férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak kívánja elismerni.

Az anyaság igénye

Az anyai jogállás hosszú időn át nem képezte vita tárgyát, egyértelmű volt, hogy anya az, aki a gyermeket megszülte. E tétel került rögzítésre a CsJK szabályanyagában is. Előfordulnak azonban olyan esetek (például dajka- vagy béranyaság, kitett gyermek stb.), amikor az anya személye nem megállapítható. Ekkor a gyermek kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy az ő anyja az általa megjelölt személy (**pozitív megállapítási per**). Fennállhat az az eset is, hogy az anya személye az anyakönyvi bejegyzés alapján megállapítható ugyan, de e bejegyzést a gyermek, vagy annak vérszerinti anyja vitatja. Ha ez a bejegyzés közigazgatási eljárás során nem korrigálható, akkor a gyermek valamint a vérszerinti anya kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy nem az anyakönyvben szereplő nő szülte a gyermeket (**negatív megállapítási per**).

6.2. Az örökbefogadás

Az örökbefogadás célja **kettős**.

- a) **Családi kapcsolat létesítése.** A vérségi kapcsolattal azonos értékű kötelék jön létre az örökbefogadó és az örökbefogadott között, annak minden családi jogi és öröklési jogi következményeivel együtt.
- b) **Családi közösségben való nevelés.** Alapvető erkölcsi igény, hogy a család biztonságára, az abban történő nevelkedésre ne csak a vér szerinti leszármazónak legyen lehetősége, hanem abban részesülhessen az a gyermek is, akinek szülei meghaltak, vagy élnek ugyan, de nem képesek gyermeküket megfelelően nevelni.

Az örökbefogadás általános feltételei:

- a) Az örökbefogadó és a gyermek törvényes képviselőjének **közös kérelme**

- b) A gyermek szüleinek **hozzájárulása**
- c) A házasságban élő örökbefogadó házastársának **hozzájárulása**
- d) A 14. életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes kiskorú gyermek **hozzájárulása** (ugyanis a 14. életévét betöltött gyermek véleményét figyelembe kell venni)
- e) **Figyelemmel kell lenni** a gyermek kapcsolataira, nemzetiségére, vallására, kulturális gyökereire
- f) A házasságban élő örökbefogadók **elsőbbiséget élveznek** az élettársi kapcsolatban lévők, valamint az egyedülálló személyekkel szemben

Az örökbe fogadni szándékozó oldalán

- a) **25. életév betöltése**, a korábbi szabályozással ellentétben e rendelkezés célja, hogy megfelelő érettséggel rendelkezzenek az érintettek
- b) **Teljes cselekvőképesség**
- c) Az örökbefogadó **minimum 16 évvel és maximum 45 évvel** idősebb legyen, e korkülönbségtől azonban el lehet tekinteni rokoni vagy házastársi örökbefogadás esetén
- d) **Alkalmasság**, a gyermek nevelésére

A CsJK kizáró okokat is tartalmaz, ezek a következők: nem fogadhat örökbe, akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, akit a közügyektől eltiltottak, vagy akinek a gyermeke átmeneti vagy tartós nevelésben van.

Az örökbefogadásra **alkalmasnak** nyilvánító eljárás és a konkrét gyermek **örökbefogadásának engedélyezésére** irányuló eljárás általában időben elkülönül egymástól. Abban az esetben, ha a gyermeket rokonok, a szülő házastársa, illetve a gyermeket a szülő hozzájárulásával legalább egy éve folyamatosan a saját háztartásában nevelő, illetve külföldi személy kívánja örökbe fogadni, ezeknek a személyeknek az alkalmasságát az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás keretében állapítja meg a gyámhatóság.

Az alkalmasság kérdéséhez kapcsolódik annak a körülménynek a vizsgálata is, hogy a már alkalmasnak nyilvánított örökbe fogadni szándékozó *személy* és az általa örökbe fogadandó *gyermek* között kialakult-e megfelelő kapcsolat, továbbá sikerült-e a gyermeknek az örökbefogadó családjába beilleszkednie. Ezért az örökbe fogadni szándékozó személynek a gyermeket **legalább 1 hónapig kötelezően gondoznia kell saját háztartásában**. A gyámhatóságnak az örökbefogadás engedélyezése előtt meg kell győződnie a

gyermeknek a kötelező gondozási idő alatti családba történő beilleszkedéséről.

Örökbefogadási feltételek az örökbefogadott oldalán

Örökbe fogadni csak kiskorú gyermeket lehet, akinek a szülei nem élnek, vagy élnek ugyan, de alkalmatlanok a gyermeknevelésre. Ez alól kivétel a házastárs általi örökbefogadás, amikor a házastárs nem tőle származó gyermekét kívánja adoptálni a rokoni kapcsolat kiteljesítése érdekében.

Speciális kérdések

- a) **Korkülönbség.** A CsJK az örökbefogadó és az örökbefogadott közötti korkülönbségről is rendelkezik. Főszabályként kimondja, hogy az örökbefogadó a gyermeknél *legalább 16, legfeljebb 45 évvel* idősebb legyen. Rokonok esetében, vagy ha a házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe, a korkülönbség vizsgálatától el lehet tekinteni.
- b) **Rokon örökbefogadása.** A CsJK nem tiltja az örökbefogadást, ha az örökbefogadó és az örökbefogadott **rokoni kapcsolatban** vannak egymással. *Pl. nagyszülő-unoka, testvér – testvér gyermeke.*
- c) **Újabb örökbefogadás engedélyezése.** Az örökbefogadás fennállása alatt az örökbefogadott személyt **más nem fogadhatja örökbe**. Kivételt jelent ez alól az **örökbefogadó házastársa**, aki *az örökbefogadás fennállása alatt* is örökbe fogadhatja házastársának örökbefogadott gyermekét, illetve az örökbefogadó halálát követően a még kiskorú gyermek újra örökbefogadható.

Az örökbefogadási eljárás

Az eljárás *az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére* indul meg, a gyámhivatal hivatalból nem indíthatja meg az eljárást. A kérelmezőnek a jogszabályban meghatározott **mellékleteket** is csatolnia kell, vagy be kell mutatnia. Az eljárás során a gyámhatóság beszerzi a szükséges **iratokat (pl. környezettanulmány)**. Az iratok beérkezése után a gyámhatóság **meghallgatást** tart.

Kötelező meghallgatni:

- az örökbe fogadni szándékozó személyt,
- a 14. évét betöltött és a 14. év alatti ítélőképessége birtokában lévő örökbefogadandó gyermeket,
- a kiskorú szülőjét,

- a törvényes képviselőt,
- az örökbefogadó házastársát.

Nyílt örökbefogadás esetén az örökbefogadót és a vér szerinti szülőt **együttessen**, egy tárgyaláson és **személyesen** kell meghallgatni.

A vér szerinti szülő(k) által tett hozzájáruló nyilatkozatot **csak a gyermek születésétől számított hat héten belül lehet visszavonni**. A szülő a gyermek születése előtt úgy is adhat az örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot, hogy az örökbefogadó(k) személyét és személyi adatait nem ismeri (titkos örökbefogadás). Ezt a nyilatkozatot is a gyermek **hat hetes korának betöltéséig visszavonhatja**.

A gyámhatóság **határozattal** dönt az örökbefogadás engedélyezéséről.

A szükséges feltételek megléte esetén sem engedélyezhető az örökbefogadás, ha az nem áll a kiskorú érdekében, illetve közérdeket sért. Közérdeket sért, ha az örökbefogadás a felek, valamint az abban bármilyen minőségben részt vevő személyek vagy szervezetek haszonszerzésével jár. Ez erkölcsileg megengedhetetlen.

Korlátozza a törvény a gyermek **külföldi örökbefogadásának lehetőségét**.

A korlátozás az alábbiak szerint valósul meg:

- A gyermek külföldre történő örökbeadása **örökbefogadhatóvá nyilvánított, átmeneti nevelésbe vett vagy tartós nevelésbe vett gyermek esetén engedélyezhető**, feltéve, hogy a gyermeket a tartós nevelésbe vételt vagy az örökbefogadhatóvá nyilvánítást követően belföldön azért nem fogadták örökbe, mert az örökbefogadása érdekében tett intézkedések **nem vezettek eredményre**.

Miután az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedett, az örökbefogadást az **anyakönyvbe** be kell jegyezni.

Az örökbefogadás **az engedélyező határozat jogerőre emelkedésével lép hatályba**: ettől az időponttól kezdve következnek be az örökbefogadás joghatásai.

Az örökbefogadás joghatásai - annak engedélyezése esetében - már az örökbefogadó halálával beállnak, amennyiben az **eljárás folyamán az örökbefogadó meghal**. A rendelkezés csak az örökbefogadó halála esetén létesít öröklési kapcsolatot a fenti rendelkezések szerint, az örökbefogadott halála esetén nem állnak be az örökbefogadás joghatásai.

Titkos örökbefogadás

Titkos örökbefogadásról van szó, ha a vér szerinti szülő(k) és az örökbefogadó szülő(k) *nem ismerik egymást*, sem egymás adatait, a vér

szerinti szülő *nem tudja*, hogy gyermeke az örökbefogadás során kinél kerül elhelyezésre. Titkos örökbefogadás esetén a szülő **nem kap értesítést** az örökbefogadásról, az örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatára nincs szükség, a gyámhivatal határozatát sem fellebbezéssel, sem egyéb módon **nem támadhatja meg**.

A szülő ismeretlen örökbefogadó javára **lemondhat** gyermekéről, tehát a vér szerinti szülő(k) az örökbefogadó szülő(k) ismerete nélkül adja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz. A **nyilatkozat megtételére** már a gyermek *születését megelőzően* is sor kerülhet, azonban a nyilatkozatot a szülő a gyermek hathetes koráig visszavonhatja. Ezt követően a nyilatkozat nem vonható vissza.

Ha a gyermek a **6 életévét betöltötte**, vagy **egészségileg károsodott**, a szülő ismeretlen örökbefogadó javára történő lemondó nyilatkozatának érvényességéhez a *gyámhivatal jóváhagyása* szükséges. Erre azért van szükség, mert előfordul, hogy idősebb korú vagy súlyosan fogyatékos gyermek szülője csak azért ad hozzájáruló nyilatkozatot, hogy **gondozási díj** fizetési kötelezettségétől szabaduljon, holott nyilvánvaló, hogy az örökbefogadásra nincs esély.

A gyámhatóság a gyermeket tartós nevelésbe veszi, és az örökbefogadás elősegítése érdekében intézkedik.

A titkos örökbefogadás körében a törvény külön nevesíti azokat az eseteket, amikor nem szükséges a vérszerinti szülő hozzájárulása az örökbefogadáshoz. Ezek a következők:

- a) aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll;
- b) akinek átmeneti nevelésbe vett gyermekét a gyámhatóság örökbefogadhatónak nyilvánította;
- c) aki nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen;
- d) akinek személye ismeretlen, vagy aki ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre; vagy
- e) aki gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel - személyazonosságánakfeltárása nélkül - egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.

Tájékoztatás a vér szerinti szülő adatairól

A **titkos örökbefogadásra** vonatkozóan az 1997. évi XXXI. törvény új rendelkezést vezetett be. Az **örökbefogadott tájékoztatást kérhet a vér szerinti szülőjének adatairól**. Ennek lehetőségéről már az örökbefogadási eljárás során tájékoztatni kell a feleket.

A **gyámhivatal mérlegelési jogkörébe** tartozik, hogy megadja-e a tájékoztatást vagy nem. A döntéshez **meg kell hallgatnia a vér szerinti szülőt és a testvért**, amennyiben az örökbefogadott *kiskorú*, akkor az örökbefogadót és más törvényes képviselőt.

Nincs szükség a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatására, ha ismeretlen helyen távol van vagy meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik.

A vér szerinti szülő, a testvér **természetes személyazonosító adatai** az örökbefogadottal **nem közölhetők**, ha

- a) a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása **ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály** miatt nem volt lehetséges;
- b) a vér szerinti szülő, a testvér **úgy nyilatkozik**, hogy a természetes személyazonosító adatai nem közölhetők; vagy
- c) a kiskorú gyermek **érdekeivel ellentétben áll**, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.

A CsJK a vérségi származás megismerésének jogához képest külön szabályozza a vérszerinti szülő egészségügyi adatainak megismerését. Előfordulhat ugyanis, hogy a gyermek hasonló genetikai megbetegedésben szenved mint a szülő, így a törvény lehetővé teszi számára ezen adatok elérését. A 14. életévét be nem töltött gyermek esetén csak a törvényes képviselő, 14 éves kor felett pedig a gyermek és a törvényes képviselő is kérheti a megfelelő tájékoztatást.

Az örökbefogadás joghatásai

- a) **Az örökbefogadott új családi jogállást kap.** Az örökbefogadott az örökbefogadó szülők vérszerinti gyermekének jogállásába lép, az örökbefogadók pedig a vér szerinti szülők jogaival és kötelezettségeivel rendelkeznek.
- b) **Rokoni kapcsolatot** hoz létre az örökbefogadó és rokonsága, valamint az örökbefogadott és leszármazói között.

- c) **Tartási jogokat és kötelezettségeket** keletkeztet az örökbefogadással rokoni kapcsolatba került személyek között.
- d) **Névviselés.** Az örökbefogadott gyermek fő szabályként az **örökbefogadó nevét viseli.**
- e) **Öröklési jogot biztosít.** Az örökbefogadás folytán az örökbefogadó és rokonai, valamint az örökbefogadott illetve annak leszármazói között öröklési kapcsolat jön létre éppen úgy, mint a vér szerinti rokonok között. Az örökbefogadott az örökbefogadás fennállása alatt az *örökbefogadó vér szerinti leszármazójaként örököl, ha az öröklés megnyílásakor az örökbefogadás hatályos.* A Ptk. meghatározott kivételektől eltekintve az *örökbefogadottnak kettős öröklési jogot* biztosít:
- f) **Anyakönyvi bejegyzés:** a gyermek születését újra anyakönyvezzük, ami azt jelenti, hogy az örökbefogadott a vér szerinti gyermek jogállásába kerül és a tényleges származása fedve marad. Ha a gyermeket **házastársak fogadták örökbe**, a születési anyakönyvből mindkét vér szerinti szülő adatait törölni kell, és az *örökbefogadókat kell vér szerinti szülőkként bejegyezni.* Ha az örökbefogadó a **házastársának a gyermekét** fogadja örökbe, a házastárs adatai változatlanok maradnak, s az örökbefogadó adatait a másik szülő helyébe jegyzik be. **Egyedülálló** személy által történt örökbefogadásra külön szabályok vonatkoznak: az egyik vér szerinti szülőként az örökbefogadót, a másik vér szerinti szülőként azonban *képzelt személyt* kell a gyermek születési anyakönyvébe bejegyezni.

Az örökbefogadás hatálytalanná válása

Az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az **örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni.** Az örökbefogadást úgy kell tekinteni, mintha *létre sem jött volna.* A hatálytalanná válás a *törvény erejénél* fogva következik be, külön határozatot hozni a hatálytalanná válásról nem kell.

Az örökbefogadás megszűnése

Az örökbefogadás felbontása az örökbefogadás joghatásait a *jövőre nézve* szünteti meg. Az örökbefogadás felbontása gyámhatósági eljárás vagy bírói eljárás eredménye lehet.

Gyámhatósági eljárás

Az örökbefogadást az *örökbefogadó és az örökbefogadott kölcsönös kérelme* alapján a gyámhatóság bontja fel. Az a körülmény, hogy az örökbefogadott még kiskorú, nem akadály a közös megegyezés alapján történő felbontásnak, viszont a felbontás engedélyezésénél vizsgálni kell a **kiskorú örökbefogadott érdekeit** is. Az eljárás során a gyámhatóság az örökbefogadott *vér szerinti szüleit is meghallgatja*.

Az örökbefogadás bírósági felbontása

Amennyiben a felek között nincs megegyezés, az örökbefogadás **felbontására egyoldalú kérelem alapján kerül sor**. Az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik.

A bíróság felbontja az örökbefogadást, ha az örökbefogadott vagy az örökbefogadó **olyan magatartást tanúsít**, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára *elviselhetetlenné* vált. Ha az örökbefogadott gyermek kiskorú, akkor az örökbefogadó kérelmére csak *kivételesen indokolt esetben* bontható fel az örökbefogadás.

A bíróságnak gondosan kell vizsgálni, hogy *tartós*, az örökbefogadási kapcsolatot valóban *meghiúsító körülményről* van szó, vagy pedig múltó, átmeneti, esetleg nevelési nehézségekből eredő problémákról. A bírói gyakorlat szerint csak az **erkölcsileg** vagy **jogilag súlyosan felróható** magatartás vonja maga után az örökbefogadás felbontását (a **szülők házasságának felbontása** nem tekinthető olyan körülménynek, amely az örökbefogadási kapcsolatot véglegesen meghiúsítaná, durvaság, tettegesség, lopás azonban igen).

Az örökbefogadás felbontását **bármelyik fél** kérheti. A kiskorú örökbefogadott érdekében a *gyámhivatal* is indíthat pert. Az örökbefogadás a felbontó ítélet **jogerőre emelkedésének napján** szűnik meg.

Az örökbefogadás megszűnésének joghatásai

- a) Megszűnik a szülő-gyermek kapcsolat, a **rokoni kapcsolat**, az **öröklési** kapcsolat és a **tartással** kapcsolatos jogok és kötelezettségek
- b) Az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.
- c) Az örökbefogadott és leszármazói **nem viselhetik** az örökbefogadó **családi nevét**, ill. az örökbefogadással felvett **utónevet**, kivéve ha a gyámhatóság vagy a bíróság indokolt esetben másként rendelkezik.

d) A gyermek születését **újából kell anyakönyvezni**.

Az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatok

Külön fejezetben rendelkezik a CsJK az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokról. Ez alapján az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat főszabály szerint személyesen lehet megtenni. Személyesen, törvényes képviselője hozzájárulása nélkül teheti meg a jognyilatkozatát a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is.

Kivételt jelent a cselekvőképességében a családjogi jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személyek jognyilatkozata, ehhez ugyanis törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges, cselekvőképtelen személy helyett pedig csak a törvényes képviselő járhat el, viszont a tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorút a gyámhatóságnak meg kell hallgatnia.

6.3. A rokонтartás

A rokонтartási kötelezettség **több feltétel együttes fennállása** esetén áll be. Ezek a feltételek a következők:

- a) a jogosult rászorultsága,
- b) ne legyen tartásra kötelezhető házastárs, volt házastárs vagy volt élettárs,
- c) a jogosult személyében ne álljon fenn érdemtelenségi ok,
- d) legyen teljesítőképességgel rendelkező tartásra kötelezhető rokon.

A rászorultság

Tartásra az jogosult, aki önhibáján kívül rászorul a tartásra. Ez azt jelenti, hogy nincs megfelelő jövedelme például munkaképtelen vagy akár egészségi állapota illetve idős kora miatt és ez az állapot önhibáján kívül következett be. Kivételesen a *munkaképes leszármazó* is rászorulhatnak tekinthető, ha életpályára előkészítő tanulmányait folytatja.

A munkaképtelenséget általában **két körülmény** határozza meg: az illető személy *életkora*, vagy *egészségének romlása*, testi épségének megrokkánása. Életkor alapján munkaképtelennek tekinthető a gyermek tanköteles életévei végéig, továbbá az időskorú nyugdíjas.

A **gyermek** tartásra való jogosultságánál abból kell kiindulni, hogy a gyermek **tankötelezettsége teljesítése alatt, azaz tizennyolcadik életéve eléréseig munkavégzésre nem kötelezhető**, felmenője illetve nagykorú testvére köteles számára tartást nyújtani, kivéve ha a tankötelezettségét munkahelyi szakmai képzésben való részvétellel teljesíti és a munkabére elegendő a tartásához. Az általános iskolai és középiskolai tanulmányait befejező kiskorú esetében mindig azt kell vizsgálni, hogy *továbbtanul-e vagy munkába áll-e a gyermek*. **Az egészséges, tankötelezettségét teljesítő, tovább nem tanuló gyermek már köteles a saját eltartásáról gondoskodni.**

A házasársi és a rokoni tartás kapcsolata

Fontos feltétel, hogy a jogosult csak abban az esetben válik tartásra jogosulttá, ha **nincs olyan házasársa, volt házasársa, aki a tartásáról megfelelően gondoskodni tudna**. Tekintettel arra, hogy a CsJK az élettársak vonatkozásában hasonló szabályokat alkalmaz, mint házasársak esetén, így harmadik feltételként bekerült, hogy a rokontartásból eredő jogosultság csak abban az esetben áll fenn, ha a jogosultnak tartásra kötelezhető volt élettársa sincs.

Érdemtelenység

A *nagykorú* személy nem jogosult tartásra, ha magatartása miatt arra **érdemtelen** vált, így különösen ha olyan súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít a hozzátartozójával szemben vagy olyan életvitelt folytat, amely miatt a tartása a kötelezettől nem várható el.

Szülőtartási ügyekben a gyermek a szülő érdemtelenységére általában nem hivatkozhat, ha a szülő tartási, gondozási és nevelési kötelezettségének eleget tett. Tartásra érdemtelennek csak azt a szülőt lehet tekinteni, aki a gyermekével szembeni kötelezettségeit olyan súlyosan sértette meg, hogy erre tekintettel a társadalmi felfogás szerint a tartásra nem méltó.

A **nagykorú gyermektől fokozottabban elvárható**, hogy tartásdíjat fizető szülőjével szemben ne csak követelést támasszon, hanem a tartás alapjául szolgáló családi kapcsolatnak *megfelelő magatartást tanúsítson*. A törvényen alapuló tartásra ezért **nem méltó** a főiskolai, egyetemi tanulmányait folytató munkaképes nagykorú gyermek, ha neki felróhatóan a tartásra kötelezett szülőjével vagy vele együtt élő hozzátartozójával szemben *súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít*.

A gyermek tartása

A szülő a **saját** szükséges **tartásának korlátozásával** is köteles eltartani kiskorú gyermekét. Ez a kötelezettség azonban **csak akkor terheli a szülőt**,

a) ha a gyermek *vagyontalan*, vagy

b) ha a gyermeknek *nincs más tartásra kötelezhető egyenes ági rokona*.

A vagylagos megoldás közül a **méltányosság** alapján kell a jogalkalmazónak a konkrét megoldást kiválasztania.

A gyermektartás módja

A szülő a **saját háztartásában** nevelt gyermekének a tartást elsősorban természetben nyújtja, többek között: neveli, gondozza, ellátja ruhával, biztosítja az ételmezését, lakását.

Különélő szülő a gyermek szükségleteit a gyermeket ténylegesen eltartó személy kezéhez teljesített tartásdíj fizetés formájában nyújtja. Az átmeneti gondozott, valamint az átmeneti nevelésbe vett és a tartós nevelésbe vett kiskorú után nem gyermektartásdíjat, hanem **gondozási díjat** kell fizetni a szülő(k)nek.

Döntés a gyermektartásdíjról

A gyermektartásdíjról elsősorban a szülők döntenek. A szülők **megegyezésének** hiányában dönt a **bíróság**.

A **megállapodással** szembeni elsődleges **követelmény(amit az eljáró hatóságnak vizsgálnia kell)**, hogy a gyermek érdekeinek *feleljen meg*, fedezze a gyermek szükségleteit a jogosultnak erre a célra fordítható eszközeivel együtt. A szülők megállapodhatnak abban is, hogy a tartásra köteles személy ebbeli **megfelelő vagyoni értéket ajánl fel**. Pl. az ingatlanon fennálló közös tulajdont a szülők úgy szüntetik meg, hogy a gondozó anya váltja magához az apa tulajdoni illetőségét, amelybe betudja az apát terhelő lejárt és a jövőben esedékes gyermektartásdíjat. Az egyezségben a feleknek ilyenkor is **meg kell állapodniuk** a tartás havi összegéről, és rögzíteni kell, hogy az átadott vagyontárgy mennyi időre fedezi a tartást.

A *perben* kötött egyezséget a bíróságnak **kell jóváhagyni**, a *peren kívül* kötött egyezséget a **gyámhivatalnak**, valamint a gyermek érdekét is vizsgálniuk kell. A bíróság azonban ezen megállapodás ellenére is elrendelhet időszakonként visszatérő tartásdíj-fizetést, ha az a körülmények

előre nem látható és lényeges változása miatt a gyermek érdekében vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatt indokolt (például a gyermek betegsége, vagy tanulmányút finanszírozása).

A gyermektartásdíj mértéke és alapja

A tartásdíj mértéke gyermekenként **a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-a közötti skálán** állapítható meg az eset összes körülményének függvényében. A bíróság mérlegelési jogköre szélesebb terjedelmű vizsgálódást tesz szükségessé. *Vizsgálni* kell:

- a) a **gyermek indokolt szükségleteit. Az alapszükségleteket** (lakás, ételmezés, ruházkodás, iskolai tanulmányok stb.) feltétlenül biztosítani kell.
- b) **mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyait.** A kötelezettel együtt élő, de a gyermekkel rokonságban nem álló házastárs keresete nem vehető figyelembe a kötelezett tartásdíj fizetési kötelezettségének megállapításánál, ha a gyermek a másik szülő gondozásában él.
- c) **A szülők háztartásában eltartott más gyermekek számát, illetve azokat a gyermekeket, akikkel szemben a szülőket tartási kötelezettség terheli.** A gondozó szülő házastársát, mint *mostohaszülőt* tartási kötelezettség terheli *házastársával egy sorban*.
- d) **A gyermek saját jövedelmét.** A kiskorú gyermek bizonyos kort elérve **munkát vállalhat**, s ilyenkor keresetéből köteles hozzájárulni a háztartás költségeihez is. A kiskorú gyermeknek jövedelme származhat a **tulajdonában lévő vagyon hasznosításából** is.
- e) **A gyermeknek és rá tekintettel az őt nevelő szülőnek juttatott gyermekvédelmi, családtámogatási, társadalombiztosítási és szociális ellátásokat. Ezek ugyan nem számítanak a gyermek jövedelmének, de mindenképpen csökkentik a tartásdíj mértékét, hiszen ezeket a szülő köteles a gyermek ellátására felhasználni.**

A **kötelezettel szemben** érvényesíthető összes tartási igény **a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg.** Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másikinál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.

A **tartásdíj alapja** elsősorban a

- a tartásra kötelezett személy részére a bérköltség (alaplábér, bérpótlék, kiegészítő fizetés, prémium, jutalom, 13. és további havi fizetés), illetve
- a rendszeres személyi juttatás (alapilletmény, illetménykiegészítés, egyéb kötelező pótlék stb.) címén juttatott összes járandóság, valamint

- a személyi jellegű egyéb kifizetésként illetőleg nem rendszeres személyi juttatásként járó egyéb jövedelem (végkielégítés, betegszabadság idejére járó díjazás, túlóra, ügyeleti díj, távolléti díj stb.).

Amennyiben a felsoroltak alapján tartásdíj nem állapítható meg, illetve a gyermek szükségleteinek fedezésére - a gyermeket gondozó szülő jövedelmi viszonyait is figyelembe véve - nem elegendő, a tartásdíj megállapításánál **más rendszeres jövedelmet** (pl. megbízási díj, táppénz, nyugdíj, munkanélküli-járadék, újítási díj, tőkejövedelem, osztalék stb.) is alapul kell venni.

A tartásdíj **alapjának** megállapításánál a bíróságnak a nettó jövedelmet (adó és járulék levonása után fennmaradó) kell alapul venni, és a keresetlevél beadását megelőző egyévi összes jövedelemre figyelemmel kell lenni.

A tartásdíj formái

A tartásdíj **százalékos megállapításának előnye**, hogy a kötelezett keresetének emelkedése esetén a tartásdíj automatikusan emelkedik. A százalékos megállapítás szükségessé teszi annak biztosítását, hogy a jogosult a kötelezett keresetének csökkenése esetén is minden hónapban megkapja azt az összeget, mely az ítélelhozatal idején a javára megítélt százaléknak megfelel. Ezért a százalékos megállapítás mellett célszerű meghatározni a **tartásdíj alapösszegét, amely az aktuális jövedelem összegétől függetlenül garantáltan kifizetésre kerül a jogosult részére.**

Határozott összegben kell megállapítani a tartásdíjat minden olyan esetben, amikor a kötelezett jövedelme *különböző forrásokból ered, nehezen ellenőrizhető*, vagy éppen *kiemelkedően magas összegű*.

A tartásdíj megállapítható **határozott összegben és bizonyos juttatások százalékában** is. A *béreköltség terhére* havonta kifizetett juttatásokból **határozott összegben** levonni rendelt tartásdíj mellett a kötelezett *bármely más alapból* kifizetett juttatásának a bíróság által meghatározott **százalékát** is a levonják, és megküldik a jogosultnak. *Pl. nyereségrészesedés, újítási díj, célprémium, kedvezmények, stb.*

Tartásdíj fizetése saját háztartásban élő gyermek után

A tartásra kötelezett személy akkor is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére, ha a gyermek az ő háztartásában él ugyan, de **tartásáról nem gondoskodik**. Ez olyan esetben fordul elő, amikor akkor a tartásra kötelezett rendszeresen saját személyére (alkoholizálására, kártya- vagy egyéb szenvedélyjátékokra)

fordítja keresetét, vagy annak túlnyomó részét, vagy házastársával rossz viszonyba került és ezért vonja el keresetét, vagy annak a saját szükségleteit meghaladó részét a közös háztartásból. A gyermek érdekében ilyen esetekben tartásdíj fizetésére kötelezése indokolt.

A gyermektartásdíj előlegezése

A jelenleg hatályos 1997. évi XXXI. törvény a gyermektartásdíj megelőlegezését, mint szociálpolitikai kedvezményt a bíróságok feladatköréből kivette, és a közigazgatási rendszerbe helyezte át. A gyermektartásdíj **megelőlegezése** a gyámhivatal jogosult, amely **több együttes feltétel fennállása** esetén rendelhető el:

- a) **Jogerős határozattal** megállapított tartásdíj.
- b) A tartásdíj **átmenetileg behajthatatlan**. *Pl. a szabadságvesztés büntetését töltő és rabkeresménnyel rendelkező személlyel szemben megítélt tartásdíj nem tekinthető átmenetileg behajthatatlannak, ezért nem rendelhető el a tartásdíjnak a megelőlegezése.* Az eljárás gyorsítását segíti, hogy a gyámhivatal a behajthatatlanságot a kötelezett személy rendszeres jövedelmére vezetett eredménytelen végrehajtást követően állapítja meg.
- c) A gyermeket *gondozó személy* jövedelmi viszonyai bizonyítottan olyan kedvezőtlenek, hogy gyermek részére **megfelelő tartást nem tud nyújtani**.
- d) A gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi átlagjövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének kétszeresét.

A **támogatás mértéke** általában megegyezik a bírósági határozatban megállapított gyermektartásdíj összegével. A gyermektartásdíj megelőlegezése legfeljebb 3 évig tarthat és a kötelezett meghatározott kamattal együtt köteles az előlegezett összeget **megtériteni** az államnak.

Nagykorú gyermek tartása

A nagykorú gyermek tartásának részletes szabályait korábban a **XXIX. sz. PED** tartalmazta, a CsJK pedig ezen szabályokat olvasztotta magába. Ez alapján a törvény külön rendelkezése folytán akkor lesz jogosult a nagykorú, tovább tanuló gyermek a tartásra, ha az *életpályára való felkészülést szolgáló*, szükséges tanulmányokat folytat. Ezeket a törvény részletezi is, ilyen többek között az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges képzés vagy tanfolyam, a felsőfokú végzettségi szintet biztosító alap- és

mesterképzésben, valamint a felsőfokú szakképzésben folytatott tanulmányok folyamatos végzése.

További feltétel, hogy a gyermeknek késedelem nélkül kell tájékoztatnia a szülőt a továbbtanulás szándékáról, valamint a tanulmányait folyamatosan kell végezni, indokolatlanul nem szakíthatja meg azokat. A CsJK megköveteli még a tanulásra való alkalmasság fennállását is (például hogy vizsgakötelezettségeinek rendszeresen tegyen eleget), illetve azt, hogy ne legyen a tartásra érdemtelen (például családi kapcsolatait ápolja, tisztelje stb.) Végül feltétel, hogy a szülő a nagykorú gyermek tartásával a saját kiskorú gyermekének tartását nem veszélyeztetheti.

A nagykorú gyermekre is kötelezettséget ró a tartási jogosultság: nevezetesen tanulmányait köteles a tőle elvárható legjobb eredménnyel végezni annak érdekében is, hogy a jogszabályban biztosított kedvezményeket kiérdemlje, s ezzel a szülő tartási terheit csökkentse.

A fizetendő **tartásdíj mértéke** szempontjából a gyermek indokolt szükségleteit, saját jövedelmét, vagyoni helyzetét, a tanulmányok folytatásához kapcsolódó kedvezményeket, támogatásokat illetve a tartásra kötelezhető szülő teherbíró képességét kell figyelembe venni. A nagykorú gyermek részére a tartásdíjat az ítélkezési gyakorlat mindig határozott összegben állapítja meg.

Mostohagyermek tartása

A törvény a mostohagyermek tartását akkor teszi kötelezővé, ha **a mostohaszülő beleegyezett abba**, hogy a házastársa a vele együtt élő *gyermeket magával hozza a közös háztartásba*. Ez a szakasz azonban visszafelé is érvényesül, vagyis ha a mostohaszülő hosszabb ideig gondoskodott a mostohagyermek tartásáról, akkor a gyermek köteles lesz tartani a mostohaszülőt is.

A tartási kötelezettség sorrendje

A főszabály szerint a tartásra jogosultat - tartásra kötelezhető **házastárs** hiányában - **egyeneseági rokonai** kötelesek eltartani. Elsősorban a **leszármazókat** (gyermek, unoka, dédunoka stb.) terheli. Ha tartásra kötelezhető leszármazó nincs, akkor a **felmenő rokonoktól** (szülő, nagyszülő, dédszülő) igényelhető tartás. Az a rokon, amelyik a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb áll, a tartás kötelezettségében a távolabbat megelőzi.

Amennyiben a jogosult(ak)nak tartásra kötelezhető egyenesági rokona(i) nincsenek, az **oldalági rokonok közül, a nagykorú testvérnek van tartási kötelezettsége**. A nagykorú testvér csak *kiskorú testvérét* köteles eltartani, és csak olyan mértékig, hogy kötelezettség teljesítése *saját maga, házastársa élettársa vagy tartásra rászoruló egyenesági rokonai tartását ne veszélyeztetése*.

A tartási kötelezettség megoszlása az egysorban kötelezettek között **három tényezőtől** függ. Elsősorban függ a **kötelezettek számától**. Másodsorban függ a kötelezettek **anyagi viszonyaitól**, harmadsorban pedig **teljesítőképességüktől**. **Ha valamennyi kötelezett képes a jogosult számára tartást nyújtani**, a kötelezettek között a megfelelő arányt az összes körülmény alapulvételével kell meghatározni. **Ha valamelyik kötelezett a tartásra nem képes**, ő a *tartás alól mentesül*, és a kötelezettség a többi, vele egy sorban álló kötelezett között oszlik meg.

A **személyes gondozás** általában jelentős terhet ró az eltartóra, sok türelmet, lemondást és önfegyelmet kíván. Az arányok megállapításánál figyelembe kell venni a természetbeni tartás *ellenértékét* is.

A **mostohaszülő tartásra való jogosultsága** feltételes: attól függ, hogy a mostohagyermek eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott-e. Tehát, a mostohaszülő tartásának a *viszonosság az alapja*. A mostohaszülő részére járó **tartás időbeli terjedelme és mértéke nem függ** a mostohagyermeknek nyújtott tartás mértékétől és időbeli terjedelmétől.

Az a **nevelőszülő jogosult a tartásra** a nevelt gyermekével szemben, aki a *nevelt gyermek tartásáról, gondozásáról közös háztartásban hosszabb időn át ellenszolgáltatás nélkül gondoskodott*.

- a) **hivatásos nevelőszülő** azonban – aki foglalkozásszerűen nevelt tartós vagy átmeneti nevelésbe vett gyermeket -, nevelt gyermekeitől tartást *nem követelhet*.
- b) **A gyám a törvénynél fogva a tartásra nem köteles**, de ezt önként vállalhatja, és ha saját háztartásában a gyermeket hosszabb ideig eltartja, ezzel a *saját nevelőszülői tartására való jogosultságot* - a korábban írt feltételekkel - megalapozhatja.

A tartásra jogosultság sorrendje

A törvény egyértelműen rögzíti, hogy milyen sorrendben köteles eleget tenni tartási kötelezettségének az, aki több jogosult eltartására köteles. A **sorrend lényege**: a sorrendben hátrább állók csak akkor részesülnek tartásban, ha az előttük állók nem merítik ki a kötelezett tartásra rendelkezésre álló jövedelmét, vagyonát.

A kötelezett elsősorban **vér szerinti gyermekét** és vele egy sorban – **mostoha- és nevelt gyermekét** köteles eltartani. A következő jogosult a **házastárs** és az **elvált házastárs, volt élettárs**, egymással egy sorban. Őket követi a **szülő**, mégpedig a vér szerinti szülő és a mostoha- és nevelt szülő egymással egy sorban. Az életben ritkán fordul elő, hogy az **unoka**, a **dédunoka**, az **ükunoka** illetve a **nagyszülő, dédszülő, ükszülő** közötti sorrend kérdése felmerüljön, ha mégis, akkor a **leszármazó** megelőzi a felmenőket, a **közelebbi** rokonok a távolabbiakat. A **bíróság** - indokolt esetben, a jogosult kérelmére - a tartásra jogosultság **sorrendjétől eltérhet**.

A tartás mértéke és formái

A tartás mérték a **jogosult szükséglete** és a **kötelezett teljesítőképessége határozza meg**. A szükséges tartás nem jelent szűkös tartást: a **megélhetéshez szükséges tartás** a társadalom általános életszínvonalához igazodik: lakás, ételmezés, ruházkodás, nevelés, taníttatás, gondozás költségeire és egyéb szolgáltatásokra terjed ki. A kötelezettség ugyanakkor **nem terjed ki az átlagon felüli, luxus megélhetési igények kielégítésére**.

A tartás teljesítése főszabály szerint **pénzben** történik (kivétel a kiskorú tartása, ahol elsődlegesen természetben kell tartani). Bármelyik fél kérelmére a bíróság a tartás szolgáltatásának más módját is elrendelheti, ha az a felek körülményeire tekintettel indokolt, és az ellen a másik fél nem tiltakozik. A tartásdíjat mindig időszakonként előre kell megfizetni.

V. DOLOGI JOG

A dologi jog a jogrendszernek, azon belül elsősorban a magánjognak az a része, amely a személyek számára **abszolút jogok keretében jogi uralmat biztosít** a rendelkezésre álló **vagyoni értékű javak felett**, és ezáltal alapvetően meghatározza a társadalom vagyoni berendezkedését. A magántulajdon és más uralmi jogok elismerése vagy megtagadása az alkotmányos berendezkedés függvénye. A dologi jog arra alkalmas, hogy a társadalom túlnyomó többsége által elfogadott vagyoni berendezkedést a maga sajátos eszközeivel megszilárdítsa, fenntartsa.

A dologi jog az alábbi részterületekre osztható: a **tulajdonjog** teljes dologi jog, amely a legfőbb hatalmat jelenti a dolog felett, és a **korlátolt dologi jogok**, amelyek a tulajdonhoz viszonyítva szűkebb terjedelműek.

A tulajdonjog teljessége leginkább a többi dologi joghoz való viszonyában értelmezhető.

Az egyes korlátolt dologi jogok a tulajdonjog önállósult részjogosítványai. Ezek: használati jogok (személyes és telki szolgalmak, földhasználati jog) és az értékjogok (zálogjog).

1. A dologi jog alapelvei

Az alapelvek iránymutatással szolgálnak a jogalkalmazás számára, szükség esetén segítséget nyújtanak a helyes jogértelmezéshez. Hézagpótló szerepük kevésbé jelentős.

- 1.) Zártkörűség elve:** újfajta dologi jogot csak törvény hozhat létre, a személyek magánautonómiája erre nem terjed ki.
- 2.) Tartalmi kötöttség elve:** a dologi jog tartalma törvényileg meghatározott. A legérthetőbbé akkor válik, ha szembeállítjuk a kötelmi jogban érvényesülő szerződési szabadság elvével.
- 3.) Abszolút hatály elve:** a jogosult pozíciójában egy meghatározott személy van, a jogosulttal szemben mindenki más kötelezett, akik elismerésre, tűrésre, és tartózkodásra kötelezettek.
- 4.) Nyilvánosság elve:** dologi jogban főszabályként a nyilvánosság elve érvényesül, ehhez képest másodlagos a titkosság. A személy dolog feletti uralma mindenki számára nyilvánvaló.
- 5.) Egyediség elve:** a dologi jog tárgya mindig csak egyedileg meghatározott dolog lehet.

2. A dolog jogi fogalma

A dolog fogalmát tekintve birtokba vehető testi tárgy, amely tulajdonjog tárgya lehet. (lásd: Ptk 5:14. § (1) bek.)

A Ptk. 5:14.§ (2) és (3) bekezdése alapján **a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre, továbbá a pénzre és az értékpapírra, valamint az állatokra is, de ott a külön törvényekben található és természetüknek megfelelő eltéréseket is figyelembe kell venni.**

Ezen kívül a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell **minden egyéb okiratra** is, melyekre szintén vonatkozhatnak kivételes törvényi előírások.

3. A tulajdon fogalma, alanya, tárgya

A tulajdon szűk értelemben az abszolút szerkezetű tulajdonjogviszonyból fakadó alanyi jog (tulajdonjog, ami nem más, mint a hagyományos magántulajdon elvont jogi kifejezése).

Ehhez képest a tulajdoni rend nem más, mint egy adott társadalomban érvényesülő összes tulajdonosi hatalom megoszlásának rendje.

A tulajdonjog alanya lehet bármely természetes és jogi személy, valamint az állam. Tulajdonosi képességük általános, egyenlő és feltétlen. Az államot a polgári jogi viszonyokban, így tulajdonosi jogosítványai gyakorlása körében többlet-jogosítványok nem illetik meg. Konkrét tulajdonjogviszonyban a konkrét tárgyra vonatkozó szerzőképesség dönti el a jogalanyiságot.

A tulajdonjog közvetlen tárgya az emberi magatartás, közvetett tárgya a dolog, amire a magatartás irányul.

A kötelezettek által kifejtendő magatartás az, hogy elismerjék a jogosult tulajdonosi minőségét, tűrjék tulajdonjoga jogszerű gyakorlását és tartózkodjanak minden negatív behatástól.

A dolgok osztályozása:

- **Ingó – ingatlan.** **Ingatlan**nak minősül a föld (pontosabban a földrészlet) és mindaz, ami azzal alkotórészi kapcsolatban (lásd lejjebb) áll, azaz elsősorban az épület. **Ingó** minden olyan dolog, ami nem ingatlan.
- **Elhasználható – elhasználhatatlan.** Elhasználható a dolog, ha a rendeltetésszerű használattal megsemmisül (pl. élelmiszer, nyersanyag);

míg **elhasználhatatlannak minősül**, ha túri a rendeltetésszerű használatot (pl. műszaki cikkek).

- **Helyettesíthető – helyettesíthetetlen.** Az elhasználható dolgok mindig helyettesíthetők, a két minőség mégsem azonos. A **helyettesíthető** dolgok a forgalomban szám, mérték, súly szerint szerepelnek. A **helyettesíthetetlen** dolgok esetében egyedi körülírás szükséges. A megkülönböztetés inkább a kötelmi jogban jelentős a szolgáltatások fajtáinak meghatározásánál.
- **Osztható – oszthatatlan.** **Osztható** dolgok az állag, minőség és gazdasági rendeltetés sérelme nélkül oszthatóak, **minden más dolog oszthatatlan.**
- **Egységes – összetett.** **Egységes** dolog mindaz, ami természetes fejlődés eredménye, olyan növény, állat, továbbá az a mesterségesen előállított dolog, amelynek alkotóelemei elvesztették önálló létüket. **Összetett dolog** esetében az alkotóelemek az összetétel után is külön-külön felismerhetők és eredeti állapotukba visszaállíthatók.
- **Dologösszesség:** több különálló dologból áll, de a tulajdonjog megszerzése szempontjából egy dolognak számít. (pl: a könyvtár a benne lévő könyvekkel)
- **Alkotórésznek** minősül, ami a fődologgal oly módon van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy az elválasztott rész elpusztulna, illetőleg az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne. (Ptk. 5:15.§) Osztja a fődolog jogi sorsát.
- **Tartozéknak** minősül minden olyan dolog, ami nem alkotórész, de a fődolog rendeltetésszerű használatához, épségben tartásához rendszerint szükséges vagy azt elősegíti. (Ptk. 5:16. §) Kétség esetén (ellenkező megállapodás hiányában) osztja a fődolog jogi sorsát.
- **Növedék** mindaz, ami eredetileg nem volt a fődolog (tipikusan föld) alkotórésze, de utóbb azzá válik (új épület, növényzet).
- **Gyümölcs** minden olyan gazdasági előny, amely valamely dolognak vagy jogosítványnak a rendeltetésszerű használata során időszakonként visszatérően keletkezik, anélkül, hogy ezáltal a gyümölcsöző dolognak vagy jogosítványnak a létét, épségét és további gyümölcsöző képességét veszélyeztetné.
- **Haszon** mindaz, amivel a dolog értékben vagy mértékben növekszik, feltéve, hogy nem minősül gyümölcsnek.
- **Vagyon** valamely jogalany értékben meghatározható javainak, azaz dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak és kötelezettségeinek összessége.
- **Forgalomképes, korlátozottan forgalomképes és forgalomképtelen.** **Forgalomképtelen dolognak** minősül minden olyan dolog, amelyen valamely jogszabály előírása miatt nem lehet tulajdont szerezni. Ilyenek

például a kizárólag állami és helyi önkormányzati tulajdonban lévő és a törvényben meghatározott dolgok (múemlékek). **Korlátozottan forgalomképes** dolgok azok, amelyeket jogszabály annak nyilvánít. Minden egyéb dolog **forgalomképesnek** minősül.

4. A birtok, és a birtokvédelem szabályai

4.1. A birtok fogalma

A birtok fogalma: tényleges hatalom a dolog felett. A Ptk. a birtok fogalmát közvetlenül nem határozza meg, hanem csak közvetve, az alany (birtokos) pozíciójának meghatározásával.

Birtokos az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja. (Ptk. 5:1. § (1) bek.) A birtokos a dolog felett **közvetlenül vagy közvetve hatalmat gyakorol**.

Birtokosnak minősül:

- a tulajdonos, függetlenül attól, hogy van-e tényleges hatalma a dolgon vagy nincs;
- aki a dolgot ténylegesen hatalmában tartja, akár saját akaratából, akár más módon került a hatalmába;
- aki a dolgot ténylegesen hatalmába tartotta, de tőle a dolog időlegesen más hatalmába került.

A **birtokos lehet** természetes személy, jogi személy, vagy relatív jogképességgel rendelkező egyéb jogalany.

A birtok megszerzése történhet oly módon, hogy a dolog feletti tényleges hatalom megszerzése szükséges, vagy úgy, hogy a jogszabály jogilag birtokossá teyen valakit. A birtokbavétel reálaktussal jön létre, érvényességéhez nem szükséges cselekvőképesség. A dolog feletti hatalom megszerzése rendszerint közvetlenül megy végbe, de lehetséges birtokszerzés anélkül is, hogy a birtokos a dolog felett a tényleges hatalmat megszerezne (képviselő útján, jelképes átadással).

Birtok megszűnése: ha a birtokosnak a dolog feletti tényleges vagy jogi hatalma megszűnik.

4.2. Birtokvédelem

Birtokvédelem a birtokháborítással szemben

A birtok alapján a **birtokos követelheti, hogy mindenki más tartózkodjék a fennálló birtokállapot jogalap nélküli megváltoztatásától vagy megzavarásától.**

A birtokost birtokvédelem illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják (Ptk. 5:5. § (1) bek.)

A **birtokháborítás** tehát nem más, mint birtoklásban zavarás, birtoktól való megfosztás, ha nincsen jogalapja. A birtokháborítás jogkövetkezményei függetlenek a magatartás felróhatóságától és nincs jelentősége a személy jó-, vagy rosszhiszeműségének, illetve a cselekvőképesség hiányának.

A bírói gyakorlat a birtokháborítás fogalmát rugalmasan értelmezi, annak minősítve számos **környezeti ártalmat** is. A szomszédjogok védelme mellett a birtokvédelem is a környezetvédelem jogi eszközévé vált.

A birtokost a birtokvédelem mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.. (Ptk. 5:5. § (2) bek.)

Közös birtok esetén a birtokvédelem mindegyik birtokost önállóan megilleti, és követelheti a dolognak közös birtokba bocsátását. (Ptk. 5:5 § (4) bek.) A közös birtokosok egymással szemben a jogcímük szerint jogosultak birtokvédelemre. (Ptk. 5:5. § (5) bek.)

A jogi szabályozás az alábbi birtokvédelmi módokat ismeri el:

- jogos önhatalom,
- közigazgatási út,
- bírói út igénybevétele.

Jogos önhatalom

A tilos önhatalom ellen a birtokos - a birtok megvédéséhez szükséges mértékben - önhatalommal is felléphet. Az elvesztett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevitelével járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná. (Ptk. 5:6. § (1)-(2) bek.)

A jogrend általában tiltja az önbíráskodást, és elvárja, hogy a személyek jogaikat törvényes úton érvényesítsék. A főszabállyal szemben két kivételt enged meg: a tulajdonosnak és a birtokosnak megengedi a jogos önhatalom gyakorlását a Ptk. 5:6. §-ban írt feltételek szerint.

- **Elsősorban a birtok ellen irányuló támadás esetén gyakorolható a jogos önhatalom abból a célból, hogy a birtokos a támadást elhárítsa.**
- **Másodsorban a már elvesztett birtok önsegéllyel történő visszaszerzését** szolgálhatja az önhatalom, amely csak abban az esetben jogszerű, ha más birtokvédelmi eszköz igénybevételével járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná. A birtok visszaszerzésére irányuló önhatalom nincsen határidőhöz kötve, de a késlekedésnek jogkövetkezménye pl. az elbirtoklás megszakadása.

Birtokvédelem igazgatási úton

Az állami eszközzel történő birtokvédelem első útja a közigazgatási eljárás, possessorius (sommás) birtokvédelem. A jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárás speciális szabályait a 17/2015. (II. 16.) Korm. rendelet tartalmazza.

Az igazgatási út igénybevételének módja, hogy a birtokos egy éven belül a jegyzőtől kéri az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését. A jegyző előtt a kérelmezőnek azt kell bizonyítani, hogy birtokos volt, valamint, hogy birtokától megfosztották, vagy birtoklásában zavarták.

A jegyző a birtoklás ténye alapján határoz, a birtokláshoz való jogosultságot nem vizsgálja.

Erre tekintettel a jegyző az eredeti állapotot helyreállítja, és a birtoksértőt e magatartásától eltiltja, kivéve, ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelemért folyamodott, nem jogosult a birtoklásra, illetőleg birtoklásának megzavarását túrni volt köteles. Ennek bizonyítása a birtokháborítót terheli, ekkor a birtokláshoz való jogcímek összemérésére kerül sor.

A jegyző határozatot hozhat a jogtalan birtoklással keletkezett hasznok, okozott károk, költségek kérdésében, de ezeket az igényeket a védekező külön bírói úton közvetlenül is érvényesítheti. A birtoklás kérdésében hozott **határozatot három napon belül végre kell hajtani.**

A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak helye nincs, de 15 napon belül az ellenérdekű féllel szemben indított perben a fél kérheti a bíróságtól a jegyző határozata megváltoztatását. .

Birtokvédelem bírói úton

Tilos önhatalom esetén a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését kérheti a bíróságtól. A bíróság a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt. A békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát vélelmezni kell. (Ptk. 5:5. § (1) – (2) bek.)

Birtokperben (petitorius (rendes) birtokvédelem) **a bíróság a birtoklás jogcíme alapján dönt.** A birtokper abban az esetben jár sikerrel, ha a kérelmezőnek erősebb jogcíme van a birtokláshoz, mint a birtokháborítónak. A Ptk. rögzíti a jogos birtok véelmét, mely alapján vélelmezni kell annak afélnek a jogosultságát, akit békés birtoklásban zavartak meg. A korábbi szabályozással ellentétben a Ptk. lehetővé teszi, hogy a felek közvetlenül a bírósághoz forduljanak abban az esetben is, ha a possessorius birtokvédelemre nyitva álló egy éves határidő még nem telt el.

4.3. Birtoklás jogalap nélkül

Aki jogalap nélkül van a dolog birtokában, köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni (Ptk. 5:9.§ (1) bek.).

Jogalap nélkül van a dolog birtokában az a személy, akit a **birtoklásra sem tulajdonjoga, sem egyéb** – jogszabályon vagy szerződésen alapuló – **jogcím nem jogosít fel.**

Attól függően, hogy a jogalap nélkül birtokló jó-vagy rosszhiszemű volt, a birtoklással kapcsolatos kötelezettségei, ellenkövetelései, helyreállítási kötelezettsége, felelőssége eltérően alakul.

Jóhiszemű a jogalap nélküli birtokos, ha nem tudta és a körülményeknél fogva nem is kellett tudnia, hogy a birtoklásra nincs joga.

Rosshiszemű a jogalap nélküli birtokos, ha tudta és a körülményeknél fogva tudnia is kellett, hogy a birtoklás őt nem illeti meg.

A jogalap nélküli birtokos megtérítési igényére, hasznok kiadására vonatkozó kötelezettségei, ill. kártérítési felelősségére a Ptk. 5:9. §-5:11.§ -ai irányadók.

5. A tulajdonjog tartalma

A tulajdonjog tartalma a tulajdonos megillető jogok és kötelezettségek összessége.

A tulajdonos jogainak köre számos jogosultságot foglal magába, három elemnek azonban kiemelt jelentősége van: a birtoklás, a használat és a rendelkezés joga. E három elemet szokás együtt „tulajdonosi triász” nevezni.

A birtoklás a **dolog feletti tényleges hatalmat** jelenti. **Birtokos** az, akinek tényleges lehetősége van arra, hogy a dolgot hatalmában tartsa. Birtokos az is, akitől a dolog időlegesen más személy hatalmába kerül, valamint az, akinek a földjén használati jog áll fenn. A magyar jog a birtokláshoz nem kíván meg jogcímet, a **birtoklás ténye megalapozza a birtokhoz fűződő jogosultságokat**, valamint azt is, hogy a birtokos a birtokvédelem

eszközeivel éljen. Tekintettel arra, hogy a birtoklás a dologi jog másik fontos eleme, így a részletekkel a későbbiekben foglalkozunk.

A tulajdonos jogosult a dolgot használni. (Ptk. 5:22.§) Ez azt jelenti, hogy az igényeinek megfelelő mértékben jogosult igénybe venni, például egy lakás tulajdonosa a lakás minden helyiségét használhatja, még akkor is ha egyébként nem lenne rá szüksége.

A használati jog korlátját jelentik a szomszédjogok (lásd lejjebb). A használat joga **kiterjed a dolog nem használására is**. Kivételesen törvény egyes dolgokra használati kötelezettséget ír elő. Pl. a földtörvény hasznosítási kötelezettséget ír elő a termőföld vonatkozásában. A Ptk 5:30.§ (2) bek. szerint az **ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet**.

A tulajdonos jogosult a dolog hasznait szedni. (Ptk. 5:22. §) A dolog haszna lehet az alapfogalmaknál tisztázott gyümölcs vagy haszon. A tulajdonos a dolog használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedheti, illetve a dolgot más módon is hasznosíthatja.

A gazdasági célú hasznosítást befektetésnek nevezzük. Ez történhet úgy, hogy a dologhoz a tulajdonos saját munkája járul, vagy úgy, hogy a dologhoz idegen munka kapcsolódik. Utóbbi esetben a dolog közgazdasági értelemben tőkeként hasznosul.

A legfontosabb részjogosítvány **a rendelkezési jog**, amely leginkább garantálja a tulajdonjog kizárólagosságát.

A rendelkezési jog **több részjogosultságból** tevődik össze, például:

- a tulajdonos másnak átengedheti a dolog birtoklásának, használatának, hasznai szedésének jogát,
- a dolgot biztosítékkul adhatja, vagy másként megterhelheti,
- a dolog tulajdonjogát másra átruházhatja,
- a dolog tulajdonjogával felhagyhat, kivéve ingatlan tulajdonjogával.

A felsorolásból kitűnik, hogy a rendelkezési jog a tulajdonosnak olyan joga, amelynek alapján a dologra nézve polgári jogviszonyokat létesíthet, illetve szüntethet meg. A rendelkezési jog gyakorlása rendszerint a felek által kötött szerződéssel vagy a tulajdonos egyoldalú nyilatkozatával történik. A felsorolás ugyan példálózó, de az ítélkezési gyakorlat taxatív felsorolásnak tekinti a részjogosítványok törvényben meghatározott körét.

A tulajdonjog tartalmának másik oldala a tulajdonost terhelő kötelezettségek köre. Ide tartozik többek között a **dologgal járó terhek viselése** (például a közterhek vagy a dolog természetéből eredő egyéb költségek) vagy a **kárveszélyviselés**, amely alapján a tulajdonosnak minden olyan kárt viselnie kell, amelynek megtérítésére más nem kötelezhető.

Mindezek mellett ha másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély áll fenn, a tulajdonos túrni köteles, hogy a dolgát a sürgősségi helyzet megszüntetése végett a szükséges

mértékben igénybe vegyék, felhasználják, abban kárt okozzanak. (Ez a **szükséghelyzet**; Ptk. 5:26.§ (1) bek.) Végül a **közművek és közszolgáltatások** terjedésével az ingatlanokat egyre többféle célból, kiterjedtebb körben lehet használni vagy más módon igénybe venni. A tulajdonos túrni köteles, hogy az erre feljogosított szervek szakfeladataik ellátása érdekében az ingatlant igénybe vegyék. (Ptk. 5:27. § (1) bek.) Erre csak időlegesen és kizárólag jogszabály alapján van lehetőség. Amennyiben azonban a korlátozás jelentős mértékben akadályozza vagy lehetetlenné teszi az ingatlan használatát, úgy a tulajdonos kérheti az ingatlan kisajátítását. (Ptk. 5:27. § (2) bek.)

6. A tulajdonjog korlátai

A tulajdonjog nem korlátlan. A jogalkotás arra törekszik, hogy megtalálja az egyensúlyt a tulajdon szabadsága és korlátozhatósága között. A tulajdonjog korlátai között megkülönböztetünk magánjogi és közjogi korlátokat.

A tulajdonjog magánjogi korlátai:

- a szomszédjogok,
- a túlépítés,
- az elidegenítési és terhelési tilalom.

A tulajdonjog közjogi korlátai:

- a tulajdon megszerzésének korlátozása,
- a birtoklás korlátozása,
- a használat, hasznosítás korlátozása,
- a rendelkezési jog korlátozása,
- a kisajátítás.

6.1. A szomszédjogok szabályai

Az ingatlan tulajdonosa úgy birtokolhatja, használhatja, hasznosíthatja ingatlanát, hogy közben tekintettel kell lennie másokra, különösen szomszédaira is. A szomszédjogok szabályai kijelölik azokat a határokat, amelyek között az ingatlantulajdonos a másik tulajdoni érdekkörébe tartozó szükségszerű behatásokat túrni köteles.

A szomszédjog általános szabálya szerint a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné. (Ptk. 5:23.§)

A szabály alkalmazásakor a helyi viszonyokat, a helyben uralkodó közfelfogást, valamint a felek méltányos érdekeit kell figyelembe venni. Az egyéni érzékenység nem bír relevanciával.

A **szükségtelen zavarás megnyilvánulhat építkezésben** (akkor is sértheti a szomszédjogokat, ha építési engedély birtokában, annak megfelelően építkeznek), **kilátáselvonásban** (a bíróság általában értékcsökkenés megfizetésére kötelez, de meg kell vizsgálni egy más terv kivitelezésének lehetőségét), **leárnýékolásban**, eredményezhet zaj, por, bűz stb. hatást.

Szükségtelen zavarást jelenthetnek ezen kívül: zajhatások, az állattartás, és a környezetszennyezéssel is elő lehet idézni a szomszéd szükségtelen zavarását.

A Ptk. 5:24.-5:25.§ az általános szomszédjogi szabály rögzítésén túl egyéb, tipikus problémákat külön is szabályoznak: a földtámasz joga; közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcsseinek összegyűjtése, ágak, gyökerek eltávolítása stb.

A szomszédjogi szabályok diszpozitív rendelkezések. A törvény rendelkezéseitől a felek megállapodással eltérhetnek és jogszabály (helyi szokásokra tekintettel önkormányzati normák) is másként rendelkezhet.

6.2. Túlépítés

Túlépítésről akkor beszélünk, ha **a tulajdonos földjének határain túl építkezett.** Az épület egy része a tulajdonos saját telkén van, más része pedig a szomszéd telekre (vagy alá) nyúlik át.

A túlépítés jogkövetkezményeinek alkalmazását csak a szomszéd kérheti, ezek a jogkövetkezmények a túlépítő tulajdonos kérelmére nem alkalmazhatók. A jogkövetkezmények eltérőek aszerint, hogy a túlépítő jóhiszemű (vagyis a túlépítő nem tud és kellő körültekintés mellett sem kell tudnia a telekhatár megsértéséről.) vagy rosszhiszemű.

Jóhiszemű túlépítés esetén a szomszéd az alábbi jogkövetkezményeket kérheti:

- követelheti, hogy kártalanítsa őt a túlépítő (az elfoglalt rész használatáért és az adott rész értékcsökkenése miatt)
- követelheti, hogy a túlépítő vásárolja meg az elfoglalt részt, feltéve, hogy a föld megszerezhető
- követelheti, hogy a túlépítő a szomszéd egész földjét vásárolja meg, ha a föld fennmaradó része használhatatlanná válik, vagy valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása lehetetlenné vagy számottevően költségessé válna a túlépítés következtében.

Lényegesen szigorúbbak a túlépítés következményei **rosszhiszemű túlépítés** esetén, és akkor is, ha szomszéd a túlépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott aránytalan

károsodást. Ekkor ugyanis az előbbieben felsorolt valamennyi jogkövetkezmény alkalmazható, illetve kérheti a szomszéd, hogy a túlépítő a saját földjét adja a szomszéd tulajdonába (természetesen megfelelő kártalanítás mellett), valamint a túlépített rész lebontása is elrendelhető.

6.3. Elidegenítési és terhelési tilalom

Az elidegenítési és terhelési tilalom **tágabb értelemben** a rendelkezés jogának bármely kizárása vagy korlátozása. **Szűkebb értelemben** a tulajdonjognak a másra való átruházása vagy biztosítékul adása van kizárva.

A tulajdonos rendelkezési jogát korlátozhatja. Létesítheti jogszabály, bírósági határozat (bírósági végrehajtás) valamint szerződés (ingyenes, visszterhes). Hatályát tekintve a tilalom lehet abszolút és relatív hatályú. Elidegenítési tilalom önállóan is létesíthető. Ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartásban azt a jogot is fel kell tüntetni, amelynek biztosítására a tilalom szolgál.

Abszolút hatályú tilalom. A korábbi szabályozással ellentétben a szerződéssel alapított elidegenítési és terhelési tilalom abszolút hatályú, vagyis harmadik személlyel szemben hatályosan alapítható. Emellett a jogszabály, vagy bírósági határozat alapján alapított elidegenítési és terhelési tilalom hatálya is abszolút.

Relatív hatályú tilalom. Az elidegenítési és terhelési tilalom az ellenérték fejében jogot szerző, jóhiszemű harmadik személy tulajdonszerzését nem korlátozza, ugyanis ő a tilalom ellenére is jogot szerez, ám jogszerzése hatálytalan azzal szemben, akinek a jogát a tilalom biztosította. Ebből az következik, hogy a jogosult a dolgot nem követelheti vissza, de kártérítéssel léphet fel a jóhiszemű, harmadik személlyel szemben.

Az elidegenítési és terhelési tilalom az azzal biztosított jog megszűnésével megszűnik.

6.4. A tulajdonjog közjogi korlátai

A tulajdonjog közjogi korlátozásának egyik legalapvetőbb csoportja, amikor a jogszabály lehetetlenné teszi az adott dolog feletti tulajdonszerzést (forgalomképtelen vagy korlátozottan forgalomképtelen dolgok csoportja). Sajátos korlátozásként jelenik meg, mikor a tulajdonszerzés valamely feltételhez kötött, ilyen lehet például az alanyi kör meghatározása vagy akár a tulajdonszerzés előzetes vagy utólagos jóváhagyásának szükségessége. Szintén közjogi korlátként jelenik meg az egyes tulajdonosi részjogosítványok korlátozása (például a birtoklás esetén ide sorolhatók a lőfegyverek, pirotechnikai eszközök; műemlékek esetén jogszabály

korlátozhatja azok használhatóságát; míg termőföldek esetén az állam elővásárlásra jogosult, ami korlátozhatja a tulajdonos rendelkezési jogát).

7. A tulajdonjog megszerzése

Tulajdonszerzésről akkor beszélünk, amikor adott birtokba vehető dolog fölött tulajdonosi hatalom jön létre. **Ha a dolgon szerzéskor nem áll fenn tulajdon, vagy ha fennáll is, de a szerző tulajdonjoga nem abból származik, hanem arra tekintet nélkül keletkezik, akkor eredeti tulajdonszerzésről beszélünk. Ha az új jogosult tulajdona az előző tulajdonjogon alapszik, abból származik származékos tulajdonszerzésről beszélünk.** Származékos tulajdonszerzés esetén **alanyváltozás következik be** a „**nemo plus iuris**” elve alapján, azaz **az előző tulajdonos** (a jogelő) **nem származtathat több jogot az új tulajdonosra, azaz a jogutódra, mint amivel maga rendelkezett.**

7.1. Átruházás

Az átruházás feltételei:

- csak tulajdonostól lehet tulajdonjogot szerezni,
- érvényes szerződés vagy más jogcím,
- szükséges továbbá az ingó dolog birtokba adása,
- ingatlan esetén pedig az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzés. (Ptk. 5:38.§)

A magyar polgári jog szerint a felek megállapodása önmagában tehát nem elég a tulajdonjog átszállásához, hanem a dolog átadása is szükséges.

Átadásnak minősül a dolog tényleges birtokba adása vagy más olyan mód, amely kétségtelenné teszi, hogy a dolog az átruházó hatalmából a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került.

A **nemo plus iuris elve** szerint senki sem ruházhat át több jogot, mint amivel maga is rendelkezik, így tulajdonjogot is csak tulajdonostól lehet szerezni.

Nem tulajdonostól való tulajdonszerzés kivételesen, csak törvény által meghatározott esetben lehetséges:

- 1.) Kereskedelmi forgalomban eladott dolgon a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző vevő akkor is tulajdont szerez, ha a kereskedő nem volt tulajdonos. (Ptk. 5:39.§ (2) bek.) Kereskedelmi forgalomban történő szerzésnek minősül, ha a kereskedő az adásvételi szerződést saját nevében és jogszerűen folytatott, üzletszerű gazdasági tevékenysége körében köti meg.

- 2.) Akire pénzt vagy bemutatóra szóló értékpapírt ruháztak át, tulajdonossá válik akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos. (Ptk. 5:40.§)

7.2. Hatósági határozat, árverés

A hatósági határozat vagy árverés útján történő tulajdonszerzés eredeti szerzőmódnak minősül, a korábbi tulajdonos jogától függetlenül egy új tulajdonjog keletkezik, feltéve, hogy a szerző jóhiszemű volt. Ingók esetében ez teljes körűen érvényesül, ingatlanok esetében viszont azzal a megszorítással, hogy az ingatlant terhelő telki szolgalmat és a törvényen alapuló, valamint az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett hasznélvezeti jog az ingatlant továbbra is terhelheti.

Hatósági határozat általában bírósági határozatot jelent, de más államigazgatási határozat is lehet.

A **hatósági árverés** leggyakrabban a végrehajtási eljárás során tartott árverés, de jelenthet kárpótlási árveréssel történő szerzést is.

Ingatlan esetén a tulajdonszerzéshez szükség van az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésre is. Ingó dolog esetében pedig a birtok átruházásának kell megtörténnie.

7.3. Elbirtoklás

Elbirtoklás útján megszerzi a dolog tulajdonját az, aki a dolgot sajátjaként ingók esetében 10, ingatlanok esetében 15 éven át szakadatlanul birtokolja.(Ptk.5:44.§ (1) bek.)

A fogalomból megállapítható, hogy az elbirtokláshoz három konjunktív feltétel együttes fennállása esetén van lehetősége. Az első a sajátjaként történő birtoklás, ami azt jelenti, hogy az elbirtokló fél annak tudatában van, hogy az elbirtokolni kívánt dolog az ő saját tulajdona, azt jogszerűen birtokolja.

Kizárja a sajátjakénti birtoklást, ha a dolgot valamilyen jogcímen birtokolja a birtokos vagy jogcím nélkül, de a tulajdonos tudtával és beleegyezésével.

Ilyen eset például az ingatlanok bérlete, hiszen a bérlő tudatában van, hogy az adott ingatlan nem a tulajdona, csak használati és birtoklási jogosultságot kapott.

A második feltétel a szakadatlanul történő birtoklás, ami azt jelenti, hogy az elbirtokló nem kerülhet ki a dolog birtoklásából. Amennyiben azonban az elbirtokló egy éven belül újra a dolog birtokába tud kerülni, ilyenkor a

korábbi birtoklás idejével együttesen, szakadatlanak kell tekinteni az elbirtoklást.

A harmadik tényező az idő. Ingó dolog esetén 10 év, ingatlan esetén 15 év szakadatlan sajátkénti birtoklást kell teljesítenie az elbirtokló félnek.

Kizárt azonban az elbirtoklás (**negatív feltételek**), ha a birtokos bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton jutott a dolog birtokához, illetve ha csak a föld egy részét birtokolja, és a föld nem osztható meg.

Vannak olyan tényezők amelyek az elbirtoklás idejét képesek befolyásolni.

Megszakad az elbirtoklás:

- ha a tulajdonos a dolog kiadása iránti igényét **bírósági úton érvényesíti**,
- a tulajdonos a **dologgal kapcsolatban tulajdonosi jogát gyakorolja**,
- a birtokos a birtokot akaratán kívül **elveszti**, és azt egy éven belül nem szerzi vissza, illetőleg egy éven belül nem kéri a bíróságnál, hogy a dolog újabb birtokosa a dolgot adja vissza.

Ilyen események hatására az elbirtoklási idő megszakadhat, melynek következménye, hogy az addig eltelt idő nem számít, az elbirtoklási idő számítása a bekövetkezett körülmény elmúlását követően újratekődik.

A másik ilyen eset az **elbirtoklás nyugvása**, amikor is a tulajdonos menthető okból nincs abban a helyzetben, hogy tulajdonosi jogait gyakorolhassa, érvényesíteni tudja. A nyugvás **következménye**: a nyugvást eredményező akadály megszűnésétől számított 1 évig az elbirtoklás akkor sem következik be, ha egyébként az elbirtoklási idő eltelt vagy abból egy évnél kevesebb van hátra.

Az elbirtoklás egyik, az elbirtokló számára kedvezőbb esete a **jogcímes elbirtoklás**. Ez alapján 5 év elegendő az elbirtokláshoz, ha a birtokos az ingatlan birtokát a tulajdonostól olyan írásbeli szerződéssel szerezte, amely a megkívánt alakszerűségi feltételeknek megfelel, és amely alapján követelhetné a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzését, feltéve, hogy a birtokos a szerződésben szereplő ellenszolgáltatást teljesítette.

7.4. Gazdátlan javak elsajátítása

Gazdátlan ingó dolog tulajdonjogát megszerzi, aki a dolgot a tulajdonszerzés szándékával birtokba veszi. (Ptk. 5:52. § (1) bek.) Gazdátlanak számít minden olyan ingó dolog, ami még senkinek sem volt a tulajdonában vagy amelynek birtoklásával a tulajdonos felhagyott.

7.5. Találás

A találás abban különbözik a gazdátlan javaktól, hogy a talált dolognak van tulajdonosa, aki ideiglenesen kiesett a dolog birtoklásából.

Talált dologon akkor szerez tulajdonjogot a találó, ha

- a dolog korábban feltehetőleg más tulajdonában állt (tehát nem uratlan dologon)
- ha mindent megtett, amit jogszabály előír annak érdekében, hogy a tulajdonos a dolgát visszakaphassa;
- és a tulajdonos egy éven belül – élő állat esetén 3 hónapon belül - nem jelentkezett a dologért.

Ha a tulajdonost ismeri, köteles neki, vagy az átvételre jogosult más személynek átadni, ha a tulajdonos ismeretlen, köteles a jegyzőnek a polgármesteri hivatalba beszoigáltatni és nyilatkozni, hogy igényt tart-e a dolog tulajdonjogára. A jegyző 3 hónapig őrzzi a dolgot, ezt követően, ha a tulajdonos nem jelentkezik, a találónak kiadják, aki a dolgot használhatja, de nem idegenítheti el, nem terhelheti meg. Ha a találó nem tart igény a dolog tulajdonjogára, és a tulajdonos sem jelentkezik érte, értékesítik és a befolyt vételár az államot illeti.

Nem szerez tulajdonjogot a találó:

- ha a dolgot a közönség számára nyitva álló hivatali, vállalati, vagy más épületben,
- vagy helyiségben továbbá közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén találta.

Ha a talált dolog nagyobb értékű, méltányos összegű találói díjra jogosult a találó.

Sajátos esete a **kincstalálás**, amikor valaki olyan értékes dolgot talál, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga feledésbe ment. (Ptk. 5:64.§) A kincstaláló köteles a dolgot az államnak felajánlani. Ha az állam nem tart igényt a dologra az a találó tulajdona lesz.

7.6. Kisajátítás

Ingtalant kivételesen, közérdekből – törvényben megállapított esetekben, módon és célra – lehet kisajátítani. A kisajátított ingatlanért teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás jár.

A kisajátítás feltételeit a Ptk. 5:43.§-a és a 2007. évi CXXIII. tv. (Ktv.) §-ai rendezik.

Állami és nem állami tulajdonban álló ingatlan egyaránt kisajátítható.

Kisajátítás elsősorban az állam vagy az önkormányzat javára történik, viszont külön jogszabályban meghatározott esetekben más javára is elvégezhető. A Ktv-ben meghatározott esetekben *magánfél is kisajátítást kérhet* közérdekű tevékenysége ellátása céljából (pl. energiatermelés, energiaellátás, elektronikus hírközlési szolgáltatás), ekkor a kisajátítási határozattal közvetlenül a tulajdonába kerül az ingatlan.

A kisajátítási eljárás megindítására jogosultak köre meghatározott (állam, önkormányzat, ill. bizonyos feltételek mellett harmadik személyek). A Ktv. 5. §-a alapján **a tulajdonost is megilleti az ingatlana megvásárlása ill. kisajátítása kezdeményezésének joga**, ha a közérdekű használat vagy egyéb építésügyi korlátozás az ingatlan rendeltetésszerű használatát megszünteti vagy jelentős mértékben akadályozza.

Kisajátítás csak **kivételes módja** az ingatlan megszerzésének. Kisajátításnak akkor van helye, ha a közérdekű cél megvalósítása az ingatlanon fennálló tulajdon korlátozásával (pl. közérdekű használati jog, vezetékjog, szolgalmi jog) nem lehetséges, és az ingatlan adásvétel (csere) útján való megszerzése sem lehetséges.

Csak a közérdekű cél megvalósításához **szükséges mértékben** kell az ingatlan kisajátítani, azaz lehetséges az ingatlannak csak egy részét kisajátítani (részleges kisajátítás). Ezzel szemben a tulajdonos, bizonyos feltételek fennállta esetén, kérheti a teljes ingatlan kisajátítását (pl. ha a visszamaradó rész eredeti céljára használhatatlanná vált).

Ingatlant **csak közérdekű célból** lehet kisajátítani. A kisajátítási célokat a Ktv. taxatív felsorolja (Ktv. 2.§) Ezek a célok az állam és önkormányzati közhatalmi feladatokhoz, illetve kizárólagos állami tevékenységekhez (állami tulajdon kizárólagos tárgyai) kapcsolódnak.

Így: honvédelem; nemzetközi szerződés alapján megvalósuló területcsere; terület- és településrendezés; kötelező állami, illetve kötelező önkormányzati feladathoz kapcsoló oktatási, egészségügyi, szociális, valamint kommunális hulladékkezelő létesítmény elhelyezése; közlekedési infrastruktúra fejlesztése; energiatermelés; energiaellátás; bányászat; elektronikus hírközlési szolgáltatás; örökségvédelem; természetvédelem; vízgazdálkodás, víziközmű-szolgáltatás; fenntartható erdőgazdálkodás, valamint véderdő telepítése, védőfásítás és közérdekű erdőtelepítés; építésügyi korlátozások felszámolása; az ingatlant terhelő, az ingatlan rendeltetésszerű használatát jelentősen korlátozó, vagy megszüntető közérdekű használati jogok, szolgálma k miatti hátrányok megszüntetése; környezetvédelem; sportinfrastruktúra fejlesztése; az Országgyűlés munkáját segítő hivatali szervezet elhelyezése.

A kisajátítási célok **konkrét esetköreiben, meghatározott feltételek mellett van helye kisajátításnak.**

A kisajátítási eljárás a fővárosi vagy megyei kormányhivatal előtti eljárás. A határozat jogerőre emelkedésével beállnak a kisajátítás következményei:

1. A kisajátított ingatlan tulajdonjogának (tipikusan tehermentes) megszerzése.
2. Kártalanítás

A kisajátított ingatlan tulajdonosát a tulajdonjoga elvonásáért, az ingatlanon fennálló jog jogosultját pedig a joga megszűnéséért – a zálogjog és a végrehajtási jog jogosultja kivételével – teljes, azonnali és feltétlen kártalanítás illeti meg. (Ktv. 9. § (1) bek. és Ptk. 5:43. § (1) bek.) Az okozott kárral egyenértékű, teljes kártalanítás jár a tulajdonosnak az ingatlan kisajátításáért, és a kisajátítással kapcsolatos értékvesztéséért, károkért és költségekért. A kártalanítás történhet (elsősorban) pénzben, csereingatlanlannal vagy mindkettővel. A kisajátított ingatlanért járó kártalanítás megállapításakor a más hasonló ingatlanok forgalmi értékéből kell kiindulni.

7.7. Növedék

A növedék olyan sajátos alkotórész, amely utóbb vált a földtulajdon részévé, eredeti tulajdonszerzési módozat. A növedék tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg. (Ptk. 5:51.§)

Ez a szabály nem vonatkozik:

- termékre, terményre, szaporulatra;
- szigetre, elhagyott folyómederre (állami tulajdonban vannak);
- épületre, ha annak tulajdonosa nem a földtulajdonos.

7.8. Beépítés

Beépítésről akkor beszélünk, ha valaki **idegen anyaggal saját földjére**, vagy a használatában álló épületébe idegen anyagot épít, és ezáltal megszerzi az anyag tulajdonjogát. (Ptk. 5:69. § (1)-(2) bek.)

7.9. Ráépítés, hozzáépítés

Ráépítésről beszélünk akkor, **ha valaki jóhiszeműen idegen földre épít anélkül, hogy erre jogosult lenne.** A jogok és kötelezettségek rendezéséről a felek **írásban** megállapodhatnak, ennek hiányában a Ptk. ráépítésre vonatkozó jogkövetkezményeit kell alkalmazni.

Ráépítés esetén az épület tulajdonjogát főszabály szerint a **földtulajdonos** szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni. Ha a földtulajdonos az épületre nem tart igényt, a bíróság a kérelmére kötelezheti a ráépítőt, hogy a föld megfelelő részét – ha föld megosztható –, vagy az egész földet vásárolja meg. (Ptk. 5:70.§ (1) bek.) Ekkor az épület és a föld tulajdonjoga a ráépítőt illeti meg.

A **ráépítő** szerzi meg a földnek, illetőleg a föld megfelelő részének a tulajdonjogát, ha az épület értéke a földnek, illetve a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja. A bíróság a földtulajdonos kérelmére azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő csak az épület tulajdonjogát szerezte meg, ebben az esetben a ráépítő a földön földhasználati jog illeti meg, amiért ellenértéket köteles fizetni (Ptk. 5:70.§ (2) bek.). Föld és az épület tulajdonjoga ekkor egymástól elválik.

A túlépítés szabályait kell megfelelően alkalmazni:

- ha a ráépítő rosszhiszemű volt,
- ha a földtulajdonos a ráépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást. (Ptk. 137.(4) bek.)

A hozzáépítés a ráépítés speciális tényállása. Akkor beszélünk róla, ha a hozzáépítő idegen épületen valósít meg az ingatlan értékét jelentősen növelő változtatást (ilyen például ha bővíti a lakóingatlant, hozzátoldanak egy további helyiséget stb.) Jogkövetkezménye, hogy az ingatlan közös tulajdonná válik. Az egyes tulajdoni hányadok mértékét az egész ingatlan és a hozzáépített rész értékének a hozzáépítés befejezésének időpontja szerint meghatározott arányban kell megállapítani. (Ptk. 5:68. § (1) bek)

7.10. Vadak, halak tulajdonjogának megszerzése

A vadak, továbbá a folyóvizekben és a természetes tavakban élő halak, valamint más hasznos víziállatok az állam tulajdonában vannak. (Ptk. 5:53.§ (1) bek.)

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. tv. alapján a vadászati jog a föld tulajdonjogához kapcsolódóan a vadászterület tulajdonosát illeti meg. A vadászterületen elejtett, elfogott, illetőleg elhullott vad annak a vadászatra jogosultnak a tulajdonába kerül, amelyiknek a vadászterületén az elejtés, elfogás vagy elhullás történt, feltéve, hogy a vadászati jogosultsága erre a vadra kiterjed. Ilyen jogosultság hiányában a vadon az a más vadászterületen vadászatra jogosult szerez tulajdonjogot, amelyiknek területéről a vad kiváltott, feltéve, hogy az elejtett, elfogott vagy elhullott vadra jogosult volt vadászni. (Ptk. 5:53. § (2) bek.)

A kifogott hal és más hasznos víziállat tulajdonjogát pedig a halászati jog gyakorlására jogosult személy szerzi meg.

7.11. Termék, termés, szaporulat elsajátítása

Termék, termés, szaporulat elsajátítására jogosult:

Az, akinek **más dologán olyan joga van**, amely őt a termékek, termények, szaporulat tulajdonba vételére jogosítja – ha ezek tulajdonát korábban nem szerezte meg – **elválással szerez tulajdont** (haszonélvező, haszonbérelő). Ha a jogosultnak nincs birtokában az a dolog, amelyből a termék, termés, szaporulat származik, birtokbavétellel válik tulajdonossá (lábon álló termés). Ha valakinek az a joga, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonbavételére jogosítja megszűnik, mielőtt ezeken tulajdonjogot szerzett volna, eltérő megállapodás hiányában követelheti, hogy a tulajdonos vagy az új jogosult a termékek, a termények, a szaporulat, továbbá a munkája értékének arányában és máshonnan meg nem térülő költségei erejéig a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint nyújtson megtérítést. (Ptk. 5:50.§ (2) bek.)

Elválással szerez tulajdonjogot a dolog termékein, terményein, szaporulatain az is, aki a dolgot **jóhiszeműen birtokolja, bár erre jogcíme nincs**. A tulajdonszerzés lehetősége addig az időpontig áll fenn, ameddig a birtokos jóhiszemű, illetőleg ameddig a dolgot tőle a bíróság vagy a jegyző előtt vissza nem követelik.

7.12. Egyesülés és vegyülés

Több tulajdonos dolgai úgy egyesülnek vagy vegyülnek egymással, hogy azokat csak aránytalan károsodás vagy aránytalan költsékezés árán, vagy egyáltalán nem lehet szétválasztani. Ilyenkor **közös tulajdon** keletkezik. A tulajdoni hányadok a vegyült dolog értéke szerint alakulnak.

Akinek az egyesülés előtt a dolga nagyobb értékű volt, választhat, hogy a dolgot a többi tulajdonos kártalanítása ellenében tulajdonába veszi, vagy kártalanítás ellenében azoknak átengedi. Nincsen választási lehetősége, ha az egyesülést rosszhiszeműen maga idézte elő, ilyenkor csak a gazdagodás megtérítését követelheti. (Ptk. 5:66.§ (1)-(3) bek.)

Ha az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dolog közös tulajdonba kerül, harmadik személyeknek az egyes tulajdonostársakkal szemben fennálló követelésének joga az adott tulajdonostárs tulajdoni hányadát terheli. Ha azonban az egyik dolgot terheli csak követelés, és az a későbbiekben az egyesülés vagy vegyülés során a másik személy tulajdonába kerül, úgy a teher megszűnik. (Ptk. 5:66 (4) bek.)

Ha az egyesült vagy vegyült dolog tulajdonjogára senki sem tart igényt, akkor a dolgot értékesíteni kell és a vételárat a jogosultak között tulajdoni hányaduknak megfelelően kell felosztani.

7.13. Feldolgozás és átalakítás

Feldolgozásról vagy átalakulásról akkor beszélünk, ha valaki anélkül, hogy erre jogosult vagy kötelezett lenne, másnak a dologból saját munkájával új dolgot állít elő. Ebben az esetben a dolog tulajdonosa választhat, hogy kéri a dolog értékének megtérítését vagy a dolog tulajdonába adását a feldolgozó munkájának megtérítése mellett. Amennyiben azonban a feldolgozó személy rosszhiszemű volt, és a dolog tulajdonosa a tulajdonba adást kéri, akkor csak a gazdagodást lesz köteles megfizetni, a rosszhiszemű feldolgozó munkáját nem.

7.14. Öröklés

Az örökös az örökhagyó halála pillanatában (ipso iure) megszerzi mindazoknak az ingó és ingatlan dolgoknak a tulajdonjogát, amelyek a halál időpontjában az örökhagyó tulajdonában állottak és a hagyatékhhoz tartoztak. Az örökös az ingatlan tulajdonjogát ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül szerzi meg.

8. A tulajdonjog megszűnése

A tulajdonjog más általi megszerzése:

A tulajdonjog megszűnésének rendes módja, hogy a dolog gazdát cserél, vagyis a dolog tulajdonjogát más szerzi meg. Ebben az esetben megszűnésről csak relatív, viszonylagos értelemben lehet szó, mert a tulajdonjog megszűnése az előző tulajdonossal szemben egyúttal a tulajdonjog keletkezését is jelenti az új tulajdonos javára.

A tulajdonjog más általi megszerzése történhet eredeti, (elbirtoklás, találás) és származékos (átruházás) módon, illetve élők között vagy halál esetére szólóan.

Tulajdonjoggal való felhagyás, megsemmisülés:

Megszűnik a tulajdonjog ingókra vonatkozóan, ha a tulajdonos a dolgot a tulajdonjog feladásának szándékával elhagyja (derelictio). Ez abszolút megszűnési ok, mert a tulajdonjog senki másra nem száll át, a dolog gazdátlanra válik és bárki által elsajátítás útján megszerezhető. Nem lehet megszüntetni a tulajdonjogot felhagyás útján ingatlanra vonatkozóan,

valamint azokra a dolgokra vonatkozóan, amelyek az állami tulajdon kizárólagos tárgyai, önkormányzati törzsvagyona tartoznak, vagy más okból forgalomképtelenek.

A dolog természeténél fogva **megszűnik a tulajdonjog, ha a dolog megsemmisül.**

9. A közös tulajdon

A dologon fennálló **tulajdonjog** meghatározott hányadok szerint **több személyt** is megillet (Ptk. 5:73. § (1) bek.).

Ekkor ezek a személyek egymás közötti viszonyukban tulajdonostársakká válnak. A tulajdonosok a közös tulajdonban álló dologon eszmei hányadrészek szerint osztoznak, amit tulajdoni hányadnak (vagy tulajdoni illetőségnek) nevezünk. Leggyakrabban ezen eszmei hányadokhoz igazodnak a tulajdonostársak jogai és kötelezettségei, de ettől a felek közös megegyezéssel el is térhetnek. Kétség esetén a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő.

Közös tulajdon létrejöhet a felek megállapodása vagy jogszabály előírása alapján. Legtipikusabb esetei: ingatlan közös vásárlása, házassági vagyontársaság keletkezése, öröklés, társasház alapítás.

Közös tulajdon alanyai természetes és jogi személyek egyaránt lehetnek. Közös tulajdon tárgya ingó vagy ingatlan is lehet. Közös tulajdon speciális formái lehetnek a vagyoni értékű jogokon, társasági részesedéseken, értékpapírokon, okiratokon fennálló tulajdonközösség illetve a társasház-tulajdon.

A tulajdonostársak jogviszonyai

A tulajdonostársak jogviszonyai elvileg két csoportra oszthatók:

- a tulajdonostársak egymáshoz való viszonya – un. **belső jogviszony**;
- a tulajdonostársak viszonya harmadik személyekkel szemben – un. **külső jogviszony**.

Belső jogviszonyok

Mindegyik tulajdonostárs jogosult a dolog birtoklására, használatára, e jogot azonban egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére. (Ptk. 5:74. §)

Ezen jogosultságok a tulajdonostársak között elvileg nincsenek megosztva, **mindegyikük egyformán jogosult rá, mégpedig az egész dologra nézve.**

A tulajdonostársak a birtoklás és használat jogát megoszthatják egymás között térben és időben is.

A birtoklás, használat, hasznosítás és a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások kérdésében a tulajdonostársak – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – szótöbbséggel határoznak, minden tulajdonostársnak tulajdoni hányada arányában van szavazati joga.

A dolog hasznai a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg. Az egész dolog használatát azonban átengedhetik más részére, azaz rendelkezhetnek a dolog sorsa felől, ehhez azonban a tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges. Mindegyik tulajdonostársnak tulajdoni hányada arányában van szavazata.

A dolog fenntartásával járó terhek és a dologgal kapcsolatos egyéb kiadások a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában terhelik, és ugyanilyen arányban viselik a dologban beállott kárt.

A közös dologgal kapcsolatos kiadások ügyében való döntés szempontjából **háromféle kiadás** között kell különbséget tenni. A kiadások jellegét a munkálatok rendeltetése határozza meg.

1.) Az állag megóvásához feltétlenül szükséges kiadásokat bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni. Az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs köteles viselni. A kiadások előtt a tulajdonostársakat lehetőség szerint **értesíteni** kell.

2.) A rendes gazdálkodás körét meg nem haladó egyéb kiadások viselésére csak akkor kötelezhető a tulajdonostárs, ha a munka elvégzéséről akár előzetesen, akár annak befejeztét követően a bíróság vagy a tulajdonostársak többségi határozata azt eldöntötte. A többségi döntést a kisebbség megtámadhatja, ha az okszerű gazdálkodás követelményeinek ellentmond vagy a kisebbség jogi érdekeinek lényeges sérelmével jár. (Ptk. 5:79. § (1) bek.)

3.) A rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz a tulajdonostársak **egyhangú határozata** szükséges, ennek hiányában a hozzá nem járuló felek nem kötelesek az ilyen kiadásokat vállalni. Az egyhangú határozat szükségessége nem ütközhet a joggal való visszaélés tilalmába. Ha például egy építkezést (bővítést) az egyik tulajdonostárs saját maga részére és saját költségén kívánja kivitelezni, a hozzájárulást megtagadó tulajdonostárs nyilatkozatát a bíróság ítéletével pótolhatja.

A tulajdonjog védelmében **bármelyik tulajdonostárs önállóan is** felléphet. (Ptk. 5:82. §) Jogosult igénybe venni a tulajdonjog védelmének bármelyik eszközét a tulajdonjog egészére kiterjedően.

Külső jogviszonyok

Saját tulajdoni hányadával bármelyik tulajdonostárs rendelkezhet. Ez a jog azonban nem korlátlan, a tulajdonostárs tulajdoni hányadára a többi tulajdonostársat harmadik személlyel szemben elővásárlási, előbérleti, illetőleg előhaszónbérleti jog illeti meg.(Ptk. 5:80. § - 5:81. §)

Az elővásárlási jog gyakorlásakor, ha a tulajdonostárs a tulajdoni illetőségét el kívánja adni (adásvétellel), a kívülálló személytől eredő vételi ajánlatot (teljes terjedelmében, a vevő nevének megjelölésével) köteles közölni mindegyik tulajdonostársával, kivéve, ha a közlés az elővásárlásra jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna.

Az elővásárlásra jogosulttal az ingatlanra vonatkozó vételi ajánlatot a dolog tulajdonosának írásban kell közölni, és az elfogadó nyilatkozat megtételére megfelelő határidőt kell szabni.

Az elővásárlási jog sérelmével megkötött adásvételi szerződés a jogosulttal szemben hatálytalan (például ha a tulajdonos nem küldi meg az ajánlatot az elővásárlásra jogosultaknak, hanem azonnal eladja a harmadik személynek). Az elővásárlásra jogosult kérheti a bíróságtól a hatálytalanság megállapítását, és ezzel egyidejűleg tartozik elfogadó nyilatkozatot tenni, amelynek megalapozottága (teljesítőkészségét és képességét igazolni köteles) esetén létrejön az adásvételi szerződés a tulajdonostárs és az elővásárlásra jogosult között.

Az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog megterheléséhez vagy az egész dologra kiterjedő kötelezettségvállaláshoz. a tulajdonostársak **egyhangú** határozata szükséges. (Ptk. 5:78. § (2) bek.)

A közös tulajdon megszűnése

A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti, e jogról való lemondás semmis. (Ptk. 5:83.§ (1) bek.) A megszüntetés egyes módozatainak kizárása a tulajdonostársak részéről nem tekinthető teljes körű lemondásnak.

A tulajdonközösség megszüntetésére vonatkozó jog nem gyakorolható a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő módon.

A megszüntetés módjára elsősorban a felek megállapodása irányadó, akik bármilyen megoldást választhatnak. Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni, bármelyikük kérelmére a **bíróság** szünteti meg a közös tulajdont az erre irányuló kereseti kérelem alapján. A bíróságnak döntése meghozatalánál figyelemmel kell lennie a törvényi sorrendre, és nem

választhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.

A tulajdonközösség megszüntetésének **négy fő módja** van:

1.) Az első megszüntetési mód a **természetben történő megosztás**. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a dolog fizikai és jogi értelemben is megosztható. A megosztással létrejött részeknek általában a tulajdoni hányadokhoz kell igazodniuk, de ettől a felek megállapodással eltérhetnek vagy a bíróság méltányosságból is változtathat rajta.

A természetbeni megosztás **feltételei**:

- természetbeni megosztás fizikailag lehetséges
- nem jár a dolog értékének jelentős csökkenésével
- nem gátolja a rendeltetésszerű használatot
- nem sérti súlyosan a tulajdonostársak dologhoz fűződő érdekét.

2.) A második megszüntetési mód az ún. **„magához váltás”** – a bíróság a **közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét** – ha ez a tulajdonostársak körülményeire tekintettel indokolt - **megfelelő ellenérték fejében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adja**. Fontos feltételek, hogy a megváltás a tulajdonostársak érdekeit súlyosan ne sértse, valamint a tulajdont szerzőnek a teljesítőképességét is igazolnia kell. Ha olyan ingatlan közös tulajdonát kell megszüntetni, amelyben az egyik tulajdonostárs **benne lakik**, a bíróság őt az ingatlan elhagyására kötelezi, vagy - ha az ingatlan elhagyására kötelezés a benne lakó tulajdonostárs **méltányos érdekét sérti** - részére a tulajdoni hányadával arányos használati jogot alapít. (Ptk. 5:84.§ (4) bek.)

3.) Ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg, vagy a természetbeni megosztás jelentős értékcsökkenéssel járna vagy gátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyait **értékesíteni** kell, és a vételárat kell a tulajdonostársak között **megfelelően felosztani**. Ezt nevezik **érték szerinti megosztásnak**. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személlyel szemben az értékesítés során is megilleti. (Ptk. 5:84. § (2) bek.)

4.) A megszüntetés speciális módja ingatlanok esetén a **társasházzá alakítás**, melynek részletszabályaira a későbbiekben térünk ki.

A közös tulajdon megszüntetése akár részlegesen is megtörténhet.

10. A társasháztulajdon

A **közös tulajdon sajátos alakzata**, melyre az általános rendelkezéseket a Ptk 5:85. §-a tartalmazza. Eszerint társasház jön létre, ha **az ingatlanon az alapító okiratban meghatározott, műszakilag megosztott, legalább két önálló lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség, vagy legalább egy**

önálló lakás és egy nem lakás céljára szolgáló helyiség a tulajdonostársak külön tulajdonába, a külön tulajdonként meg nem határozott épületrész, épületberendezés, helyiség, illetve lakás viszont a tulajdonostársak közös tulajdonába kerül.

A társasháztulajdonra a közös tulajdon szabályait a külön jogszabályban – a társasházzal szülő 2003. évi CXXXIII. tv.-ben – meghatározott eltérésekkel alkalmazni.

A társasház relatív jogalanyisággal rendelkezik. A társasház tulajdonostársainak közössége az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása, felújítása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése során jogokat szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli a közös tulajdon terheit. A társasháznak vagy a tulajdonostársaknak ezzel ellentétes rendelkezése harmadik személyekkel szemben hatálytalan.

A társasház alapítása többféle módon történhet. Elsősorban **fennálló vagy felépítendő épületre** lehet alapítani, ha abban legalább két, külön tulajdonként bejegyezhető lakás, vagy nem lakás célú helyiség alakítható ki. Ilyenkor a **tulajdonostársak alapító okiratba foglalt megállapodása és a társasháztulajdonnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése alapján jön létre társasház**, azonban akár már egy tulajdonos is alapíthat társasházat.

A létrehozás másik módja a közös tulajdon megszüntetésekor az ingatlan társasháztulajdonná való átalakítása, amit bármelyik tulajdonostárs kérelmére a **bíróság is elrendelhet.** Az alapító okiratot ilyenkor a bírósági határozat pótolja.

Végezetül a társasház létrejöhet a lakásszövetkezetből való kiválással is.

Az alapító okirat kötelező tartalma:

- a külön tulajdonba kerülő lakások, helyiségek és tárgyak felsorolása
- a közös tulajdonba kerülő épületrészek felsorolása
- a közös tulajdonban álló épületrészekből és a földrészletből az egyes tulajdonosokat megillető - a külön tulajdonba kerülő lakáshoz tartozó – tulajdoni hányadok és azok meghatározási módja
- az ingatlan-nyilvántartás szabályai által megkívánt egyéb adat
- a közösség közös neve, amely egyéb megjelölés hiányában a társasház címe, a társasház megjelölésével együtt

Ezen kívül gyakoriak még az alábbi elemek:

- elővásárlási jog alapítása a tulajdonostársaknak a külön tulajdonukkal való visszerhes rendelkezése esetére

- a közgyűlés felhatalmazása arra, hogy az összes tulajdoni hányad 2/3-ának szavazattöbbségével dönthessen a közös tulajdonú ingatlanrész elidegenítéséről
- annak meghatározása, hogy a legfeljebb hatlakásos társasház nem a Ptk. hanem a Ttv. szerint működik.

Az alapító okiratot és annak módosítását **közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba** kell foglalni. Az alapító okirat elfogadásához és megváltoztatásához főszabályként a tulajdonostársak egyhangú döntése kell, de 4/5-ös többség is elegendő, ha a kisebbségben maradtak nem indítanak keresetet a döntés ellen. A változást be kell jelenteni a földhivatalba. Az alapító okirat mellett a tulajdonostársaknak szervezeti-működési szabályzatot kell alkotniuk.

A társasház szervezete

A társasház szervezetére illetve működésére, így a társasház szerveire, hatáskörére, jogaira és kötelezettségeire, továbbá a házirendre vonatkozó szabályokat a szervezeti és működési szabályzat tartalmazza.

A közgyűlés a közösség legfőbb döntést hozó szerve, amelyen valamennyi tulajdonostárs részt vehet. **A közgyűlés határozatképes: ha azon a tulajdoni hányadnak több mint a felével rendelkező tulajdonostársak jelen vannak.** Minden tulajdonostársat tulajdoni hányada szerint illet meg szavazati jog. **Határozataikat a jelenlévők tulajdoni hányada alapján számított egyszerű szótöbbséggel hozzák.**

A közös képviselő, vagy intézőbizottság látja el az ügyintézését. 25 lakásnál több társasház esetében a közösség gazdálkodásának ellenőrzésére számvizsgáló bizottságot kell választani.

Ha a társasházban legfeljebb 6 lakás van, a tulajdonosok közössége dönthet arról, hogy a Ptk. helyett a Társasház törvénynek (2003. évi CXXXIII. tv.) a szervezetre vonatkozó rendelkezéseit alkalmazzák. Ha ilyen döntést a tulajdonosok nem hoznak, a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

A társasház megszűnése

A társasház megszűnése ugyanúgy történhet, mint a közös tulajdoné, tekintettel arra, hogy a Ptk. a társasházra a közös tulajdon szabályainak a társasház jellegzetes eltéréseihez igazodó alkalmazását írja el (ez alól a közös tulajdon megszűnésének 4. pontja a kivétel, az ugyanis értelemszerűen nem alkalmazható). Ezen kívül megszűnhet a társasház annak fizikai

megsemmisülésével, valamint az egyhangú döntés alapján történő közös tulajdonná vagy lakásszövetkezetté alakulással.

11. A tulajdonjog védelme

A tulajdonjog védelmének legalapvetőbb garanciája, hogy a tulajdoni igények nem évülnek el. (Ptk. 5:35. §) A házastársi vagyonközösségből származó tulajdoni igények esetén gyakori, hogy pl. a tulajdonközösség megszüntetésére a tulajdonjog megszerzését követően évek múlva kerül sor, ezek az igények sem évülnek el. Öröklésjogban az öröklési igények közül a dologi jogi igények sem évülnek el.

A kialakult bírói gyakorlat szerint azonban, ha a dologi igények kielégítésére természetben nincsen lehetőség, mert pl. a dolog már nincsen meg, az igény már kötelmi jellegű, amelyre a rendes elévülési szabályok vonatkoznak. Továbbá itt kell megemlíteni, hogy a tulajdoni igények elévülhetetlenségét más szabályok, elsősorban a jóhiszemű tulajdonszerzés szabályai is korlátozzák (pl. elbirtoklás, nemtulajdonostól való tulajdonszerzés). Ezek miatt szükség van a tulajdont védő eszközökre, melyeket a Ptk. biztosít is.

A védelem eszközei:

- jogos önhatalom (Ptk. 5:36.§ (4) bek.)
- tulajdoni per,
- tulajdonjog háborítatlanságát védő per
- ingatlan-nyilvántartási igény (Ptk. 5:37.§)
- igényper

11.1. Jogos önhatalom

A tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi. (Ptk. 5:36. § (4) bek.)

A polgári jogban az **önhatalom általában tilos**, jogellenes magatartás. Főszabály szerint a felek egyenjogúsága és mellérendelt viszonya folytán egyik fél sincs jogosítva arra, hogy a másiknak egyoldalúan parancsoljon vagy kötelezettség teljesítését saját erejével kikényszerítse. E főszabály alól szoros kivételként **két esetben élhet a tulajdonos önhatalommal**.

- A tulajdon ellen irányuló **jogtalan támadás elhárítása érdekében** a tulajdonos a támadást a birtok megvédéséhez szükséges mértékben még önhatalommal is visszaverheti.

- Az **elveszett birtok visszaszerzése érdekében** a tulajdonos csak akkor léphet fel, ha más birtokvédelmi eszköz igénybevételével járó idővesztés a visszaszerzést megghiúsítaná.

Az önhatalom jogosságának mindkét esetben feltétele, hogy az önhatalommal élő által **okozott hátrány arányban álljon** (ne haladja meg) **azzal a hátránnyal, ami nála következett volna be.**

11.2. Tulajdoni per (rei vindicatio)

A tulajdonos, ha bármi okból nincsen a dolog birtokában, követelheti a dolog kiadását attól, akinél a dolog van.

A per arra irányul, hogy a bíróság állapítsa meg a felperes tulajdonjogát, és az alperes hagyjon fel a dolog birtoklásával, vagy a felperest helyezték vissza a dolog birtokába. Nem illeti meg a tulajdonost a dolog kiadására vonatkozó jog, és nem indíthat sikeresen tulajdoni pert akkor, ha harmadik személy jogosan tartja a dolgot birtokában, akár a tulajdonostól kapott felhatalmazás alapján, akár törvényen alapuló joga alapján (pl. bűnjelként lefoglalt dolog esetén).

A perben az alperes tagadásával szemben a tulajdonosnak kell bizonyítania azt, hogy a dolog az ő tulajdona, és hogy az az alperes birtokában van.

Ingók esetében a tulajdonjog bizonyítása sokkal nehezebb, a tulajdonosnak be kell bizonyítani a tulajdonjog szerzését, származékos szerzés esetén az elődjének a tulajdonszerzését, mindaddig, amíg eredeti szerzőmódra nem hivatkozhat. Ezzel szemben a birtokost terheli annak bizonyítása, hogy birtoklásra a tulajdonostól eredő, vagy közvetlenül a törvényen alapuló érvényes jogcíme van.

A tulajdoni perben érvényesített igény nem csak arra terjed ki, hogy a birtokos hagyjon fel a jogellenes birtoklással, hanem arra is, hogy helyezze vissza a tulajdonost birtokába. A tulajdonos mindaddig követelheti a dolog visszaadását, amíg tulajdonjoga fennáll.

11.3. A tulajdonjog háborítatlanságát védő per

Ez a tulajdonjogi per a jogellenes behatás, háborítás megszüntetésére is irányulhat. Ebben az esetben a bíróság negatív magatartásra kötelez, a magatartás abbahagyására illetve a háborító cselekménytől való tartózkodásra. A tulajdonosnak ebben a perben is bizonyítania kell tulajdonjogát.

11.4. Az ingatlan-nyilvántartási igény

Az ingatlan-nyilvántartási igény egyfelől azt jelenti, hogy aki eredeti vagy származékos módon tulajdont szerzett, jogának ingatlan-nyilvántartásban való feltüntetését követelheti, másfelől pedig azt az igényt jelenti, hogy aki valamely ingatlan-nyilvántartási bejegyzés által sérelmet szenvedett, e sérelem megszüntetését követelheti.

- **Bejegyzési igény** – ha az ingatlantulajdonos tulajdonjogát ingatlan-nyilvántartáson kívül (hatósági határozat, elbirtoklás, öröklés, házassági, élettársi vagyonközösség útján stb.) szerezte, igényt tarthat arra, hogy a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse. (Ptk. 5:37. §)
- **Törlési igény** – Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés vagy feljegyzés törlése iránti keresetet a bejegyzés vagy feljegyzés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelensége, vagy a bejegyzés utólagos helytelenné válása alapozza meg. Törlési keresetet az ügyész is indíthat.
- **Kiigazítási igény** – a téves bejegyzés kiigazítását kérheti (elsősorban a földhivataltól) az, aki a téves bejegyzés folytán sérelmet szenvedett.

11.5. Igényper

Az, aki a lefoglalt vagyontárgyra tulajdonjoga vagy más olyan joga alapján tart igényt, amely a végrehajtás során történő értékesítésnek akadálya, a vagyontárgynak a foglalás alóli feloldása iránt végrehajtási igénypert indíthat a végrehajtást kérő ellen. (Pp. 371.§ (1) bek.)

Az igényper a helyi bíróság hatáskörébe tartozik. A per tárgya nemcsak dolog lehet, hanem jog vagy követelés is.

12. Korlátolt dologi jogok

A dolgok osztályozásánál már említést nyert, hogy a dolog feletti hatalom terjedelme szerint megkülönböztetjük egyfelől a tulajdonjogot, mint teljes dologi jogot, másfelől a korlátolt dologi jogokat.

A tulajdonjog önállósult részjogosítványai olyan jogviszonyok, amelyek a tulajdonjogból, annak tartalmát alkotó egyes részjogosultságok önálló jogviszonnyá fejlődése útján keletkeztek, és a dologra vonatkozólag a tulajdonjog alapján állnak fenn.

Két fő csoportját különböztetjük meg: az egyik csoportot képezik a **használati jogok (állagjogok)**, a másik csoportot az **értékjogok (zálogjog)** alkotják.

A használati jogok a tulajdonjog által biztosított használati jogok önállósult formái. A jogosult számára a dolog bizonyos irányú és meghatározott terjedelmű használatát teszi lehetővé úgy, hogy ő maga nem tulajdonos.

12.1. A földhasználat

Tág értelemben minden olyan alanyi jog, amely a jogosultat valamely föld bizonyos fajta és mértékű használatára jogosítja. Szűkebb értelemben a tulajdonjog önállósult részjogosítványa, a használati jog egyik fajtája.

A magyar jogrendszerben érvényesülő főszabály szerint a föld tulajdonjoga az épület tulajdonjogával összekötött, a föld tulajdonosa és az épület tulajdonosa azonos személy. (**aedificium solo cedit** elve)

Ha a föld és a rajta álló épület tulajdonjoga nem ugyanazt a személyt illeti meg, az épület tulajdonosát az épület fennállásáig az épület rendeltetésszerű használatához szükséges mértékben a földre földhasználati jog illeti meg. (Ptk. 145. § (1) bek.)

A Ptk. a földhasználati jog tartalmát, a joggyakorlás terjedelmét és a terhek viselésére vonatkozó kötelezettségeket kógens normákkal szabályozza: Az épület tulajdonosát az épület rendeltetésszerű használatához szükséges mértékben illeti meg a földhasználati jog. E korlátolt dologi jog ipso iure keletkező jogosultság. A földtulajdonosnak és az épület tulajdonosának azonban lehetőségük van arra is, hogy a föld használatával kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket szerződésben szabályozzák. E szerződés harmadik személyekkel szemben akkor hatályos, ha az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték.

A földhasználati jog tartalma: birtoklás, használat (a földtulajdonossal együtt analógia alapján a közös tulajdon szabályai szerint), hasznok szedése, földhasználati jog átruházása, terhek, adók viselése.

Ugyanakkor a **földtulajdonost az épületre és az épület tulajdonosát a földre elővásárlási jog illeti meg.**

A földhasználati jogért – kivéve az ingyenes átengedés kifejezett kikötését – **ellenérték jár**, amelynek mértékében vagy a felek állapodnak meg, vagy a bíróság határozata tartalmazza. Földhasználati jog az épület fennállásáig marad fenn.

12.2. Haszonélvezet

A haszonélvezet a használattal együtt a személyes szolgálat gyűjtőfogalmába tartoznak.

Szolgalom: olyan jogviszony, amelynek alapján a jogosult olyan dolognak, amely nem az övé, valamely irányban hasznát veheti (személyes, telki).

A **személyes szolgálat** mindig meghatározott személyhez kötött, a **telki szolgálat** jogosultja pedig egy meghatározott földrészlet mindenkori birtokosa, vagyis ilyenkor az ingatlanhoz kötődik a szolgálat.

A **haszonélvezet**: abszolút szerkezetű jogviszony, amelyben a jogosult a más személy tulajdonában álló dolgot birtokában tarthatja, használhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti. (Ptk. 5:147. § (1) bek.), vagyis itt a tulajdonosi triász két eleme, a birtoklás és a használat joga kerül a haszonélvezőhöz, míg a rendelkezés joga nagyjából továbbra is a tulajdonosnál marad.

A **jogviszony alanyai**: a haszonélvező és a tulajdonos, akik lehetnek természetes személyek illetve jogi személyek egyaránt. Mindkét pozícióban egy vagy akár több fél is szerepelhet. Ha **több haszonélvező egyszerre** jogosult a jogok gyakorlására, akkor közöttük a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni, míg az **egymást követő haszonélvezők** esetén a keletkezés sorrendjének megfelelően, önállóan gyakorolhatják a jogokat.

A **haszonélvezet létrejöhet** a felek közötti megállapodással, amikor is szerződés vagy más jogcím alapján (végrendelettel) keletkezik a haszonélvezet, ám ilyenkor ingó dolog esetén szükség van a dolog átadására is, ingatlannál pedig a nyilvántartásba történő bejegyzés is elengedhetetlen feltétel. Létrejöhet azonban jogszabály előírása alapján, ennek tipikus esete például az öröklési jogban a túlélő házastársat megillető haszonélvezet az örökhagyóval közösen lakott lakás felett.

A jogviszony tárgya számos elem lehet, így bármely dolog vagy akár annak egy része, valamint hasznot hajtó jog vagy követelés is lehet. Nem terjedhet ki azonban azokra, amivel a dolog a haszonélvezet keletkezése után gyarapszik, kivéve ha a gyarapodás a haszonélvezet tárgyának a rendes gazdálkodás körében való hasznosításából származik. Speciális csoportot képez az ún. **rendhagyó haszonélvezet**, mely abban különbözik, hogy az ilyen haszonélvezet tárgya csak természeténél fogva elhasználható dolog, gazdasági felszerelés, állatállomány, árukészlet vagy pénz lehet, Ezek felett ugyanis a rendes gazdálkodás követelményeinek megfelelően indokolt mértékig szabadon rendelkezhet a haszonélvező (vagyis például fizethet az adott pénzümmel vagy bankjegyekkel, a haszonélvezet megszűnésekor csak a mennyiségnek megfelelő bankjegyet köteles visszaszolgáltatni.)

A haszonélvezet tartalma az alábbiak szerint foglalható össze:

Haszonélvező		Tulajdonos	
Jogok	Kötelezettségek	Jogok	Kötelezettségek
A dolog birtoklása, használata, hasznainak	A jogok gyakorlása során köteles a rendes gazdálkodás	Ellenőrzési jog: Ha a haszonélvező nem rendeltetésszerűen	A dolog rendkívüli javításával és helyreállításával

szedése	követelményeinek megfelelően eljárni	használja a dolgot, tulajdonos hozzájárulása nélkül megváltoztatja vagy a dolog visszaadását veszélyezteti →	kapcsolatos költségek viselése
Használati jog gyakorlásának átengedése (nem egyenlő a dolog feletti rendelkezéssel)	Dologgal kapcsolatos egyes terhek viselése	1) A tulajdonos tiltakozhat ezen magatartások ellen 2) Ha a magatartás a tiltakozás hatására nem szűnik meg: Biztosítékot kérhet Ha nem ad biztosítékot a haszonélvező, a bíróság a biztosítékadásig felfüggesztheti a haszonélvezeti jog gyakorlását	
Dolog gazdasági rendeltetésének megváltoztatása, átalakítása (főszabály szerint a tulajdonos hozzájárulása kell, de van kivétel)	Értesítési kötelezettség <ul style="list-style-type: none"> • A dolgot fenyegető veszélyről • A károkról • Ha 3. személy akadályozza a haszonélvezet gyakorlását 		
	Köteles tűrni, hogy veszély esetén az elhárításhoz szükség intézkedések megtételekor a birtoklását megzavarják		
	A haszonélvezeti jog megszűnésekor a dolog visszaadása		

A haszonélvező használati jogának átengedése kapcsán meg kell jegyezni, hogy maga a haszonélvezeti jog **forgalomképtelen**, ezért ilyenkor a haszonélvező csak arról dönthet, hogy a saját használati jogát engedi át akár ingyenesen, akár visszterhesen (vagyis nem a haszonélvező, hanem a vele megállapodást kötő személy fogja használni az adott dolgot). A dolog átalakítása valamint a gazdasági rendeltetésének megváltoztatása főszabály

szerint csak akkor lehetséges, ha a **tulajdonos** ehhez **hozzájárult**. Amennyiben azonban a dolog eredeti formában hagyása vagy az eredeti gazdasági rendeltetésének fenntartása a rendes gazdálkodás követelményeinek nem felel meg, ilyenkor a haszonélvező a tulajdonos beleegyezése nélkül is változtathat a dolgon, de csakis ilyenkor járhat el önállóan. A **költségek viselése megoszlik** a felek között, a dologgal kapcsolatos alapvető kiadások (például egy ingatlan esetén a rezsiköltség) a haszonélvezőt terheli, míg a dolog rendkívüli javításával és helyreállításával kapcsolatos költségeket a tulajdonosnak kell viselnie.

A **haszonélvezet tárgyának elpusztulása** esetén a haszonélvezet megszűnik. A tulajdonos ugyan nem köteles, de amennyiben helyreállítja az elpusztult dolgot, akkor a haszonélvező joga feléled. Amennyiben más dolog vagy követelés lép az elpusztult dolog helyébe, akkor a haszonélvezeti jog a továbbiakban erre a dologra fog kiterjedni.

A **haszonélvezet megszűnhet** továbbá a határozott időre kötött megállapodások esetén a határozott idő lejártával, valamint a haszonélvező halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével. Természetes személy haszonélvező esetén a haszonélvezet akár élete végéig is fennállhat, **jogi személy** haszonélvező esetén azonban a törvény **50 évben** maximalizálja a haszonélvezet idejét. Megszűnhet továbbá a haszonélvezeti jog, ha a haszonélvező megszerzi a dolog tulajdonjogát (**confusio**) valamint a felek jogügylettel is megszüntethetik. Ekkor a haszonélvező írásbeli lemondó nyilatkozata és a dolog visszaadása (ingatlannál a haszonélvezet nyilvántartásból való törlése) együttesen szünteti meg a haszonélvezetet.

12.3. A használat

A használat jogánál fogva a jogosult a dolgot a saját, valamint vele együtt élő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja és hasznait szedheti. Jogi személy a használat jogánál fogva a dolgot a létesítő okiratában meghatározott céljával és tevékenységével összhangban használhatja és szedheti annak hasznait. A használat jogának gyakorlása másnak nem engedhető át. (Ptk. 5:159. § (1) bek.)

A használat abban különbözik a haszonélvezettől, hogy **terjedelme** csak a jogosult saját, valamint a vele együttélő családtagjai szükségleteit hivatott kielégíteni. A szükségletet ebben a vonatkozásban tágan kell értelmezni, és nem szabad a szorosan vett fogyasztásra szűkíteni. A használat jogának gyakorlása másnak nem engedhető át.

A **használat tárgya**: csak egész dolog, vagy annak természetben meghatározott része, leggyakrabban ingatlan (lakás) lehet. Nem lehet kamatozó követelés, hasznot hajtó jog.

A használat jogának **leggyakoribb esete az ún. lakáshasználat**, amely meghatározott személyt (személyeket) arra jogosít, hogy egy épületet, épületrészt vagy csupán egy lakrészt lakás céljára használjon. A lakáshasználat jogosultjával csak azok a családtagok lakhatnak együtt, akikkel a jog megszerzésekor együtt lakott. Utólag e személyek köre csak azokkal bővíthet, akik rendszerint együtt laknak egymással (utólagos házasságkötés, gyermekszületés).

A használat jogára **egyebekben a haszonélvezet szabályait** kell alkalmazni.

12.4. A telki szolgáalom

Telki szolgáalom alapján **az ingatlan mindenkori birtokosa átjárás, vízellátás, vízelvezetés, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása céljára vagy az ingatlan mindenkori birtokosa számára előnyös más hasonló célra más ingatlanát meghatározott terjedelemben használhatja, vagy követelheti, hogy a másik ingatlan birtokosa a jogosultságából egyébként folyó valamely magatartástól tartózkodjék.** (Ptk. 5:160.§. (1) bek.)

Azt a telket, amelynek mindenkori birtokosát a szolgalmi jog megilleti **uralkodó teleknek**, azt, amelyikre a szolgáalom kiterjed, **szolgáló teleknek** nevezzük. A szolgáalom a telkeket kölcsönösen is terhelheti.

A telki szolgáalom ingatlanon létesíthető dologi jog, amely **önálló forgalom tárgya nem lehet, az uralkodó telek mindenkori birtokosát illeti meg.**

A telki szolgáalom keletkezhet szerződéssel, egyoldalú nyilatkozattal és elbirtoklással és jogszabály által (Ptk. 5:160. § (2) bek.) egyaránt. Szerződéssel történő létesítésére az ingatlan haszonélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 5:161. § (1) bek.) Az ingatlan tulajdonosa azonban egyoldalú nyilatkozatával is létrehozhat telki szolgalmat. (Ptk. 161. § (2) bek.) Végezetül a Ptk. 5:161. § (3) bekezdése értelmében elbirtoklással szerzi meg a telki szolgalmat az ingatlan birtokosa, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa 15 éven át nem tiltakozik.

Fajtai: a gyakorlatban sokféle telki szolgáalom ismeretes. például: falusi vagy mezőgazdasági, épületszolgalmak (pl.: világosság joga, kilátás joga), kéményszolgáalom, pinceszolgáalom, útszolgalmak, vízhasználati szolgalmak.

Terjedelme: a jogosult a szolgáalommal terhelt ingatlant saját **ingatlana használatával kapcsolatos szükségleteinek indokolt mértékéig használhatja.** Gyakorlása során a szolgáalommal terhelt ingatlan birtokosának érdekeit kímélve kell eljárni.

Gyakorlására mindazok jogosultak, akik az ingatlan használatában részt vesznek, vagy az ingatlanon való tartózkodásuk az ingatlan használatával kapcsolatban indokolt.

Megszűnése:

- A bíróság a telki szolgalmat megszünteti, ha az az ingatlan mindenkori birtokosa ingatlanának rendeltetésszerű használatához már nem szükséges.
- A jogosult - bár ez módjában állt - tizenöt éven át nem gyakorolta vagy eltúrte, hogy gyakorlásában akadályozzák.
- **Jogügylet folytán**, például ha a jogosult lemond a szolgalmról. Ez történhet egyoldalú nyilatkozattal, de alapulhat a felek közötti szerződésen is, amely lehet ingyenes és visszerhes. A lemondás nincsen alakoszerűséghez kötve, így érvényes szóban, írásban, ráutaló magatartással. Ugyanakkor az ingatlan-nyilvántartásból történő törléshez írásbeli alak szükséges.

Csupán **szünetel a telki szolgalom**, ha a jogosultság és a kötelezettség egy személyben egyesül, és újból feléled, ha a két ingatlan tulajdonosa ismét két különböző személy lesz.

12.5. Közérdekű használati jog alapítása

Az ingatlan tulajdonosa túrni köteles, hogy az erre jogszabályban feljogosított személyek - a feladataik ellátásához szükséges mértékben - az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek vagy az azon fennálló tulajdonjogot egyébként korlátozzák. Ebben az esetben az ingatlan tulajdonosát a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg. (Ptk. 5:27. § (1) bek.)

A használati jog keletkezésének az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nem konstitutív feltétele.

Közérdekű használati jog megilletetheti: az államot, más közjogi jogi személyt, közérdekből feljogosított más szervet.

Tárgya: föld, épület vagy mindkettő lehet, közigazgatási hatóság határozatával **jön létre.**

Tartalma: a használati jog jogosultja az alapító határozatban megjelölt célból a határozat rendelkezései és a joggyakorlás általános szabályai által meghatározott keretek között birtokolhatja az ingatlant, az ingatlanon átalakításokat végezhet, használhatja az ingatlant, rendszabályokat írhat elő a föld művelési ágára.

VI. KÖTELMI JOG

1.A kötelelem közös szabályai

1.1. A kötelelem fogalma, szerkezete

A vagyoni jog, azaz a vagyoni viszonyokat szabályzó joganyag a dologi jog, az öröklési jog és a kötelemi jog részterületeire oszlik. Amíg a dologi jog funkciója, hogy a jogosult uralmi helyzetét (tulajdonát) minden más jogalanytól származó támadással szemben megvédje, addig a kötelemi jog a vagyoni mozgást, a javak forgalmát szabályozza. Ez a vagyoni mozgás beállhat a felek akaratából (pl. szerződéses kötelelem) vagy egy nem szándékolt vagyoni eltolódás helyreállítását szolgálja a kötelemi viszony (pl. kártérítés vagy a jogalap nélküli gazdagodás egyes eseteiben).

A kötelemi jog sajátosságait a következőképpen foglalhatjuk össze:

A kötelemi jog:

- a relatív szerkezetű
- mellérendelt jogviszonyban álló meghatározott jogalanyok
- kölcsönös és egyenértékű követelése és tartozásai egységének
- pozitív tartalmú és
- diszpozitív jellegű szabályanyaga,
- amely a dologi jogviszonyok szándékolt változtatását, vagy a jogosult által nem kívánt változásának reparációját (dinamika),
- a kötelezettet terhelő vagyoni felelősség alapján
- igényként biztosítja.

A kötelelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére. (Ptk. 6:1. § (1) bek.) A kötelemi jogviszony tipikusan korrelatív szerkezetű, vagyis az egyik fél jogai a másik fél kötelezettségeit jelentik és fordítva, mert a kötelemben a jogok és kötelezettségek egysége, kölcsönhatása valósul meg.

A kötelemi viszony **relatív szerkezetének** jelentőségét csökkentették a gazdasági fejlődés során kialakult speciális tárgyú szerződések és a fogyasztók védelmében kidolgozott egyes jogintézmények (így a közérdekű kereset illetve a termékfelelősség, termékszavatosság is).

A kötelelem **alanyai** természetes személyek és egyéb jogalanyok lehetnek, beleértve a jogi személyeket is.

A kötelemi jogviszony alanyai egymással mellérendelt viszonyban állnak, azaz egyenjogúak, és többnyire kölcsönös jogokkal bírnak, ill. kötelezettséggel terheltek. A mellérendeltség nem zárja ki, hogy a kötelemi viszonyban az egyik fél lényegében **csak jogosított, a másik pedig csak kötelezett** legyen, pl. az ingyenes szerződéseknel (ajándékozás). A

visszterhes szerződések alapján viszont a felek kölcsönösen tartoznak egymásnak, és a tartozások főszabály szerint egyenértékűek.

A kötelmi helyzet **kikényszeríthető alanyi jogot**, azaz **igényt** biztosít a jogosult javára. Ha a kötelezett nem teljesít önként, akkor az állam általi végrehajtással kikényszerített szankciók biztosítják a jogosulti érdek kielégítését.

A kötelmi jogot és főként **a szerződések jogát a diszpozitív** jellegű szabályozás jellemzi, az eltérést engedő szabályok biztosítják a magánautonómia szabadságát.

1.2. Az egyes kötelelemkeletkeztető tényállások

Kötelmi jogviszonyt keletkeztetnek az alábbi jogi tények:

- **szerződés**
- **károkozás**
- **személyiségi, dologi vagy más jog megsértése**
- **egyoldalú jognyilatkozat**
- **értékpapír**
- **jogalap nélküli gazdagodás**
- **megbízás nélküli ügyvitel**
- **utaló magatartás**

Emellett kötelelem keletkezhethet jogszabályból, illetve bírósági vagy hatósági határozatból, feltéve hogy a jogszabály, bírósági vagy hatósági határozat így rendelkezik és meghatározza a kötelezettet, a jogosultat, valamint a szolgáltatást.

A kötelelemkeletkeztető tényállások közül a szerződések és a jogellenes károkozás részletes szabályaival a későbbiekben, ennek a tankönyvnek a keretében fogunk megismerkedni.

Az egyoldalú jognyilatkozatok

Főszabály szerint a nyilatkozattevő egyoldalú nyilatkozattal mások terhére jogot nem keletkeztethet, hacsak arra a másik fél, ill. jogszabály kifejezetten fel nem jogosítja (vö: alakító jog). Ugyanakkor egyoldalú nyilatkozattal a másik fél részére jogosultság keletkezhethet.

Az egyoldalú jognyilatkozatot meg kell különböztetnünk az ingyenes szerződéstől (pl. ajándékozás). Az egyoldalú jogügyletre általában a szerződésekre vonatkozó szabályanyagot kell alkalmazni. Az egyoldalú jognyilatkozat kivételesen nemcsak keletkeztet, hanem módosíthat és megszüntethet kötelmi helyzetet, mint pl. a beszámítási és elévülési kifogás.

Ingyenes egyoldalú jogügyletek a Ptk. szerint például a következők:

- alapítványrendelet (Ptk. 3:374. §)
- díjkitűzés (Ptk. 6:588.§)
- kötelezettségvállalás közérdekű célra (Ptk. 6:589-6:592.§)
- tartozáselismerés (Ptk. 6:26. §)
- végrendelet (Ptk. 7:10.§)
- hagyományrendelet (Ptk. 7:31.§)
- megtagadás (Ptk. 7:32.§).

A felsoroltak közül csak a díjkitűzés, a közérdekű kötelezettségvállalás és a tartozáselismerés szabályait ismertetjük, tekintettel arra, hogy az alapítványrendeletéről, ill. a végintézkedésekről már a korábbiakban volt szó.

A díjkitűzés

A **díjkitűzés egyoldalú kötelezettségvállalás**, amelynek lényege, hogy nyilvánosság előtt anyagi juttatást helyez kilátásba **ösztönzésül** bizonyos teljesítmény kifejtésére, de még inkább **eredmény elérésére**, még hozzá oly módon, hogy a kötelezettségvállalást a díjtűző személy - szűk körű kivételtől eltekintve - nem vonhatja vissza.

A díjkitűzésre irányuló ígéret **visszavonása** csak akkor érvényes, ha a díjkitűző a visszavonás jogát kifejezetten fenntartotta, és a visszavonás legalább ugyanolyan nyilvánosan történt, mint a díjkitűzés. A díjkitűzés visszavonása a teljesítmény vagy az eredmény létrehozójával szemben hatálytalan, ha a visszavonásra a teljesítmény vagy az eredmény megvalósulását követően kerül sor.

A díjkitűzés irányulhat pl. reklám-szlogen pályázatra, elveszett állat, elloptott autó megtalálására, vagy honorálhat bizonyos sporteredményeket.

A díjkitűzés megkülönböztetendő a pályázat (tender) kiírásától. A tender ugyanis **nem** egyoldalú jogügylet, **hanem** pusztán **felhívás szerződési ajánlattételre**. Az **ajánlattevő ekkor a pályázó lesz**, akinek a kiíró az ajánlatát vagy elfogadja, vagy jogkövetkezmény nélkül elutasítja.

Kötelezettségvállalás közérdekű célra

Magánszemély, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság írásban kötelezettséget vállalhat arra, hogy általa **meghatározott közérdekű célra ingyenesen vagyoni szolgáltatást** teljesít. Az egyéni szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást **visszavonni** csak a teljesítés előtt és csak akkor lehet, ha a kötelezettség elvállalása után a kötelezett körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a teljesítés tőle többé el nem várható. A határozatlan időre szóló, rendszeres

szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást a kötelezett bármikor visszavonhatja. (Ptk 6:589-6:592. §)

Tartozáselismerés, mint a bizonyítás teher megfordítója

A **tartozáselismerés** olyan egyoldalú jognyilatkozat, amelyben a kötelezett elismeri, hogy a címzettel szemben kötelezettsége áll fenn.

A tartozáselismerés **megerősíti a jogosult kötelmi helyzetét**, de nem változtatja meg a jogalapot, a követelés jogcímét. Az igény érvényesítése körében ugyanis főszabály, hogy a tartozás tényét és összecszerúségét mindig annak a félnek kell bizonyítani, akinek az érdekében áll. A kötelezett a tartozáselismerő nyilatkozata megtétele után mindaddig adósnak minősül, amíg ki nem menti magát (exculpáció), azaz nem bizonyítja, hogy: a nyilatkozattétel időpontjában tartozása nem vagy alacsonyabb összegben állt fenn, hogy az természetes obligatio (nem kikényszeríthető) vagy elévült, vagy a nyilatkozata érvénytelen.

A tartozáselismerő jognyilatkozat jogkövetkezménye, hogy az **elévülést megszakítja**, és ennek következtében az elévülési idő számítása újból kezdődik.

A közhatalmi aktusok

A közhatalmi aktus is kivételes, feltételhez kötött kötelemalapító tényállás. Kötelmi jogviszony akkor származik belőle, ha azt jogszabály, vagy törvényes jogkörében eljáró állami vagy önkormányzati hatóság írja elő, továbbá a szolgáltatás alanyai, valamint az általuk tanúsítandó magatartás kellőképpen meghatározott.

A közhatalmi aktusoknak három fő csoportja van:

- a jogszabály,
- a hatósági határozat és
- a bírósági határozat.

Jogszabály közvetlenül, ill. közvetve keletkeztethet kötelmet.

Közvetett módon írja elő kötelmi helyzet létesítését a jogszabály bizonyos foglalkozások, mint pl. ügyvéd, orvos, ill. a közlekedésben gépjárművel résztvevők részére, amikor kötelezi őket a megfelelő felelősségbiztosítási szerződés megkötésére. Szerződéskötési kötelezettséget ír elő a Ptk. a közüzemi szerződések esetében is (pl.: víz-, gáz-, áramszolgáltatás) a közüzem részéről.

A **hatóság határozata** főként **közvetlenül** és **kivételesen közvetve** keletkeztethet kötelmi jogviszonyt (pl. kisajátítás, önkormányzati tulajdonú lakás bérleti jogának cseréjéhez való hatósági jóváhagyás).

A kötelmi jogviszonyt keletkeztető (módosító, megszüntető) un. **konstitutív bírósági határozatok** körébe tartozik pl. a közhitelű **cégbejegyzés**, amely jogalanyiságot keletkeztet. Kivételesen a **konfliktuskezelő bírói ítéleteknek** is lehet kötelemalakító hatása, pl. a fent említett szerződéskötési kötelezettséggel terhelt jogalany akarata ellenére a **szerződés létrehozása**, a tartós jogviszonyokban beálló, nem felróható változás alapján a szerződés **módosítása**, vagy a jogszabály által megkívánt **nyilatkozattétel** ítélettel való **pótlása**.

A jogalap nélküli gazdagodás

Aki másnak rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni. (Ptk 6:579. §) A gazdagodás megtérítése iránti követelés konjunktív feltételei:

- a vagyoni előny a kötelezettnél,
- veszteség (vagyoni hátrány) a jogosultnál,
- okozati összefüggés az előny és hátrány között,
- a vagyoni előnynek nincs jogi alapja.

A gazdagodónál a **vagyoni előny** jelentkezhethet tulajdonjog vagy más dologi jog, követelés, esetleg váromány szerzésében, vagy létező jogának megerősödésében, tehát szabadulásában. A **vagyoni hátrány** lehet tényleges vagyonsökkenés, vagy akár várható vagyonszaporulat elmaradása. A **gazdagodás jogalapja akkor hiányzik, ha nincs olyan jogcím**, amely a gazdagodást társadalmi vagy gazdasági (esetleg erkölcsi) szempontból indokolná.

Jogalap nélküli gazdagodásra vezetnek az alábbi **fő esettípusok: tartozatlan fizetés** (pl. kétszeri fizetés), **okafogyott szolgáltatás, törvénybe vagy jóerkölcsbe ütköző szolgáltatások** (pl. zsarolás), **valamint minden elszámolási helyzet**. Az érvénytelen szerződés alapján teljesített szolgáltatások pénzbeli megtérítésére a jogalap nélküli gazdagodás szabályai helyett az alaptalan gazdagodás pénzbeli megtérítésére vonatkozó sui generis tényállás szolgál.(Ptk.6:113.§)

A jogalap nélküli gazdagodást a gazdagodó **köteles visszatéríteni** annak a részére, akinek a rovására jogalap nélkül vagyoni előnyhöz jutott.

Ezen főszabály alól **kivételt** jelent – tehát nem kell visszatérítenie a gazdagodást–, **ha a jóhiszemű gazdagodó ettől** az előnytől a visszakövetelés előtt **neki fel nem róható módon elesett**.

Fennáll a visszatérítési kötelezettsége a gazdagodónak - függetlenül attól, hogy gazdagodásától felróhatóan vagy önhibáján kívül esett el - hogyha

- ahhoz a **gazdagodó** eleve **rosszhiszeműen** jutott hozzá;
- a gazdagodás megszűnésével kapcsolatban felróhatóság terheli.

Nem lehet visszakövetelni az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást, kivéve ha a juttatást bűncselekmény útján szerezték meg.

A vagyoni előnyt elsődlegesen természetben kell visszatéríteni, amennyiben ez nem lehetséges, akkor annak értékét kell megtéríteni.

A naturalis obligatio (természetes kötelem)

A csonka kötelmek a jogviszony valamelyik elemét (alany, tárgy, kikényszeríthetőség) végleg vagy átmenetileg nélkülöző kötelmi helyzetek. A kötelmi jogviszonyok csonkaságának leggyakoribb oka abban áll, hogy a jogosultság bírói érvényesíthetősége hiányzik. Ez a **kikényszeríthetőségi hiány** lehet eredetileg fennálló: ezeket a kötelmeket tekintjük szűkebb értelemben vett csonka kötelmeknek, más elnevezéssel természetes kötelmeknek (naturalis obligatio). A kikényszeríthetőség hiánya bekövetkezhet utóbb is (pl. időmúlással) a követelés elévülésével.

A **naturalis obligatio** vagy természetes kötelem érvényes szerződés, amelynek teljesítése bírói úton nem kikényszeríthető. Az **önkéntes szolgáltatást a jogrend tudomásul veszi**, a teljesített szolgáltatás jogalap nélküli gazdagodásként nem követelhető vissza, nem minősül ajándéknak. Azt, hogy a követelés bírósági úton nem érvényesíthető, hivatalból kell figyelembe venni.

Bírósági úton nem lehet érvényesíteni:

- a játékból vagy fogadásból eredő követeléseket, ha az állam az adott szerencsejátékot eltűri, de a bírói út igénybevételeének lehetőségét kizárja (pl. egérfuttató verseny) (megjegyzendő, hogy ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le a kikényszeríthetőség lehetősége megmarad, viszont ha a fogadást, játékot kifejezetten tiltja jogszabály, akkor nem naturalisobligatióról beszélünk, hanem érvénytelen a szerződés és nincs meg az önkéntes teljesítés lehetősége sem);
- kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követeléseket;
- ezen követelések megerősítésére vagy biztosítására szolgáló szerződésből, kikötésből eredő követelések;
- azok a követelések, amelyek állami szerv útján való érvényesítését jogszabály kizárja.

Az elévülés, mint "kialvó" igény

Az **időmúlásnak** az igények érvényesítésére nézve a polgári jogban kétféle enyhéztető hatása lehet: a **jogvesztő határidő**, amely bizonyos idő elteltével magát az alanyi jogot szünteti meg. Az **elévülési határidő**, amelynek

elteltével az alanyi jog nem szűnik meg, viszont elvész az állami kényszerrel, a bírói út igénybevételevel való érvényesíthetőség lehetősége.

Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni. (Ptk 6:23. §) Az elévülést a bíróság hivatalból nem észlelheti, minden esetben arra a kötelezettnek kell hivatkoznia (elévülési kifogás). Az elévülés a kötelezett teljesítési kötelezettségét nem szünteti meg, az elévülés ellenére teljesített tartozás jogalap nélküli gazdagodásnak nem minősül.

Az elévülés jogintézményét indokolja az, hogy a hitelezők követeléseiket méltányos határidőn belül érvényesítsék. Az is fontos érv, hogy mivel a bizonyítékok az idő multával elvesznek, elenyésznek, ezáltal nehezebb lenne az adósnak azt bizonyítani, hogy vele szemben egy bizonyos követelés nem jött létre vagy megszűnt.

A főkövetelés elévülésével az attól függő **mellékkövetelések is elévülnek**, így például elévül a kamat. Elévült követelés is alkalmas beszámításra, feltéve, hogy az ellenkövetelés keletkezésekor az elévülés még nem következett be.

Főszabályként a **követelések öt év alatt elévülnek**, ha jogszabály másként nem rendelkezik (**általános elévülési idő**). Nem évül el a tulajdoni igény, azonban a helyébe lépett kártérítési igény, továbbá a személyiségi jogok megsértéséből fakadó igények, mint kötelmi követelések, elévülnek.

Az általános mellett léteznek **speciális**, az általánosnál **rövidebb** elévülési idők. Három év az elévülés pl. veszélyes üzem körében történő károkozás esetén, egy év vagy két év a szavatossági igények érvényesítése körében (attól függően hogy fogyasztói szerződés körében érvényesítik-e a szavatossági igényt). A bűncselekménnyel okozott kár akkor évül el, amikor a bűncselekmény büntethetősége.

A felek a törvényben előírtaktól eltérő elévülési határidőben is megállapodhatnak; a megállapodás csak írásban érvényes. A felek elévülést kizáró megállapodása semmis.

Az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik. Az **esedékesség** az egyes kötelelem-keletkeztető tényállásokon belül más és más. A kártérítési követelés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes, a szerződésen alapuló követelés esetén az esedékesség ideje a teljesítési határidő lejártá.

Az elévülési idő egyik sajátossága, hogy bekövetkezhet az **elévülés nyugvása**. Ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnésétől számított egy éves határidőn belül - egyéves, vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében három hónapos határidőn belül - a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél, illetőleg három hónapnál kevesebb van hátra. A

jog által pótlólagosan adott egy éves vagy három hónapos határidő nyugvása már nem lehetséges.

Az elévülési idő másik sajátossága, hogy törvényben meghatározott esetekben az **elévülés megszakad**. Ezt főként a jogosult aktív magatartása váltja ki. Az elévülés **megszakadásával** az addig **eltelt elévülési idő** elenyészik, **figyelman kívül marad**, és az elévülési idő számítása újra kezdődik. Az elévülés akárhányszor megszakítható.

Az elévülés megszakadására vezető okok (törvényi tényállások) a következők a jogosult részéről:

- a tartozásnak a kötelezett részéről történő **elismerése**;
- a kötelelem megegyezéssel történő **módosítása és az egyezség**;
- a követelés kötelezettel szembeni **bírósági** eljárásban történő **érvényesítése**, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott; vagy
- a követelés csődeljárásban történő **bejelentése**.

1.3. A jognyilatkozat

Kötelmi viszonyt legtöbbször valamely fél (vagy a szerződéskötés esetében a felek egybehangzó) akaratnyilatkozata keletkezteti. Az **jognyilatkozat** végsősoron valamely joghatásra irányuló akarat bármilyen módon történő kifejezése. Az jognyilatkozatot lehet kifejezetten egy vagy több személyhez intézni (**címzett akaratnyilatkozat**), vagy általában – nem egy meghatározott személyhez szólóan – tenni (**nem címzett akaratnyilatkozat**). A **nem címzett** akaratnyilatkozat joghatása az akarat kifejezésével beáll (pl. végrendelet). A **címzett** jognyilatkozat jogi hatásának beállításához az is szükséges, hogy a címzett tudomást szerezhessen az akaratnyilatkozat tartalmáról. A tudomásszerzés lehetőségét befolyásolja a nyilatkozat felidézhetősége (reprodukálhatósága).

A jognyilatkozatok alakja

A jognyilatkozatok alakszerűségére a jogi alaptan fejezetben már kitértünk.

Képviselet a jognyilatkozat megtételében

Jognyilatkozat tételére csak ember képes, mivel csak embernek van belátási képességre alapított cselekvőképessége. A jogi személyek csak az őket képviselő természetes személy által tudnak tenni, illetőleg elfogadni, akaratnyilatkozatot tenni.

A természetes személy jogalany esetében többnyire a jogalany szándékán múlik, hogy személyesen tesz-e, illetve fogad el akaratnyilatkozatot, avagy

ezt más személy útján teszi meg. Van azonban néhány olyan jogügylet, amelyek a jogszabályok előírásai folytán is csak személyesen tehetők meg. Ezek a **legszemélyesebb akaratnyilatkozatok**:

- a végrendelet,
- a házasságkötés és a
- teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat.

Ezen túlmenően viszont bármely akaratnyilatkozat tételében, ill. elfogadásában helye van képviseletnek.

A **képviselet** nem más, mint **helyettesítés akaratnyilatkozat tételében vagy elfogadásában**. Az akaratnyilatkozatot a képviselt nevében, annak javára ill. terhére a képviselő teszi meg. A joghatások közvetlenül a **képviseltet érik**, a képviselő cselekménye által ő **válik jogosulttá, ill. kötelezetté**. Mindebből látható, hogy a **képviselőnek** önálló érdeke nem lehet, ő a **képviselt érdekeinek hordozója**.

Ebből pedig az is következik, hogy bármilyen potenciális **érdekellentét** összeférhetetlenséget keletkeztet. Ha a képviselő és a képviselt között érdekellentét van, akkor a **képviselt személy a képviselő jognyilatkozatát megtámadhatja**, kivéve, ha a képviseleti jog alapításakor már tudott az érdekellentétről. Vélelmezzük az érdekellentétet, ha a képviselő az ellenérdekű fél is egyben, vagy annak képviselője.

Képviselő bárki lehet, aki az ehhez szükséges belátási képességgel rendelkezik. Cselekvőképes személyt korlátozottan cselekvőképes személy is képviselhet.

A képviselet **terjedelme** szerint lehet általános, azaz a képviselt minden, vagy egy adott ügycsoportra kiterjedő összes nyilatkozatára, és különös, vagyis csupán egy adott ügyletre kiterjedő.

A jogalap szerint megkülönböztetünk **ügyleti és törvényes képviseletet**. A törvényes képviselet esetei közül indokolt külön tárgyalni a jogi személyekre vonatkozó **szervezeti képviseletet**.

Az **ügyleti képviselet** alapja a **meghatalmazás**, ami a képviseleti jogot létesítő, egyoldalú jognyilatkozat. A meghatalmazás **érvényességéhez** ugyanolyan alaki forma szükséges, amilyen a meghatalmazó által teendő akaratnyilatkozathoz (pl. ingatlan tulajdonátruházásra vonatkozó meghatalmazás csak minősített okiratban érvényes).

A **meghatalmazás visszavonásig érvényes**. A **visszavonást** egyrészt közölni kell a meghatalmazottal, másrészt a joghatály érdekében azzal a harmadik személlyel, akire a képviselő által tett vagy tehető nyilatkozat kihat. Amíg a visszavonást a harmadik személlyel nem közölték, ő a meghatalmazást fennállónak tekintheti, s az álképviselő által tett kötelezettségvállalás a visszavonás ellenére vele szemben hatályosulni fog (ezt nevezzük **szankciós hatálynak**).

A vezető tisztségviselő(k) a jogi személy törvényes képviselője. A szervezeti képviselet a jogi személyekre vonatkozó ún. szükségszerű képviselet, amelyet okszerűen a mindenkori, adott beosztást betöltő természetes személyek láthatják el. A szervezeti képviselet módját, feltételeit, korlátait közhitelűen igazolni kell. A jogi személynek az alapító okirata, társasági szerződése hivatott megnevezni azokat a tisztségeket vagy személyeket, akik a képviselet ellátására jogosultak, ill. kötelesek.

A szervezeti képviselettel kapcsolatos sajátos jogintézmény a **vélelmezett képviselet**, amely a forgalom biztonságának követelményét, a kereskedelemben eljáró jóhiszemű vevő védelmét szolgálja. A vélelmezett képviselet szabálya alapján, üzlethelyiségben vagy az ügyfélforgalom számára nyitva álló egyéb helyiségben képviselőnek kell tekinteni azt a személyt, akiről okkal feltételezhető, hogy az ott szokásos jognyilatkozatok megtételére jogosult. (Ptk. 6:18. § (1) bekezdés) Az alkalmazott vagy tag jogkörének korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan, kivéve, ha a korlátozásról tudott vagy tudomást szerezhetett volna. **A látszaton alapuló képviselet** alapján képviselőnek kell tekinteni azta a személyt is, akiről eljárása és a képviselt személy magatartása alapján okkal feltételezhető, hogy jogosultsággal rendelkezik a képviselt személy nevében jognyilatkozatot tenni. (Ptk. 6:18.§)

A törvényes képviseletet indokolhatja a kiskorúság vagy a cselekvőképesség hiánya vagy korlátozottsága, de van cselekvőképességet nem érintő törvényes képviselet is (ügyei vitelében akadályozott személy gondnoka, eseti gondnokság). Ha valaki nem rendelkezik olyan belátási képességgel, hogy akaratnyilatkozatot tehessen, a jogrendnek kell fellépnie, hogy a megfelelő képviseletről gondoskodják a szülő, vagy gyám-, ill. gondnokrendelés révén. (A törvényes képviselők jogállásáról, jognyilatkozatairól a személyek joga körében esett szó, ezért ennek megisméltése ehelyütt szükségtelen, ugyanakkor ismerete nem nélkülözhető itt sem.)

A képviselet mindhárom fajánál a képviseleti jogkör terjedelmét a - jogügylet vagy jogszabály - határozza meg. Amennyiben valaki jogalap hiányában, vagy a terjedelmét átlépve lát el képviseletet **álgépviselet**ről beszélünk. Az **álgépviselet által tett nyilatkozat a képviselt személyt akarata hiányában nem kötelezi, és nem is jogosítja**, tehát a szerződés létre sem jött. Ha a „képviselet” (akinek nevében eljár az álgépviselet) utólag jóváhagyja az álgépviseleti helyzetben tett nyilatkozatot, az álgépviselet megszűnik, tehát a joghatások a szabályszerű képviseletnek megfelelően állnak be.

Az álgépviselet jogkövetkezménye az álgépviseletnek a harmadik személy irányában fennálló **kártérítési felelőssége**. A kártérítési felelősség mértéke az álgépviselet jóhiszeműségétől (nem tudott és nem is kellett tudnia a képviseleti jog megszűnéséről) vagy rosszhiszeműségétől (tudott, vagy tudnia kellett arról, hogy nem jogosult a képviseletre) függ.

Aki képviseleti jogkörét jóhiszeműen túllépi, vagy anélkül, hogy képviseleti joga volna, más nevében szerződést köt, és eljárását az, akinek a nevében eljár, nem hagyja jóvá, köteles a vele szerződő félnek a szerződés megkötéséből eredő kárát megtéríteni. A jóhiszemű álképviselőnek csak az un. költségekben megjelenő kárt kell megtérítenie (a nyilatkozat joghatályosságában bízó harmadik személy ez okból felmerült kiadásai pl. levelezési, utazási, stb. költség). A rosszhiszemű álképviselő viszont teljes kártérítéssel tartozik.

1.3. A kötelelem alanyai

A kötelelem alanyainak elnevezése, érdekállása

A kötelmi viszonyoknak jogképességgel felruházott személy lehet az alanya, azaz lehet természetes és jogi személy, ill. kvázi jogi személy (társaság, egyesület). Kötelmi jogviszonyok alanya lehet az állam. Az állam a kötelmi jogi viszonyokban semmiféle preferenciával nem bír.

A kötelmi jogviszonyban az alanyok elnevezése lényegében alapvető érdekállásukhoz kötődik. A kötelelem alanyai rendszerint **két különböző érdekállásban** helyezkednek el. A visszerthes ügyleteknél aki egyik szempontból **jogosult**, az a másik szempontból **kötelezettnek** minősül, másképpen az általános elnevezés **hitelező** és **adós**.

A főszabály alóli kivétel egyik irányban a **több pólusú kötelelem**, melynek jellegzetes példája a harmadik személy javára szóló szerződés. Másrészt **egy érdekállású** kötelmek is vannak, amelyeknél a kötelelem keletkezésekor bár több alany szerepel, nem különböztethető meg hitelezői és adósi pozíció. Ilyennek minősül a gazdasági társaság alapítása, vagy más, közös tulajdont létrehozó kötelmi helyzet.

A kötelelem alanyai jognyilatkozataikkal létrehozzák, módosítják, vagy megszüntetik a kötelmi jogviszonyt.

Több alany a kötelemben

A kötelelem alanyai rendszerint két különböző érdekhelyzetben állnak (hitelező-adós), de állhatnak többen azonos, egyérendű pozícióban is.

Az azonos érdekhelyzetben, azonos időben állhat bármely jogviszonyban több hitelező, de ugyanúgy több adós is (**egyidejű többalanyúság**). A többalanyúság felváltó jelleggel, egymást követően is bekövetkezhet, ekkor **jogutódlásról** beszélünk. A jogosulti oldalon bekövetkező jogutódlásra irányul az **engedményezés**, míg a kötelezetti oldalon a **tartozásátvállalás**.

Egyidejű többalanyúság esetei

Osztott kötelem keletkezik akkor, ha egy osztható szolgáltatással többen tartoznak, illetőleg azt többen követelik egyszerre. Ha többen tartoznak egy osztható szolgáltatással - ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik - a jogosult minden kötelezettől a ráeső részt követelheti. Osztható a szolgáltatás, ha önállóan használható részekre bontható, kivéve, ha a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené. (Ptk 6:28. § (1) – (2)bek.)

Jogosulti együttesség

Ha többen jogosultak **nem osztható szolgáltatást** követelni, valamennyiük kezéhez kell teljesíteni (a jogosultak együttessége). (Ptk. 6:32. §)

Az együttesség akadályozhatja a kötelezett teljesítését, amennyiben a jogosultak nem tudnak, vagy nem kívánnak egyidejűleg a kötelezett rendelkezésére állni. Ilyenkor az adós bírói letétbe helyezéssel tud teljesíteni, hogy elkerülhesse a késedelembe esést.

Jogosulti egyetemlegesség

Ha a követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy a **szolgáltatás egészét bármelyikük követelheti** jogosulti egyetemlegességről beszélhetünk.

A kötelezettet csak egyszeri szolgáltatás terheli, tehát a kötelezettség minden jogosulttal szemben megszűnik, amennyiben bármelyik jogosult kielégítést kap. (Ptk. 6:33. § (1) bek.)

Bármelyik jogosult követelheti a teljesítést, és a jogosultak bármelyikének késedelme vagy az olyan jognyilatkozat, amely a követelés érvényesítésének vagy a kötelezettség teljesítésének feltétele, mindegyik jogosultra kihat.

A jogosulti egyetemlegesség esetén a követelés **csak akkor évül el**, ha az elévülés minden jogosultra vonatkozóan beállt.

Ha a jogosult többet vett át a kötelezettől, mint az őt megillető jogosulti hányad, akkor a többletet kiadni, társaival elszámolni köteles. Az elszámolás rendjét, az alapjogviszony dönti el. Kétség esetén az elszámolási arány egyenlő.

Kötelezetti egyetemlegesség

Egyetemleges kötelezettség esetében minden kötelezett **az egész szolgáltatással tartozik**, de amennyiben bármelyikük teljesít, vagy a kötelezettséget beszámítással megszünteti, a jogosulttal szemben a többiek kötelezettsége is megszűnik.

*A kötelezetti egyetemlegesség fontos **hitelezővédelmi eszköz**, hiszen az egyes kötelezettek fizetőképessége vagy fizetőkészsége hiányát a jog úgy*

kompenzálja, hogy a többi kötelezettől a helytállást ki lehet kényszeríteni. Ezért a jogszabály több helyen, kogens tartalommal írja elő alkalmazását ott is, ahol egyébként az oszthatóság alapján mellőzhető lenne az egyetemlegesség.

Jogszabályon alapul a kötelezetti egyetemlegesség pl. többek általi károkozás esetén (Ptk. 6:524.§.)

Bármelyik kötelezett teljesítése, beszámítása objektív hatályú, azaz valamennyi kötelezettre kihat, míg a jogosultnak nem a követelés érvényesítésére irányuló, egyéb nyilatkozatai **szubjektív hatályúak**, ha tehát a jogosult valamelyik kötelezett tartozását elengedte, neki halasztást adott, vele egyezséget kötött, az a többi kötelezett jogi helyzetére nem hat ki.

Az egyetemleges kötelezettek egymás közötti **belső jogviszonya** egy másodlagos kötelmi helyzetet jelent. Az egyetemleges kötelezettek között **az alapjogviszony dönti el, hogy egymás között milyen szolgáltatási mérték terheli őket a jogosulttal szemben** (pl. öröklés esetében a hagyatékból való részesedés mértéke, károkozás esetén a felróhatósági arány). Ha jogviszonyukból más nem következik - a kötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli a kötelezetteket.

A követelésnek egyik kötelezettel szembeni elévülése nem hat ki a többi kötelezettre.

Egymást követő többalanyúság

Engedményezés

A kötelmi jogviszonyokban a jogutódlás bekövetkezhet a felek akaratán kívül (pl. halállal) vagy a felek akaratából, ügyleti úton. Az ügyleti úton való jogutódlási megállapodások közül amennyiben a jogosult személyében áll be változás, engedményezésről, ha pedig a főkötelezett személye változik, tartozásátvállalásról beszélünk.

Engedményezés alapján a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra ruházhatja át. Ehhez az átruházáshoz az átruházásra irányuló szerződés vagy más érvényes jogcím, valamint a követelés engedményezése szükséges. Az engedményes ezzel a szerződéssel a kötelezettel szembeni követelést illetően az engedményező helyébe lép.

Egy követelés akkor minősül engedményezhetőnek, ha az engedményezéskor már létezik az a jogviszony, amiből a követelés fakad. **A személyhez kötött szolgáltatások általában nem engedményezhetők** (pl. a tartási vagy az életjáradéki szerződés).

Engedményezni jövőben lejárási és feltételhez kötött követelést is lehet, és nincs akadálya valamely követelés részbeni engedményezésének sem.

Az engedményezésről a kötelezettet írásban értesíteni kell, a kötelezett az értesítésig jogosult az engedményezőnek teljesíteni. Az engedményezési szerződéssel az engedményezés beáll, ez azonban a kötelezettel szemben csak akkor lesz hatályos, ha őt e tényről az alapjogviszony eredeti jogosultja értesíti (vagy az engedményes az ún. engedményezési okirattal).

A kötelezett mindaddig az engedményezőnek köteles teljesíteni, amíg nem kap olyan teljesítési utasítást, amely az engedményes személyét, valamint az engedményes lakóhelyét, székhelyét stb. meghatározza. Ezt követően a kötelezett a teljesítési utasításnak megfelelően teljesíthet.

Tartozásátvállalás – tartozásátszállás

A kötelezett személyében beálló változás alapja is lehet jogszabály (**tartozásátszállás**), de főként az érintett személyek megállapodása (**tartozásátvállalás**).

Leggyakoribb példák a tartozásátszállásra:

- a halállal az örökösre szállnak át azok a kötelezettségek (hagyatéki tartozások), amelyek nem szűnnek meg a halál beálltával (Ptk. 7:96.§ (1) bek.);
- jogi személyek különböző jogcímű, személyiségüket érintő átalakulásai (fúzió, szétválás, beolvadás, stb.) esetén az új jogi személy mind a jogosultságok, mind a kötelezettségek terén a jogelőd helyébe lép.

Amennyiben a kötelezetti pozícióban **ügyleti úton áll be a jogutódlás, tartozásátvállalásról** van szó. A tartozásátvállalás a kötelezett, a jogosult, valamint a harmadik személy megállapodása abban, hogy az a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló kötelezettségét a harmadik személy átvállalja.

Ha a megállapodás a felek között létrejön, **a jogosult a szolgáltatást kizárólag az átvállalótól követelheti**. Az alapjogviszony kötelezettje szabadul a jogosulttal szembeni kötelemből, és **helyébe az új kötelezett lép**, a teljesítésre ő jogosult és köteles is egyben.

Ha a jogosult a tartozásátvállaláshoz szükséges jognyilatkozatát előzetesen megteszi, a tartozásátvállalás a jogosult értesítésével válik hatályossá, ám ezt a jognyilatkozatát vissza is vonhatja.

Lehetőség van arra is, hogy harmadik személy csak a kötelezettel állapodjon meg a tartozás átvállalásáról, ekkor viszont köteles lesz a kötelezett tartozását teljesíteni vagy a kötelezettet olyan helyzetbe hozni, hogy az lejáratkor teljesíthessen (**teljesítéselvállalás**). A jogosult ilyen esetben nem követelheti a harmadik személytől a teljesítést, csak a kötelezettől.

A tartozásátvállalástól megkülönböztetendő a **tartozáselvállalás**, amely nem jogutódlás, mivel a harmadik személy az adós mellé lép. Ezáltal a

jogosultnak a pozíciója erősödik, a kötelezetti oldalon beálló utólagos egyetemlegesség miatt.

1.4. A kötelem tárgya: a szolgáltatás

A **szolgáltatás** az a **magatartás**, amelyet a jogosult a kötelezettől követelhet, illetőleg **amelyet a kötelezett a kötelem alapján tanúsítani köteles** (pl. a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése, a kártérítés megfizetése, a szerződés szerinti szolgáltatás teljesítése).

A szolgáltatásokat többféle szempontból lehet csoportosítani. Erre a szerződések közös szabályai körében kerítünk sort, annak érdekében, hogy az ismétlést elkerüljük. Fontos megjegyezni azonban, hogy az ott leírtak minden kötelmi jogviszonyból eredő szolgáltatásra vonatkoznak. Így például a pénzszolgáltatásra vonatkozó szabályok is minden kötelmi jogviszonyra alkalmazandóak.

A kötelem teljesítése

A kötelem teljesítésére vonatkozó szabályokat szintén a szerződés teljesítése kapcsán ismertetjük.

2. A szerződések közös szabályai

A szerződés az egyik leggyakoribb kötelem-keletkeztető tényállás. A szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.

A szerződés két- vagy többalanyú jogügylet, ennél fogva **legalább két alanya van**, de vannak többalanyú szerződések is. Az alanyok **jogi értelemben szabadok**, egyenrangúak, **mellérendeltek**.

A szerződésnek főszabályként **bárki alanya lehet**. A szerződés létrejöttéhez az egyik fél ajánlatát a másik (többi) félnek **teljes mértékben el kell fogadnia**. Mindaddig, amíg a felek között a teljes egyetértés nem áll be, nem jön létre a szerződés, azaz nem áll be a célzott joghatás.

A **szerződéses jogviszony, mint kötelmi jogviszony,relatív szerkezetű**, amely mellérendelt, meghatározott alanyok között áll fenn.

2.1. A szerződési jog alapelvei

A polgári jog egész területére kiható alapelvek közül a szerződések területén különös jelentőségű a jóhiszeműség, tisztesség elve, az elvárható magatartás követelménye, az együttműködési kötelezettség, a rendeltetésszerű joggyakorlás elve és a joggal való visszaélés tilalma, valamint az értelmezési alapelv.

A **szerződési jog speciális alapelvei** a szerződési szabadság elve, a visszterhesség vétele, a pacta sunt servanda – clausula rebus sic stantibus alapelszerű követelménye, valamint az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség elve.

A szerződési szabadság elve

A szerződési szabadság azt jelenti, hogy a szerződésre lépő alanyok akarata jogi értelemben főszabályszerűen - nincs megkötve. A szerződési szabadság négy irányban jelentkezhet:

- **a szerződéskötési szabadság** terén, vagyis hogy az adott fél szabadon döntheti el, hogy akar-e egyáltalán szerződést kötni;
- **a partnerválasztás szabadsága** körében, vagyis, hogy ha már szerződést kíván kötni, **kivel** lép kölcsönös kötelmet jelentő jogviszonyba;
- **a szerződési típuszabadság** alapján mindenki szabadon eldöntheti, hogy **milyen** (pl. Ptk-ban vagy, más jogszabályban nevesített, vegyes, vagy nevesítetlen) **szerződést kíván kötni**; és végül
- **a tartalmi szabadság (diszpozitivitás) elve** szerint a felek szabadsága kiterjed arra is, hogy milyen jogokat és kötelezettségeket keletkeztetve, azaz **milyen tartalommal** kívánják a szerződést létrehozni.

Jogunk a szerződési szabadság minden irányát illetően számos korlátozást tartalmaz. A következőkben a szerződési szabadság egyes irányainak **korláta**it vesszük számba.

A szerződéskötési kötelezettség

A szerződéskötési kötelezettség alapulhat a felek között létrejött korábbi szerződéseken (előszerződésen, vagy opciós szerződésen). Ez esetben a szerződési szabadság nem szenvedett csorbát, mivel az előálló szerződéskötési kötelezettség a felek korábbi konszenzusán nyugszik.

A szerződéskötési kötelezettséget **kogens jogi norma** is előírhatja. A szerződéskötési kötelezettséggel biztosítja az állam a közszolgáltatásokhoz való hozzájutást (pl. a távfűtés, víz-, gáz-, elektromos energia szolgáltatását). Felelősségbiztosítási szerződéskötési kötelezettséget ír elő a jogszabály egyes

szakmák gyakorlásának feltételeként, illetve a közúti gépjárműforgalomban való részvételhez is.

A szerződéskötési kötelezettség körében, ha a felek nem tudnak megállapodni, a bíróság a szerződést létrehozhatja és tartalmát megállapíthatja. Nem hozza létre a bíróság a szerződést, ha a szerződéskötésre kötelezett fél bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésére nem képes, vagy a szerződés teljesítése nemzetgazdasági érdeket sértene. (Ptk. 6:71. §)

A partnerválasztás tilalma

Nyilvánvaló, hogy a szerződéskötésre kötelezett személy nem válogathatja meg partnerét. Másik példa a partnerválasztás tilalmára, hogy a közforgalmú tömegközlekedést üzemeltető cég az utazásból önkényesen senkit nem zárhat ki, csak olyan okokból, amely a többi utas biztonságát vagy nyugalomát veszélyeztetné.

A típuskényszer

A típuskényszer szoros kivételként az ún. személyiség-keletkeztető szerződések körében van jelen szerződési jogunkban. Gazdasági társaságot pl. csak meghatározott formában lehet létrehozni.

A tipizálás jelentősége a szerződések körében a minősítésben áll. Ha a jogvitának az alapja a szerződés értelmezésében, a minősítésben rejlik, a szerződés tartalmának és az ebből fakadó jogkövetkezményeknek a helyes meghatározásában a szerződéstipizálás jelentős segítséget nyújt a jogalkalmazó számára.

a) **Formai szempontok** szerint a szerződések lehetnek

- **a Ptk-ban nevesített szerződések** (vállalkozás, megbízás, haszonkölcsön, stb.);
- **egyéb jogszabályban szabályozott, nevesített szerződések** (a kiadói szerződés, licencia szerződés stb.);
- jogszabályban szereplő, de nevesítetlen, ún. **innominát szerződések**;
- jogszabály által nem rendezett, ám a gyakorlatban előforduló szokásos elnevezéssel rendelkező **atipikus szerződések**, pl. együttműködési, konzorciumi, szindikátusi szerződés;
- az atipikus szerződések körébe tartozónak is minősíthetők az ún. **vegyes szerződések**, amelyek több típus elemeit egy szerződésben együttesen alkalmazzák (pl. a tárolási szerződés, franchise megállapodás)

b) A szerződés létrejöttéhez fűződő jogi hatások szempontjából a jogügylet lehet **konszenzuál** vagy **reálszerződés**. A jogkövetkezmények a konszenzuál szerződéseknél már az akarategység megszületéséhez fűzhetők, de a teljesítés csak később történik meg. Míg a reálszerződés létrejöttének feltétele a dolog átadása.

c) A minősítés szempontjából **legjelentősebb rendező elv a szerződés tartalma, azaz a kötelezett szolgáltatásának jellege** szerinti tipizálás. Eszerint a szerződés lehet **dare** (dolog átruházására irányuló, dologszolgáltató), **non facere** (saját dolgon türesre, valamitől való tartózkodásra kötelező), **facere** (más részére tevékenységet kifejtő) végül **praestare** (helytállási, készenléti) jellegű.

d) Az **értékviszony alapján** a szerződések lehetnek **visszterhesek** vagy **ingyenesek**. A polgári jogi szabályozás alapvetően a **visszterhes szerződésekre** vonatkozik, és a **vélelem** is amellet **szól**, hogy egy szolgáltatással szemben egy vele egyenértékű szolgáltatás áll.

A tartalom szabadságának korlátai

Jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha a felek eltérően rendelkeznek. (Ptk. 6:60. §)

A kötelező elem léte (kógencia) vonatkozhat pl. a szerződés felmondásának idejére, szavatossági határidőre. A kógencia lehet egyoldalú is, vagyis amikor a tartalmi korlátozás csak az egyik félre áll fenn (pl. a biztosított vagy a szerződő fél hátrányára törvény rendelkezéseitől sem a biztosítási szabályzat, sem pedig a felek szerződése nem térhet el (előnyére tehát igen!).

Visszterhesség – egyenértékűség

A szerződéssel kikötött szolgáltatásért - ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik - ellenszolgáltatás jár. (Ptk 6:61. §)

A **visszterhesség vélelme** természetesen a felek akaratszabadságából kiindulva **megdönthető**. Attól senkit nem lehet elzárni, hogy saját vagyoni hátrányára egyoldalúan, tehát az ellenszolgáltatás igénye nélkül nyújtson szolgáltatást a másik félnek. De az **ingyenességet kifejezetten rögzíteni kell** a szerződéskötés során, mert ellenkező esetben, ha jogvitára kerül sor, a vélelem amellet **szól**, hogy a szolgáltatásért arányos ellenszolgáltatás jár.

A visszterhesség elve azt is jelenti, hogy a szolgáltatással szemben **értékét tekintve** vele **arányban álló ellenszolgáltatásnak** kell állnia (értékarányosság). Ha az értékegyensúly nem áll fenn, a szerződés egyensúlyhiányos, amely lehet jogszerű (pl. ingyenes szerződés) vagy

jogellenes (pl. uzorás szerződés, feltűnő értékaránytalansággal kötött szerződés).

Az értékarányosság nem azonos az értékazonossággal. A felek a szerződés megkötésekor egy ún. alkusávon belül szabadon mozoghatnak, és ez esetben a szerződést utólag senki sem támadhatja meg sikeresen értékaránytalanság miatt.

Az **egyenértékűség** azonban nem csak a szerződés megkötésekor **biztosítandó**, hanem **tartós szerződéses jogviszony** esetében annak **egész időtartama alatt**. A megbomlott vagyoni egyensúly helyreállítására alkalmas eszköz a valorizáció. A **valorizáció** a pénzben fennálló tartozás nominális **átértékelését** jelenti. A felek a huzamos jogviszony létrehozó szerződésben **értékállandósági kikötéseket** alkalmazhatnak, a legelterjedtebb ilyen kikötés a pénzszolgáltatás kirovó pénznemének értékálló valutában vagy aranyban való meghatározása.

Az értékarányosság követelménye alól nemcsak az ingyenes szerződések jelentenek kivételt. Jogszerűen egyensúlyhiányosak a **kockázati elemeket hordozó szerződések**, amelyek visszterhesek ugyan, de a konkrét szerződésben a **felek által tudottan benne rejlik az aránytalanság lehetősége** (asszinallagmatikus ügyletek). Jó példa erre a tartási szerződés (Ptk. 6:491.§), amelyben teljességgel bizonytalan, hogy az eltartott élettartama függvényében a tartás értéke kevesebb lesz-e, mint az ellenszolgáltatás, vagy jóval meghaladja azt. Jogszerűen egyensúlyhiányosak a biztosítási szerződések is, amelyeknél egy-egy szerződésben ugyancsak nincs értékarányosság. Jogszerűen és tudottan egyensúlyhiányosak a **szerencseszerződések** is, amelyeknél az elfogadott bizonytalansági elem többlettényállás, tehát **eleve a véletlen befolyásolja az értékviszonyokat**.

Pacta sunt servanda

A pacta sunt servanda elve alapján a felek a szerződésben foglaltakat jóhiszeműen kötelesek végrehajtani, aszerint, ahogy azt a szerződésben rögzítették, és attól csak közös akarattal lehet eltérni. A pacta sunt servanda elvéből következik továbbá, hogy **a szerződő felek tartózkodni kötelesek minden olyan magatartástól, amely a szerződés céljának meghiúsítására irányul**. A pacta sunt servanda elve kivételt tűró főszabály, amelyet áttörnek a hatalmasságok, a bírói szerződésalakító jog, valamint a clausula rebus sic stantibus elve.

Clausula rebus sic stantibus

A clausula rebus sic stantibus elve a **körülményekben beálló lényeges változáson alapul**. Amennyiben a szerződés megkötése után a felek

bármelyikének körülményeiben olyan lényeges változás áll be, amely miatt a szerződés (további; vagy változatlan feltételek melletti) teljesítése el nem várható és amelyet előre látva a felek a szerződést meg sem kötötték volna, az a fél, akire nézve a változás méltánytalanul hátrányos helyzetet jelent, mentesülhet a teljesítési kényszer alól, azaz **kezdemenyezheti a bíróság előtt a szerződés módosítását, vagy** egyoldalú nyilatkozatával **a szerződést megszüntetheti** (felmondás, elállás).

Ha a szerződés megkötésekor a hivatkozott körülmény már fennállt, vagy bekövetkezése az adott helyzetben elvárható magatartás tanúsítása mellett előre látható volt, a *clausula rebus sic stantibus* elvére eredményesen nem hivatkozhat. A *clausula rebus sic stantibus* a konszenzuális szerződésekben (pl. opció, előszerződés, hitelszerződés, kölcsön, letét), valamint a tartós jogviszonyokban (vö. 6:192.§) bír jelentőséggel.

Együttműködési és tájékoztatási kötelezettség

A feleknek a szerződés egész tartama alatt, de különösen a szerződés létrehozatala, illetőleg teljesítése során kell együttműködniük. Az együttműködés és tájékoztatás követelményéből fakadó egyes kötelezettségeket a Ptk. az egyes szerződések szabályozása során külön is nevesít, pl. akadályközlési, figyelmeztetési kötelezettség a vállalkozási szerződés körében. Az elmulasztásából eredő kárért a mulasztó fél felel. A szerződés létrejöttének elmaradásáért a feleket kártérítési kötelezettség nem terheli.

2.2. A szerződéses szolgáltatás

A szerződéses **szolgáltatás** az a magatartás, amelyet a konszenzussal létrehozott kötelem jogosultja a kötelezettől követelhet, a másik oldalról nézve pedig amit a kötelezett a jogosulttal szemben tanúsítani köteles.

A szerződéses szolgáltatások kölcsönös akarategységben kerültek a felek által meghatározásra. A szolgáltatásokat többféle szempont alapján csoportosíthatjuk.

A szolgáltatások csoportosítása

Fő- és mellékszolgáltatás

A főszolgáltatás az a szolgáltatás, amelyek teljesítése érdekében jön létre a szerződés (pl. adásvételnél a dolog tulajdonának átruházása, lakásbérletnél a bérlemény zavartalan használatának biztosítása). A mellékszolgáltatás az adott szerződéstípushoz tartozó olyan szolgáltatás, amely a szerződés

velejárója (pl. az eladott autó okmányainak átadása). A mellékszolgáltatások egy része a teljesítéshez kapcsolódó kísérőszolgáltatás, míg más része a kötelezettet terhelő védőkötelezettségek köre. Amennyiben e mellékkötelezettség megszegése a jogosult szerződési érdeke sérelmét eredményezi, szerződésszegésről beszélünk.

Tevőleges és nemleges szolgáltatás

Szerződéssel a felek többnyire tevőleges szolgáltatásra vállalnak kötelezettséget. A tevőleges szolgáltatásokhoz azonban mellékszolgáltatásként igen gyakran kapcsolódnak olyan szolgáltatások is, amelyek nemtevésben állnak, pl. aki szerződés alapján kötelezettséget vállal arra, hogy a tulajdonában álló dolgot nem idegeníti el, vagy nem terheli meg.

A **szolgáltatás** fajtái a következők:

- a) **Dare** jellegű, azaz dolog vagy más jogosultság **adása** más részére;
- b) **Facere jellegű**, azaz **tevékenység kifejtésére irányuló**, amikor a kötelezettnek vagy valamilyen **eredményt** kell megvalósítania (vállalkozási szerződés) vagy **gondosan eljárva** teljesíteni a megbízást (megbízási szerződés);
- c) A **praestare** jellegű, **helytállási** főkötelezettséget jelentő szolgáltatások kötelezettje bizonyos körülmények bekövetkezése esetére vagyonaival eleve készenlétben van meghatározott teljesítésre (pl. biztosító, kezes). A praestare jellegű szolgáltatás adott esetben dare vagy facere jellegűvé fordulhat át (pl. a biztosító helytállási kötelezettsége alapján a biztosítási esemény bekövetkeztekor meghatározott mértékű kártérítés nyújtására köteles);
- d) A **nem tevőleges (non facere)** szolgáltatás irányulhat:
 - valamitől való tartózkodásra, amit a kötelezett megtehetne, ha a szerződés őt nem kötelezné;
 - valaminek eltűrésére, amit a szerződés hiányában nem volna köteles eltűrni.

A Ptk. a kötelem tárgyaként a dolog adását, a tevékenység kifejtését, valamely tevékenységtől való tartózkodást és egyéb magatartást határoz meg.

Egyszeri, tartós és időszakonként visszatérő szolgáltatás

Egyszeri a szolgáltatás, ha az egyetlen meghatározott aktusból áll (pl. adásvétel, a vízcsap megjavítására vagy egy ruha elkészítésére irányuló vállalkozás);

Tartós (huzamos), amikor a szolgáltatás nyújtása hosszabb időn át tart (pl. a bérelt dolog szolgáltatása a bérlő részére); valamint

Időszakonként visszatérő, mint pl. a bérlő bérfizetési kötelezettsége.

Személyhez kötött és forgalmi jellegű szolgáltatás

Főszabály szerint a szolgáltatások forgalmi jellegűek: azaz a kötelezett helyébe más személy léphet be, aki majd teljesíti a szolgáltatást. A forgalmi jelleg alól azonban vannak kivételek.

Személyhez kötöttek a tevékenység kifejtésében álló szolgáltatások; ezek teljesítése csak kivételesen bízható másra. Mindkét fél részéről személyhez kötöttek a bizalmi jellegű, pl. a megbízásból folyó szolgáltatások (pl. ügyvédi képviselő ill. a tartási szerződésből folyó szolgáltatások).

Egyedi, fajlagos és zártfajú szolgáltatás

Egyedi a dologszolgáltatás, ha közvetett tárgyként a felek a többi, esetleg hasonló dologtól is megkülönböztetve konkrétan megjelölték azokat, amelyekkel teljesíteni kell.

A szolgáltatás tárgya mással nem pótolható. Ha a dolog elvész vagy megsemmisül, akkor a teljesítés lehetetlenné válik, és a kötelezett kártérítésre lesz köteles. Ha pedig a szolgáltatás tárgya hibásnak bizonyul, akkor a tárgy kicserélését a jogosult nem követelheti, legfeljebb csak kijavítását vagy az ellenérték csökkentését igényelheti, illetve elállhat az ügylettől.

Fajlagos a szolgáltatás, ha a dologszolgáltatás közvetett tárgyát fajta és mennyiség szerint határozták meg. A mennyiség meghatározása lehetséges **szám, súly, hosszmérték, űrmérték** stb. szerint.

A fajlagos szolgáltatás **a fajta bármely egyedével teljesíthető** (ebből az következik, hogy a fajlagos szolgáltatás teljesítése fizikailag nem válhat lehetetlenné). Ha valaki fajta és mennyiség szerint meghatározott dolgokat ugyanannak a személynek különböző helyekre köteles küldeni, de az egész mennyiséget nem tudja szolgáltatni, a jogosult rendelkezése szerint köteles a rendelkezésre álló mennyiséget elosztani.

Zártfajú a szolgáltatás, ha a szolgáltatás meghatározása a fajtán belül valamiféle korlátozást vagy szűkítést tartalmaz. Ez történhet minőségi

megkötéssel (pl. bornál, búzánál) vagy földrajzi megkötéssel (Tokaj-hegyaljai bor).

Vagylagos szolgáltatás

Vagylagos a szolgáltatás, ha a felek két vagy több szolgáltatást úgy jelöltek meg, hogy ezek közül valamelyik fél vagy harmadik személy meghatározhatja, hogy melyik legyen a teljesítendő szolgáltatás, a szolgáltatás vagylagos (**alternatív obligatio**).

A **választás joga** bármelyik felet és harmadik személyt is megilleti a szerződéses kikötéstől függően. Ha az adott esetre sem a szerződésben, sem a törvényben nincs rendelkezés, a választás joga a kötelezettet illeti meg. Amennyiben azonban a felek úgy állapodnak meg, hogy a jogosult választhat, de ő a választással késedelembe esik, akkor a választás joga a kötelezettre száll át.

A választás az arra jogosult félnek a másik félhez intézett egyoldalú nyilatkozatával megy végbe. Ha az arra jogosított fél élt a választás jogával, a szerződés a kiválasztott szolgáltatásra koncentrálódik.

2.3. A pénzbeli szolgáltatások

A pénzbeli szolgáltatásoknak több speciális szabálya van, amelyek nemcsak a szerződésen alapuló, hanem bármilyen kötelmi jogviszonyból származó pénzfizetési kötelezettségre vonatkoznak. A pénzszolgáltatás a **leginkább fajlagos szolgáltatás, általános értékmérő eszköz és egyenértékes**. A pénzszolgáltatás lehet **főszolgáltatás** és lehet **járadékos szolgáltatás**, mely utóbbi esetben **kamatként** kapcsolódik a főszolgáltatáshoz. A pénzszolgáltatás leggyakrabban ellenszolgáltatásként jelenik meg, amely mindig korlátlanul osztható. A **pénzszolgáltatást értékben a pénznem és az összeg** meghatározásával lehet megjelölni.

A pénztartozást a **teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben** kell megfizetni

A **pénzszolgáltatás**, mint ellenszolgáltatás körében **abszolút oszthatóságából következően** az adós bármikor jogosult **részteljesítésre**. **Továbbá lehetséges az előteljesítés, azt a jogosult köteles elfogadni, azt nem utasíthatja vissza**. Ha ezt mégis megtenné, jogosult késedelembe esik.

A pénztartozás **teljesítésének helye** készpénzfizetés esetén a **jogosult lakóhelye, illetőleg telephelye**. Ha a kötelezett nem készpénzben teljesít, akkor a jogosultnak a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti **fizetési számláját vezető bank telephelye, székhelye**. A **teljesítés helyét** illetően a szabályozás eltér a dologszolgáltatásokra vonatkozó általános normáktól,

annak épp az ellentéte. Míg a dologszolgáltatásért el kell menni, addig a **pénztartozást a jogosulthoz** el kell vinni, ill. hozzá **el kell juttatni**.

A pénztartozások teljesítése történhet készpénzzel, számlák közötti elszámolással, valamint egyéb, a számlához kapcsolódó, pénzhelyettesítő eszközök segítségével (bankkártya).

A pénztartozási jogcímek elszámolásának sorrendje

Ha a kötelezettnek egyazon **jogosult felé többféle jogcímből** (pl. több kölcsönből) **származó tartozása is van**, a jog elsősorban a **kötelezettre bízva annak eldöntését**, hogy a jogosultnak átadott összeg **melyik tartozását fogja csökkenteni**. Ha ugyanis a kötelezettnek a jogosulttal szemben több tartozása áll fenn, és teljesítése nem fedezi valamennyi tartozását, azt a kötelezett rendelkezése szerint, ennek hiányában pedig arra a tartozásra kell elszámolni, amelyre a kötelezett felismerhetően szánta.

Ha a kötelezett nem rendelkezett, és egyértelmű szándéka sem ismerhető fel, a jogosult döntheti el, hogy melyik (lejárt és nem vitatott) követelésre számolja el a kifizetett összeget, de erről haladéktalanul értesítse a kötelezettet.

Ha egyik fél sem rendelkezett az összeg sorsáról vagy a jogosult a kötelezettet nem értesítette döntéséről, úgy:

- a) **a régebben lejárt**,
- b) azonos lejárat esetén a kevésbé biztosított,
- c) egyenlően biztosított tartozások közül pedig a **kötelezettre terheesebb** követelés fedezésére kell fordítani.

Ha a teljesítés így sem számolható el, azt valamennyi tartozásra arányosan kell elszámolni. (Ptk. 6:41. §)

Más a helyzet akkor, **ha a kötelezett kamattal és költséggel is tartozik**, és a fizetett összeg az egész tartozás kiegyenlítésére nem elég. Ha a jogosult másképp nem rendelkezett, vagy egyértelmű szándéka nem ismerhető fel, az összeget elsősorban a **költségre**, azután a **kamatra** és végül a **főtartozásra** (tőke) kell elszámolni.

A sorrendiséget adó szabály tehát a kötelezett vonatkozásában kötelező (kógens) szabály, ettől csak a jogosult térhet el.

A pénzbeli tartozás objektív következménye: a kamat

A kamat általános értelemben valamely tőke (pénz vagy más helyettesíthető dolog) használatáért a tőkeösszeg meghatározott százalékában kifejezett, és a használat idejéhez igazodó ellenérték. Szűkebb értelemben a kamat a pénzzolgáltatás járuléka. Ebben az

értelemben a kamat a pénztartozás adósának az a kimentést nem tőrő (objektív) kötelezettsége, hogy a tőkeösszegezen felül további pénzösszeget fizessen a jogosult (hitelező) számára a pénz használatáért.

A kamat **mértékének** megjelölésére a tőkeösszeg százalékában meghatározott **kamatláb** szolgál, amely **egy évre vonatkozik**, és a **használat idejéhez igazodik**. Az egy évnél rövidebb kamatot a napok száma szerint arányosan kell kiszámítani.

A kamat kétféle lehet:

-ügyleti (szerződési, azaz kölcsön) kamat, illetőleg

-törvényi (szankciós vagy kompenzációs) kamat.

Az ügyleti kamat az idegen tőke időleges jogszerű használatáért fizetendő összeg.

Az ügyleti kamat mértéke szabad megállapodás tárgya, amely azonban a bíróság által – amennyiben a kölcsönvevő kifogásolja annak túlzott mértékét – mérsékelhető. Ha a felek a kamat mértékében nem állapodtak meg a jegybanki alapkamatnak megfelelő mértékű kamat jár.

A **törvényi kamatok** alatt az adós szerződésszegési, károkozási, vagy egyéb elszámolási magatartása miatt előálló késedelmét (azaz egy jogellenes helyzetet) szankcionálni hivatott többletfizetési kötelezettségét értjük. Általános kamatfizetési kötelezettséggel számolhatunk ugyanis: a pénztartozás után - ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik - kamat jár. (Ptk. 6:47. §)

Minden törvényi kamat valamiféle késedelmi helyzetet **szankcionál** (joghátrányt okoz) vagy **kompenzál** (indokolatlan előnyt kiegyenlít), **objektív** (azaz kimentést nem ismerő) és **minimál kárátalány** (többlet-kártérítési igényt elismerő) jelleggel.

Késedelmi kamat

Pénztartozás esetében - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdve akkor is köteles **késedelmi kamatot** fizetni, ha a tartozás egyébként kamatmentes.

A késedelmi kamat **minimalizált-kárátalány** jellege abban áll, hogy a kamatot meghaladó kárát a többlet-mérték igazolásával a jogosult érvényesítheti, másrészt azt is jelenti, hogy a jogosultat akkor is megilleti a kamat, hogyha a késedelem miatti kára a kamatösszegeznél kevesebb lenne.

A **késedelmi kamat** mértékét meghatározhatják a felek a szerződésükben. A túlzott mértékű kamatot a bíróság itt is mérsékelheti. Ha a felek nem rendelkeztek a késedelmi kamatról, annak mértéke a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamattal azonos. **Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig is jár kamat**, a kötelezettnek a késedelembe esés időpontjától **e kamaton felül** a késedelemmel érintett

naptári félév első napján érvényes **jegybanki alapkamat egyharmadával** megegyező mértékű kamatot kell fizetnie, de a kamatnak összességében legalább a jegybanki alapkamatot el kell érnie. **Vállalkozások** közötti szerződés, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a késedelmi kamat mértéke a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat **nyolc százalékponttal** növelt összege.

2.3. A szerződés létrejöttének általános módja

A szerződéses kötelelem alapja az **akarategység**. A szerződés létrejöttének a folyamata az, hogy az egyik fél ajánlatot tesz, és amennyiben a másik fél ezt teljes egészében elfogadja, a szerződés létrejön. **Ajánlatról** akkor beszélhetünk, ha komoly tartalmú, a szerződés megkötésére irányuló szándékot fejez ki és tartalmaz minden információt, feltételt és kötelezettséget, amelyek elfogadása esetén létrejön a szerződés. Ennek hiányában nem ajánlattételről, csak ajánlattételre való felhívásról van szó. Az ajánlat **elfogadásának** csak az ajánlattal való teljes tartalmi azonosulás minősül. Ha az ajánlatra adott válasz nem elutasító ugyan, de tartalmában eltér az ajánlattól, a szerződés nem jön létre. Az ajánlat hatályát veszti, **az eltérő tartalmú válasz pedig új ajánlatnak** minősül, **amelyhez** már a másik fél részéről **kötődik az ajánlati kötöttség**.

Az ajánlat megtételével ugyanis létrejön egy függő jogi helyzet. Ez az **ajánlati kötöttség**, amely azt jelenti, hogy a nyilatkozattevő egy bizonyos ideig köteles "tartani a szavát", nem válaszolhatja azt, hogy időközben meggondolta magát, és a tett ajánlattól már elállott. Meghatározott korlátok között ajánlatát visszavonhatja.

Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja, ennek hiányában jelenlevők között tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség megszűnik, ha a másik az ajánlatot nyomban el nem fogadja. Távollevőnek tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség annak az időnek elteltével szűnik meg, amelyen belül az ajánlattevő a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta. Végül az ajánlati kötöttség megszűnik az ajánlat visszautasításával is.

A szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. A szerződés létrejöttéhez a feleknek a **lényeges és a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben** való megállapodása szükséges. Ilyen lehet például a szolgáltatás, ellenszolgáltatás meghatározása, az esedékesség rögzítése, minőségi követelményekben való megállapodás. A lényegesnek minősített kérdésben való megállapodás akkor feltétele a szerződés létrejöttének, ha a fél egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az adott kérdésben való megállapodás hiányában a szerződést nem kívánja

megkötni. (Ptk. 6:63. §) Az egybehangzó akaratnyilatkozatok kifejezése történhet szóban, írásban, vagy ráutaló magatartással is.

2.4. A szerződés létrejöttének speciális módozatai

1) Reálaktus

Reálaktus esetében mindkét fél ráutaló magatartásával fejezi ki a joghatás kiváltására irányuló szándékát. Előfordulási területe a mindennapi, gyors lebonyolítást igénylő, kis értékű ügyletek köre (italautomata, tömegközlekedés, parkolóház, stb.).

2) Széleskörű nyilvános ajánlat elfogadásával létrejövő szerződés

Az ily módon létrejövő szerződések specialitása, hogy a tájékoztatásnak nyilvánosnak, teljes körűnek, hiteles és friss adatokat tartalmazónak kell lennie. Ilyen módon jön létre az értékpapírok elsődleges kibocsátása (részvény-, ill. kötvényjegyzés, stb.).

3) Versenytárgyalás

Ha a fél olyan ajánlati felhívást tesz, amelyben több személytől kéri ajánlat benyújtását, azzal, hogy a beérkezett ajánlatok közül a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel köt szerződést, akkor szerződéskötési kötelezettség terheli, de a felhívásában kikötheti magának azt a jogot, hogy a szerződéskötést megtagadja.

A megrendelői típusú versenytárgyalások esetében - tehát amikor a kiíró leendő megrendelői pozícióban van - **kötelező versenytárgyalást ír elő** pl. a koncessziós törvény, közbeszerzési törvény.

A felhívást tevő fél a felhívásban megjelölt határidő lejártáig felhívását visszavonhatja.

4) Általános szerződési feltételek (ászf) alapján létrejövő szerződés

Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából **egyoldalúan**, a **másik fél közreműködése nélkül** előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg. (Ptk 6:77. §)

Az ászf alkalmazása egyre szélesebb körű, különösen a banki gyakorlatban.

Az ilyen, egyoldalúan kidolgozott feltételsor azonban csak akkor lesz a szerződés része, ha bizonyos jogszabályi követelményeknek eleget tesz. Az ászf alkalmazójának lehetővé kell tennie, hogy a másik fél annak tartalmát megismerje, és csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta. Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a

jogszabályoktól, a felek között korábban alkalmazott feltételtől, vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, kivéve, ha megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Ez a feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél a külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta.

5) Elektronikus szerződéskötés

Az elektronikus úton kötött szerződések rendkívül gyors elterjedése hazánkban is szükségessé tette ezen szerződéskötési forma szabályozását. Az elektronikus ügyletkötés esetén fokozott a veszélye annak, hogy a világháló által biztosított anonimitást kihasználva a felek megtévesztik egymást, ezért a törvény adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő a szolgáltató terhére.

Elektronikus úton történő szerződéskötés esetén az elektronikus utat biztosító fél köteles a szerződéskötésre vonatkozó jognyilatkozatának megtételét megelőzően a másik felet tájékoztatni:

- a) a szerződéskötés technikai lépéseiről;
- b) arról, hogy a megkötendő szerződés írásba foglalt szerződésnek minősül-e, az elektronikus utat biztosító fél rögzíti-e a szerződést, továbbá, hogy a szerződés utóbb hozzáférhető lesz-e;
- c) azokról az eszközökről, amelyek az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosítják;
- d) a szerződés nyelvéről; és
- e) ha ilyen létezik, arról a szolgáltatási tevékenységre vonatkozó magatartási kódexről és annak elektronikus hozzáférhetőségéről, amelyet az elektronikus utat biztosító fél magára nézve kötelezőnek ismer el.

Az elektronikus úton tett szerződési jognyilatkozat akkor válik hatályossá, amikor az a másik fél számára hozzáférhetővé válik. Éppen ezért az elektronikus utat biztosító fél köteles lesz a másik fél szerződési jognyilatkozatának megérkezését elektronikus úton **késedelem nélkül visszaigazolni**. Ha a visszaigazolás nem érkezik meg a másik félhez, akkor az ajánlattevő mentesül az ajánlati kötöttség alól, valamint a szerződés teljesítésére sem kötelezhető.

6) Az előszerződés

Az **előszerződés** tárgya a **jövőbeni** szerződés megkötéséről szóló kölcsönös kötelezettségvállalás, **szerződéskötési kötelezettséget** eredményez, a szerződés létrehozatalára a felek kölcsönösen, bírói úton is kényszeríthetik egymást. Az előszerződésnek tartalmaznia kell a leendő szerződés lényeges feltételeit, például hogy kik, milyen határidővel vagy feltétellel, mire vonatkozóan (minőség, mennyiség, ellenérték) kívánnak szerződést kötni.

Alakítására ugyanazon formai megkötések vonatkoznak, mint a létrehozni kívánt konkrét szerződésre (így ingatlan adásvételére vonatkozó előszerződést is csak írásban lehet érvényesen megkötni).

A szerződés megkötésének elmaradása esetén a bíróság bármely fél kérelmére a szerződést létrehozhatja.

Az előszerződés alapján a felek között tartós jogviszony jön létre, amelyben különös jelentősége lehet a körülmények megváltozásának (clausularebus sic stantibus). A szerződés megkötését bármelyik fél megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy:

- az előszerződés megkötését követően előállott körülmény következtében az előszerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené;
- a körülmények megváltozásának lehetősége az előszerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;
- a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és
- a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

Ez a helyzet állhat elő pl. abban az esetben, amikor a vevő által vásárolni szándékozott ingatlan olyan építési övezetben van ahol a végleges szerződés megkötéséig terjedő időszakban építési tilalmat rendeltek el.

2.5. A szerződés értelmezése

A szerződési jognyilatkozatok **értelmezésére** általában akkor van szükség, ha a felek között vita merül fel arra vonatkozóan, hogy a szerződésben milyen megállapodást kötöttek. A Ptk. szerint az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni. (Ptk. 6:86.§)

A joglemondó nyilatkozatokra vonatkozó főszabály az, hogy ha valaki jogáról lemond, vagy abból enged, nyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni.

A jognyilatkozatok értelmezéséhez tartozó kérdés az is, hogy mi a jelentősége a felek által titokban tartott fenntartásoknak. Bármelyik fél ki nem fejezett szándéka, azaz a **titkos fenntartása** jogilag **nem lehet releváns**, tehát a szerződés érvényességét nem érinti.

Ha azonban **egyik fél sem akart olyan szerződési nyilatkozatot tenni**, ami egyébként a külvilág előtt egybehangzóként megjelent, **kétoldalú színlelésről** van szó, amely az akaratnyilatkozatok érvénytelenségét vonja maga után.

2.6. A szerződés érvénytelensége

Nem létező, érvénytelen és hatálytalan szerződés

Ha a felek egybehangzó akarata **hiányos**, vagy **teljességgel hiányzik**, a **szerződés nem jön létre**, következésképpen joghatásait sem fejtheti ki. Ha a felek lényegesnek nem tekinthető kérdésekről nem rendelkeznek, de nincs közöttük **disszenzus**, akkor közöttük még létrejöhet a szerződés.

Annak vizsgálata, vajon van-e a felek között szerződés, alapvető, de nem érvényességi kérdés: csak egy már létező szerződéssel kapcsolatban merülhet fel adott esetben az érvényesség vagy érvénytelenség vizsgálata.

Amennyiben **a létező szerződés valamely, a törvényben meghatározott oknál fogva nem alkalmas a kívánt joghatás előidézésére, érvénytelen szerződésről** beszélünk. Az érvénytelenség alapja az, hogy a szerződés a szerződési akaratban, a szerződési nyilatkozat alakjában vagy a célzott joghatásban fellelhető olyan mértékű hibában szenved, amely miatt nem képes a felek között a megfelelő jogkövetkezményeket kiváltani. Ettől azonban el kell különíteni a hatálytalanság jogintézményét, amikor is egy létező és érvényes szerződés nem képes a felek között joghatást kiváltani.

Az érvénytelenség formái

Az érvénytelenségnek két fő formája van, a **semmisség** és a **megtámadhatóság**.

A semmisség az érvénytelenség abszolút megjelenési formája, a semmis szerződés ugyanis olyan nagyfokú hibában szenved, amit a jog "nem tűrhet el", ezért a törvény erejénél fogva már a megkötése pillanatától érvénytelennek számít. A megtámadhatóság ezzel szemben az érvénytelenség feltételes formája, olyan függő jogi helyzet áll elő, melyben a szerződés, jogügylet csak a sikeres megtámadás következtében válik – a keletkezésére visszaható (ex tunc) hatállyal - érvénytelenné.

A kettő közötti lényeges eltérések az alábbiak szerint foglalhatóak össze:

	Semmisség	Megtámadhatóság
Határidő	Bármikor lehet hivatkozni rá	A szerződés megkötésétől számított egy éven belül
Ki hivatkozhat rá?	Akinek jogi érdeke fűződik hozzá vagy akit törvény erre feljogosít	Sérelmet szenvedett fél és akinek jogi érdeke fűződik hozzá
Bíróság hivatalból köteles-e észlelni?	Igen	Nem

Meg kell jegyezni a megtámadhatósággal kapcsolatban, hogy a megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási ok ismeretében, a megtámadási határidő megnyílása után a szerződési akaratát megerősíti, vagy a megtámadás jogáról lemond.

Az érvénytelenségi okok rendszere

Az érvénytelenségi okokat:

- a szerződési akaratban (ha a szerződő felek bármelyikének a szerződési akarata hiányzik, illetve akaratnyilvánítását a jog nem fogadja el szerződési akaratnak);
- a szerződési nyilatkozatban, illetve
- a célzott joghatásban leljük fel.

A. Az akaratban rejlő érvénytelenségi okok

Az akarathibák közül megtámadhatóságot eredményez a tévedés, megtévesztés és a jogellenes fenyegetés. Semmisségre vezet a cselekvőképesség hiánya és korlátozottsága, valamint a színlelt szerződés.

A tévedés

Aki a szerződés megkötésekor valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt, szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja, ha tévedését a másik fél okozta vagy felismerhette. (Ptk. 6:90. § (1) bek.). Lényegesnek minősül minden olyan körülmény, aminek az ismeretében a másik fél nem kötötte volna meg a szerződést. Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a tévedését felismerhette vagy a tévedés kockázatát vállalta.

Ingyenes szerződés esetében tévedés címén a szerződést akkor is meg lehet támadni, ha e körülményeket a másik fél nem ismerhette fel.

Megtévesztés, fenyegetés

Akit a másik fél szándékos magatartásával tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, a megtévesztés hatására tett szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.

Akit a másik fél jogellenes fenyegetéssel vett rá a szerződés megkötésére, a szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja. (Ptk 6:91. § (1) – (2)bek.)

Megtévesztés áll fenn, ha pl. az eladó az eladásra szánt személygépkocsi tulajdonságai tekintetében szándékosan tévedésbe ejti a másik felet (a korrózió, a sérülés nyomait festékekkel direkt ilyen céllal tüntette el).

A fenyegetés személyi vagy vagyoni hátrány kilátásba helyezése abból a célból, hogy ezáltal a szerződő felet nyilatkozat tételében befolyásolják. Erre a tipikus példa az, ha valakit azzal kényszerítenek szerződéskötésre, hogy ennek elmaradása esetén feljelentik őt az általa valóban elkövetett bűncselekmény miatt.

A cselekvőképesség hiánya és korlátozottsága

A Ptk. kevés kivétellel semmisségre vezető akarathibának tekinti a **cselekvőképtelenséget**: ahogy a korábbiakban kifejtettük, a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmis. De például nem lehet semmisnek tekinteni a különösebb megfontolást nem igénylő és már teljesített olyan ügyleteket, melyek megkötése a mindennapi életben tömegesen előforduló, megszokott (pl. amikor a 10 éves gyermek bevásárolja a napi élelmiszert). A korlátozottan cselekvőképes személyek nyilatkozata a törvényes képviselő vagy gondnok jóváhagyása nélkül lehet érvénytelen, ez alól a korábban említett esetekben fordulhat elő kivétel (például a személyes jellegű nyilatkozatok stb.)

A színlelt szerződés

A színlelt szerződés célja csaknem mindig valamilyen harmadik személy jogainak, törvényes érdekeinek kijátszása. **Esetei**:

- a felek vagy egyáltalán nem akarnak szerződést kötni, vagy pedig
- a külvilág felé e szerződéssel egy másik szerződésüket (valódi szándékukat) leplezik.

Utóbbi esetben a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni. Ha viszont a leplezett szerződés jogszabályba ütközik sem a palástoló, sem pedig a palástolt szerződés nem tekinthető érvényesnek.

Ezzel szemben a fél titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényességét nem érinti.

B. A szerződési nyilatkozat hibái

A megszabott **alakszerűség hiánya** nem minden esetben eredményez semmisséget, ugyanis az ilyen szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Ha azonban a **jogszabály a szerződés közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalását írja elő, illetve a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul,**

akkor a teljesítéssel sem válik érvényessé a szerződés. Ugyancsak ez a helyzet a szerződések kötelező alakiság mellőzésével történő módosítása, megszüntetése vagy felbontása kapcsán. Ezek a jognyilatkozatok érvényesek, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából jött létre, de itt is kivételt jelentenek a jogszabály által megkövetelt közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt, valamint az ingatlan átruházására vonatkozó szerződések.

C. A célzott joghatás hibájában rejlő érvénytelenség

Ebbe a körbe tartozó érvénytelenségi okok közül megtámadhatóságra vezet az objektív értékaránytalanság valamint a nem fogyasztói szerződésben szereplő tisztességtelen általános szerződési feltétel.

Semmisséget eredményez a tilos szerződés, a jogszabály megkerülésével kötött szerződés, a jó erkölcsbe ütköző, az uzsorás, és a lehetetlen szerződés, valamint fogyasztókat érintő egyes szerződési kikötések.

Az objektív értékaránytalanság

Ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között anélkül, hogy az egyik felet az ingyenes juttatás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az aránytalanság, a sérelmet szenvedett fél a szerződést megtámadhatja. Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette vagy annak kockázatát vállalta. (Ptk 6:98. § (1) bek.)

A szerződési szabadság elvéből következik, hogy az ellenszolgáltatás meghatározásakor a felek szabad megállapodása döntő jelentőséggel bír; az ún. "alkusávon" belül szabadon mozoghatnak. Az érvénytelenség orvoslása során a bíróság a szerződésben kikötött ellenszolgáltatást csak az alkusáv (kb. 20%) széléig módosíthatja.

Az általános szerződési feltételek

Tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg.

Az általános szerződési feltételek tisztességtelensége attól függően eredményezi a szerződés megtámadhatóságát illetve semmisségét, hogy fogyasztói szerződésben alkalmazták vagy sem.

Nem fogyasztói szerződésben alkalmazott tisztességtelen ászf a szerződés megtámadhatóságát, fogyasztói szerződésben alkalmazott tisztességtelen ászf vagy egyedi kikötés (!) a szerződés semmisségét (relatív semmisségét) eredményezi és az arra felhatalmazott szerv közérdekű keresetet indíthat az alkalmazott ászf semmissége ill. a még nem alkalmazott, de fogyasztókkal való szerződéskötések céljából ajánlott és nyilvánosságra hozott ászf-ek tisztességtelensége megállapítása iránt. Ilyen közérdekű keresetindításra jogosult pl. az ügyész, a fogyasztói, szakmai, gazdasági érdek-képviselői szervezetek, stb. Amennyiben a megtámadás sikerre vezet, a közérdekű kereset alapján hozott bírói döntés a jogi személy által alkalmazott általános szerződési feltételek sérelmezett kikötéseit a jövőre nézve valamennyi, már megkötött, de még teljesedésbe nem ment szerződésre vonatkozóan érvénytelennek nyilvánítja.

Jogszabályba ütköző szerződés

Az a szerződés, amely jogszabály kogens tartalmú rendelkezésébe ütközik, semmis – kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Így például semmis fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a pénztartozás idő előtti teljesítését kizáró és az olyan kikötés, amely a fogyasztóra az idő előtti teljesítésből közvetlenül fakadó költségeken kívüli terhet ró.

Jogszabály megkerülésével kötött szerződés

Semmis az a szerződés is, amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek. A jogszabály megkerülésével kötött szerződés legtöbbször besorolható a tilos szerződések közé, vagy pedig színlelt szerződésről van szó.

Jó erkölcsbe ütköző szerződés

Semmis a szerződés akkor, ha **nyilvánvalóan jóerkölcsbe** ütközik. A szerződési kikötések erkölcselenségének eldöntése során a bírói gyakorlatra kell támaszkodni, konkrét esetekben nyújtott bírósági állásfoglalások, iránymutatások segítségével.

Uzsorás szerződés

Ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis. (Ptk. 6:97 §)

Az uszorás szerződés esetében az objektív értékkülönbséghez szubjektív elem is járul: az uszorás ugyanis

- szerződő partnere hátrányos helyzetét ismeri
- és ezt kihasználva köti meg a másik féllel a szerződést.

Lehetetlen szerződés

A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis.(Ptk 6:107§ (1)) A szerződés lehetlensége alapvetően kétféle lehet.

Fizikailag lehetetlen szolgáltatásról van szó, amelynek a teljesítése a tudomány és a technika pillanatnyi állása szerint nem lehetséges (pl. arra vállalkozik valaki, hogy agyátültetést végez a betegen).

Sokkal gyakoribb az ún. **jogi lehetetlenség**. Erről van szó pl. akkor, ha a szerződés szerinti szolgáltatás jogszabályi tilalomba ütközik.

Az érvénytelenség jogkövetkezményei

Érvénytelen szerződésre jogosultságot alapítani és a szerződés teljesítését követelni nem lehet. (Ptk. 6:108.§ (1) bekezdés)

- a) A Polgári Törvénykönyv érvénytelen szerződés esetében főszabályként az **érvényessé nyilvánítást** alkalmazza. Két esetben határoz így a bíróság: egyrészt ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem a szerződés megfelelő módosításával kiküszöbölhető, vagy ha az érvénytelenség oka utóbb megszűnt. Ennek bekövetkeztekor a felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni, és az érvényessé nyilvánítást követő szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.
- b) Szintén az érvényessé nyilvánításhoz tartozik az a rendezési mód, amikor maguk a **felek orvosolják** az érvénytelenség okát. Ezt tehetik egyfelől az érvénytelen szerződés megerősítésével, valamint az érvénytelenség okát maguk is kiküszöbölhetik (például a szerződés módosításával). Előbbi esetben a szerződés a megkötésének időpontjára visszamenőleg válik érvényessé és a teljesítésre, illetve a szerződésszegésre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a bíróság általi érvényessé nyilvánításra, utóbbi esetben azonban a felek

- dönthetnek úgy is, hogy a szerződés az érvénytelenségi ok kiküszöbölésének időpontjától válik érvényessé (azaz a jövőre nézve).
- c) Lehetőség van arra is, hogy a felek kérelmezzék az általuk nyújtott szolgáltatások természetbeni visszatérítését (**eredeti állapot helyreállítása**), ekkor azonban gondoskodni kell a szolgáltatások eredeti értékegyensúlyának fenntartásáról.
 - d) Ha a szerződés nem nyilvánítható érvényessé, és a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani vagy az a szerződő fél jogi érdekét sértené, a bíróság elrendelheti az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítését. (**alaptalan gazdagodás pénzbeli megtérítése**). Nem kötelezhető azonban erre az a fél, aki bizonyítja, hogy a szolgáltatás visszaadását a másik fél hibájából nem képes teljesíteni.

Részleges érvénytelenség

Ha az érvénytelenségi ok csak a szerződés egy meghatározott részét érinti, akkor az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek csak erre a részére kell alkalmazni, viszont az egész szerződés érvénytelen lesz, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

2.7. Hatálytalanság

Egy szerződés akkor számít hatálytalannak, ha létrejött és érvényes, viszont valamely oknál fogva mégsem képes kiváltani a felek által kívánt joghatást. Ennek eredménye, hogy a jogosult hatálytalan szerződésre alapozva nem követelheti a szolgáltatást, illetve a kötelezett sem lesz köteles teljesíteni azt. Ezen túlmenően még kötelezően írja elő a Ptk. az érvénytelenség jogkövetkezményeinek megfelelő alkalmazását.

Egy szerződés hatályosságát több tényező is befolyásolhatja. Egyik ilyen elem a **feltételhez, vagy időhatározáshoz** kötött szolgáltatások köre. A **feltétel** olyan jövőbeli bizonytalan esemény, amelyhez a szerződés időbeli hatályának beállta kötődik. Két típusa van, a **felfüggesztő** (halasztó) **feltétel**, melynek lényege, hogy ezen feltétel bekövetkeztekor megkezdődik a felek között a szerződés hatálya (azaz innentől lehet követelni jogszerűen a teljesítést), a másik a **bontó feltétel**, vagyis amikor a bizonytalan jövőbeli esemény bekövetkezése megszünteti a szerződés hatályát. Az **időhatározás** annyiban különbözik, hogy ott egy biztosan bekövetkező jövőbeli eseményhez, konkrét időponthoz kötik a szerződés hatályát.

Egy szerződés hatályát befolyásolhatja még az a tény is, hogy szükséges-e hozzá valamely érintett **beleegyezése vagy jóváhagyása**. Ha az érintett

harmadik személy nem adja hozzájárulását az ilyen ügyletekhez, akkor a szerződés hatálytalan. A beleegyezés, illetve a hozzájárulás azonban utólag is pótolható, ilyenkor a szerződés visszamenőleges hatállyal, a szerződéskötés időpontjára visszamenőleg jön létre a felek között.

A hatálytalanság témaköréhez szorosan kapcsolódik a **fedezetelvonó szerződések köre**. **Az a szerződés, amely harmadik személy kielégítési alapját egészben vagy részben elvonja, e harmadik személlyel szemben hatálytalan, feltéve, hogy a szerző fél rosszhiszemű volt vagy a szerződésből neki ingyenes előnye származott.** Mint ahogy a fogalom is mutatja, több konjunktív feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy a fedezetelvonás megállapítható legyen:

- Az ügylet szereplői: általában egy fedezetelvonó ügylet maga kétoldalú, egyik résztvevője az eredeti szerződés kötelezettje, a másik a fedezetelvonásra szerződő fél, viszont érintett benne az eredeti szerződés jogosultja (hitelező), akinek a fedezetét el kívánják tüntetni a felek.
- A fedezetelvonó ügylet: ez a kötelezett és a fedezetelvonó fél közötti megállapodás, melynek szándékolt célja a hitelező fedezetének elvonása.
- A kötelezett hitelezővel szemben fennálló követelése és annak keletkezési ideje: Fedezetelvonásról csak akkor beszélhetünk, ha magát a fedezetelvonó ügyletet a felek az eredeti szerződésből eredő követelés létrejöttét követően kötik, viszont nem szükséges, hogy a követelés lejárt és esedékes legyen.
- A kötelezett vagyona nem nyújt fedezetet: vagyis a kötelezettnek nincs olyan egyéb vagyona, mely fedezetül szolgálhatna.
- Rosszhiszemű szerzés: Ha a fedezetelvonásra szerződött fél ellenérték fejében szerezte meg a fedezetül szolgáló vagyont, akkor szükséges vizsgálni, hogy jó-vagy rosszhiszeműen történt a szerzése. Rosszhiszemű a szerzés, ha a szerző fél tud vagy kellő körültekintés mellett tudnia kellett volna arról, hogy a szerződés teljesítése elvonja a hitelező fedezetét.
- Ingyenes szerzés: Ha a fedezetelvonásra szerződött fél ingyenesen – tehát valós ellentételezés nélkül - jut a fedezetül szolgáló vagyonhoz, akkor nincs is szükség a jó-vagy rosszhiszeműség vizsgálatára, hanem egyértelműen megállapítható a fedezetelvonó szándék.

Bizonyos esetekben a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell a felek között, így olyankor, ha a fedezetelvonó szerződés a hozzátartozójával köti a kötelezett vagy olyan jogi személlyel köti, amiben többségi befolyása van. Szintén vélelmezzük, ha a jogi személy saját tagjával, vezető tisztségviselőjével vagy ezek hozzátartozójával köt ilyen szerződést. A fedezetelvonás jogkövetkezménye az ún. „**relatív hatálytalanság**” vagyis

hogyan a szerződés csak meghatározott személyekkel szemben lesz hatálytalan (jelen esetben a hitelezővel szemben).

2.8. A teljesítés

A szerződések megszűnésének rendszerinti módja a teljesítés. A szolgáltatást a kötelelem tartalmának megfelelően kell teljesíteni, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint. (Ptk 6:34. §, 6:123.§)

Megjegyzendő, hogy a felek a szerződés teljesítésében **együtműködésre** kötelesek (pl. tájékoztatás, egyeztetés).

A teljesítés helye

A teljesítés helyét a felek szabadon meghatározhatják. Ha nem rendelkeztek róla, **a teljesítés helye a kötelezettnek** a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, székhelye, természetes személy esetén lakóhelye, szokásos tartózkodási helye.

Törvényi kivétel, hogy a **pénztartozásokat** eltérő megállapodás hiányában **a jogosult lakóhelyén**, illetőleg székhelyén kell teljesíteni. Tehát: míg a dologszolgáltatásért a jogosultnak "érte kell menni", addig a pénzt a jogosulthoz el kell vinni, "a pénz házhoz jön ..." (Ptk. 6:44.§)

A teljesítés ideje

A teljesítés idejét is elsősorban a felek szabják meg. A teljesítési időt a felek szerződésükben többféleképpen is megállapíthatják: határnap (pl. január 1-én) vagy határidő tűzésével.

Ha a teljesítés idejét nem lehet megállapítani, a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.

A felek által megszabott teljesítési időpont előtt a kötelezett nem köteles és nem is jogosult teljesíteni. **A kötelezett a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt is teljesíthet.** A jogosult tehát a határidő előtt felajánlott teljesítést köteles elfogadni, feltéve, hogy jogos érdekét nem sérti, és az teljesítés költségeit a kötelezett viseli.

A teljesítés módja

A teljesítésnek szerződészerűnek kell lennie, ami akkor valósul meg, ha az megfelel a törvényi és a szerződésben megállapított feltételeknek, azaz a rendeltetésszerű használatra alkalmas. A szolgáltatásnak meg kell felelnie a rendszerinti célokknak (pl. egy bakancs legyen csúszásgátló és vízálló). A

(dolog)szolgáltatást nyújtó fél kijelentései, reklámban vagy árucímként szereplő állításai akkor is kötelezettséget jelentenek a szolgáltatást (árut) nyújtó terhére, ha azok meghaladják a hasonló, szokásos szolgáltatási kör színvonalát.

Ha a szolgáltatás kötelezettje az ügyletkötés időpontjában megismeri és akár hallgatólagosan is elfogadja a jogosult felhasználási célját, igény szintjét, és ezt kifejezetten el nem utasítja, akkor ennek megfelelően kell helytállnia a szolgáltatás hibátlanúságáért. A szabály erőteljesen fogyasztóvédelmi hatásokat hordoz, és a nem szakember vásárlót hozza kedvezőbb helyzetbe a szakértő kereskedővel szemben.

A jogosult a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni arról, hogy a teljesítés megfelelő-e, **meg kell vizsgálnia**, hogy a szolgáltatás megfelel-e a törvényi vagy a szerződéses feltételeknek, kellékeknek. **Nem kell vizsgálni** a dolog átvétele során **azokat a tulajdonságokat, amelyeknek a minőségét tanúsítják**, illetőleg amelyekre jóállás vonatkozik. [Ptk. 6:127.§ (1)-(2) bek.]

A teljesítés speciális esete a **bírósági letétbe helyezés**. Erre akkor kerülhet sor, ha a jogosult személye bizonytalan és azt a kötelezett önhibáján kívül nem tudja megállapítani, a jogosult nem található a teljesítés helyén, a jogosult nem fogadja el a teljesítést, vagy jogosulti együttesség esetén nem teszik lehetővé, hogy a kötelezett valamennyiük részére egyszerre teljesítsen. A kötelezettnek ilyenkor is teljesítenie kell, hogy elkerülje a késedelem következményeit (kamat, stb.). Ugyanakkor a kötelezett nem tud kinek teljesíteni. Ezt a helyzetet oldja fel a bírósági letétbe helyezés.

A bíróságon letétbe helyezhető szolgáltatások **köre értelemszerűen zárt**: nem lehet **tárgya** a bírósági letétnek sem nagy terjedelmű, sem bármiféle kezelést igénylő dolog, csak **pénz, értékpapír vagy okirat**.

A kötelezett a letétbe helyezés alkalmával kikötheti, hogy a letétet csak akkor adják ki a jogosultnak, ha az ellenszolgáltatást teljesítette, vagy arra biztosítékot nyújtott; a letétet mindaddig visszavonhatja, amíg arról a jogosult értesítést nem kapott.

A bírósági letét feltételeinek fennállta esetén a kötelezett közjegyzői letétbe helyezéssel is teljesítheti kötelezettségét.

2.9. Beszámítás

A **beszámítás** (compensatio) az adóst a törvény alapján megillető alakító jog, ún. **jogszüntető magánjogi kifogás**. Ha két jogalany kölcsönösen tartozik egymásnak bizonyos **szolgáltatással**, akkor (további feltételek megléte esetén) a tartozások elszámolással mintegy egyszerűsíthetők, és csak a **különbözet kiegyenlítése** (teljesítése) lesz szükséges.

A kötelezett pénztartozását úgy is teljesítheti, hogy a jogosulttal szemben fennálló lejárt pénzkövetelését a jogosulthoz intézett jognyilatkozattal a pénztartozásába beszámítja. A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek. (Ptk. 6:49.§(1)-(2) bekezdés)

Beszámításnak akkor van helye, ha a szembenálló vagy kölcsönös követelések egyműiek és lejártak. A követelések **egyneműsége** akkor áll fenn, ha azok azonos mértékkel mérhetők. Bár elméletileg többféle egymű tartozás is lehetséges, gyakorlatilag a pénztartozások elégítik ki az egyműség kritériumát, de más tartozások beszámítása is lehetséges. Az egyműségnek a beszámítás időpontjában kell fennállnia. Beszámításra csak akkor kerülhet sor, ha a követeléssel szembeállított ellenkövetelés is már **lejárt**, azaz esedékes.

A **beszámításnak vannak korlátai**, amikor a törvény az egyébként egymű és lejárt követelést kiveszi a beszámítható követelések köréből. **Nincs helye beszámításnak** tartásdíj- és járadékköveteléssel szemben és a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló pénzköveteléssel szemben. (Ptk 6:51. §) A jogosult nem számíthatja be a bírósági úton nem érvényesíthető követelését sem. Az elévült követelést azonban be lehet számítani, ha az elévülés az ellenkövetelés keletkezésekor még nem következett be, azaz volt olyan időszak, amikor mindkét követelés igény állapotban volt. A **felek konszenzussal** a jövőbeni teljesítéseiket illetően **előre kizárhatják a beszámítás lehetőségét**.

2.10. szerződés megszűnése teljesítés nélkül

A szerződések megszűnésének optimális esete, ha a felek a szerződést **tartalmának megfelelően teljesítik**. Előfordulhat azonban, hogy a szerződés teljesítés nélkül szűnik meg. Ez bekövetkezhet:

- a felek közös akaratából szerződéssel, vagy egyoldalú nyilatkozattal (elállás, felmondás, beszámítás);
- bírósági, hatósági határozat vagy jogszabály megszüntető ereje révén, valamint
- egyéb okból, pl. a követelés és tartozás egy kézben való egyesülése, valamelyik fél halála, illetőleg lehetetlenülés okából.

A megszüntető szerződés

A **megszüntető szerződés** a felek olyan kétoldalú jognyilatkozata, mely a szerződést **a jövőre nézve (ex nunc hatállyal) szünteti meg**. Ennek az a következménye, hogy a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak, és

kötelesek egymással a megszűnés előtt már teljesített szolgáltatásokkal elszámolni.

A felbontó szerződés

A **felbontó szerződéssel** a felek szerződésüket annak **keletkezésének idejére visszaható (ex tunc) hatállyal számolják fel**. Ilyenkor a szerződés nem csupán megszűnik, hanem olyan helyzetet kell teremteni, mintha a felek a szerződést meg sem kötötték volna: további szolgáltatásokkal természetesen nem tartoznak, a már teljesített **szolgáltatások** pedig **visszajárnak**.

Vannak olyan szerződések, amelyeknek a **felbontása fogalmilag kizárt** (visszafordíthatatlan szerződések), mivel az eredeti állapot nem állítható helyre. Ha jogszabály vagy a felek megállapodása a szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, az ilyen alakban kötött szerződés megszüntetése vagy felbontása is csak a megszabott alakban érvényes. A szerződésnek a megszabott alak mellőzésével történt megszüntetése vagy felbontása is érvényes viszont, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából jött létre.

A felmondás

A felmondás a másik félhez intézett egyoldalú nyilatkozat, mely a szerződést a jövőre nézve szünteti meg.

A felmondási jog alapulhat **szerződésen** vagy **jogszabályon**. Oka szerint megkülönböztetünk **rendes** és **rendkívüli** felmondást.

A **rendes felmondás** a határozatlan időre kötött tartós szerződések megszüntetésének rendszerinti módja. Törvény eltérő rendelkezése hiányában a határozatlan időre szóló szerződést bármelyik fél, megfelelő felmondási idővel felmondhatja. (6:213.§ (3) bek.) A rendes felmondás **általában határidős**, ami azt jelenti, hogy a szerződés nem a rendes felmondás közlésekor, hanem akkor szűnik meg, amikor a felmondási idő eltelt. A rendes felmondást **nem kell indokolni**; s főszabály szerint alakszerűségekhez sincs kötve.

A **rendkívüli felmondás joga az egyik fél súlyos szerződésszegése esetén a másik felet** mind a határozott, mind a határozatlan idejű szerződéseknél **megilleti**. A jogszabályon alapuló rendkívüli felmondási okokat a Ptk. az egyes szerződéstípusok körében részletesen szabályozza. A **rendkívüli felmondást indokolni kell**, általában **azonnalra szól**, és mivel legtöbbször a másik fél szerződésszegésére alapozott, **szankciós jelleget hordoz** magában.

Az elállás

Az elállás a másik félhez címzett egyoldalú nyilatkozat, mely a szerződést extunc (visszaható) hatállyal számolja fel. Eredményeként a szerződéskötés előtti állapotot kell helyreállítani oly módon, mintha a felek a szerződést meg sem kötötték volna.

Irreverzibilis (visszafordíthatatlan) szerződéseknél elállásra nincs lehetőség. Az elállási jog is alapulhat jogszabályon, illetőleg a felek szerződésén. Az elállás mindig **azonnali hatályú**.

- a) Jogszabály biztosít elállási jogot pl. a vállalkozási szerződések körében a megrendelő részére (objektív elállás), a kötelezetti késedelem miatt bekövetkező érdekmúlás miatt a jogosult részére (szankciós elállás), vagy a körülmények változása miatt az ingyenes szerződések esetére.
- b) **Szerződéssel is alapítható elállási jog.** Gyakori, hogy a felek az elállás jogát bánatpénz fizetéséhez kötik. A **bánatpénz** az elállási jogosultság megszerzésének, illetőleg gyakorlásának ellenértéke, másképpen az indokoláshoz nem kötött "**jogszerű elállás**" ára.

Ebben az esetben az elállás **jogszerű magatartás**, mivel a kötelezett megválthatja a teljesítési kötelezettségét.

A **bánatpénz abszolút kárátalány** természetű. Ennélfogva a bánatpénzt meghaladó, az elállás miatt bekövetkezett kárigény nem érvényesíthető.

A közhatalmi aktusok szerződésszüntető ereje

Jogszabálynál fogva megszűnik pl. a megbízási szerződés, ha a megbízó cselekvőképtelenné vagy korlátozottan cselekvőképessé válik, illetőleg ha a megbízott a cselekvőképességét elveszti.

Jogszabály rendelkezése folytán szűnik meg a betéti társaság akkor, ha a tagok száma tartósan egy fölé csökken.

A **bíróság megszüntetheti** pl. a tartási szerződést, ha a felek egymás közötti viszonyának megromlása miatt a személyes tartás lehetetlenné vált és nincs helye az életjáradékká való módosításának sem. A társaság megszűnik, ha a cégbíróság megszüntnek nyilvánítja ismételt vagy súlyos törvénytisértések miatt.

Megszüntetheti a szerződést **közigazgatási határozat is** pl. az ingatlan kisajátításával megszűnik a lakásbérleti szerződés.

A confusio

Megszűnik a szerződés, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett (confusio). Ilyenkor a követelés és a tartozás "egy kézben egyesül". Ennek

leggyakoribb esete, amikor a kötelezett a jogosult örökösévé válik annak halálával.

A halál, mint szerződésszünetítő körülmény

A szerződő felek egyikének halálával rendszerint nem szűnik meg szerződés. Az örökös halálakor a vagyona - jogai és kötelezettségei - egyetemes jogutódjára, örökösére száll át. Az örökös pedig a tartozásokért köteles helytállni, elsősorban a hagyaték tárgyaival, örökrésze erejéig.

A **kötelezett halála** megszünteti a szerződést, ha a szolgáltatás csak személyesen volt teljesíthető.

A **jogosult halála** megszünteti a javára kötött tartási vagy öröklési szerződést.

A felek közötti bizalmi viszony miatt a megbízási szerződés megszűnik bármelyik fél halálával.

Jelentős szerződésszünetítő jogi tény a **jogi személy jogutód nélküli megszűnése**.

A lehetetlenülés

Abban az esetben, ha a szerződés a megkötése után bekövetkezett valamely okból nem teljesíthető, **lehetetlenülről** beszélünk.

Jogi lehetetlenülről van szó, ha az államigazgatási hatóság elrendeli egy adott épület lebontását, a házban lévő lakásokra vonatkozó bérleti szerződés további teljesítése e jogi akadály miatt nem lehetséges.

Sokkal gyakoribb a szerződés **fizikai lehetetlenülése**, ha a szolgáltatás tárgya megsemmisült, vagy pl. ellopták.

Ha **objektív**, azaz egyik félnek sem felróható a lehetetlenülés, akkor a szerződés **megszűnik**.

A lehetetlenülés következtében a szerződés a jövőre nézve (**ex nunc hatállyal**) szűnik meg. A már **teljesített szolgáltatásokkal** ennek megfelelően **el kell számolni**, az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás pedig visszajár. A **jogosult nem követelheti a lehetetlenült szolgáltatást**.

A **szubjektív** (felróható) **lehetetlenülés** szerződésszegésnek minősül és teljes kártérítési kötelezettséget von maga után.

Vállalkozási szerződésnél speciális szabály, hogy lehetetlenülés esetén a megrendelő követelheti, hogy a vállalkozó az elkezdett, de be nem fejezett művet adja át a részére és ekkor a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni. (Ptk. 6:248.§ (2) bek.)

2.11. A szerződésszegés

Általános fogalom szerint szerződésszegés minden olyan magatartás, körülmény vagy állapot, amely a szerződésbe ütközik, vagy egyébként bármely okból sérti valamelyik félnek a szerződéssel kapcsolatos jogait. A szerződésszegés fogalmát a Ptk. a következőképpen határozza meg: **A szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása.** (6:137.§)

A szerződésszegő magatartások köre nem zárt, hiszen elvileg annyiféle lehet, ahány kötelezettséget a szerződés előír, azonban a Ptk. nevesíti a leggyakrabban előforduló szerződésszegő magatartásokat és azok jogkövetkezményeit, így a késedelmet, a hibás teljesítést, a lehetetlenülést, valamint a teljesítés megtagadását és a nyilatkozattétel elmulasztását.

A szerződésszegés általános szabályai

Mielőtt a szerződésszegés egyes eseteire rátérnénk, át kell tekintenünk a szerződésszegés általános szabályait és az ide tartozó fogalmakat. A szerződésszegés **szankciórendszere komplex**, hiszen az alkalmazható **jogkövetkezmények** lehetnek **objektívek**, azaz felróhatóságtól függetlenek, valamint **ezen mellett** megjelenhet a **kártérítés** is, mint szubjektív, felróhatóságtól függő szankció.

Szerződésszegés esetén a jogosultat az alábbi, Ptk. által rögzített jogosultságok illetik meg:

- **A teljesítés követelésére való jogosultság** - Elsőként rögzítenünk kell, hogy a szerződésszegés fennállása és az adott jogkövetkezmények alkalmazása nem jelenti azt, hogy a kötelezett a jogkövetkezmények viselésével mentesülne a szerződésből eredő kötelezettsége teljesítése alól. Szerződésszegés esetén a sérelmet szenvedett fél ugyanis jogosult a szolgáltatás teljesítésének követelésére. (6:138.§)
- **Visszatartási jog** – A jogosult a saját esedékes szolgáltatása arányos részének teljesítését a kötelezett teljesítéséig vagy megfelelő biztosíték nyújtásáig visszatarthatja. (6:139.§)
- **Elállás, felmondás joga** – A jogosult akkor állhat el a szerződéstől, ha a szerződésszegés miatt a szerződéshez fűződő érdeke megszűnt. A szerződést akkor mondhatja fel, ha a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani. A jogosult jognyilatkozata érvényességéhez köteles megjelölni az elállás vagy a felmondás okát, ha ez a jog több okból megilleti. (6:140.§) A jogosult elállása, vagy felmondása esetén ún. fedezeti szerződés megkötésére válik jogosulttá.

A **fedezeti szerződés** az eredeti szerződéssel elérni kívánt cél megvalósítására alkalmas, amely alapján a kártérítési szabályoknak megfelelően a jogosult követelheti a kötelezettől az eredeti szerződésben és a

fedezeti szerződésben kikötött ellenértékek közötti különbség, valamint a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségei megtérítését.

A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség

A polgári jogban a kárfelelősség két fajtájáról beszélhetünk, attól függően, hogy a felek között milyen jogviszony állt fent. **Megkülönböztetjük egymástól a kontraktuális, vagyis a szerződésszegésért fennálló kárfelelősséget, valamint a deliktuális, azaz a szerződésen kívüli kárfelelősséget.** A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályainak alapja, hogy **a felek között egy szerződéses, kötelmi viszony van.** A felek között fennálló szerződéses kötelezettség jogellenes megszegése vonja magával a kártérítése felelősséget. Ezzel szemben a **deliktuális károkozásnál** a károkozást megelőzően **a felek között nincsen szerződéses jogviszony**, de beáll egy jogellenes károkozás, amely magával vonja a kárfelelősséget.

Jelen fejezetben a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályait tekintjük át, a szerződésen kívüli kárfelelősséget pedig később, a „Felelősségtan” fejezetben.

Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. A felelősség alól akkor mentesül, ha bizonyítja az alább konjunktív feltételeket:

- a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső,
- a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és
- nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

Szerződésszegéssel okozott kár esetén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt. Továbbá meg kell téríteni

- a szerződésszegés következményeként **a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat, valamint az**
- **elmaradt vagyoni előnyt.**

Az elmaradt vagyoni előnyt és a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.

Másként alakul a helyzet, **ha a szerződésszegés szándékos** magatartás eredménye; ebben az esetben **a jogosult teljes kárát** meg kell téríteni.

A Ptk. a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség alá tartozónak ismeri el azt az esetet is, amikor a jogosult vagyonában **a szerződés teljesítése során következik be károsodás.** (6:146.§)

Részleges szerződésszegésről akkor beszélünk, ha a **szerződés osztható szolgáltatásra vonatkozik és a szerződésszegés az osztható szolgáltatás egy részében következett be**. Ebben az esetben főszabály szerint a szerződésszegés jogkövetkezményei is erre a részre következnek be, kivéve, ha a jogkövetkezmények részleges alkalmazása a jogosult lényeges jogi érdekét sértené. (6:149.§)

Közbenső szerződésszegésnek az minősül, ha a fél **elmulasztja megtenni azon intézkedéseket, vagy nyilatkozatokat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a másik fél a szerződésből eredő kötelezettségeit megfelelően teljesítse**. A közbenső szerződésszegés legfontosabb **következménye**, hogy a felet terhelő intézkedés vagy nyilatkozat elmulasztása kizárja a másik fél olyan kötelezettségének megszegését, amelynek teljesítését az intézkedés vagy nyilatkozat elmulasztása megakadályozza. (6:150.§)

Előzetes szerződésszegés jogkövetkezményeként a törvény az alábbiakat határozza meg, az alapján téve különbséget, hogy a szerződésszegés mely módja következik be. Így, ha a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett a szolgáltatását az **esedékességkor nem tudja teljesíteni** és a teljesítés emiatt a jogosultnak már nem áll érdekében, a jogosult gyakorolhatja a **késedelemből** eredő jogokat. Ha teljesítési határidő lejárt előtt a teljesítés **hibás volta válik nyilvánvalóvá**, a jogosult a hiba kijavítására vagy kicserélésre tűzött határidő eredménytelen eltelte után gyakorolhatja a **hibás teljesítésből eredő jogokat**.(6:151.§)

Szintén felelősséggel tartozik a fél akkor is, ha kötelezettsége teljesítéséhez, vagy joga gyakorlásához **más személy közreműködését veszi igénybe**. A fél **a közreműködő magatartásáért úgy felel, mint a sajátjáért**. A Ptk. tehát általános jelleggel előírja mind a jogosult, mind a kötelezett oldaláról igénybe vett közreműködőért való felelősséget, azonban a kötelezetti felelősséget további szabályokkal bővíti, ugyanis ha a kötelezettnek más személy igénybevételére nem volt joga, felelős mindazokért a károkért is, amelyek e személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be. A kötelezett a közreműködővel szemben, egymás közötti jogviszonyukban persze érvényesítheti jogait. (6:148.§)

A Ptk. külön felelősségi szabályokat határoz meg az **ingyenes szerződések** esetében bekövetkezett szerződésszegésre. A szabályozás – a bizonyítási teher tekintetében - kettéágazik, hogy a károsodás a szolgáltatás tárgyában, vagy a jogosult vagyonában következett-e be.

Ha a kár a **szolgáltatás tárgyában** következett be, az ingyenes szolgáltatást nyújtó fél a kárért akkor felel, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kötelezett a kárt szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert. A szerződés ingyenes volta miatt tehát ebben az esetben a bizonyítás terhe a jogosulton van.

Amennyiben a **jogosult vagyonában következik be kár** a szolgáltatás miatt, a kárt a szolgáltatást nyújtó félnek **kell megtérítenie és csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható**. Ekkor tehát a bizonyítási teher a szolgáltatást nyújtó felet terheli. (6:147.§)

A deliktuális felelősség szabályainak alkalmazása

A károsult **kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési** kötelezettségére, továbbá a **közös károkozók felelősségére a szerződésen kívül** okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni. A kár **fogalmának** és a **kártérítés módjának háttérszabályát szintén a szerződésen kívül** okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályok adják, azonban –ellentétben, ahogy majd látni fogjuk a deliktuális kárfelelősségnél-, a kártérítés méltányosságából való mérséklésének nincs helye. (6:144.§)

A jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza. (6:145.§)

A szerződésszegés egyes esetei

A szerződésszegés egyes eseteit három nagy csoportba sorolhatjuk:

- késedelem (kötelezeti késedelem és a jogosult átvételi késedelme)
- hibás teljesítés (kellékszavatossági, jogsavatossági, termékszavatossági, és jótállási igények)
- a szerződésszegés egyéb esetei (a teljesítés lehetetlené válása, a teljesítés megtagadása, jognyilatkozat tételének elmulasztása).

A) Késedelem

A kötelezeti késedelem

A **késedelem** nem más, mint szerződésszegés a teljesítési időre nézve, vagyis a **szolgáltatás időleges nemteljesítése. Kötelezeti késedelemről akkor beszélünk, ha a kötelezett a szolgáltatást annak esedékességekor nem teljesíti.**

Ha a felek a szolgáltatás teljesítésére határnapot vagy határidőt tűztek, és ez eredménytelenül telt el, a kötelezett késedelembe esik. Előfordul, hogy a felek a szerződésben ugyan nem kötnek ki határidőt, ám a szolgáltatás tárgyának rendeltetéséből nyilvánvalóan megállapítható, hogy a teljesítési

határidő eltelt. Ez a helyzet pl. akkor, ha a jogosult által időben megrendelt karácsonyi képeslapokat január közepén szállítják.

A kötelezetti késedelem jogkövetkezményei kétfélék lehetnek, objektívek és szubjektívek.

A késedelem **objektív** jogkövetkezményei:

- A jogosult követelheti a teljesítést.
- Ha a jogosultnak a szerződésszegés következtében nem áll érdekében a teljesítése további követelése, elállhat a szerződéstől. A jogosultnak az érdekmúlást fő szabályként bizonyítania kell, két kivétellel. Érdekmúlás igazolása nélkül is elállhat, ha a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a meghatározott teljesítési időben - és nem máskor - kellett volna teljesíteni, valamint akkor, ha a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzött, és a póthatáridő eredménytelenül telt el.
- A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késelemből eredő, pénztartozás esetén a késedelmi kamatot meghaladó kárát, kivéve, ha a késedelmét kimenti.(6:154.§ (3) bek.) A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti (6.48.§), tehát kimentésre csak a késedelmi kamatot meghaladó kár tekintetében van.

A kötelezetti késedelem szubjektív szankciója a kártérítési kötelezettség és a kárveszély viselése. Ha a kötelezett a szerződésszerű teljesítéssel késedelembe esik és késedelmét kimenteni nem tudja, a teljesítés mellett köteles megtéríteni a jogosultnak a késelemből eredő minden kárát. A **kötelezett teljes kártérítéssel tartozik**, mely magába foglalja a ténylegesen felmerült vagyoni kár mellett az elmaradt hasznot, valamint a késedelem következtében felmerült költségeket is.

Szubjektív szankcióként jelenik meg a **késedelmi kötbér** (a kötbér részletesebb ismertetését lásd a szerződés megerősítése fejezetben) is. A pénztartozás késedelmes teljesítése esetére kikötött kötbérre a Ptk. utaló szabállyal a késedelmi kamat szabályait rendeli alkalmazni.

A jogosulti átvételi késedelem

A jogosult késedelembe esik, ha a felajánlott teljesítést nem fogadja el.

A jogosulti késedelem **objektív jogkövetkezményei:**

- A **jogosulti késedelem** minden esetben érvényesülő joghatása, hogy **kizárja a kötelezett egyidejű késedelmét.**
- a jogosult átvételi késedelme következtében a **kötelezett a dolgot** a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint **köteles őrizni, azonban a kárveszély viselése a jogosultat terheli.** (6:156.§)

A jogosulti késedelem szubjektív jogkövetkezményei:

A kötelezett a jogosult felróható szerződésszegése miatt **kártérítési igénnyel léphet fel**. Ez kiterjed a tényleges vagyoni hátrányra (pl. a kötelezett hiábavalóan szállította le a szolgáltatás tárgyát, a felvonulással kapcsolatban kiadásai merültek fel, stb.) továbbá az elmaradt haszonra, valamint indokolt költségeire is.

B) A hibás teljesítés

A kötelezett akkor teljesít hibásan, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek. (6:157.§)

Nem minősül ugyanakkor hibásnak a teljesítés, ha a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy a hibát a szerződéskötés időpontjában ismernie kellett.

A szolgáltatás hibátlansága tehát a teljesítéskor kell, hogy fennálljon. Azt, hogy a szolgáltatás a teljesítés idején hibában szenvedett, a jogosultnak kell bizonyítani, egy kivétellel, ez az ún. hibás teljesítés vélelme. A hibás teljesítés vélelme szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben vélelmezni kell az ellenkező bizonyításáig, hogy az a hiba, amit a fogyasztó a teljesítést követő 6 hónapon belül felismert, már a teljesítés időpontjában megvolt.

Kellékszavatosság:

A kötelezett a hibátlan (szerződésszerű) teljesítésért szavatossággal tartozik. A szavatosság nem más, mint a hibátlan teljesítésért való, kimentést nem ismerő, objektív helytállási kötelezettség. A szavatosság magában foglalja a szolgáltatás fizikai hibátlanságát (**kellékszavatosság**), másrészt pedig a helytállást azért, hogy a szolgáltatás tárgyán a jogosult korlátozásmentes tulajdonjogot vagy más rendelkezési jogot szerezhessen (**jogszavatosság**).

Kellékszavatosság: olyan szerződés esetén, ahol a felek kölcsönös szolgáltatással tartoznak egymásnak, a kötelezett kellékszavatossággal tartozik. A jogosult a felfedezett hibát haladéktalanul köteles a kötelezettel közölni; a közlés késedelméből eredő károkért a jogosult felel. A Ptk. a közlési kötelezettségnél is külön szabály állapít meg a fogyasztó és vállalkozás által kötött szerződések esetében, így az ilyen szerződések tekintetében a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt hibát haladéktalan közlésnek kell tekinteni. (6:162.§)

Szavatossági igények:

Hibás teljesítés esetén a jogosultat az alábbi szavatossági igények illetik meg, választása szerint:

- 1) **kijavítást vagy kicserélést igényelhet**
- 2) **árleszállítást** kérhet, a **hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja, vagy kijavíttathatja**, vagy a szerződéstől **elállhat**

A jogosult tehát elsődlegesen kijavítást, vagy kicserélést kérhet, kivéve, ha ezek teljesítése lehetetlen, vagy ha a kötelezettnek aránytalan többletköltséget eredményezne, vagy ha a kötelezett azt nem vállalta. Az aránytalan többletköltség megállapításához figyelembe kell venni a szolgáltatás hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát és a jogosultnak okozott érdeksérelmet.

Amennyiben a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, vagy megfelelő határidőn belül és a jogosult érdekeinek figyelembe vételével ennek nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicsereléshez fűződő érdeke megszűnt az ellenszolgáltatás arányos leszállítását igényelheti, a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja (*kijavítási költségigényét* érvényesíti), vagy a szerződéstől elállhat. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy elállásnak jelentéktelen hiba miatt nincs helye. (6:159.§)

A jogosultat megilleti az áttérés joga: a választott kellékszavatossági jogról másokra térhet át, azonban a kötelezettnek okozott költséget meg kell téríteni, kivéve, ha az áttérésre maga a kötelezett adott okot, vagy az áttérés indokolt volt. (Pl. ha kötelezett a hiba kiküszöbölése érdekében már megkezdte a javítást, alkatrészeket szerzett be, és a jogosult úgy dönt, hogy inkább kicserélést kér, akkor köteles megtéríteni a kötelezett addig felmerült költségeit.) (6:160.§)

Kellékszavatossági igények tekintetében nem érvényesül a kereseti kérelemhez kötöttség elve, tehát a bíróság nincs kötve a jogosult kérelméhez, azonban nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, ami ellen mindkét fél tiltakozik. (6:161.§)

A 19/2014. (IV. 29.) NGM rendelet szabályozza a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés keretében eladott dolgokra vonatkozó szavatossági és jótállási igények intézésének eljárási szabályait.

A szavatossági jog érvényesítésének határideje:

A jogosult kellékszavatossági igénye a **teljesítés időpontjától számított egy év alatt évül el. Fogyasztó és vállalkozás** közötti szerződés esetén a fogyasztó kellékszavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított **két év** alatt évül el. Ha a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés tárgya **használt dolog**, a felek **rövidebb elévülési időben** is megállapodhatnak, de egy évnél rövidebb elévülési határidő ebben az esetben sem köthető ki érvényesen. Ha a szerződés alapján szolgáltatott dolog **ingatlan**, a kellékszavatossági igény a teljesítés időpontjától számított **öt év** alatt évül el. Nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt

a jogosult a dolgot rendeltetésszerűen nem tudja használni. A dolognak a kicseréléssel vagy a kijavítással érintett részére a kellékszavatossági igény elévülése újból kezdődik. Ezt a szabályt kell alkalmazni arra az esetre is, ha a kijavítás következményeként új hiba keletkezik.

A jogosult kellékszavatossági jogait ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben **kifogásként** akkor is érvényesítheti, ha a kellékszavatossági igénye már elévült.

Kártérítési igény hibás teljesítésért:

A kártérítés, mint szubjektív szavatossági igény alapján a **kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a hibás teljesítésből eredő kárát, kivéve, ha a hibás teljesítést kimenti.** A hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.

A kártérítési igényre elévülési határidőként a Ptk. a kellékszavatossági jogok érvényesítésére meghatározott határidőt rendeli alkalmazni. Ha a kártérítési igény elévült, a jogosult az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben még kifogásként érvényesítheti. (6:174.§)

Hibás teljesítési kötbér

A hibás teljesítés **szubjektív**, tehát felróhatóságához kötött **jogkövetkezménye** lehet még a felek erre irányuló, írásbeli kikötése esetében **a hibás teljesítési kötbér.** Nem szükséges ugyanakkor a kötbér érvényesítéséhez, hogy a szerződésszegésből a jogosultnak kára származzon.

A jótállás

A hibás teljesítés miatti helytállás másik, igen fontos eszköze a jótállás. **A jótállás a hibátlan teljesítésért fennálló, szerződésben vállalt, vagy jogszabály által előírt helytállási kötelezettség.**

Aki a szerződés hibátlan teljesítéséért szerződés vagy jogszabály alapján jótállásra köteles, ennek időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.

A jótállás (köznapi elnevezéssel: a garancia) a szavatossággal sok hasonlóságot mutat. A **szavatosság és a jótállás között a különbség** elsősorban a helytállási időtartamban és a kötelezett számára többletteherként jelentkező bizonyítási kötelezettség előírásában rejlik. A jótállás esetén a hibás teljesítést a törvény vélelmezi, s a jótállásra kötelezettet szorítja arra,

hogy mentesülése érdekében bizonyítsa: a hiba oka a teljesítés után keletkezett.

A szavatosság körében ez a kedvező bizonyítási pozíció csak a fogyasztói szerződés jogosultját illeti meg és csak akkor, ha a teljesítéstől számítva hat hónapon belül felismerte a hibát.

A jótállás általában visszterhesen vállalt helytállási kötelezettség, amelynek ellenértékét az eladó többnyire beépíti a szolgáltatott termék vételárába.

A jótállási igény a jótállási határidőben érvényesíthető. Ha a jótállásra kötelezett kötelezettségének a jogosult felhívására - megfelelő határidőben - nem tesz eleget, a jótállási igény a felhívásban tűzött határidő elteltétől számított három hónapon belül akkor is érvényesíthető bíróság előtt, ha a jótállási idő már eltelt. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

Jótállási kötelezettséget jogszabály is előírhat. Hatályos jogunkban ilyen az **egyes tartós fogyasztási cikkekre** rendelt kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX.22.) Korm. rendelet, valamint **lakásépítési vállalkozás körében** a 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet.

A vásárló a kötelezettel szemben felmerülő jótállási igényeit az ún. **jótállási jeggyel** érvényesítheti.

A jogszatatosság:

A szerződésszerű teljesítés alapján a szolgáltatott dolognak nemcsak fizikailag kell megfelelnie a jogosult által támasztott igényeknek, hanem **szükséges** az is, **hogy a szolgáltatás tárgyán harmadik személynek ne álljon fenn** olyan joga, amely a jogosult érdekeit sértené, szerzett jogait korlátozná vagy kizárná. A jogszatatosság szabályai kettéválnak aszerint, hogy a jogszerzés akadályba ütközik, vagy a jogszerzés korlátozott.

a) Jogszatatosság a jogszerzés akadályja miatt

A jogszatatosság alapján helytállási kötelezettség terheli a kötelezettet azért, hogy a jogosult a szolgáltatás tárgyán a szerződés szerint korlátozásmentes jogot szerezzen. **Ha a jogosult tulajdonjogát, vagy más jogát vagy követelésének megszerzését harmadik személy joga akadályozza, a jogosult köteles:**

- a kötelezettet megfelelő határidő tűzésével felhívni arra, hogy az akadályt hárítsa el, vagy
- adjon megfelelő biztosítékot.
- Ha a határidő eredménytelenül telik el, a jogosult elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet. (6:175.§ (1) bek.)

A jogosultnak első lépésként tehát az akadály elhárítására megfelelő határidőt kell tűznie a kötelezett számára, illetve biztosíték nyújtására szólíthatja fel. Ha az eladó a vevő tulajdonszerzésének akadályait nem hárítja el, utóbbi

elállhat a szerződéstől. Az **elállás mellett** a jogosult **kártérítést is követelhet** a felróható szerződésszegés szubjektív szankciójaként. Ha a kötelezett jóhiszemű volt, kártérítésként csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megtéríteni. (6:175.§ (2) bek.)

b) Jogszatosság a jogszerzés korlátozott volta miatt

Ha a kötelezett szerződésszegése abban áll, hogy a **jogosult a szerződés alapján csupán korlátozott jogot szerezh**et, illetve tulajdonjogát, vagy más jogát korlátozottan gyakorolhatja, a jogosultat megilleti a **tehermentesítés** joga – megfelelő határidő tűzésével -, ha a kötelezett határidőben ennek nem tesz eleget, a jogosult elvégezheti a tehermentesítést a kötelezett költségére. A **jogosult elállhat** a szerződétől abban az esetben, ha a tehermentesítés lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna. emellett kártérítést követelhet, vagy árleszállítást kérhet a teher átvállalása fejében. Csakúgy, mint az előző esetben, a kötelezett jóhiszeműsége esetén csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megtéríteni. A fent felsorolt jogszatossági igények a jogosultat nem illetik meg, ha a szerződéskötéskor tudta, vagy tudnia kellett, hogy jogát nem korlátozásmentesen szerzi, kivéve, ha a kötelezett a korlátozásmentességért kifejezetten szavatosságot vállalt. (6:176.§)

Termékszavatosság:

A vállalkozás által fogyasztónak eladott ingó dolog (termék) hibája esetén a fogyasztó követelheti a gyártótól, hogy a termék hibáját javítsa ki, vagy - ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges - a terméket cserélje ki. **A gyártót a termékszavatosság az adott termék általa történő forgalombahozatalától számított két évig terheli (jogvesztő határidő).**

A termék akkor minősül hibásnak, ha a forgalomba hozatalakor nem felel meg a hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal.

A fogyasztó **a hiba felfedezése után** késedelem nélkül **(2 hónap)** köteles a hibát a gyártóval közölni, **ha a fogyasztó a hiba közlésével késlekedik, az ebből eredő kárért ő felelős.**

Gyártónak a termék előállítója és forgalmazója minősül. A gyártó akkor mentesül a termékszavatossági kötelezettség alól, ha azt bizonyítja, hogy:

- terméket nem üzleti tevékenysége vagy önálló foglalkozása körében gyártotta vagy forgalmazta;
- a termék forgalomba hozatalának időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető; vagy
- a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.

A szerződésszegés egyéb esetei

A teljesítés lehetlenné válása

A szerződés megszűnésének egyik esete a teljesítés lehetlenné válása. A felek együttműködési kötelezettségéből eredően a teljesítés lehetlenné válásáról tudomást szerző fél köteles a másik felet erről haladéktalanul tájékoztatni, ellenkező esetben az ebből eredő kárért felel. (6:179.§)

A teljesítés lehetlenné válásáért fennálló felelősség attól függ, hogy lehetetlenülés melyik fél magatartása miatt következett be.

- Ha a teljesítés lehetlenné válásáért **egyik fél sem felelős** - a szerződés megszűnésének időpontját megelőzően nyújtott szolgáltatás pénzbeni ellenértékét meg kell téríteni. Ha a már teljesített pénzbeni szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzbeni szolgáltatás visszajár.
- Ha a teljesítés lehetlenné válásáért **az egyik fél felelős** - a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettsége alól, és követelheti a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését.
- Ha a lehetlenné válásért **mindkét fél felelős** - a szerződés megszűnik, és a felek a lehetlenné válásból eredő kárakat a közrehatás arányában követelhetik egymástól. (6:180.§)

A teljesítés megtagadása

Teljesítés megtagadásáról és jogkövetkezményeiről akkor beszélünk, ha valamelyik fél a **teljesítést jogos ok nélkül megtagadja**. Ebben az esetben a másik felet választási jog illeti meg, hogy a jogkövetkezmények közül a késedelem, vagy a szolgáltatás lehetlenné válásának jogkövetkezményeit alkalmazza. (6:183.§)

Jognyilatkozat tételének elmulasztása

Ha a fél a szerződés alapján jognyilatkozat tételére köteles, és ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a jognyilatkozatot a bíróság ítélettel pótolja. (6:184.§)

2.12. Szerződési biztosítékok (A szerződés megerősítése)

A szerződési biztosítékok olyan járulékos ügyletek, melyek a teljesítést elősegítik, arra ösztönöznek vagy éppen a teljesítés elmaradása esetén a

jogosult javára biztosítékot, fedezetet jelentenek, amelyből kielégítést nyerhet.

A biztosítékok körében beszélhetünk egyrészt **szerződést megerősítő mellékkötelezettségekről**, melyek különféle hátrányok kilátásba helyezésével igyekeznek a kötelezettet a szerződés szerű teljesítésre "rászorítani", ezáltal **teljesítési készségét fokozni**. Másrészt a jogosult igazolt követeléseinek kielégítését megkönnyítő, a **teljesítési képességet erősítő biztosítékokról**.

Teljesítési készséget fokozó szerződési biztosítékok a **foglaló, a kötbér, és a jogvesztés kikötése**.

A teljesítési képességet fokozó biztosítékok kizárólag a jogosult igazolt követeléseinek fedezetére, kielégítésére alkalmasak. A biztosítékok lehetnek **dologi**, illetve **személyi biztosítékok**.

Dologi biztosítékok körében a **zálogjog rövid ismertetésére térünk ki**. **Személyi jellegű** biztosítékként (ahol a biztosítékot egy harmadik személy vagyona jelenti) említhetjük a **bankgaranciát** és a **kezességet**, ez utóbbi kettőről az egyes szerződések részben szólunk, miután a Ptk. a két jogintézménynek szerződéses keretet adott, kezességi szerződés és garanciaszerződés név alatt.

A foglaló

A foglaló a másik félnek fizetett azon pénzösszeg, melynek fizetésére a kötelezettségvállalás megerősítéseként kerül sor és ez a rendeltetése a szerződésből egyértelműen kitűnik. (6:185.§)

A foglaló sorsa attól függ, hogy a szerződést a felek teljesítik-e, vagy sem és hogy a szerződés nemteljesítése melyik félnek volt felróható:

- **A szerződés teljesítése esetén** a felek között fennálló tartozás a foglaló összegével csökken, tehát a szolgáltatás **ellenértékébe beleszámít**.
- Ha a szerződés teljesítése **olyan okból hiúsul meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy mindkét fél felelős, a foglaló visszajár**.
- Ha a teljesítés meghiúsulásáért az **egyik fél felelős, ez a fél az adott foglalót elveszíti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni**.

A foglaló **rendhagyó** (minimál) **kárátalány** jelleget is hordoz magában. Ennélfogva, ha a foglalót megtartó (vagy kétszeresen visszakapó) félnek a teljesítés meghiúsulásából fakadó kára a foglaló értékénél kisebb, a foglaló akkor is jár. Ha azonban a **jogosult felmerült kára nagyobb**, akkor a foglalót meghaladó mértékben a kártérítés szabályai szerint **érvényesítheti kárigényét**. A foglaló értékéig (összegéig) a kárt nem kell bizonyítani, ezen túlmenően azonban már fennáll a károsult bizonyítási kötelezettsége.

Amennyiben a foglaló összege túlzottan magas, a bíróság azt a kötelezett kérelmére mérsékelheti. (6:185.§ (5) bek.)

A kötbér

A kötbér a felek által írásban kikötött pénzösszeg, mellyel a kötelezett pénz fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha a szerződést olyan okból megszegi, amelyért felelős. (6:186.§)

A kötbér a szerződés megkötésekor **nem kerül átadásra**. A kötbér **funkciója** szerint arra szolgál, hogy a **kötelezettet a szerződésszerű teljesítésre ösztönözze**. **Fajtája szerint** a kötbér annyi féle lehet, ahány fajta szerződésszegés előfordulhat, leggyakrabban azonban késedelmi, hibás teljesítési, ill. meghiúsulási kötbért kötnek ki.

A kötbér egyértelműen **felróhatósághoz kötött, hiszen a kötelezett mentesülhet a kötbérfizetési kötelezettség alól, ha a szerződésszegését kimenti. Nem feltétele ugyanakkor a kötbér érvényesítésének, hogy a jogosultnak a szerződésszegésből kára származzon, mert kötbérigényét attól függetlenül érvényesítheti.** (6:186.§ (3) bek.)

A kötbér és egyéb szerződésszegési igények kapcsolata meglehetősen összetett. Ha a jogosult a teljesítés elmaradása esetére érvényesíti a kötbérigényét, az a teljesítés követelését kizárja, azonban a késedelem esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesíti a kötelezettet a teljesítési kötelezettség alól. Hibás teljesítési kötbér mellett nem érvényesítheti a jogosult a szavatossági igényeket. A kötbér - a foglalóhoz hasonlóan, **rendhagyó** (minimál) **kárátalány** természetű, mivel a jogosult a kötbér mellett érvényesítheti az azt meghaladó kárát. (6:187.§ (3) bek.) A kötelezett kérelmére a bíróság a túlzott mértékű kötbér összegét mérsékelheti. (6:188.§)

A jogvesztés kikötése

A jogvesztés kikötésének célja a szerződésszerű teljesítésre ösztönzés azáltal, hogy a felek megállapodása alapján az, akinek a szerződésszegés felróható, elveszít valamely korábban fennálló jogot vagy kedvezményt, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné vagy megillette. A jogvesztés kikötése érvényesen csak a felek **írásbeli** megállapodása alapján jöhet létre. **Tipikus esete a részletfizetési kedvezmény megvonásának** joga arra az esetre, ha a vevő a részleteket esedékességkor nem fizeti meg. Ha a kikötött jogvesztés kikötése túlságosan sújtaná a kötelezettet, kérelmére a bíróság a joghátrányt módosítja. (6:190.§)

Zálogjog

A zálogjog dologi jogi nézőpontból a tulajdonjogot terhelő, idegen dologbeli jog, más néven korlátolt dologi jog, értékjog, amely a jogosultat a dolog értékesítése folytán a dolog értékének elvonására jogosítja fel, oly módon, hogy más jogosultakat megelőzően kielégítési elsőbbséget biztosít. A zálogjog azonban szerződési biztosítékként is szolgálhat.

A zálogjog fogalma

Zálogjoga alapján a zálogjogosult a követelésének biztosítására szolgáló vagyontárgyból más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a biztosított követelés kötelezettje nem teljesít. (5:86.§ (1) bek.)

Zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet.

A zálogjog ún. járulékos mellékkötelezettség, azaz:

- A zálogjog csak érvényes követelést biztosíthat. A zálogjog terjedelmében is a biztosított követeléshez igazodik. Ha a követelés csökken, a zálogjog is csökken.
- A zálogjoggal biztosított követelés átruházásával a zálogjog is átszáll az új jogosultra.
- A követelés megszűnésével megszűnik a zálogjog is: a zálogkötelezett követelheti a kézizálogtárgy visszaadását, vagy a jelzálogjog törléséhez szükséges nyilatkozat kiadását.

A zálogjog keletkezése:

A zálogjog akkor jön létre, ha a zálogjogosult és a zálogkötelezett a zálogjogot megalapítja, és a zálogkötelezett efelett rendelkezési joggal bír. (5:87.§) A zálogjog létrejötte tehát konjunktív feltétel bekövetkeztének eredménye, egyfelől szükséges, hogy a zálogjogosult és a zálogkötelezett a zálogjogot megalapítja és a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír a zálogtárgy felett. **A zálogjog megalapítása szintén egy kétkomponensű ügylet, melyhez egyrésről szükség van egy zálogszerződésre és erre tekintettel jelzálogjog esetében a zálogjog megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése vagy kézizálog esetén a zálogtárgy birtokának a zálogjogosult részére történő átruházása. (5:88.§)**

A zálogszerződés meghatározásához szükséges a biztosított követelés és a zálogtárgy meghatározása. A zálogszerződést írásba kell foglalni.

A zálogjog fajtái

Kézi zálogjog

Kézizálog tárgya ingó dolog lehet. A zálogjogosult köteles a zálogtárgyat a jogviszony teljes időtartama alatt megőrizni, a kötelezettség teljesítése esetén pedig épségben visszaadni. A zálogjogosult a dolgot ellenkező megállapodás hiányában nem használhatja, nem hasznosíthatja, hasznait nem szedheti. Abban az esetben, ha a zálogtárgy állagának romlásától vagy értékének csökkenésétől lehet tartani, a kötelmi kötelezett vagy a tulajdonos más megfelelő biztosíték felajánlása mellett a zálogtárgy visszaadását kérheti. Megszűnik a kézizálogjog abban az esetben, ha a jogosult a zálogtárgyat a tulajdonosnak visszaadja, illetve akkor is, ha a zálogtárgy a jogosult birtokából akaratán kívül kikerült és azt egy éven belül nem szerzi vissza vagy emiatt nem fordul bírósághoz. Végül a kézizálogjog különleges abból a szempontból is, hogy a biztosított követelés elévülése a kézizálogtárgyból való kielégítést nem akadályozza.

A jelzálogjog

A jelzálogjog esetében a zálogtárgy a zálogkötelezett birtokában marad, aki jogosult a dolog rendeltetésszerű használatára, hasznosítására, köteles azonban annak épségét megőrizni.

A jelzálogot kötelező bejegyeztetni. Ingatlan esetében a jelzálogjogot az ingatlan-nyilvántartásba kell bejegyeztetni, ingó, jog, és követelés esetében pedig a hitelbiztosítéki nyilvántartásba. (5:93.§) Ha az ingó tulajdonjogát, vagy a jog fennállását valamilyen közhiteles nyilvántartás, azaz lajstrom tanúsítja (pl. szabadalom), a jelzálogjogot is ebbe a lajstromba kell bejegyeztetni. (5:93.§ (2) bek.)

A zálogjog érvényesítése

A zálogjog érvényesítése a zálogtárgyból való kielégítés útján történik. A zálogjogosult kielégítési joga a zálogjoggal biztosított követelés esedékessé válásával, azaz a teljesítés elmulasztása esetén nyílik meg. (5:126.§(1)bek.) A jogosult a kielégítési jogot főszabály szerint választása szerint, bírósági végrehajtás útján, vagy bírósági végrehajtáson kívül gyakorolhatja. (5:123.§(3) bek.) Ezen főszabály alóli kivétel a fizetési-számla követelést terhelő jelzálogjog, melynek érvényesítése kizárólag bírósági végrehajtás útján történik. (5:123.§(4) bek.)

A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívül a jogosultat választása szerint az alábbi módokon illeti meg:

1. A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése
2. A zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult általi megszerzése

3. Az elzálogosított jog, vagy követelés érvényesítése (5:127.§ (1)bek.)

A zálogjogosultat a fenti módok közül választáson túl az a jog is megilleti, hogy az egyik kiválasztott módról egy másikra áttérjen. (5:127.§(2) bek.)

1. A zálogjogosult köteles a zálogtárgy értékesítésére vonatkozó szándékáról értesíteni a zálogkötelezettet, a személyes kötelezettet, a zálogtárgyat terhelő egyéb zálogjogok jogosultjait, valamint lajstromozott zálogtárgy esetén mindazokat, akiknek az adott zálogtárgyra vonatkozóan a lajstromba bejegyzett joguk van. Az előzetes értesítésben meg kell jelölni a zálogjogosultat és a zálogkötelezettet, a zálogtárgyat, az értékesítés tervezett módját, az értékesített követelés összegét. A kielégítési jog megnyílása után a zálogjogosult a zálogtárgyat jogosult birtokba venni az értékesítés céljából, azonban a birtokba bocsátás elmaradása nem akadályozza a zálogtárgy értékesítését. Az értékesítés folyamán a zálogjogosult jogosult a zálogtárgy tulajdonosa helyett és az ő nevében eljárva a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására. Az értékesítés történhet a zálogtárgy eredeti állapotában, vagy feldolgozás, illetve átalakítás útján, mind magánúton, mind nyilvánosan. Az értékesített követően a zálogjogosult köteles késedelem nélkül egy írásbeli elszámolást készíteni, melyet a zálogkötelezettnek és az előzetes értesítésre jogosult személyeknek is megküld. Ebben az elszámolásban meg kell jelölnie, az értékesített zálogtárgyat, a befolyt vételárat, az általa, a zálogtárgyból beszedett hasznokat, a zálogtárgy őrzésével, fenntartásával, értékesítésével felmerült költségeket.
2. A zálogtárgy tulajdonjogának megszerzésekor figyelemmel kell lenni az ún. *lex commissoria tilalmára*, amely szerint semmis az olyan megállapodás, amely szerint a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonjogát már a kielégítési joga megnyílásakor megszerzi. A zálogtárgy tulajdonjogának zálogjogosult általi megszerzése tehát csak a kielégítési jog megnyílása után lehetséges. A kielégítési jog megnyílása után a zálogjogosult írásban felajánlhatja a zálogkötelezettnek, hogy a biztosított követelés teljes, vagy részleges kielégítése fejében elfogadja a zálogtárgy tulajdonjogát. Az ajánlatban meg kell jelölni a zálogjogosultat, a zálogkötelezettet, a zálogtárgyat, a zálogtárggyal biztosított, fennálló követelés összegét, a kielégítési jog megnyílásának okát, valamint azt, hogy a zálogtárgy tulajdonjogának megszerzése a biztosított követelés milyen mértékű kielégítését eredményezné. Ha a zálogkötelezett elfogadja a jogosult ajánlatát, annak kézhezvételétől számított 20 napon belül adásvételi szerződés jön köztük létre, amely alapján a zálogkötelezett köteles a zálogtárgy birtokát átruházni, illetve a tulajdonjog bejegyzéséhez szükséges engedélyt kiadni. A tulajdonjog

átszállásával egyidőben a zálogjoggal biztosított követelés (részben, vagy egészben) megszűnik.

3. Akkor, ha a jelzálogjog tárgya követelés vagy jog, a zálogjogosult teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje számára és miután a követelés esedékessé vált, az eredeti jogosult helyett a követelés kötelezettjével szemben érvényesítheti is a követelést.

A zálogjog megszűnése

A zálogjog megszűnik, ha:

- a zálogjogosult lemond zálogjogáról és a zálogtárgyat vagy visszaadja a zálogkötelezettnek, vagy jelzálog esetében azt törlik a nyilvántartásból;
- a zálogjoggal biztosított követelés elévül; ez azonban a követelést biztosító kézizálogból való kielégítést nem akadályozza;
- a zálogjogosult a zálogtárgyat értékesíti, vagy tulajdonjogát megszerzi;
- a zálogjog alapjául szolgáló dolog elpusztult, vagy az alapjául szolgáló követelés vagy jog megszűnik anélkül, hogy másik vagyontárgy lépne a helyébe;
- a kézizálogjog jogosultja elveszíti a zálogtárgy birtokát (kivéve, ha késelem nélkül birtokvédelmi eljárást indított); vagy
- a zálogjoggal biztosított követelés, vagy az alapjául szolgáló jogviszony megszűnik. (5:142.§)

Kezességi szerződés

A kezesség a kötelelem megerősítését célzó személyi biztosíték, **Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.** A teljesítő kezes a jogosult helyébe lép, teljesítésével a jogosult törvényi engedményese lesz.

A **kezesség** mindig az **alapügylet** (főkötelelem) **jogosultja és a kezes közötti ingyenes szerződéssel** jön létre. Annak azonban nincs akadálya, hogy a kezes a főadóssal (főkötelezettel) szemben már ne ingyenesen, hanem ellenérték fejében vállalja a kezességet. (Ez a helyzet, pl. tipikusan akkor, ha bank vállalja a kezességet.)

A Ptk. szerint a kezességi szerződést, mint biztosítéki szerződést írásba kell foglalni. A kezesség **járuékos** mellékkötelezettség, érvényes főadósságot feltételez. A kezesség mértékében is igazodik a főkötelelemhez, de a kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt, csak

enyhébb lehet. A kezesség kiterjed azonban a kötelezett szerződésszegésének következményeire és az elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra. A kezes a kötelezettségvállalása mértékét, a kezesség elvállaláskor a főadós kötelezettségénél alacsonyabb mértékben is meghatározhatja.

A kezes helytállási kötelezettségét érintő vagy befolyásoló minden lényeges körülményről a hitelező köteles a kezeset késedelem nélkül tájékoztatni. Fogyasztói kezesség esetében a kezességelvállaláshoz szükséges tájékoztatás elmaradása a kezes számára elállási jogosultságot teremt.(Ptk. 6:430.§)

A járulékoság megmutatkozik abban is, hogy a kezes a hitelezővel (jogosulttal) szemben felhozhatja, érvényesítheti mindazokat a **kifogásokat**, amelyek a kötelezettet megilletik a hitelezővel szemben. Így élhet beszámítási, ill. elévülési kifogással is, beszámíthatja a saját és a kötelezett ellenköveteléseit is.

A főadós kötelezettségének megszűnésével a kezesség is megszűnik. Tartozásátvállalás esetén is megszűnik a kezesség. Megszűnik a határozott időre vállalt kezesség, a határozott idő leteltével; továbbá a kötelezett valamennyi (akár jövőbeni) kötelezettségét biztosító kezességi szerződést (globális kezesség) a kezes három hónapos felmondási idővel felmondhatja.

A kezesség a kezes és a jogosult viszonya szerint lehet **egyszerű** (vagy sortartó), illetőleg **készfizető** kezesség.

Az **egyszerű kezes** főszabályként mindaddig megtagadhatja a teljesítést (sortartási kifogással élhet), amíg a követelés a kötelezettől és az olyan kezesektől, akik őt megelőzően és reá tekintet nélkül vállaltak kezességet, behajtható. **Fizetési kötelezettsége másodlagos**, csak akkor áll be, ha a jogosult igazolja, hogy a követelés sem a kötelezeten, sem a sorban előbb álló kezeseken nem hajtható be, ellenkező esetben a kezes sortartási kifogással élhet.

A **kártalanító kezesség** esetében a kezes kizárólag a követelések a kötelezeten be nem hajtható részéért vállalt helytállást, tehát a hitelező vele szemben kizárólag a végrehajtás (részleges) eredménytelensége, megghiúsulása esetén fordulhat, addig a pillanatig megilleti a sortartás kifogása.

A **készfizető kezesség** esetén a kezes sortartási kifogásra nem hivatkozhat, a jogosult közvetlenül fordulhat a kezes felé. A hitelező nem köteles kivárni a főkötelezett vagyona ellen irányuló végrehajtás sikertelenségét.

Ha a kezes az adós helyett teljesít, a harmadik személy részéről történő teljesítés szabályai szerint a kötelezettel szemben megtérítési igénye keletkezik..

Garanciaszerződés

A garanciaszerződés, illetve a garanciavállaló nyilatkozat a garantőr olyan kötelezettségvállalása, amely alapján a nyilatkozatban meghatározott feltételek esetén köteles a jogosultnak fizetést teljesíteni. Mind a garanciaszerződés, mind a garanciavállaló nyilatkozat írásban érvényes. (Ptk. 6:431.§)

Ez a személyi biztosíték a gazdasági életben egyre gyakoribbá válik. A garancia fizetési kötelezettség elvállalása a garantőr által, ellenérték fejében. A garancianyilatkozatot garantőr (bank vagy biztosító) a kedvezményezett részére teszi meg az garanciaszerződés kötelezettje által a garantőrnek adott megbízás alapján.

A garantőr meghatározott **követelmények teljesülése esetén, a jogosult lehívási nyilatkozata alapján** teljesít fizetést (pl. bizonyos okmányok benyújtása, esemény beállta).

A garancia általában megszabott határidő (ún. garancia-**futamidő**) lejárta előtt vehető igénybe, és a garantőr általában csak az előre megállapított, konkrét **összeghatárig** teljesít. Lehetőség van azonban határozatlan időre is garanciát vállalni.

A garancia nem kezesség, legfontosabb különbség köztük az, hogy míg a kezesség járulékos mellékkötelezettség, addig a garancia független az alapjogviszonytól, a garantőrt nem illetik meg a kötelezett kifogásai sem.

Ha a garantőr észleli, hogy a jogosult **nyilvánvalóan visszaélésszerűen vagy rosszhiszeműen él** lehívási jogával a fizetést megtagadhatja vagy a kifizetett összeget visszakövetelheti.

3. Szerződési alaptípusok

3.1. A szerződések tipizálása

A kötelmi viszonyokat leggyakrabban szerződések keletkeztetik.

A **szerződési szabadság** elvéből következik, hogy a szerződő felek nincsenek kötve a Ptk-ban vagy más jogszabályban megnevezett szerződésekhez, a külön nevesített szerződéstípusok sajátosságait keverhetik megállapodásaikban. A **szerződések tipizálása** főként a felek közötti jogviták eldöntésében jut jelentőséghez, amikor a bíróságnak döntenie kell arról, hogy a szerződésre a Ptk. mely szabályait kell alkalmazni.

A **tipizálás többféle szempont** szerint elvégezhető. Ebben a fejezetben a **főszolgáltatás jellegén alapuló tipizálás** módszerét követve vesszük sorra az egyes szerződési típusokat. Eszerint a szerződés tárgya lehet:

- **dologszolgáltatás (*dare*);**
- **tartózkodásra, tűrésre kötelező (*non facere*);**
- **tevékenységet kötelező (*facere*);**
- **helytállási kötelezettséget előíró (*praestare*).**

A **dologszolgáltató (*dare*)** szerződések kötelezettje dolog vagy jogosultság átadását vállalja. Az **alaptípusa az adásvétel**, de ide tartozik a szerencseszerződés, a csere, az ajándékozás, vagy a kölcsönszerződés is.

A **tartózkodási kötelezettséget keletkeztető (*non facere*)** szerződések a szolgáltatást nyújtó fél az egyébként őt – tulajdonjoga vagy egyéb joga alapján – megillető jogosultságát másnak átengedi, ezért tartózkodni illetve tűrni köteles, hogy a másik fél ezen jogosultságot a jogviszony alapján gyakorolja. Ezen szerződések alaptípusa a bérlet, a haszonbérlet és haszonkölcsön.

A **tevéleges (*facere*)** szolgáltatásra irányuló szerződések két fő típusa a vállalkozás és a megbízás, de ebbe a kategóriába sorolható a fuvarozási szerződés, vagy a gondossági kötelek körébe tartozó tartási, a bizományi és letéti szerződés.

A **helytállási kötelezettséget keletkeztető (*praestare*)** szerződés alapján a kötelezettnek tartósan kell rendelkezésre állnia, és ennek során, a szerződésben meghatározott feltétel bekövetkezése esetén fordulhat át kötelezettsége például pénzszolgáltatássá. Ide tartozik a hitelszerződés és a biztosítási szerződés is. Ide sorolhatók továbbá a biztosítéki szerződések: a kezesség és a garanciaszerződés.

Az alábbiakban az egyes szerződéseket a Ptk.-ben tárgyalt sorrendben és csoportosításban ismertetjük. A biztosítéki szerződések alapvető szabályait a szerződési biztosítékok között tárgyaltuk.

Tulajdonátruházó szerződések

3.2. Az adásvételi szerződés

Általános szabályok

Az adásvételi szerződés alapján a dolog tulajdonosa arra vállal kötelezettséget, hogy vételár ellenében valamely forgalomképes dolog tulajdonjogát a vevőre átruházza, a vevő pedig arra, hogy a dolgot átveszi és a vételárat megfizeti.

Az adásvételi szerződés kétpólusú jogviszony, **alanyai** a tényleges szolgáltatást nyújtó, a tulajdonjogot átruházó **eladó** és a dolog átvételére, valamint vételár, mint ellenérték megfizetésére köteles **vevő**.

Az adásvétel közvetett tárgya bármely ingó vagy ingatlan dolog, ill. kötelmi jogosultság vagy akár üzletrész lehet, amennyiben **forgalomképes** (Ptk. 6:215.§ (3) bek.). Forgalomképtelenek a kizárólagos állami tulajdonban lévő dolgok, de jogszabály rendelkezése alapján a dolgon fennálló **elidegenítési és terhelési tilalom** vagy a rendelkezési jog más korlátozása is eredményezhet forgalomképtelenséget. Ha forgalomképtelen dolgot idegenítettek el, az ilyen adásvétel jogszabályba ütköző, tehát érvénytelen, **semmis** szerződésnek minősül.

Az adásvétel tárgya lehet **még nem létező** dolog is. Ez esetben **reményvételtől** van szó, amely **lehet feltételes** (remélt dolog vétele, azaz csak akkor kell fizetni, ha a dolog előáll), és lehet **feltétlen**, amikor is a vevőnek akkor is meg kell fizetni a vételárat, ha a dolog nem jön létre (pl. nem lesz termés).

Az adásvétel **közvetlen tárgya tulajdonjog** ellenérték fejében történő **átruházása**. A tényleges szolgáltatást nyújtó eladó magatartása a vevőnél csak akkor keletkeztet tulajdonszerzést, ha a **dolgot át is adják**. A szerződés létrejötte, a **konszenzus** pusztán **kötelmi igényt keletkeztet** a tulajdonjog megszerzésének kikényszerítésére.

Az eladó főkötelezettsége a tulajdonjog átruházása és a dolog átadása. Ingatlan esetében kötelezettsége az ingatlan **birtokának átruházása** is, hiszen az a tulajdonátruházásnak nem feltétele. Mellékkötelezettsége a jogszavatosság és a kellékszavatosság alapján való helytállás.

Az eladó további mellékkötelezettségei:

- a tájékoztatás,

- az okirat szolgáltatás (pl. szervízkönyv, forgalmi engedély, vagy minőségi bizonyítvány átadása),
- az átadással és a birtokátruházással kapcsolatos költségek viselése (Megjegyzendő, hogy a tulajdonjog bejegyzésével járó kiadások viszont már a vevőt terhelik.).

A mellékkötelezettségek megsértése a vevő részéről elálláshoz, egyéb szavatossági, kártérítési igény érvényesítéséhez vezethet.

A **vevő főkötelezettségei**: az adásvétel tárgyát képező **dolog átvétele** és a **vételár megfizetése**. A **vevő mellékkötelezettségei** az átvétellel és a szerződéskötéssel járó kiadások (pl. ügyvédi munkadíj, illeték és egyéb költségek), továbbá a dolog átvételével (elszállításával) kapcsolatos kiadások viselése.

Adásvételi szerződés esetében alapvető kérdés, mely időponttól viseli a dologban bekövetkezett károkat a vevő. Ingó dolgok esetében a **birtokátruházással** a tulajdonjog is átszáll, tehát a dolog átadásával egyidejűleg – főszabályként – az vevő a tulajdonjogot is megszerzi, és ily módon kárveszélyviselési kötelezettsége fennáll. Ingatlanok esetében azonban a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése előtt a birtokátruházás a vevő kárveszélyviselési kötelezettségét már megalapozza. Ugyanígy, a vevő viseli az ingó dologban bekövetkezett károkat abban az esetben is, ha már birtokba lépett, de az eladó a tulajdonjogot a vételár hiánytalan kifizetéséig még fenntartotta.

Ha a dolgot (árut) **fogyasztói adásvétel** esetében el kell juttatni az eladó vállalkozástól a vevő fogyasztóig, a szerződés teljesítésének helyétől függetlenül a kárveszély a fogyasztó birtokbavételével száll át, ha a fuvarozót az eladó bízta meg vagy ő ajánlotta.

A vétel különös nemei

Az elővásárlási jog

Az elővásárlási jog az adásvételi szerződés körében a **leendő vevőt megillető, feltételhez kötött egyoldalú alakító jog**, amely feltétel fennálltával a jogosult nyilatkozatával a másik felet, az eladót, konszenzus hiányában is **a szerződés vele való létrehozatalára kényszerítheti**.

Az elővásárlási jog gyakorlásának **mellőzhetetlen előfeltétele**, hogy a dolog tulajdonosa **ellenérték fejében el akarja adni** a leendő szerződés tárgyát (ajándékozás esetén nincs elővásárlási jog).

Az elővásárlási jog alapulhat **jogszabályon** vagy a felek **szerződésén**. A jogszabályon alapuló elővásárlási jog a jogok ütközése esetén megelőzi a szerződésen alapulót.

Az elővásárlási jog oly módon érvényesül, hogy a dolgot eladni kívánó tulajdonos a harmadik személytől kapott **vételi ajánlatot, mint saját eladási ajánlatát** a szerződés megkötése előtt, **teljes terjedelmében** köteles az elővásárlásra jogosultakkal **közölni**. Nem terheli ez a kötelezettség a tulajdonost, hogyha a közlés a jogosult(ak) tartózkodási helye vagy más körülményei (mint pl. a jogosultak nagy száma) miatt rendkívüli nehézséggel, vagy számottevő késedelemmel járna (Ptk. 6:222. § (1) bek.). Ha az elővásárlásra jogosult az ajánlati kötöttség időtartama alatt az ajánlat tartalmát elfogadja, a szerződés közötté és a tulajdonos között jön létre.

Ha ugyanazon dologra azonos rangsorban illet meg több személyt az elővásárlási jog és közülük többen tesznek elfogadó nyilatkozatot, a tulajdonos tájékoztatása alapján még 8 napon belül visszavonhatják elfogadó nyilatkozatukat. Akik fenntartják elfogadó nyilatkozatukat, azok érdekeltségeik arányában szerzik meg a dolog tulajdonjogát (tulajdoni hányadát).

Ha a jogosult a megfelelő határidőn belül **nem tesz** az ajánlatra **teljeskörű elfogadó nyilatkozatot**, akkor a tulajdonos a dolgot a teljes terjedelemben közölt ajánlatnak megfelelő, vagy annál az eladóra nézve kedvezőbb feltételekkel **más személynek eladhatja** (Ptk. 6:222.§ (3) bek.).

Ha az elővásárlásra jogosulttal az ajánlatot nem közölték, és a dolgot harmadik személynek eladták, az **ügylet az elővásárlásra jogosulttal** – de csak vele **szemben**, és csak akkor, ha jogával élni is kíván – **hatálytalannak** minősül, amennyiben a harmadik személy vevő **nem volt jóhiszemű**.

Az elővásárlásra jogosult a szerződés hatálytalansága megállapításával egyidejűleg köteles elfogadó nyilatkozatot tenni és a vételár megfizetésére vonatkozólag teljesítőképességét igazolni. A szerződés hatálytalansága megállapítását a szerződéskötésről való tudomásszerzéstől számított (szubjektív) 30 napos, illetve a szerződéskötéstől számított (objektív) 3 éves határidőn belül gyakorolhatja.

Maga az elővásárlási jogosultság önmagában **nem forgalomképes**; sem élők között, sem halál esetén átruházni önállóan nem lehet.

A vételi jog és az eladási jog

A **vételi jog (opció) jogosultja** az opció fennállásának ideje alatt egyoldalú nyilatkozatával minden további feltétel nélkül kikényszerítheti az adásvételi szerződés létrejöttét, a szerződésben meghatározott vételáron egyoldalú nyilatkozattal a dolgot megvásárolhatja. (Ptk. 6:225.§ (1) bek.).

Az opciós megállapodásnak tartalmaznia kell a leendő adásvételi szerződés lényeges elemeit (az adásvétel tárgya, ellenérték, stb.), az opciós jog biztosításának ellenértékét, valamint a vételi jog fennállásának időtartamát. Ha a vételi jog alapján a szerződés létrejön, akkor **a vételi jog esetleges**

ellenértéke beleszámít az adásvételi szerződésben a **vételárba**. Ha a jogosult e jogával nem él - az **opciós díj a rendelkezésre állás ellenértékeként** a dolog tulajdonosát illeti meg.

A vételi jog egyoldalú szerződéskötési kötelezettséget keletkeztet a dolog tulajdonosa oldalán. Mint tartós jogviszony, lehetséges a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján a szerződés módosítása(6:192.§) , vagy a körülményekben beálló, előre nem látható jelentős változás a vételi jog kötelezettjének mentesülését is eredményezheti.(6:73.§ (3) bek.)

Az **eladási jog** jogosultja maga a dolog tulajdonosa. Eladási joga alapján a szerződésben meghatározott vételáron eladhatja a dolgot az eladási jog kötelezettjének.

A visszavásárlási jog

A visszavásárlási jog nem más, mint egy speciális alany, az **előző tulajdonos javára fennálló vételi jog**. A **visszavásárlási árat** a felek a jogot alapító szerződésben meghatározhatják vagy a visszavásárlási ár a jog gyakorlásakor aktuális forgalmi érték lesz.(Ptk. 6:224.§).

Az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jogra vonatkozó közös szabályok

E jogok alapítására vonatkozó szerződést írásba kell foglalni.

Ha e jogosultságokat az ingatlan-nyilvántartásba vagy más közhiteles nyilvántartásba bejegyzik, mindenkivel szemben hatályossá válnak, aki a bejegyzést követően az ilyen dolgon valamely jogot szerez.

A jogszabályon alapuló jogosultságokra is alkalmazni kell a szerződéssel alapított jogokra vonatkozó szabályokat.

A visszavásárlási, a vételi és az eladási jog kötelezettjének tartózkodnia kell minden olyan magatartástól, amely a jog gyakorlását megghiúsítaná vagy korlátozná, de ha a dolog a kötelezettnek fel nem róható okból megsemmisül, e jogosultságok megszűnnek.

A részletvétel

A **részletvétel** sajátossága szerint az adásvételi szerződésben a felek úgy állapodnak meg, hogy az **ellenértéket a vevő** több részletben, meghatározott **későbbi időpontban** (időpontokban) **fizeti meg**. (Ptk. 6:227.§).

A részletvétel esetén főszabályként a tulajdonjog a vevőre a szerződés megkötése és a birtokbaadás pillanatában azonnal átszáll. Az eladó azonban írásban, a vételár hiánytalan kiegyenlítéséig tulajdonjogát fenntarthatja. A **tulajdonjog fenntartásával** biztosítja elsősorban a szerződés megghiúsulása

esetére az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét, másodsorban a hátralékos vételár kiegyenlítését. Mint pénzkövetelés biztosítékát, ingó dolog esetében a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, ingatlan esetében az ingatlan-nyilvántartásba kell bejegyezni. (A tulajdonjog-fenntartással való eladás ténye azonban más funkciót tölt be ingatlan esetében.)

A vevő az adásvétel megkötésekor **birtokba lép és jogában áll a használat, a hasznok szedése**, továbbá **viseli a terheket és a kárveszélyt**. Az eladó tulajdonos marad, de nem használhatja és hasznosíthatja a dolgot, valamint semmi olyan rendelkezést nem tehet, ami a megkötött szerződés vevőjének jogát sértené, mint pl. másnak való elidegenítés vagy a dolog megterhelése.

A részletvétel további biztosítékai:

Ha a vevő a részletet esedékességkor nem fizeti meg – és első esetben előzetes értesítést követően és póthatáridőn belül sem fizet –, az eladó választása szerint élhet az elállás vagy a részletfizetési kedvezmény megvonásának jogával. (Ptk. 6:227.§)

A **részletfizetési kedvezmény megvonása** a hátralékos vételártartozást egyösszegűvé alakítja, a vevőnek a teljes vételárat azonnal ki kell fizetnie.

Az elállási jog gyakorlása a szerződés felbontja: a vevő köteles a dolgot **visszaadni**, köteles **használati díjat fizetni** a használati idejére, és köteles azt az összeget **megtéríteni**, amely a dolog rendeltetésszerű használatával járó **értékcsökkenést** meghaladja.

További biztosíték lehet a vételárkövetelést biztosító jelzálogjog és az elidegenítési és terhelési tilalom, melynek kikötése a vételárkövetelést, az azt biztosító jelzálogjog érvényesíthetőségét szolgálja. A vevő ilyenkor a megvett dolgot a teljes vételár kifizetéséig nem adhatja el, és nem terhelheti meg (pl. zálogjoggal).

Megtekintésre vétel

A megtekintésre vétel és a próbára vétel esetén a specialitás abban áll, hogy a szerződés hatálya a vevő szerződéskötés utáni magatartásától, nyilatkozatától függ. E nyilatkozatokat a vevőnek nem kell indokolnia.

Megtekintésre vétel esetében a felek megkötheti oly módon a szerződést, hogy megállapodnak abban, hogy a vevő a dolgot a szerződéskötést követően tekinti meg, és – a kikötött vagy az eladó által tűzött határidőn belül – megtett nyilatkozatától függ a szerződés hatályba lépése. Ha a vevő nem nyilatkozik, a **szerződés nem lép hatályba**.

A próbára vétel

A próbára vétel annyiban tér el a megtekintésre vételtől, hogy a leendő szerződés tárgya, **a dolog a potenciális vevő birtokába kerül**, aki meggyőződhet annak használati értékéről.

Ha a vevő a határidő alatt

- nem tesz a szerződés létrejöttét elutasító nyilatkozatot,
- és egyidejűleg nem juttatja vissza a dolgot az eladó tulajdonosnak,

akkor a hallgatásával vagy nem tevésével **a szerződés hatályban marad**. E pillanattól az eladónak kötelmi igénye keletkezik a vételár megfizetésére. Az eladó nem felel olyan hibákért, amelyeket a vevő a próbára vétel során felismert vagy felismerhetett volna.

A minta szerinti vétel

Ha a felek a szerződés tárgyát képező dolog valamely tulajdonságát mintára hivatkozással határozzák meg, az eladó köteles a minta hivatkozott tulajdonságának megfelelő dolgot szolgáltatni. (Ptk. 6:230.§).

A minta szerinti vétel jelentősége igen nagy tömegárúk esetén és a magánszemélyek beszerzésénél is előtérbe került az ún. csomagküldő szolgálatok elterjedésével. Ez utóbbi esetben a minta a megküldött katalógus. Fontos kérdés **a bizonyítási teher** telepítése. Amennyiben a minta az eladónál van, az ő dolga a szolgáltatott dolog és a minta azonosságának a bizonyítása. A mintától való eltérés bizonyításának a kötelezettsége a **vevőt** terheli akkor, ha a minta a birtokába került.

3.3 A csereszerződés

A csere specialitása az adásvételhez képest abban áll, hogy **mindkét cserélő fél tényleges (dolog)szolgáltatást teljesít a másik irányában**. A szolgáltatott dolgok tulajdonjogát, vagy más jogokat, követeléseket a felek az adásvétel szabályai szerint kölcsönösen egymásra ruházzák.

A csereszerződések egy részénél pénzmozgás egyáltalán nincs, mert a dolgok azonos értékűek. Ha az elcserélendő szolgáltatások nem egyenértékűek, akkor a csere adásvétellel kombinálódik (pénzbeli értékcompenzáció).

A cserét a Ptk. külön nem szabályozza, minden tekintetben az adásvétel szabályait kell alkalmazni rá.

3.4. Az ajándékozási szerződés

Az ajándékozási szerződés alapján az egyik fél (ajándékozó) saját vagyona terhére a dolog tulajdonjogának (vagy más jog vagy követelés) ingyenes átruházására, a másik fél (megajándékozott) a dolog átvételére köteles (Ptk. 6:235.§).

Az ajándékozás kétoldalú szerződés amelynek létrejöttéhez szükséges, hogy a juttatást elfogadják. Elfogadás hiányában az ajándékozásra tett ígéret csupán ajánlatnak minősül.

Ajándékozásról csak akkor beszélünk, ha a vagyoni előnyt az ajándékozó a **saját vagyona rovására** nyújtja.

Az ajándékozó a *clausula rebus sic stantibus* elvére hivatkozással a szerződés teljesítését megtagadhatja, ha a szerződés megkötése után az ajándékozó körülményeiben, különösen a megajándékozotthoz való viszonyában olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle többé el nem várható.

Az ajándékozó az alábbi három esetben követelheti vissza az ajándékot.

- 1) Amennyiben az ajándékra az ajándékozónak létfenntartása érdekében szüksége van, az ajándékot visszakövetelheti.

E jog jelentős korlátja, hogy csak a még meglévő ajándék követelhető vissza (az ajándék helyébe lépett dolog követelésének vagy az ajándék értéke megtérítésének nincs helye), valamint csak akkor követelhető vissza az ajándék, ha az ajándék visszaadása a megajándékozott létfenntartását nem veszélyezteti. A megajándékozott az ajándék visszaadása helyett járadék vagy természetbeni tartás útján is gondoskodhat az ajándékozó létfenntartásáról.

- 2) Ha a megajándékozott vagy vele együtt élő hozzátartozója az ajándékozó vagy közeli hozzátartozója rovására súlyos jogsértést követ el, az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot, vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket .

A súlyos jogsértés lehet valamilyen bűncselekmény elkövetése, vagy valamely jogi kötelezettség megsértése. Általában a felek közötti viszony pusztá megromlása vagy az ajándékozóval szemben tanúsított tiszteletlenség nem ad okot az ajándék visszakövetelésére. A durva becsületsértés, tettleges bántalmazás már megnyitja az utat az ajándék visszakövetése előtt.

Nincs helye visszakövetelésnek, ha az ajándékozó a sérelmet megbocsátotta.

- 3) Az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket akkor is, ha a szerződő felek által a szerződéskötéskor közösen ismert olyan feltevés, amelyre figyelemmel az ajándékot adta, utóbb véglegesen megghiúsult és e nélkül az ajándékozásra biztosan nem került volna sor. Ezeknek a feltételeknek együttesen kell fennállniuk az ajándék visszaköveteléséhez. Nem követelhető vissza az ajándék, illetőleg nem követelhető az ajándék helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés megghiúsulását az ajándékozó felróható magatartása okozta. (PK 76.)

A szokásos mértékű ajándék visszakövetelésének nincs helye.

A visszakövetelési jogról való lemondásnak (illetve megbocsátásnak) minősül, ha az ajándékozó az ajándékot megfelelő ok nélkül, hosszabb időn keresztül nem követeli vissza.

Vállalkozási típusú szerződések

Jelen jegyzet a vállalkozási szerződés általános szabályain túlmenően a speciális alakzatokat (pl. utazási, kutatási, kivitelezési, tervezési szerződés) nem tartalmazza.

3.5. A vállalkozási szerződés általános szabályai

Vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó tevékenységgel elérhető eredmény(mű) megvalósítására, a megrendelő annak átvételére és **a vállalkozói díj megfizetésére köteles.** (Ptk. 6:238.§)

A vállalkozási szerződés **alanyai** a **megrendelő** és a **vállalkozó**.

A Ptk. megengedi, hogy a vállalkozó **alvállalkozót** vegyen igénybe az eredmény létrehozásához, de a felek ettől eltérően is megállapodhatnak. A közreműködőért való felelősség szabályai irányadók.(Ptk. 6:129.§ és 6:148.§)

A **vállalkozó főkötelezettsége** az **eredmény létrehozása**. Minthogy a vállalkozó az eredmény előállítására vállal kötelezettséget, **a szerződést csak akkor teljesítette, ha az eredmény valóban elő is állott.** A vállalkozó az eredmény bekövetkezéséért **szavatossággal** tartozik.

Főszabály szerint a vállalkozó szolgáltatási kötelezettsége, hogy a munkaeredmény létrehozásához a **saját anyagát** használja fel vagy az anyagokat ő köteles beszerezni, és a munkát saját költségén végzi el. A költségeket a vállalkozói díj rendszerint magába foglalja.

A vállalkozó köteles a megrendelő **utasításai szerint** eljárni, amelyek elsősorban **az eredmény tulajdonságaira vonatkozhatnak**, de az utasítás nem vonatkozhat a tevékenység megszervezésére, nem teheti a teljesítést terhesebbé, mint a szerződésben vállalt eredmény.

A vállalkozási szerződés esetén rendszerint az a helyzet, hogy a vállalkozó szakember, a megrendelő viszont nem. Ebből következik, hogy a megrendelő **szakszerűtlen utasítást** is adhat. A **szakember vállalkozó köteles** az utasítás szakszerűtlenségére a megrendelőt **figyelmeztetni**. A figyelmeztetés elmulasztásából eredő kárért a vállalkozó felelős. Ha a megrendelő a figyelmeztetés ellenére **fenntartja** utasítását, **a vállalkozó elállhat** a szerződéstől. Ha a vállalkozó elállási jogával nem él, köteles a megrendelő kockázatára az ő utasításai szerint eljárva ellátni a feladatot. A vállalkozó azonban **köteles elállni** a szerződéstől abban az esetben, ha munka folytatása

jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértéséhez vagy az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezetne (Ptk. 6:240.§ (2) bek.).

A **megrendelő** főkötelezettsége a **vállalkozói díj megfizetése**. A megrendelő csak akkor köteles a díjat szolgáltatni, ha a vállalkozói tevékenység eredményeként a mű létrejött. Hatályos jogunk az ingyenes vállalkozást is ismeri. Az ajándékozási szerződéstől azáltal határolható el, hogy **ingyenes vállalkozási szerződés** alapján a megrendelő a vállalkozó költségeit megtéríti, tehát a mű megvalósítására kifejtett tevékenységben áll az ingyenes szolgáltatás.

A vállalkozási díj (és költségek) biztosítására a vállalkozót **törvényes zálogjog** illeti meg a megrendelőnek azon vagyontárgyain a amelyek a vállalkozási szerződés következtében a birtokába kerültek.

A vállalkozói díjat tételes elszámolás szerint (költségvetési terv) vagy átalánydíjban is meghatározhatják. Ha a vállalkozó nem kellő körültekintéssel mérte fel az átalánydíj meghatározásakor a szerződészerű teljesítéshez szükséges, elvégzendő feladatokat, a többletmunkáért díjazást főszabályként nem követelhet. Pótmunka (utólag megrendelt, tervmódosítás miatt szükségessé vált munka) ellenértékére igényt tarthat.

A megrendelő köteles a **kijelölt munkaterületet** tevékenység végzésére alkalmas állapotban a vállalkozó **rendelkezésére bocsátani**, ellenkező esetben a vállalkozó elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet. (Ptk. 6:241.§)

A megrendelő jogosult arra, hogy már a munka végzése közben is **ellenőrizze** az eredményre vezető **folyamatokat**. Azon a címen azonban, hogy az ellenőrzés jogát a megrendelő nem gyakorolta, a vállalkozó a szerződészegés kötelezettségei alól nem mentesül. Az ellenőrzés jogához kapcsolódik, hogy amennyiben a munka végzése során elkövetett mulasztások alapján felmerül a gyanú, hogy a teljesítés hibás lesz, vagy a teljesítése határidőre a vállalkozó nyilvánvalóan nem tud teljesíteni, beáll az előzetes szerződészegés.(6:151.§)

A megrendelőt a teljesítés megkezdéséig **kártalanítás ellenében** indokolás nélküli, **objektív elállás** joga illeti meg, a ezt követően a teljesítésig a szerződést felmondhatja. A kártalanítás a vállalkozói díjat nem haladhatja meg.

A vállalkozási szerződés objektív lehetetlenülése

A szerződészegés fentebb tárgyalt általános jogkövetkezményeihez képest a vállalkozási szerződés körében az egyik félnek sem felróható, objektív lehetetlenülés speciális jogkövetkezményével találkozunk. A lehetetlenülés folytán a szolgáltatások elszámolása körében jelentőséggel bír kinek az érdekkörében merült fel a lehetetlenülés oka. Ha a vállalkozó érdekkörében, díjazásra nem tarthat igényt, ha a megrendelő érdekkörében, a vállalkozó

díjazást követelhet, ha mindkettejük érdekkörében merült fel, a vállalkozó az elvégzett munkáért arányos díjazást követelhet.

A szerződés teljesítése: átadás-átvételi eljárás

Az átadás-átvételi eljárás keretében a felek az adott üzletágban szokásos vizsgálatokat végzik el, annak érdekében, hogy meggyőződjenek a mű rendeltetésszerű használhatóságáról. Ennek időtartama 30 nap és a teljesítési határidőn belül meg kell kezdődnie. Ha a megrendelő átadás-átvételi eljárást nem folytat le, a tényleges birtokbavétellel állnak be a teljesítés joghatásai.

Az eredmény létrehozására irányuló szerződések **hibás teljesítésének** következményeit a Ptk. a hibás teljesítés különös szabályai között rendezi. (Ptk. 6:177.§)

Megbízási típusú szerződések

3.6. A megbízási szerződés

A megbízási szerződés alapján a **megbízott a megbízó által rábízott feladat ellátására, a megbízó a megbízási díj megfizetésére köteles** (Ptk. 6:272.§).

A megbízási szerződés a gondossági kötelek alaptípusa. Az olyan klasszikus (tisza) megbízás, amelynek ne volna legalább részeredmény-szolgáltatásra irányuló feltétele, gyakorlatilag elvétve található. A megbízások tehát főként olyan nevesített altípusokban jelennek meg, amelyeknek vannak eredménykötelmi, vagy dologszolgáltatásra irányuló elemei is (bizomány, szállítmányozás, pénzkezelési szerződés, tartási szerződés).

A fogalmi kérdéshez kapcsolható a **megbízás és a meghatalmazás elhatárolásának** szükségessége is. A **meghatalmazás** egy egyoldalú jogviszony (és nem szerződés), amely alapján a meghatalmazott nem köteles, csak jogosult harmadik személyek irányában eljárni (jognyilatkozatot tenni). Az ügyleti képviselőt alapjául tehát a meghatalmazás szolgál. Azonban meghatalmazás az ún. képviselői megbízásoknak nélkülözhetetlen fogalmi eleme. Ha a megbízás teljesítéséhez szerződés kötése vagy más jognyilatkozat tétele szükséges, a megbízás a meghatalmazást is magában foglalja. (Ptk. 6:274.§)

A **megbízott fő kötelezettsége a gondos és szakszerű ügyvitel**. A megbízott felelőssége szempontjából a zsinórmérték az elvárható gondosságú, és egyben szakszerű ügyellátás

A **bizalmi elem** fokozottan érvényesül a megbízás körében. A megbízó esetleg létfontosságú ügyeinek vitelét (képviseletét) adja át a megbízottnak. A bizalmi elemből következően a **megbízottnak személyesen** kell eljárnia. A **közreműködő igénybevételére** és a magatartásáért való felelősségre a

szerződések közös szabályai irányadók. A rábízott feladat jellege tehát általában **személyes ellátást** kíván, amely a közreműködő igénybevételét főszabályként kizárja, és a megbízott a megbízót haladéktalanul tájékoztatni köteles, ha közreműködő igénybevétele vált szükségessé.

A bizalmi jellegből következik az is, hogy a megbízottat fokozott együttműködési, tájékoztatási és titoktartási kötelezettség is terheli.

A megrendelővel szemben a megbízót széleskörű utasításadási jog illeti meg. A megbízott a megbízó **utasításainak megfelelően köteles ellátni a rábízott ügyet**, de a keletkező többletköltségeit a megbízó köteles megtéríteni. A célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítás tényére a megbízott a megbízót köteles figyelmeztetni, és ha a megbízó az utasításához ragaszkodva azt megismétli, és a megbízott ezzel együtt a tevékenységet elvégzi, akkor az ebből fakadó károk, amelyek a megbízót érik nyilvánvalóan őt terhelik. Egyébként a megbízott az utasításoktól csak kivételesen, a megbízó érdekében térhet el.

A bizalmi viszonyból következően **a szerződést mindkét fél indoklás nélküli felmondhatja**. A megbízó a felmondása esetén köteles megtérítenie a megbízottnak a felmondással okozott kárát, kivéve, ha arra az ő szerződésszegése adott okot. A megbízott felmondása általában nem jár kártalanítási kötelezettséggel, kivéve, ha a szerződést alkalmatlan időben mondta fel. A felmondás jogának kizárása vagy korlátozása (kivéve tartós jogviszonyokat) semmis.

A megbízottat **elszámolási és kiadási kötelezettség** terheli. Ennek megfelelően köteles mindazt a dolgot kiadni a megbízónak, amihez az ügy ellátása során és eredményeképpen jutott. Ugyanakkor a megbízott követelheti, hogy a saját nevében, de a megbízó érdekében vállalt kötelezettségek alól a megbízó mentesítse.

A megbízó **fő kötelezettsége a díjfizetés**. Ezen kívül a megbízónak a megbízottak a megbízással rendszerint együttjáró költségeit előlegeznie kell. A megbízott díjigénye főszabályszerűen akkor is alapos, ha az eljárás nem vezetett eredményre, de a tevékenység gondos és szakszerű kifejtése megtörtént. A megbízott nem követelhet díjazást, ha az eredmény azért maradt el, mert felröhátóan járt el. A diszpozitív szabályozásból következően általában nincs akadálya annak, hogy a felek a megbízott díjazását sikeres eljáráshoz, mint feltételhez kössék (sikerdíj). A törvény elismeri az ingyenes megbízást is, de a **törvényi vélelem a visszterhes alakzat** mellett szól.

A díj és a költségei biztosítására a **megbízottat** a megbízót illető vagyontárgyakon - amennyiben azok a megbízás alapján jutottak birtokába - biztosítékképpen **zálogjog** illeti meg (Ptk. 6:277.§). A zálogjog az iratokra nem, csak vagyoni értékekre (ingó dolgokra) terjed ki.

3.7. A bizományi szerződés

A bizományosi szerződés alapján a bizományos arra vállal kötelezettséget, hogy a megbízó javára, a saját nevében köt ingó dologra adásvételi szerződést egy harmadik személlyel. A bizományosnak ezért díjazást fizet a megbízó. (Ptk. 6:281. §)

A bizományi konstrukcióban a szerződést két személy, a megbízó és a bizományos köti meg, de ha a bizományos megkötöti a szerződést a harmadik személlyel, egy három pólusú jogviszony jön létre. Ennek alanyai a megbízó, a bizományos és a harmadik személy. Beszélhetünk eladási és vételi bizományról.

A bizományi szerződés **tárgya** voltaképpen egy második szerződés megkötése, amely leggyakrabban adásvételi szerződés, de bármilyen más szerződés (pl. vállalkozás) is lehet. Ezt a második szerződést a bizományos köti meg a harmadik személlyel, saját nevében, de a megbízó javára. (Ha a bizományos által kötendő szerződés fuvarozás, akkor ez egy olyan speciális bizományi szerződés, amelyet a Ptk. önálló szállítványozási szerződésként szabályoz.) Az ingatlan vételi bizományi szerződés azonban semmis.

A megbízó nem kerül jogviszonyba a harmadik szerződő személlyel, tőle nem követelhet, és nem is tartozik neki. A harmadik személy szerződés szerű teljesítéséért azonban a bizományos csak akkor állt helyt, ha ezt kifejezetten vállalta a szerződésben (ún. *del credere* felelősség) (Ptk.6:282.§ (2) bek.).

A bizományos kötelezettségei és jogai:

- 1) **A szerződés előkészítésével kapcsolatos kötelezettségek** körébe tartozik a bizományos azon kötelezettsége, hogy mindent megtegyen annak érdekében, hogy a megbízó érdekeit szolgáló szerződést kössön. Így tájékoztatási, tudakozódási, értesítési kötelezettsége áll fenn, amelynek ki kell terjednie a harmadik (potenciális szerződő) személy jogalanyiségára, fizetőképességére. Ennek során ügyviteli gondossággal kell eljárnia.

A bizományost gyakorta **őrzési kötelezettség** is terheli, ha eladásra vett át valamely vagyontárgyat. A bizományi szerződésbe belesimul a letéti elem, a bizományos akkor is a letéti szerződésnek megfelelően köteles őrizni az átvett dolgot, ha erről a szerződés egyébként nem szólt.

- 2) A szerződés megkötésével kapcsolatos kötelezettségek körében a megbízót **tájékoztatni köteles** az általa megkötött szerződés tartalmáról, illetve arról, hogy indokolt-e pl. szerződési biztosítékok beépítése.

A bizományos felel a szerződés helyes megkötéséért. A bizományosnak olyan szerződést kell kötnie, ami szakszerű és a

megbízó érdekeit teljes egészében szolgálja. Ha kedvezőbb feltételek mellett szerződik, az előny a megbízót illeti.

A bizományos csak olyan feltételekkel kötheti meg a második szerződést, amely megfelel a bizományi szerződésbe foglalt kikötéseknek. Ilyen fontos kikötés például a **limitár**. A limitár az **eladási bizománynál** az a legalacsonyabb vételár, amelyért még eladhatja a bizományba átvett dolgot a bizományos. Ha ez alatt adja el a dolgot, akkor a bizományosnak az értékkülönbséget meg kell térítenie. Ez alól akkor van kivétel, ha a bizományos bizonyítani tudja, hogy azért adta el limitár alatt a dolgot, mert a limitáron nem lehetett szerződést kötni és a szerződéskötéssel kártól óvta meg a bizományba adót, továbbá, hogy a bizományba adót nem tudta előzetesen értesíteni (pl. mert azonnal kellett döntenie). **Vételi bizománynál** a limitár az a maximum, amelyért még megveheti az adott dolgot a bizományos. Ha limitárnál drágábban vásárol, a különbséget a bizományos megtéríti vagy a megbízó a szerződést visszautasíthatja.

Ha a bizományos olyan szerződést köt, amely lényegesen eltér a bizományi szerződés kikötéseitől, a megbízó visszautasíthatja a bizományos által kötött szerződést. (Ez természetesen nem érinti azt a második szerződést, amelyet a bizományos saját nevében megkötött.)

- 3) A szerződés teljesítésével kapcsolatos kötelezettségei körében a bizományosnak **ellenőriznie kell** a harmadik személy szerződésszerű teljesítését, és elő is kell segítenie azt. A teljesítésről, annak esetleges hibájáról, vagy késedelméről a megbízót haladéktalanul értesíteni köteles. Mivel a megbízó nem áll jogviszonyban a harmadik személlyel, nagyon fontos kötelezettsége a bizományosnak a szavatossági vagy egyéb igények gyakorlása.
- 4) A bizományos **legfőbb joga a bizományi díj** követelése. A bizományosi díj erejéig a bizományost törvényes zálogjog illeti meg mindazokon a dolgokon, amelyekhez a bizományi jogviszony alapján jutott hozzá, és az a megbízót illeti.
- 5) A bizományost megilleti a **belépési jog**: jogosult arra is, hogy a második szerződést úgy kösse meg, hogy ő maga legyen a harmadik szerződő személy is (a bizományba átvett dolgot saját maga vásárolja meg) – feltéve, hogy a forgalmi érték egyértelműen megállapítható. Ezt **önszerződésnek** nevezzük, és a bizományosi díj ilyenkor is jár, de köteles a megbízóra legkedvezőbb feltételek mellett megkötni.

A megbízó kötelezettségei

A megbízó legfőbb kötelezettsége a **bizományi díj megfizetése**. A díjban benne rejlenek a megbízás teljesítésével rendszerint együtt járó és az eleve

kalkulált költségek is. A bizományosnak akkor jár a díj, ha a harmadik személlyel a szerződést megkötötte vagy ha a szerződés megkötésére a megbízó érdekkörében felmerült okból nem került sor.

A díjon kívül a bizományos igényt tarthat a díjba nem tartozó **szükséges és hasznos költségek megtérítésére**.

A vételi bizomány esetén a bizományos szerez tulajdont a megszerzett ingó dologon, amelyet az elszámolás során köteles a megbízóra átruházni. Eladási bizomány esetében a bizományos jogosult a megbízó tulajdonában álló ingó dolog tulajdonjoga átruházására.

Használati szerződések

3.8. A bérlet és a lakásbérlet

A bérleti szerződés alapján a bérbeadó meghatározott dolog időleges használatának átengedésére, a bérlő a dolog átvételére és bérleti díj fizetésére köteles. (Ptk. 6:331.§)

A bérlő a bérbeadó tulajdonában álló dolgot határozott vagy határozatlan időre birtokba és használatba veszi, de a rendelkezési jogot nem szerzi meg. A használatért a bérbeadónak ellenszolgáltatás jár, tehát a bérlet fogalmilag visszerhes szerződés.

Bérbeadó lehet bármely természetes vagy jogi személy, aki általában a tulajdonos, de lehet például a hasznélvező vagy a bérlő is, ha joga van a dolgot albérletbe adni. Bérlő nem csak egy személy lehet, és különösen a lakásbérletnél gyakori több bérlő jelenléte.

A **lakásbérlők jogi helyzete** alapján megkülönböztetünk bérlőtársakat és társbérlőket. **Bérlőtársi jogviszonyról** akkor beszélünk, amikor a lakást több bérlő bérlő úgy, hogy mindegyik bérlő jogosult az egész lakás használatára, tehát a lakáshasználat nincsen közöttük megosztva. A bérlőtársak jogai és kötelezettségei egyenlők, a bérbeadóval szembeni felelősségük (pl. a lakbér fizetése tekintetében) egyetemleges. **Társbérleti jogviszonyról** akkor beszélünk, ha az egyes bérlők a lakás lakószobáit, esetleg más helyiségeit is kizárólagosan, a többi helyiséget pedig más bérlőkkel közösen használják. A társbérlő önálló bérlő, tehát a bérbeadó minden társbérlővel külön jogviszonyban áll.

A bérleti szerződés tárgya a fogalom alapján bármely dolog lehet (főszabály szerint elhasználatlan dolog, mert ha elhasználható, akkor már kölcsönről beszélünk) de a Ptk kiterjeszti a szabályokat a jogok átengedésére is.

A szerződés tartalmát tekintve a főbb jogok és kötelezettségek a következők:

A bérbeadó kötelezettsége a dolog birtoklásának átengedése. Emellett szavatolnia kell egyfelől, hogy a dolog szerződés szerű használatra alkalmas és megfelel a szerződésbe foglalt kritériumoknak (termékszavatosság) másrészt, hogy nincs olyan kívülálló harmadik személy aki a bérlőt a használatban és a jogok gyakorlásában akadályozná vagy korlátozná (jogszatosság). A bérbeadó további kötelezettsége a dologgal kapcsolatos nagyobb kiadások viselése (például ha az ingatlanhoz szeretne egy medencét is építeni, hogy ezzel a tulajdona értékét növelje). Jogosultságai közül a legfontosabb az ellenőrzési jog, ami azt foglalja magába, hogy a bérlő szükségtelen zavarása nélkül bármikor ellenőrizheti, hogy a bérlő rendeltetés szerűen használja-e a dolgot. Ezen kívül törvényes zálogjog illeti meg az elmaradt bérleti díjak és egyéb tartozásokért cserébe a bérlő által a bérleménybe bevitt valamennyi vagyontárgy tekintetében.

A bérlő legfontosabb kötelezettsége a bérleti díj megfizetése. Ez főszabály szerint igazodik a bérleti szerződésben meghatározott fizetési periódusokhoz (napi díj, hetente fizetendő díj, havonta fizetendő díj, egyszeri hosszabb időre szóló díj stb.) viszont minden esetben előre fizetendő. A szabályozás diszpozitivitása miatt azonban a felek egyező akarattal eltérhetnek ettől. A bérlő legfőbb jogosultsága a dolog birtoklása, használata ezt azonban a dolog rendeltetésének megfelelően teheti csak. A bérleti szerződés megszűnésekor a bérlőt megilleti az **elvitel joga** (ius tollendi), vagyis mindazt, amit saját költségén a dologra felszerelt, az állag sérelme nélkül leszerelheti és elviheti. Ezen kívül ha a bérlő végzett el olyan munkákat, melyeket a bérbeadónak kellett volna megtennie, a bérlő követelheti a dologra fordított szükséges költségeinek megtérítését.

A bérleti jogviszony megszűnése több módon is történhet:

- a) A szerződésben megállapított **idő elteltével**, vagy a szerződésben megállapított körülmények bekövetkeztével a bérlet megszűnik. Határozatlan időtartamúvá alakul át a határozott időre létrejött dologbérleti szerződés, ha a bérleti idő lejártá után a bérlő a dolgot tovább használja, és ez ellen a bérbeadó 15 napon belül nem tiltakozik.
- b) Megszűnik a bérlet a dolog elpusztulása, megsemmisülése esetén is.
- c) A **határozatlan időre** kötött bérleti szerződés megszüntethető **rendes felmondással** is. Ez a jog mind a bérlőt, mind a bérbeadót megilleti. A rendes felmondás sajátossága, hogy indokolni nem kell, és a jogviszony megszűnése csak a felmondási idő elteltével következik be. A **dologbérleti szerződés esetén** főszabályként a bérleti díjfizetési időszakokhoz igazodik, továbbá előzetes felmondás a hónap 15. napjáig gyakorolható és a hónap végére szólhat,

- d) A szerződés **felmondása**, mint megszüntetési mód kapcsolódhat valamely nem szerződésszerű vagy nem jogszerű magatartáshoz is. A korábbi szabályzás ilyenkor szankciós jelleggel azonnali hatályú, rendkívüli felmondási lehetőséget biztosított a sérelmet szenvedett félnek, ma azonban csak a rendes felmondás szabályainak megfelelően élhetnek az érintettek ezen jogukkal. Indokoltta teheti a szerződés felmondásának gyakorlását, ha a bérlő a felszólítás és póthatáridő tűzésének ellenére sem fizeti meg a bérleti díjat vagy ha felszólítást követően továbbra sem rendeltetésszerűen használja a bérleményt.
- e) Megszüntethetik a bérleti szerződést a felek **közösen** is (megszüntető szerződéssel).

Speciális szabályozás vonatkozik a lakásbérleti szerződésekre (1993. évi LXXVIII. törvény). Ezen szerződések tárgya ugyanis csak lakás céljára szolgáló ingatlan lehet, a szerződést pedig kötelesek a felek írásba foglalni. Szintén eltérés, hogy a bérleti díj mellett a felek megállapodhatnak abban, hogy a szerződésből fakadó kötelezettségek biztosítására biztosítékot (egy meghatározott összeget) fizet a bérlő, de ez nem lehet nagyobb mint a bérleti díj háromszorosa.

3.9. Haszonbérleti szerződés

Haszonbérleti szerződés alapján a haszonbérlő hasznot hajtó dolog időleges használatára vagy hasznot hajtó jog gyakorlására és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében haszonbért fizetni. (Ptk. 6:349.§) A szerződés **alanyai** a haszonbérbe adó és a haszonbérlő, mindkét pozícióban természetes és jogi személyek egyaránt lehetnek, **tárgya** pedig csak elhasználhatatlan és hasznot hajtó dolog vagy jog lehet. A szerződés **tartalma** alapján a haszonbérlő jogosult a hasznot hajtó dologból eredő hasznok szedésére a rendes gazdálkodás követelményeinek megfelelően és köteles a dologgal járó költségek viselésére valamint a haszonbér, mint ellenérték megfizetésére. A **haszonbér** a bérleti díjjal ellentétben mindig utólag jár és elengedhető vagy mérsékelhető, ha elemi csapás vagy más rendkívüli esemény miatt az átlagos eredmény 2/3-a nem jött létre. Speciális kötelezettség a **termőföldek haszonbérlete** esetén, hogy a haszonbérlő köteles a földet megművelni, illetve annak termőképességét fenntartani. A szerződés egyéb részei valamint megszűnése tekintetében a bérlet általános szabályai az irányadóak, annyi eltéréssel, hogy határozatlan idejű mezőgazdasági haszonbérleti szerződéseknél 6 hónapos felmondási idővel a gazdasági év végére mondható fel a szerződés. A haszonbérbe adó is felmondhatja a szerződést, ha a haszonbérlő nem műveli a termőföldet vagy

gazdálkodása súlyosan veszélyezteti a termelés eredményességét, a termőföld termőképességét, az állatállományt, felszerelést.

3.10. Haszonkölcsön szerződés

Haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönadó meghatározott dolog időleges használatának ingyenes átengedésére, a kölcsönvevő a dolog átvételére köteles. (Ptk. 6:357.§) A szerződés alanyai a kölcsönbe adó és a kölcsönvevő, mindkét pozícióban természetes és jogi személyek egyaránt lehetnek, tárgya pedig bármely dolog vagy jog lehet. A bérleti szerződéstől az különbözteti meg ezt a szerződéstípust, hogy a dolog használatának átengedésért cserébe **nem találunk ellenszolgáltatást**, vagyis ingyenes szerződés. Éppen ezért a kölcsönvevő legfőbb kötelezettsége a dolog rendeltetésszerű és szerződésszerű használata, valamint a szerződés megszűnésekor a dolog visszaadása. A kölcsönvevő bármikor visszaadhatja a dolgot megszüntetve ezzel a szerződést, de a bérlet általános szabályaitól eltérően a kölcsönvevő halála is megszünteti a felek közötti megállapodást. A felmondással kapcsolatosan elmondható, hogy a határozatlan idejű szerződést a kölcsönbe adó 15 napos határidővel felmondhatja, illetve ennél a szerződéstípusnál lehetőség van azonnali hatályú felmondásra az alábbi esetekben:

- Ha a haszonkölcsön célja lehetetlenült,
- Ha a kölcsönvevő nem rendeltetésszerűen használja a dolgot, rongálja azt,
- Ha a kölcsönvevő a kölcsönbe adó hozzájárulása nélkül átengedi a dolog használatát,
- Ha a felek között megromlik a viszony,
- Ha a kölcsönbe adónak szüksége van a dologra.

Letéti szerződések

3.11. A letéti szerződés

A letéti szerződés alapján a letéteményes a szerződésben meghatározott ingó dolog megőrzésére és annak a szerződés megszűnésekor történő visszaadására, a letevő díjfizetésre köteles.(Ptk. 6:360.§)

A letéti szerződés a gondossági kötelek csoportjába tartozik, ahol az őrzés jelenti a főszolgáltatást. Ennek értelmében a dolog tulajdonjoga a letevőt illeti továbbra is, azonban a birtoklás joga a letéteményeshez kerül.

A szerződés **alanyait** tekintve letevőről (a dolog tulajdonosa, birtokosa) és letéteményesről (aki őrizni fogja) beszélhetünk, mindkét pozícióban főszabály szerint bárki szerepelhet, meg kell jegyezni azonban, hogy speciális

letéteknél az alanyai kör is behatárolt (például ügyvédi letét esetén csak az ügyvéd lehet a letéteményes).

A szerződés **tárgya** az adott ingó dolog és annak őrzése.

A szerződés **tartalmát** tekintve elmondható, hogy a letéteményes jogosult az őzésért cserébe letéti díjra, valamint törvényes zálogjog illeti meg az őzés során birtokába került vagyontárgyakra nézve, ha a letevő nem teljesítené fizetési kötelezettségeit. Köteles azonban a saját dolgaitól elkülönítetten és nyilvántartva őrizni a letevő dolgait és a dolog természetéből adódóan szükségszerűen kezelnie is kell azt (például ha egy cserepes növényt helyeznek letétbe, locsolni kell stb.). Tilos azonban a letéteményesnek használni, hasznosítani, illetve más személy birtokába vagy őrizetébe adni a letevő dolgát, kivéve ha ezzel károsodástól óvja meg azt. Szintén kivétel, hogy hasznót hajtó dolog őrzésekor köteles lesz beszélni a hasznót, viszont pontosan el kell számolnia vele a letevő felé.

A letevőnek a letét végén joga van ahhoz, hogy a dolgát visszakaphassa, főkötelezettsége pedig a díjfizetés. Ismert azonban a letéti szerződés ingyenes formája is, ilyenkor a szükséges költségek megtérítésén kívül egyéb fizetési kötelezettség nem keletkezik.

A szerződést a letevő bármikor felmondhatja, a letéteményesnél azonban már korlátozásokkal találkozhatunk. A határozatlan idejű szerződést ugyanis 15 napos határidővel mondhatja csak fel, míg a határozott idejűt csakis akkor, ha a dolog veszélyben van, a letéteményes nem foglalkozása körében látja el az őrizetet és olyan körülmények következtek be a szerződéskötést követően, amik megnehezítik az őrizetet.

A letét egyik speciális formája a **gyűjtői letét**. Erről akkor beszélünk, ha a letéteményes több letevő hasonló, helyettesíthető dolgát együtt őrzi, anélkül, hogy megkülönböztetné, hogy melyik tárgy melyik letevőhöz tartozik. Ilyenkor a letevők között közös tulajdon keletkezik és mindenki ugyanannyit követelhet vissza az adott dologból, amennyit letett.

Másik speciális formája a **rendhagyó letét**, melynek az a különlegessége, hogy a helyettesíthető dolog teljes tulajdonjoga átszáll a letéteményesre (azaz a későbbiekben akár rendelkezhet is az adott dologgal). Ennek az a következménye, hogy a szerződés lejártakor ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot, ugyanolyan mennyiségben lesz köteles a letéteményes visszaszolgáltatni.

Hitel- és számlaszerződések

3.12. A hitelszerződés

Hitelszerződés alapján a hitelező hitelkeret rendelkezésre tartására, és a rendelkezésre tartott összeg erejéig kölcsönszerződés, kezességi

szerződés, garanciaszerződés vagy egyéb hitelművelet végzésére vonatkozó más szerződés megkötésére, az adós díj fizetésére köteles.(Ptk. 6:382.§)

A hitelszerződés a **kölcsönszerződés rendhagyó előszerződése**, amelyből szerződéskötési kötelezettség csupán a hitelezőt (bankot) terheli. A bankhitelszerződés **csak írásban** jöhet létre érvényesen.

A hitelszerződés alapján tehát a **bank helytállási** kötelezettséget vállal, amelynek ellenértéke a rendelkezésre tartási jutalék. A hiteligénylő oldaláról a rendelkezésre tartott **hitelkeret** felhasználása, akár részleges **igénybevétele nem kötelezettség**, hanem jogosultság. Amennyiben a hiteligénylő él jogával és igényli a kölcsönt, úgy a bank eddigi helytállási (praestare) kötelezettsége a kölcsönszerződés megkötésével dare (dologtulajdont átruházó) kötelezettséggé fordul át.

Az adós hitelszerződést bármikor felmondhatja. A hitelező a hitelszerződést felmondhatja, ha:

- az adós körülményeiben lényeges kedvezőtlen változás állt be, és az adós felszólítás ellenére nem ad megfelelő biztosítékot;
- az adós a hitelezőt megtévesztette, és ez a szerződés megkötését vagy annak tartalmát befolyásolta; vagy
- az adós fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyeztetné a hitelszerződés alapján megkötött szerződés teljesítését.

A hitelszerződés felmondása a hitelszerződés alapján addig megkötött szerződéseket nem szünteti meg.

3.13. Kölcsönszerződés

Kölcsönszerződés alapján meghatározott pénzüsszeget az adós olyan feltétellel kapja tulajdonába, hogy azt egy későbbi időpontban kamatosan (visszterhes alakzat) vagy kamat nélkül (ingyenes alakzat: szívességi kölcsön) köteles visszaszolgáltatni.

A kölcsönvevő (adós) a jogviszony ideje alatt használja, hasznosíthatja, felhasználhatja a dolgot, de a **jogviszony megszűnéskor ugyanabból legalább ugyanannyit köteles visszaadni**. A pénzkölcsönszerződés szabályait bármilyen **más helyettesíthető dologra** vonatkozó kölcsönszerződésre is alkalmazni kell azzal az eltéréssel, hogy az ellenérték az átadáskori piaci érték figyelembevételével, a kamatra vonatkozó szabályok szerint kiszámított **díj** lesz.

Hitelező lehet bank (bankkölcsön) vagy bármely más személy is. Az **adós** szintén bárki lehet.

A **hitelező kötelezettsége** a kölcsön tárgyának az adós rendelkezésére bocsátása és a tulajdon **időleges átruházása**.

Mivel a **kölcsönszerződés is tartós jogviszonyra vezető konszenzuál szerződés**, szerepe van a **clausula rebus sic stantibus**nak. Eszerint a kölcsönadónak nem kell átadnia a szerződésben vállalt kölcsönt, ha bizonyítani tudja, hogy a szerződés megkötése után az adós körülményeiben (vagy a biztosíték értékében vagy érvényesíthetőségében) olyan lényeges változás állt be, amely miatt a szerződés teljesítése többé nem elvárható és az adós nem ad felszólítás ellenére sem megfelelő biztosítékot.

Szívességi kölcsön esetében a hitelező a saját körülményeiben beállt változás miatt is megtagadhatja a kölcsön kifizetését illetve visszakövetelheti azt.

Az adós nem köteles a kölcsönösszeget átvenni, de a hitelező szerződéskötési költségeit meg kell térítenie. Továbbá, ha a szerződés alapján bizonyos ideig a hitelező a kölcsön összegét rendelkezésre tartja, erre az időtartamra díjat is köteles az adós fizetni.

Az adós főkötelezettsége, hogy a **lejáratkor** (a szerződés megszűnésének időpontjában) a kölcsönkapott dologból **ugyanannyit adjon vissza** a kölcsönadónak.

Amennyiben a szerződés **visszterhes, akkor** a szerződésben kikötött **ügyleti kamatot**, mint az idegen dolog használatának az ellenértékét is át kell adnia.

A **lejárat szempontjából** a kölcsönszerződés lehet **határozott** vagy **határozatlan** időtartamú. A határozatlan időtartam főként a kis értékű, magánszemélyek közötti, szívességi kölcsönöknél jellemző. A szerződések közös szabályai szerint a határozatlan időre szóló tartós jogviszonyokat megfelelő felmondási idő mellett bármelyik fél felmondhatja. (Ptk. 6:213.§)

Az adós bármikor megszüntetheti a határozatlan és a határozott idejű szerződést azáltal, hogy a tartozását megfizeti, azonban a felek az idő előtti teljesítés lehetőségét a fogyasztói kölcsönszerződés kivételével kizárhatják.

A hitelező felmondási joga korlátozott, akkor mondhatja fel **szankciós jelleggel** a szerződést, ha:

- az adós körülményeiben lényeges kedvezőtlen változás állt be és nem nyújt megfelelő biztosítékot, vagy arra nem képes;
- a kölcsönnek a szerződésben meghatározott **célra fordítása lehetetlen**; az adós a kölcsönt a meghatározott **céljától eltérően** használja;
- ha az adós a hitelezőt megtévesztette, amely befolyásolta szerződési akaratát;

- ha fizetőképességével, a kölcsön fedezetével, felhasználásával, biztosítékával kapcsolatos vizsgálatot akadályozza;
- ha fedezetelvonásra irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetését;
- a kölcsönre nyújtott **biztosíték értéke lecsökkent**, és azt az adós felszólítása sem egészíti ki;
- ha az adós a kölcsön visszafizetésével késedelembe esik és mulasztását felszólításra sem pótolja.(Ptk. 6:387.§)

A tartási és az életjáradéki szerződés

3.14. A tartási (és életjáradéki) szerződés

Tartási szerződés alapján az egyik fél (eltartó) köteles a másik felet (tartásra jogosult) megfelelően eltartani vagy gondozni (Ptk. 6:491.§).

Életjáradéki szerződés alapján a jogosult élete végéig járadék szolgáltatására (az eltartó meghatározott pénzösszeg vagy más helyettesíthető dolog időszakonként visszatérő) szolgáltatására köteles (Ptk. 6: 497.§).

Mindkét szerződés **célja a jogosult létfenntartásának biztosítása**, azonban ez a tartási szerződésnél természetbeni szolgáltatásokkal valósul meg, az életjáradéki szerződés alapján a kötelezett elsősorban pénz teljesítésére köteles. De érvényes a jogosult gondozására, (ápolására, ellátására) kötött olyan tartási szerződés is, amely esetben a tartás forrása a jogosult vagyona, jövedelme.

A tartási szerződés alapvető formáját tekintve **visszterhes** ügylet és ellenkező kikötés hiányában a jogosult haláláig áll fenn. A tartási szerződést **személyesen** kell teljesíteni, ez nem zárja ki azonban azt, hogy a jogi személy legyen az eltartó. Az életjáradékot jellegéből fakadóan nemcsak személyesen lehet teljesíteni.

A tartási szerződés további sajátossága a szerencseelem. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányossága meglehetősen bizonytalan. Előfordulhat, hogy a nyújtott tartás többszörösen meghaladja a szerződésben lekötött ingó vagy ingatlan dolog értékét, de az is lehet, hogy a kötelezett rövid idejű tartással nagy értékű dologhoz jut.

Hatályos jogunk szerint a tartási (és életjáradéki) szerződést **írásban** kell megkötni, az írásbeli magánokirat alakiségai szerint.

A szerződés tartalma:

1) Az **eltartottat megfelelő tartás**, életjáradék esetében pedig a **meghatározott pénzösszeg** (vagy terménymennyiség) **illeti meg** meghatározott időszakonként.

A megfelelő tartás alapján az eltartó köteles:

- az eltartottat élelmezni, lakást, fűtést, világítást, mosást, ruházatot biztosítani a jogosult számára,
- orvosi kezeléssel és gyógyszerről gondoskodni,
- korának és egészségi állapotának megfelelő ápolásról gondoskodni,
- az eltartottat halála után illő módon eltemettetni.

A „**megfelelőséget**” a felek körülményei, a szerződés tartalma, az eltartott indokolt szükségletei és az általa átruházott vagyon értéke határozza meg, nem zárja ki azonban a tartási szerződés megkötését az, ha a jogosult egyébként a tartásra nem lenne rászorult.

2) A tartásért kikötött **ellenszolgáltatás tárgyai** tipikusan a következők:

A. Ingatlan tulajdonjogának átruházása. Az ingatlan tulajdonjogának a nyújtott tartás ellenében történő átruházása történhet

- a haszonélvezeti jog fenntartásával, vagy anélkül, illetőleg
- a tulajdonjog átruházásával egyidejűleg a tartási kötelezettség ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésével. Ezt *kikötménynek* nevezzük és telki teherjogot hoz létre. Következése, hogy ha az eltartó a tartási kötelezettséget elmulasztja, és más megfelelő biztosítékot sem nyújt, a jogosult az ingatlanból a végrehajtási szabályok szerint kielégítést kereshet, és ezt az esetleges új tulajdonos is köteles tűrni.

B. Ingóságok (értékpapírok, lakásberendezési, vagy nagyobb értékű tárgyak) tulajdonjogának átruházása.

A bíróság a tartási szerződést - mindkét fél érdekeinek figyelembevételével - módosíthatja (Ptk. 6:495.§), ha a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása – különösen a felek megromlott viszonyára tekintettel – indokolatlan.

Ha a természetbeni tartás lehetetlenné válik (pl. személyi okok miatt), bármelyik fél kérheti a bíróságtól a tartási szerződés megszüntetését, életjáradéki szerződéssé való módosítását. Erre akkor kerülhet sor, ha az eredeti szerződés bizonyos változtatásokkal a célját még be tudja tölteni. A bíróság ítéletében a tartásra kötelezettet terhelő szolgáltatást is meghatározza. Ha a szerződés célja a szerződés módosításával nem valósítható meg, a bíróság a szerződést bármelyik fél kérelmére megszüntetheti (Ptk. 6:495.§ (3) bek.).

A bíróság a szerződés megszüntetésekor gondoskodni köteles arról, hogy a felek érdekeit kölcsönösen és megfelelően kielégítse. A bíróság a tartási szerződésekből eredő perekben nincs kötve a kereseti kérelemhez, azonban nem alkalmazhat olyan megoldást, amely ellen mindkét fél tiltakozik.

A tartási (életjáradéki) szerződés megszűnik a tartásra jogosult halálával. A **visszterhes tartási szerződés** esetében az eltartó halála nem eredményezi feltétlenül a szerződés megszűnését. A tartási kötelezettség átszáll az örökösökre mégpedig a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi (Ptk. 6:493.§ (3) bek.). Az **ingyenes tartási szerződést** a kötelezett halála is mindig megszünteti. Ezen kívül a kötelezett a szerződés megszüntetését kérheti (illetve a teljesítést megtagadhatja), ha annak teljesítése a szerződéskötés után megváltozott vagyoni körülményeinél fogva reá nézve túlságos megterheléssel járna.

VII. Felelősségtan

A károkozást a Ptk. a kötelemlenkeletkeztető tények közt sorolja fel. Ilyenkor a jogviszonyt kárkötelemlennek nevezzük. A kötelmi jogviszonyt ebben az esetben nem a felek konszenzusa, vagy egyoldalú jognyilatkozata hozza létre, hanem a károkozó esemény és az ennek folytán megbillent vagyoni egyensúly.

A kártérítési jogban (felelősségtanban) megkülönböztetjük egymástól a szerződésen kívüli (ún. deliktuális) károkozásért való felelősség és a szerződésszegéssel okozott kárért (ún. kontraktuális) való felelősség szabályait. Jelen fejezetben a deliktuális felelősség szabályairól ejtünk szót, miután a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályait már fentebb, a szerződésszegés fejezetben áttekintettük. A deliktuális felelősségen ismét két nagy részre oszlik, a polgári jogi felelősség általános alakzatára és a speciális felelősségi alakzatokra.

1. A polgári jogi felelősség általános alakzata

A polgári jog általánosságban tiltja a jogellenes károkozást. (6:518.§) Az **általános felelősségi alakzat** szerint, **aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.** (6:519.§)

A kártérítés célja a károsultat ért vagyoni sérelem anyagi kompenzációja. Ahhoz, hogy a károkozó személy kártérítési felelősségét megállapíthassuk, szükség van a következő feltételek bekövetkezésére.

- jogellenes magatartás,
- kár bekövetkezése,
- okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a kár között,
- felróhatóság.

1.1 Jogellenes magatartása

A **jogellenes károkozás** a felelősségre vonás objektív feltétele. A Ptk. vélelmezi, hogy minden károkozás jogellenes, azzal, hogy meghatározza azokat az esetköröket, amelyek fennállása esetén ún. jogszerű károkozásról beszélünk. Eszerint **nem minősül jogellenesnek a károkozás, ha a károkozó a kárt:**

- a) a károsult beleegyezésével okozta,

- b) a jogtalan támadás, vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a károkozónak okozta, ha az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl,
- c) szükséghelyzetben okozta, azzal arányos mértékben, vagy
- d) jogszabály által megengedett magatartással okozta, és a magatartás más személy jogilag védett érdekét nem sérti, vagy a jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezi. (6:520.§)

Abban az esetben, ha a jogszerű károkozás vagyoni kompenzációjáról beszélünk, azt nem kártérítésnek, hanem kártalanításnak nevezzük.

Kizárja tehát a jogellenességet:

a) Károsult beleegyezése

Kizárja a károkozó magatartás jogellenességét a károsult személy beleegyezése. Leggyakrabban előforduló példa a károsulti beleegyezésre a beteg beleegyezése a műtétekbe, vagy a sportoló beleegyezése, tudomásulvétele, hogy az adott sportág gyakorlásával együtt járhatnak sérülések. A károsulti beleegyezés jogellenességet kizáró voltánál a beleegyezés, mint jognyilatkozat érvényessége nem hagyható figyelmen kívül. Ha a beleegyező nyilatkozat érvénytelen, úgy nem beszélhetünk a jogellenesség kizártságáról. Érvénytelen pl. a tévedés, megtévesztés, vagy jogellenes fenyegetés hatására tett beleegyező nyilatkozatok, érvénytelen továbbá a cselekvőképtelen, valamint a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy beleegyező nyilatkozata.

b) Jogos védelem

Akkor áll fenn jogos védelmi helyzet, ha valaki jogtalan támadás, vagy jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében cselekszik. Ha a védekező az elhárítással szükséges mértéket nem lépte túl, a támadónak okozott kárt nem kell megtérítenie. A jogos védelmi helyzet alapjául szolgáló támadás fizikai behatást jelent, azonban az közömbös, hogy az élet, testi épség, vagy vagyon ellen irányul.

c) Szükséghelyzet

Szükséghelyzetnek nevezzük a más életét, testi épségét, vagyonát közvetlenül fenyegető olyan veszélyt, mely más módon nem hárítható el, csak esetleges károkozással. (Ptk. 5:26.§) (1) bek.) A szükséghelyzetben okozott kárt meg kell téríteni, azonban ez a kötelezettség a szükséghelyzetbe került személyt terheli.

d) Jogszabály által megengedett magatartással okozott kár

Jogszabály által megengedett magatartáshoz kapcsolódó károkozás csak abban az esetben válik jogszerűvé, ha:

- a jogszabály megengedi az adott magatartást és
- más személy jogilag védett érdekét nem sérti, vagy a jogszabály a károkozót egyúttal kártalanításra kötelezte.

Pl.: kisajátítás

1.2. Kár bekövetkezése

Kárnak nevezzük mindazt a bekövetkezett vagyoni hátrányt, amely valakit valamely károsító esemény folytán vagyoniában ér. **A vagyoni kárnak három elemét ismerjük.**

- **felmerült kár (damnum emergens),**
- **elmaradt vagyoni előny (lucrum cessans), és**
- **indokolt költségek.**

A **felmerült kár**, vagy más néven **tényleges kár** a károsult *vagyoniában beállott értékcsökkenés*, amelytől a károsult valamely dolog elpusztulása, megsérülése, megrongálódása vagy elveszése folytán esik. (pl.: valamely vagyontárgy károsodása)

Az **elmaradt vagyoni előny** az az érték, *amellyel a károsult vagyona gyarapodott volna, ha a károsító magatartás nem következik be* (pl.: elmaradt munkabér és egyéb jövedelemkiesés).

Az **indokolt költség** a *hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költség*, amely így szintén csökkenti a károsult vagyont. (pl.: a károsult kórházi látogatásainak költsége, ápolási költség, ételmezesi-, vagy más többletkiadások)

1.3. Okozati összefüggés a magatartás és a kár között

Az **okozati összefüggésnek** a jogellenes és felróható magatartás valamint a kár között kell fennállnia a kárkötelem keletkezéséhez. Az okozati összefüggés megállapításához kapcsolódó **ún. előreláthatósági klauzula** szerint **nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia.** (6:521.§)

1.4. Felróhatóság

A Ptk.-ban szabályozott felelősségi rendszer a **felróhatóság** objektívizált szemléletén alapul. Az általános felelősség szabálya szerint: „aki másnak

jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.” (Ptk. 6:519. §) A szubjektivizált elem a jogszabályhely második mondata: **„Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.”**

A felróhatóság akkor állapítható meg, ha valaki nem úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

A bizonyítási teher

A kárkötelmi helyzetekben a bizonyítási teher megosztva nyugszik a károsulton és a károkozó személyen.

A károsultnak kell bizonyítania, azt, hogy:

- kára keletkezett, és annak mértékét, valamint
- az okozati összefüggést a károkozó magatartás és a kár bekövetkezése között.

A károkozónak kell bizonyítani, hogy:

- magatartása nem volt jogellenes, vagy
- amennyiben magatartása jogellenes volt, nem volt felróható.

A Ptk. lehetőséget ad arra a károsultnak, hogy még a kár **bekövetkezése előtt** bírósági utat vegyen igénybe, ha őt a **károsodás veszélye** fenyegeti. Így, kérheti a bíróságtól, hogy azt, aki a veszélyt előidézte, az eset körülményeihez képest:

- tiltsa el a veszélyeztető magatartástól,
- kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére,
- kötelezze megfelelő biztosíték adására. (6:523.§)

2. A kártérítési kötelezettség terjedelme

2.1. A kártérítés fő elvei

- A **teljes kártérítés elve** azt jelenti, hogy a kárért felelős személy a károsult teljes kárát köteles megtéríteni.

- A **káronszerzés tilalma** szerint a károsult a károkozás következtében a károkozó rovására alaptalanul nem gazdagodhat. A kár megállapítása során figyelemmel kell lenni azokra az értékekre, amelyekhez a károsult éppen a károkozás során hozzájut (surrogatum), valamint azokra a megtakarításokra, amelyek a károkozás folytán bekövetkeznek (residuum).

- A **károsult magatartásának értékelése** a kármegelőzés, kárenyhítés körében azért fontos, mert saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.

2.2. A kártérítés módja

A károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni, melybe beletartozik mind a tényleges kár, az elmaradt haszon, valamint az indokolt költség. A kártérítést csökkenteni kell a károsultnak a károkozásból származó vagyoni előnyével, kivéve, ha ez az eset körülményeire tekintettel nem indokolt. A Ptk. rendelkezik a **kártérítés mértékét csökkentő méltányosságról**, mely szerint a bíróság különös méltánylást érdemlő körülmények esetén a kártérítés mértékét a teljes kárnál alacsonyabb összegben is meghatározhatja. A fenti méltányossági szabály tehát akkor alkalmazható, ha bár van kárért felelős személy, azonban olyan különös méltánylást érdemlő helyzet áll fenn, amely folytán a bíróság alacsonyabb mértéket is megállapíthat. **Főszabályként a Ptk. a kár pénzbeli megtérítését írja elő, mely történhet egy összegben, járadékban, vagy kombináltan.**

A károkozó a kárt akkor térítheti meg természetben, ha a körülmények ezt indokolják.

A jövőben rendszeresen felmerülő károk megtérítésére a bíróság időszakonként visszatérően előre fizetendő, meghatározott összegű **járadékot** is meghatározhat.

A kártérítés módjának meghatározásánál nem érvényesül a kereseti kérelemhez kötöttsége elve, vagyis a bíróság nincs kötve a károsult kérelméhez; azonban a kártérítésnek azon módját nem alkalmazhatja, amely ellen valamennyi fél tiltakozik.

A járadék célja, hogy a jogosultakat olyan élethelyzetben tartsa, mintha a káresemény nem következett volna be (Pl. baleset miatt folyamatos ápolásra, speciális ételmezésre van szükség.). **A járadék** esetében megkülönböztetjük a **jövedelempótló- és a tartást pótló járadékot**.

Jövedelempótló járadék akkor jár a károsultnak, ha munkaképessége a károkozás folytán csökkent, és a káreset utáni jövedelme az azt megelőző időszak jövedelmét neki fel nem róható okból nem éri el. A jövedelempótló járadék meghatározása a munkaképesség-csökkenés és a bekövetkezett jövedelemkiesés mértékének együttes vizsgálata alapján történik. A károsult jövedelemkiesését a károsodást megelőző egy évben elért havi átlagjövedelmének alapulvételével kell meghatározni. Ha a károsodást megelőző egy évben a jövedelemben tartós változás következett be, a változás utáni jövedelem átlagát kell figyelembe venni. Ha a jövedelemkiesés ily módon nem határozható meg, az azonos vagy hasonló tevékenységet végző személyek havi átlagjövedelmét kell alapul venni. A jövedelemkiesés meghatározásánál figyelembe kell venni azt a jövőbeli változást is, amelynek

bekövetkezésével számolni lehet, azonban nem vehető figyelembe az a jövedelem, amelyet a károsult munkaképességének csökkenése ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el. (6:528.§)

Tartást pótló járadékot ítél meg a bíróság **a károkozás folytán meghalt személlyel szemben tartásra jogosult részére. A tartást pótló járadék tehát nem a károsult, hanem az eltartottak járadékigényeként jelentkezik.** A károkozó a tartást pótló járadék fizetésére abban az esetben is köteles, ha magatartásának e következménye nem volt előrelátható, valamint akkor is, ha a meghalt személy tartási kötelezettségének megszegésével nem nyújtotta ténylegesen a tartást, vagy a járadékot igénylő a tartási igényét menthető okból nem érvényesítette. A tartást pótló járadék mértékének meghatározásánál a kiesett tartást és a járadékot igénylő jövedelmét kell figyelembe venni. (6:529.§)

2.3. Általános kártérítés

Vannak olyan esetek, amikor **a kár mértéke** - akár csak részben - **pontosan nem számítható ki.** Ilyenkor a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű **általános kártérítés** megfizetésére kötelezheti, amely a károsult kárának kiegyenlítésére alkalmas. (6:531.§) Az általános kártérítés tehát egy becsült összeg, amelynek alkalmasnak kell lennie a reparációra és csak akkor alkalmazható, ha vagyoni kár merült fel és annak mértéke pontosan nem állapítható meg. Az általános kártérítés megfizetése történhet egy összegben, illetőleg járadék formájában. Kiemelendő ugyanakkor, hogy a bíróságnak minden lehetséges módon meg kell kísérelnie a kár mértékének pontos megállapítását, és az általános kártérítést csak akkor alkalmazhatják, ha a kár megállapítására valóban nincs mód.

2.4. A kártérítés esedékessége és a kártérítési igény elévülése:

A kártérítés a károsodás bekövetkezésekor nyomban esedékes. (Ptk. 6:532.§)

Főszabály szerint a kárigények **5 év** alatt évülnek el (*kivéve a veszélyes üzemi felelősség esetét, ahol az elévülési idő 3 év*), azonban a **bűncselekménnyel okozott kár** esetében a követelés 5 éven túl sem évül el mindaddig, *amíg a bűncselekmény büntethetősége nem évült el.* (6:533.§)

2.5. A károsult kötelezettségei

A károsult törvény által előírt kötelezettség a kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség. Amennyiben ezeket a

kötelezettségeit **felróhatóan megszegi**, azaz a kármegelőzés, kárenyhítés, kárelhárítás körében nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, **az így keletkezett kárt a károkozónak nem kell megtérítenie (ún. károsulti közrehatás, vagy önhiba)**. Amennyiben a **károsult közrehatott** a kár bekövetkeztében, **kármegosztásra** kerül sor. A károkozó és a károsult között **a kárt magatartásuk felróhatósága arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában kell megosztani. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a kárt a károkozó és a károsult között egyenlő arányban** kell megosztani. A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős (lásd pl.: alkalmazottak, megbízottak károkozása a felelősség egyes eseteinél). (6:525.§)

3. Többek általi közös károkozás

A többek általi károkozás **két esetkörre** bontható. Az egyik szerint **a károkozók közös tevékenységgel okozzák a kárt, (ez az ún. közös károkozás)** mely esetben a **felelősségük egyetemleges lesz**. A másik esetkör szerint a közreműködők **egymástól függetlenül, de egymással okozati kapcsolatban álló magatartás-sorozattal okozzák a kárt**. Ebben az esetben **nem** alkalmazható az **egyetemlegesség**, a károsulttal szemben a károkozók **önállóan felelnek**.

A közös károkozás esetén is mellőzheti bíróság az egyetemleges felelősség alkalmazását, ha a károsult a kár bekövetkeztében maga is közrehatott, vagy ha az rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények fennállása miatt indokolt. Az egyetemleges felelősség alkalmazásának mellőzése esetén a bíróság a károkozókat magatartásuk felróhatósága arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában marasztalja. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a bíróság a károkozókat egyenlő arányban marasztalja.

A károkozók a kárt egymás közötti viszonyában (belső jogviszony) felróhatóságuk arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában viselik. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a kárt a károkozók egymás között egyenlő arányban viselik.

4.A felelősség egyes esetei – Speciális felelősségi alakzatok

4.1. Felelősség a fokozott veszéllyel járó tevékenységért

Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt

olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. (Ptk. 6:535.§)

Ez a felelősségi alakzat (ún. veszélyes üzem) az általános felelősségtől abban különbözik, hogy **a felelősség objektívhez közeli, a kimentésre csak szűk körben van lehetőség.** A károkozó nem mentheti ki magát arra hivatkozással, hogy magatartása nem volt felróható. **Veszélyes üzem általi károkozás esetében csak akkor van lehetőség mentesülésre, ha a károkozó a két konjunktív kimentési feltételt bizonyítja, vagyis ha bizonyítja, hogy:**

- **a kárt elháríthatatlan ok idézte elő** (pl. erőhatalom, károsult elháríthatatlan közrehatása, harmadik személy elháríthatatlan cselekménye, más külső erő) és
- **ez az ok a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.**

A fokozott veszéllyel járó tevékenységek körére egzakt, taxatív felsorolást nem találunk, hiszen ezek köre a technika fejlődésével folyamatosan változik, bővül. A bírói gyakorlat alapján veszélyes üzemnek tekintjük többek között a gépjárművek, gépi erővel működő üzemek, berendezések üzemeltetését; építkezések, bányák, gázművek, vízierőművek tevékenységét; vegyi, robbanó- és sugárzóanyagok, lőfegyverek előállítását, tartását, felhasználását; de ide tartozik a tetőfedés, kútásás is. A Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységek körébe tartozóként nevesíti továbbá az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységekkel okozott károkat (6:535.§ (2) bek.), valamint a veszélyes állat tartójának felelősségét (6:562.§ (2) bek.).

A szigorú felelősség azt a személyt terheli, aki a veszélyes üzemi tevékenység folytatója. A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának az minősül, **akinek érdekében a veszélyes üzem működik, ő az ún. üzembentartó.** Abban az esetben, ha a veszélyes üzemnek több üzembentartója van, őket közös károkozóknak kell tekinteni.

Az üzembentartó lehet a veszélyes üzem fenntartója, aki az üzemet működteti, akinek érdekében az üzem működik, aki a veszélyes üzemre vonatkozó alapvető döntéseket meghozza, és aki a fokozott veszélyforrás elleni különös védekezésre köteles. A felelősség az üzembentartót terheli, de ő nem feltétlenül azonos a közvetlen károkozóval.

A felelősség fennállásához a veszélyes üzem esetén is meg kell lenniük a kártérítési felelősség feltételeinek (jogellenes magatartás, kár, okozati összefüggés, felróhatóság). Az üzembentartó felelőssége tehát nem feltétlen.

A Ptk. a veszélyes üzemi szabályokhoz kapcsolódóan külön rendelkezik a **károsulti közrehatásról** is. Így, az üzembentartónak nem kell megtérítenie azt a kárt, amely a károsult felróható magatartásából származott. A kármegosztásnál azonban a tevékenység fokozott veszéllyel járó jellegét az üzembentartó terhére kell figyelembe venni.

Veszélyes üzemi tevékenységnél a **felelősség kizárása vagy korlátozása semmis**, kivéve, ha a kár dologban következett be. Speciális szabály vonatkozik a fokozott veszéllyel járó tevékenységből eredő **kártérítési igények elévülésére** is. Az **igényérvényesítésre** az általános felelősségi alakzatnál biztosított (5 éves) határidőnél rövidebb, **3 éves elévülési határidő áll rendelkezésre**.

A Ptk. rendelkezik továbbá a **veszélyes üzemek találkozásának** felelősségi szabályairól is.

A veszélyes üzemek találkozásánál a jogalkotó elsőként azt kívánja szabályozni, **ha veszélyes üzemek egymásnak okoznak kárt** (pl. két gépkocsi ütközése). A felelősség megállapítása egymás közti viszonyukban (belső jogviszony) az alábbi lépcsők alapján történik:

- Ha veszélyes üzemek egymásnak okoznak kárt, az üzembentartók **felróhatóságuk arányában** kötelesek a másíknak okozott kárt megtéríteni. (Tehát a kártérítési felelősség általános alakzata szerint.)
- Ha a károkozás **egyik félnek sem róható fel**, a kárt **az köteles megtéríteni, akinek** fokozott veszéllyel járó **tevékenysége körében a kár bekövetkezéséhez vezető rendellenesség merült fel**.
- Ha az egymásnak okozott kár **mindkét fél** fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett **rendellenességre vezethető vissza**, *vagy* ha **ilyen rendellenesség egyik félnél sem** állapítható meg, **kárát mindegyik fél maga viseli**.

Ha két vagy több veszélyes üzem úgy okoz kárt, hogy a károsult nem üzembentartó (pl. gyalogos), a károsult irányában (**külső jogviszony**) a **fokozott veszéllyel járó tevékenységért fennálló felelősség szabályai szerint, egyetemlegesen felelnek**.

4.2. Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért

A **vétőképtelen** személy, azaz akinek belátási képessége olyan mértékben korlátozott, hogy károkozással kapcsolatos magatartása következményeit nem képes felmérni, az általa okozott kárért nem felel. A vétőképtelen személy helyett az a személy felel, aki a jogszabály alapján gondozójának minősül. A Ptk. a gondozó fogalmát ebben a tekintetben kibővíti, így gondozónak minősül az a személy is, aki a károkozáskor a vétőképtelen személy felügyeletét ellátta. Több gondozó felelősségének megállapítása esetén a többek általi közös károkozásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. (Ptk. 6:544.§)

Így gondozó lehet az az intézet, ahol a vétőképtelen személy gyógykezelés, tanulás, nevelés, üdülés stb. céljából tartózkodik. Nem

minősül viszont gondozónak a felelősség szempontjából a gondozó alkalmazottja (pl. babysitter), mert velük szemben a munkáltató legfeljebb a munkajog szabályai szerint léphet fel.

A bíróság az ún. **felelősségalapító méltányosság** alapján kivételesen a vétőképtelen közvetlen károkozót is kötelezheti a kár megtérítésére (egészben, vagy részben). Erre akkor kerülhet sor, ha a *károkozónak nincs gondozója, vagy a gondozó felelősségét nem lehet megállapítani és az eset körülményei valamint a felek anyagi viszonyai ezt nyilvánvalóan indokolttá teszik.* (Ptk.6:545.§) A polgári jogi alapelv, miszerint saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat, érvényesül a vétőképtelen személy károkozása esetén is, hiszen *a vétőképtelen károkozó belátási képességének hiányára vagy fogyatékoságára nem hivatkozhat, ha ezt az állapotát felróhatóan maga idézte elő.* (Ptk. 6:546.§)

Ilyen eset például, ha a károkozó italozás, kábítószer hatására veszítette el átmenetileg belátási képességét.

Ha a kárt olyan **vétőképes kiskorú** okozta, **akinek van felügyeletre köteles gondozója**, és a károsult bizonyítja, hogy **a gondozó köteleességét felróhatóan megszegte, a gondozó az okozott kárért a károkozóval egyetemlegesen felelős.** (6:547.§)

4.3. Felelősség az épületkárokért

Épületkároknak nevezzük az épület egy részeinek lehullásával, az épületen elhelyezett tárgyak leesésével, valamint a lakásból, illetve más helyiségből tárgyak kidobásával, kiesésével, kiöntésével, illetőleg az épület közös használatra szolgáló helyiségeiből különböző tárgyak kidobásával, kiesésével, kiöntésével, kiejtésével okozott károk bekövetkeztét. Lényeges, hogy a kárnak az épület nyugalmi állapotában kell bekövetkeznie ahhoz, hogy az alábbi felelősségi alakzatokat alkalmazni lehessen.

Az épületkárok esetében a felelősségi helyzetek 4 esetkörösre oszthatóak, ezeknek megfelelően változik a felelősség alanya is.

- **Az épület egyes részeinek lehullásával vagy az épület hiányosságai révén másnak okozott kárért az épület tulajdonosa felelős.** Ő abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az építkezésre és karbantartásra vonatkozó szabályokat nem sértették meg, és az építkezés vagy karbantartás során a károk megelőzése érdekében nem járt el felróhatóan.
- **Ha a kárt az épületre kifüggesztett tárgy leesése, lehullása okozta (pl. cégtábla), a károsulttal szemben az épület tulajdonosát és azt a személyt, akinek érdekében a tárgyat kifüggesztették egyetemleges felelősség terheli.** (Ptk. 6:560.§)

- **Valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért a károsulttal szemben a lakás vagy helyiség bérlője vagy egyéb jogcímen használója felelős;** mentesülni akkor fog, ha bebizonyítja, hogy a károkozó jogosulatlanul tartózkodott a helyiségben. Ha a bérlő, vagy használó a tényleges károkozót megnevezi, kezesként felel.
- **Ha az épület közös használatára szolgáló helyiségeiből valamely tárgy kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okoztak kárt, a károsulttal szemben az épület tulajdonosa felelős.** Ha a tulajdonos a károkozót megnevezi, kezesként felel. (6:561.§)

4.4. Felelősség a más személy által okozott kárért

A más személy által okozott kárért való felelősség esetei között a következőket tartjuk számon:

- a) **felelősség az alkalmazott és a jogi személy tagja által okozott kárért** - Ha az *alkalmazott a foglalkoztatására irányuló jogviszonyával összefüggésben* harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a *munkáltató a felelős*. Ha a *jogi személy tagja tagsági viszonyával összefüggésben* harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a *jogi személy a felelős*. Kiemelendő tehát mindkét felelősségi formánál, hogy az okozott kárért a felelősség akkor állapítható meg, ha az alkalmazott, vagy a tag *harmadik személynek* okozott kárt, mégpedig *a foglalkoztatásra irányuló jogviszonyával, vagy a tagsági jogviszonyával összefüggésben*. Másként alakul a helyzet, ha a kárt *szándékosan* okozták. Ebben az esetben az alkalmazott vagy a tag egyetemlegesen felel a munkáltatóval és a jogi személlyel együtt.
- b) **felelősség a vezető tisztségviselő által okozott kárért** - A károsulttal szemben a *vezető tisztségviselő és a jogi személy egyetemlegesen* felelnek, ha a jogi személy *vezető tisztségviselője e jogviszonyával összefüggésben* harmadik személynek kárt okozott.
- c) **felelősség a megbízott károkozásáért** - A *megbízó és a megbízott egyetemlegesen* felelős a károsulttal szemben, ha *megbízott e minőségében* harmadik személynek kárt okoz. A *megbízó* a felelősség alól akkor *mentesül*, ha bizonyítja, hogy *őt a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében felróhatóság nem terheli*. Állandó jellegű megbízási viszony esetén a károsult kárigényét az alkalmazott károkozásáért való felelősség szabályai szerint is érvényesítheti.
- d) **felelősség más szerződés kötelezettjének károkozásáért** - Más szerződés jogosultja felelősséggel tartozik a vele szerződési viszonyban

álló kötelezett által a szerződés teljesítése körében harmadik személynek okozott kárért mindaddig, amíg a károsult számára ismeretlen károkozó személyét meg nem nevezi.

4.5. Felelősség az állatkárookért

Az állatok által okozott kárért való felelősség alanya minden esetben az állattartó. A felelősség alapja és a mentesülés attól függ, hogy a kárt okozó állat veszélyes állatnak minősül-e vagy sem. Veszélyes állatnak minősül az állat, ha annak viselkedése természeténél fogva kiszámíthatatlan (pl. oroszlán, kígyó, skorpió stb.)

A veszélyesnek nem minősülő állat tartója az állat által másnak okozott kárért felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy az állat tartásával kapcsolatban felróhatóság nem terheli. Ez esetben tehát, az általános felelősségi alakzatot kell alkalmazni, ahol az állattartó az alapján mentesülhet, ha bizonyítja, hogy az állat tartása kapcsán úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Ha a veszélyes állat okoz kárt, annak tartója a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel. Ebben az esetben az állattartó nem mentesül felróhatósági alapon, csak úgy, ha bizonyítja, hogy a kárt elháríthatatlan ok idézte elő ez az ok a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.

Külön felelősségi szabály alkalmazandó a vadászható állat által okozott kár megtérítésének szabályaira. **A vadászható állat által okozott kár megtérítéséért az a vadászatra jogosult tartozik felelősséggel, akinek a vadászterületén a károkozás történt.** Ha a károkozás nem vadászterületen történt, a kárért az a vadászatra jogosult tartozik felelősséggel, akinek a vadászterületéről a vad kiváltott. **A vadászatra jogosult mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt ellenőrzési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.**

VIII. ÖRÖKLÉSI JOG

Az ember elveszületésétől halálának pillanatáig rendelkezik jogképességgel. A halál pillanatában jogképessége megszűnik és a korábban meglévő jogai és kötelezettségei (aktív és passzív vagyona), mint egész száll át az örökösre vagy örökösökre.

A magyar öröklési jogban az ún. **ipso iure öröklés** elve érvényesül, ami azt jelenti, hogy az öröklés a törvény erejénél fogva, minden további jogcselekmény nélkül bekövetkezik, pusztán az öröklés megnyíltával, vagyis az örökhagyó halálával.

Öröklési jogcímként megkülönböztetjük a törvényes öröklést és a végintézkedési öröklést. A végintézkedés egy gyűjtőfogalom, melybe beletartozik a végrendelet, az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás.

Amennyiben az örökhagyó végintézkedés hátrahagyásával halt meg, az minden esetben megelőzi a törvényes öröklést. Ha az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül hal meg, vagy ha végintézkedése érvénytelen, a törvényes öröklés alapján kerül sor az öröklésre.

1. Öröklésjogi alapfogalmak

- **Öröklés** az ember vagyonában halál esetén bekövetkező egyetemes jogutódlás. Öröklés esetén az ember halálával hagyatéka, mint egész száll át az örökösökre.
- **Örökhagyó** az elhunyt személy, a meghalt tulajdonos, akinek vagyonában halála esetén egyetemes jogutódlás következik be. Örökhagyó csak *természetes személy lehet*.
- **Örökös** az örökhagyó egyetemes jogutódja, akire az örökhagyó hagyatéka, mint egész száll át (aktíva, passzíva egyaránt). Az örökösnek a hagyaték terheiben is osztoznia kell.
A hányad szerint öröklő több örököst örököstársaknak nevezünk.
- **Hagyomány** különös jogutódlás, amely alapján a hagyományos a hagyatékban meglévő vagyontárgy tulajdonosa lesz anélkül, hogy a hagyatéki terhek viselésében osztoznia kellene. Két fajtája van, dologi és kötelmi hagyomány. **Dologi hagyományról** beszélünk, ha a hagyományos közvetlenül az örökhagyótól szerzi meg a vagyontárgyat. **Kötelmi hagyományról** beszélünk, ha a hagyományos az örököstől szerzi meg a vagyontárgyat. Ha az örökhagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen. Kötelmi

hagyomány esetében az örökhagyó az örökösét kötelezi arra, hogy vagyoni értékű szolgáltatást teljesítsen a meghatározott személy javára.

- **Hagyaték** az örökhagyóról halála esetén jogutódaira átszálló egész (aktív és passzív) vagyon, vagyontárgyainak, valamint polgári jogi jellegű vagyoni jogainak és kötelezettségeinek összessége.

Az öröklési jogi jogviszonyban vizsgálni kell az ún. kiesési okokat, amelyek közül bármelyik fennállta, kizárja az öröklés bekövetkezését.

Kiesik az öröklésből, és ennél fogva nem örököl, aki:

- aki nem éli túl az örökhagyót;
- aki az öröklésre érdemtelen;
- akit az örökhagyó az öröklésből kizárt;
- akit az örökhagyó az öröklésből kitagadott;
- aki lemondott az öröklésről;
- aki az örökséget visszautasította.
- Továbbá kiesik az öröklésből az a házastárs, aki nem élt az örökhagyóval életközösségben a halálakor (meghatározott feltételek teljesülése esetén).

A Ptk. szerint az öröklésből való kiesésre vonatkozó szabályokat a haszonélvezeti jog öröklésére, a kötelesrészre, a hagyományra és meghagyásra megfelelően kell alkalmazni.

A kiesés általában relatív hatású, csak az érintett személy figyelmen kívül hagyását eredményezi. A Ptk. által taxatív felsorolt kiesési okok (a halál kivételével) rövid magyarázatra szorulnak.

Érdemtelen az öröklésre az, aki:

- az örökhagyó életére tört;
- szándékos eljárásával az örökhagyó végakarátának szabad nyilvánítását megakadályozta, vagy annak érvényesítését megghiúsította, illetőleg ezek valamelyikét megkísérelte;
- aki a hagyatékban való részesülés céljából az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy életére tört.

Az érdemtelen **nem vehető figyelembe hivatalból** (hagyatéki eljárásban vagy perben bíró által). Azt **az örökhagyó**, illetve az, aki ellen a magatartás irányult, **megbocsáthatja**. Az érdemtelenre az hivatkozhat, aki az érdemtelen személy kiesése folytán maga örökölne, vagy azon kötelezettségtől, tehát mentesülne, amely a végintézkedés alapján terheli.

Az öröklésről való lemondás nem más, mint az örökhagyó és a leendő örökös között létrejött **írásbeli szerződés** (lehet ingyenesen és ellenérték fejében), amelyben az örökös –főszabályként a kötelesrészt is kiterjedően – lemond az öröklésről (egész örökrészeről ill. egy részéről). A lemondás főszabály szerint nem hat ki a lemondó leszármazóira, csak akkor, ha a megállapodás kifejezetten így szól, vagy ha a kötelesrészt elérő kielégítés fejében mondott le örökléséről. A lemondás köthető feltételhez, szólhat meghatározott személy javára és részleges is lehetséges.

Az öröklés visszautasítására sor kerülhet a hagyatékot hagyatéki eljárás során, vagy akár azon kívül (pl. valamelyik örökösstárshoz címezve), az **örökhagyó halála után tett egyoldalú nyilatkozattal**. Az államot, mint törvényes örökösst nem illeti meg a visszautasítás joga. A visszautasítás nincsen alakszerűséghez kötve. Mindig relatív kiesési ok, **csak a visszautasító személyre vonatkozik** és maga helyett nem jelölhet meg más személyt. **Csak az egész hagyatékot lehet visszautasítani. Kivételesen külön is visszautasítható** a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld a hozzátartozó berendezési és felszerelési tárgyakkal együtt, ha az örökös nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel.

Kizárás az öröklésből. A kizárás az örökhagyónak végintézkedésben tett nyilatkozata, amelyet indokolni nem kell. A kizárás lehet kifejezett és hallgatólagos. Ez utóbbi esetben az örökhagyó más személy örökösst nevezésével – un. mellőzéssel – **zárja ki törvényes örökösstét**, de a **kötelesrészből nem rekesztheti ki**.

A kitagadás a kötelesrészt is kiható kiesési ok. A **Ptk. taxatív felsorolja** azokat az **okokat**, amelyek alapján kitagadásnak van helye.

Kitagadásnak van helye, ha a személy:

- az öröklésre **érdemtelen**,
- az örökhagyó sérelmére **bűncselekményt** követett el,
- az örökhagyó egyenesági rokonainak vagy házastársának, élettársának **életére tört**, vagy sérelmükre **egyéb súlyos bűntett**et követett el,
- az örökhagyó irányában fennálló törvényes **tartási kötelezettségét súlyosan megsértette**,
- **erkölcstelen életmódot** folytat,
- **végrehajtandó szabadságvesztésre** ítélték (és büntetését még nem töltötte ki), vagy
- a **tőle elvárható segítséget nem nyújtotta**, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá.
- nagykorú leszármazó az örökhagyóval szemben **durva hálátlanságot** tanúsított;

- szülő olyan magatartást tanúsított az örökhagyóval szemben, amely a **szülői felügyeleti jog megszüntetésére** ad alapot;
- **házastársi kötelezettségét durván sértő magatartás** miatt a házastársát az örökhagyó kitagadhatja.

A kitagadási oknak valósnak kell lennie ahhoz, hogy a kitagadás érvényes legyen.

A kitagadás érvénytelen, ha okát az örökhagyó végintézkedése előtt megbocsátotta (kizárásként értelmezhető: kötelesrészi igény megilleti). A kitagadás hatálytalan, ha a végrendelet tételét követően megbocsátotta az örökös magatartását az örökhagyó.

2. Öröklés végintézkedés alapján

2.1. A végintézkedési szabadság és a végintézkedési képesség

A Ptk. 7:10.§-ban mondja ki a **végintézkedési szabadság elvét**: az örökhagyó a halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet.

A végintézkedési szabadság elvének az egyik legfontosabb következménye, hogy a végintézkedés elsőbbséget élvez a törvényes örökléssel szemben, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a két öröklési jogcím érvényesülhet akár egymás mellett is, egymást kiegészítve.

Ahhoz hogy a végintézkedés szabadsággal feljogosított örökhagyó ezzel a jogával a gyakorlatban is éljen, végintézkedési képességgel kell rendelkeznie. Végintézkedési képességgel rendelkeznek azon személyek, akik érvényes végintézkedést tehetnek. A végintézkedési képesség háttereként a cselekvőképességet határozhatjuk meg, a végintézkedési képesség fogalma a cselekvőképesség fogalmával mutat rokonságot, de teljes egyezés nincs a két fogalom között.

2.2. A végintézkedés fogalma és fajtái

A végintézkedés egy gyűjtőfogalom, melybe beletartozik mindazon jogilag megengedett forma, amelyekben az örökhagyó vagyonáról, vagy annak egy részéről halála esetére rendelkezhet.

A végintézkedés általános kategóriájába három jognyilatkozat tartozik: a **végrendelet**, az **öröklési szerződés** és a **halál esetére szóló ajándékozás**. Mindhárom jognyilatkozat közös vonása hogy az örökhagyó vagyonára vonatkozóan halála esetére tartalmaz rendelkezéseket.

3.4. A végrendelet

A végrendelet fogalma és fajtái

Végrendelet az örökgyó egyoldalú, nem címzett jognyilatkozata, amelyben vagyónáról, vagy vagyona egy részéről halála esetére rendelkezik. A végrendelet egyoldalú, mert csak az örökgyótól származik, vagyis nem szerződéses jellegű, nem két fél konszenzuson alapuló jognyilatkozata. Nem címzett jognyilatkozat a végrendelet, mert nincs közvetlen, meghatározott címzettje, még abban az esetben sem, ha csak egy személyt jelöl meg örökösként.

A Ptk. 7:12.§-ban rögzíti, hogy **az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy**

- **az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és**
- **külsőleg az örökgyótól származónak mutatkozzék.**

Ezt a két elemet a **végrendelettel szemben támasztott minimális követelményeknek nevezzük.** E két feltétel együttes fennállása a végrendelet létezését érinti.

Fontos kihangsúlyozni, hogy az okirat *végrendeleti jellegének* az egész okirat tartalmából kell kitűnnie, így nem szükséges, hogy az okira ráírják a „végrendelet” kifejezést, azonban szükséges, hogy az örökgyótól származóan mutasson valamilyen vagyoni rendelkezést. Végrendeleti minőséget mutat pl. egy okirat, ha a következőt tartalmazza: „*Ez az én végakaratom.*”, vagy „*Halálom esetére, minden vagyonom gyermekeimé.*” Végrendeletnek minősül az olyan okirat is, mely a hagyatéki vagyona nézve csak negatív rendelkezést tartalmaz, például csak kizárást, vagy kitagadást. Azonban *nem minősül* végrendeletnek, ha valaki egy okiratban csupán arról rendelkezik, hogy milyen módon, milyen szertartás keretében temessék el, hiszen *ekkor nem rendelkezik vagyónának sorsáról.*

A végrendeletek fajtáin belül három nagy csoportot különböztetünk meg: a **közvégrendeletet**, az **írásbeli magánvégrendeletet** és a **szóbeli végrendeletet**. Az **írásbeli magánvégrendeleten belül** szintén három fajtát különböztetünk el, az **ún. holográf végrendeletet**, vagyis *az örökgyó által saját kezűleg írt* végrendeletet; az **allográf**, azaz a *más által írt végrendeletet* és a **közjegyzőnél letett magánvégrendeletet**. Specialitásként a Ptk. lehetővé teszi a **házastársak közös írásbeli végrendeletét**, azonban ez *csak írásbeli* alakban történhet (mind közvégrendelet, mind magánvégrendelet formájában).

A végrendeletek érvényességére irányadó szabályok

A közvégrendelet alakszerűségi/érvényességi követelményei

Közvégrendeletet közjegyző előtt lehet tenni, alaki érvényességére pedig a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Közvégrendeletet **bárki tehet, azonban a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú személy érvényesen csak közvégrendeletet tehet.** Ebben az esetben a végrendelet érvényességéhez (miután közjegyző előtt teszi a személy) a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság engedélye nem szükséges. Írásban szintén csak közvégrendeletet tehet a vak, írástudatlan, vagy olvasásra, nevének aláírására képtelen állapotban lévő személy

Nem lehet olyan személy előtt érvényesen közvégrendeletet tenni, aki

- a végrendelkezőnek,
- a végrendelkező házastársának,
- élettársának hozzátartozója, gyámja, vagy gondnoka. (7:12.§ (2) bek.)

Érvénytelen a közvégrendeletbe foglalt azon juttatás, amely a közvégrendelet tételében közreműködő személy, valamint ennek hozzátartozója, gyámoltja, vagy gondnokoltja javára szól. (7:12.§ (3) bek) Ez az érvénytelenség ún. részleges érvénytelenséget eredményez, vagyis a végrendelet többi – ezen a juttatáson kívüli – részen érvényes lesz.

Az írásbeli magánvégrendeletek alaki érvényességi kellei

Írásbeli magánvégrendeletet csak **olyan nyelven lehet érvényesen tenni, melyet az örökhagyó ért, és** (sajátkezűleg írt végrendelet esetén) írni, (más által írt végrendelet esetén) **olvasni** tud. A gyorsírással, vagy más, a közönséges írástól eltérő egyéb jel- vagy számjegyírással készült magánvégrendelet érvénytelen.

Az írásbeli magánvégrendelet **akkor érvényes alaki szempontból, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik.** A keltezés időpontja egyetlen meghatározott napra kell, hogy vonatkozzon, mely azonban nem feltétlenül kell, hogy dátumszerűen történjen, így egyetlen meghatározott napnak minősül az is, ha az örökhagyó a keltezésben azt írja „*2012. december 24.*”, illetve az is megfelel, ha „*2012. karácsony szentestéje*” keltezéssel látja el.

A továbbiakban áttekintjük a holográf és az allográf végrendeletek további érvényességi feltételeit. **Mind a sajátkezűleg írt, mind pedig a más által írt végrendelet akkor érvényes alaki szempontból, ha a fenti kritériumokon (örökhagyó által értett nyelven, készítés ideje) túlmenően az alábbi feltételeknek is megfelel.**

a) Holográf végrendelet esetén:

- az örökhagyó a végrendeletet *elejétől a végig maga írja és aláírja,*
- az örökhagyónak *értenie kell a végrendelet nyelvét és azon a nyelven tudnia kell írni,*
- amennyiben a végrendelet *több különálló lapból áll, minden lapot folyamatos sorszámozással kell ellátni.*

b) Allográf végrendelet esetén:

- *az örökhagyó a végrendeletet két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást a két tanú együttes jelenlétében a magáénak elismeri, és a végrendeletet a tanúk is, e minőségük feltüntetésével aláírják,*
- *az örökhagyónak a végrendeletet olyan nyelven kell tennie, melyen ért, és melyen olvasni tud,*
- amennyiben a végrendelet *több különálló lapból áll, minden lapot folyamatos sorszámozással kell ellátni és mind a végrendelkező, mind a tanúk minden lapot aláírnak.*

c) A közjegyzőnél letett végrendelet akkor érvényes, ha az örökhagyó aláírva, keltezés idejével ellátva akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél végrendeletként feltüntetve személyesen letétbe helyezi. (7:17.§ (1) bek c) pont)

A szóbeli végrendelet érvényessége

Szóbeli végrendeletet az a személy tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé. (Ptk. 7:20.§)

Ahhoz tehát, hogy valaki érvényes szóbeli végrendeletet tehessen, két konjunktív feltételnek kell beteljesülnie:

- életet fenyegető, rendkívüli helyzetben kell lennie, és
- ez a helyzet írásbeli végrendelet tételét egyáltalán nem teszi lehetővé.

Az örökhagyó életét fenyegető rendkívüli helyzet a személyére vonatkozóan kell, hogy fennálljon, valóságosnak, objektív körülménynek kell lennie, amely a halál közvetlen bekövetkezésével fenyeget. Így megvalósulhat váratlan hirtelenséggel fellépő ok folytán, amelyek a végrendelkező életét

közvetlenül, kívülről fenyegetik, de előállhat a végrendelező személyében beálló belső, élettani okból is.

A szóbeli végrendelet **alaki érvényességéhez további, konjunktív feltételek fennállására van szükség**, mely feltételek a következők:

- a végrendelező *két tanú együttes jelenlétében*,
- a *tanúk által értett nyelven* (ha az örökhagyó *jelnyelven* adja elő, úgy a *tanúknak is érteniük kell jelnyelven*)
- végakarátát *egész terjedelemben, szóban előadja* és
- egyidejűleg *kijelenti*, hogy ez az *ő végakarata*.

Közös végrendelet érvényességének feltétele

Főszabály szerint két vagy több személy bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen, azonban **a házastársaknak az életközösség fennállása alatt készített, ugyanabba az okiratba foglalt írásbeli végrendelete** érvényes lesz, amennyiben **az alábbi érvényességi feltételek** (melyek az egyes végrendeleti fajtákhoz igazodnak) **teljesülnek**.

a) Sajátkezűleg írt közös végrendelet akkor érvényes, ha:

- az okiratot az egyik végrendelező *elejétől végig maga írja és aláírja, és*
- a *másik* végrendelező *ugyanabban az okiratban sajátkezűleg írt* nyilatkozatában kijelenti, hogy az okirat *az ő végakarátát is* magában foglalja, majd ezt a *nyilatkozatát ő is aláírja*.
- Amennyiben a végrendelet *több különálló lapból áll, minden lapját folyamatos sorszámozással kell ellátni és a másik végrendelező minden lapját aláírja*.

b) Más által írt közös végrendelet akkor érvényes, ha:

- a végrendelezők egymás és a tanúk együttes jelenlétében írják alá az okiratot, vagy
- mindkét végrendelező egymás és a tanúk együttes jelenlétében külön-külön nyilatkozik arról, hogy az okiraton szereplő aláírás az övé.
- Ha a végrendelet *több különálló lapból áll, minden lapját folyamatos sorszámozással kell ellátni és minden lapját aláírják* mind a végrendelezők, mind pedig a tanúk.

c) Harmadik lehetőségként a végrendelezők közvégrendeletet tesznek.

A közös végrendelet hatályát veszti, ha a házastársak életközössége véglegesen megszakad, vagy egyiküknek gyermeke születik vagy örökbefogad. A közös végrendelet egyoldalú visszavonása korlátozottan lehetséges.

Tanúkra vonatkozó előírások

Nem lehet tanú, aki:

- a végrendelező személyazonosságának tanúsítására nem képes,
- kiskorú, cselekvőképtelen nagykorú, vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott oly módon, hogy a korlátozás a tanúi közreműködését kizárja, valamint
- aki írástudatlan.

Az írásbeli végrendelet tételénél tanúskodóknak nem kötelességük ismerniük a végrendelet tartalmát, legfontosabb feladatuk az, hogy a végrendelező személyazonosságának tanúsítására képesek legyenek.

A szóbeli végrendelet tanújára vonatkozóan megfelelően alkalmazni kell az írásbeli magánvégrendelet tanújának személyére vonatkozó korlátozásokat, azonban a tanú írni tudása a szóbeli végrendelet esetében nem érvényességi feltétel. (Ptk. 7:22.§)

A végrendelet tartalma

A végrendelezési szabadság alapján az örökhagyó a végrendelet tartalmát szabadon állapíthatja meg. A törvény a végrendelet tartalmi elemeit csak példálózóan és lehetséges elemekként sorolja fel, így **tipikus tartalmi elemek pl.:**

Örökösnevezés és örökrész meghatározása - Az örökrész meghatározásának abban az esetben van jelentősége, ha az örökhagyó több örököst nevez meg. . Az örökrész lehet a hagyaték meghatározott része (pl. ingó- vagy ingatlanhagyaték, készpénz-hagyaték) vagy meghatározott hányadrésze. Ha az örökhagyó úgy nevez több örökös, hogy nem határozza meg az örökrészüket, az örökösök fejenként egyenlő arányban részesülnek a hagyatékból

Helyettes örökös nevezése - Helyettes örökös nevezésekor az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös az öröklésből kiesik, más személyt nevezhet örökössé. Helyettes örökös nevezéstől megkülönböztetjük az utóörökös nevezést, mely főszabály szerint érvénytelen. **Utóörökösről** akkor beszélünk, ha az örökhagyó a végrendeletében úgy határoz, hogy az örökségben, vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve az addigi örököst más személy váltja fel. Kivételesen érvényes az örökhagyó utóörökös nevezése, ha az elsősorban örökösnek nevezett házastársa halála esetére a házastársra háramlott hagyatékra nevez utóörököst, vagy ha az elsősorban örökösnek nevezett leszármazójára háramlott hagyatékára nevez utóörököst - a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén. Szintén nem érvénytelen az utóörökös nevezés, hanem helyettes örökösnevezésként fejt ki joghatást, tehát ha az elsősorban

örökösök nevezett személy halála esetére szól az utóörökösnevezés, és annak feltételei fenálnak.

Öröklésből való kizárás, vagy kitagadás – kifejtését lásd fentebb

Meghagyás - A meghagyás olyan végrendeleti juttatás, mely esetében az örökhagyó a hagyatékban részesülő személyt valamilyen kötelezettséggel terheli. Ha a meghagyásnak konkrétan meghatározott kedvezményezettje van, ebben az esetben ez a személy szerez alanyi jogot a meghagyás kikényszerítésére. Olyan meghagyás esetén, melynek nincs kifejezett, konkrét kedvezményezettje, a meghagyás követelésére jogosult a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő bármely személy igényelheti. Közérdekű meghagyás teljesítését az illetékes hatóság is követelheti. Közérdekű meghagyásról abban az esetben beszélünk, ha a meghagyás kedvezményezettje nem egy konkrét személy, hanem valamilyen közösség.

Hagyomány és utóhagyomány rendelés – kifejtését lásd az alapfogalmaknál

Alapítványrendelés - A végrendelet lehetséges tartalmi eleme az alapítványrendelés. Az alapítvány létrehozásának speciális módja a végrendelet útján létrehozott alapítvány. Ilyen esetben az alapítvány a hagyatékából közvetlenül részesedik, hiszen az örökhagyó, az alapító közvetlenül, végrendelettel juttatja a vagyont az alapítványnak.

A végrendelet értelmezése – a favor testamenti elve

A végrendeletet kétség esetén az örökhagyó feltehető akaratának megfelelően és úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akaratára lehetőség szerint érvényre jusson. Ez a szabály nem szolgálhat alapul a végrendelet alaki hibájának orvoslásához. A végrendelet értelmezése kapcsán a végrendelet szövegéből, szükség esetén pedig a végintézkedés körülményeiből, és az örökhagyó korábbi nyilatkozataiból is lehet következtetni az örökhagyó akaratára. A végrendelet rendelkezéseit nem elegendő önmagukban vizsgálni, hanem összességében, az egész végrendelet tartalmi összefüggéseivel együtt lehet feltárni az örökhagyó valódi akaratát. A favor testamenti elvének alkalmazása csak az alakilag érvényes végrendelet esetén nyújt támpontot. A favor testamenti elvére hivatkozással nem lehet az alakilag érvénytelen végrendeletet orvosolni.

A végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága

Ahhoz, hogy egy végrendelet érvényességi feltételeit vizsgálhassunk, az okiratnak előfeltételként tartalmaznia kell a két konjunktív feltételt, amelytől

végrendeleti minőségét elnyeri, tehát amelytől az okirat végrendeletnek tekinthető.

A végrendelet érvénytelensége azt jelenti, hogy a végrendeletben van valami olyan jogi hiba, amely miatt az nem fejt ki a célzott joghatás nem juthat érvényre. A hatálytalanság azt jelenti, hogy a végrendelet érvényes, nincs benne jogi hiba, de valami olyan körülmény állt be a végrendelet megszületése után, amely miatt az nem tud hatályosulni, nem fejt ki hatását. Míg az érvénytelenségi ok a végrendeletben keletkezésének pillanatától benne volt, ezzel szemben a hatálytalansági ok később következik be.

A végrendelet **érvénytelenségét és hatálytalanságát megtámadó nyilatkozat alapján** lehet megállapítani, mely nyilatkozatban meg kell jelölni a megtámadás okát.

Az a **személy jogosult** megtámadásra, aki az érvénytelenség vagy hatálytalanság megállapítása esetén maga örökölné, vagy a végintézkedéssel rá rótt tehertől vagy más kötelezettségtől mentesülne

A Ptk. a megtámadás jogát **határidőhöz** köti, és **az öröklés megnyílásától számított öt éven belül** engedélyezi. A megtámadási jog az öt éves elévülési idő előtt is megszűnhet, abban az esetben, ha a megtámadásra jogosult erről a jogáról az öröklés megnyílása után lemond. Lemondásnak kell tekinteni azt a jognyilatkozatot is, amelyben a megtámadásra jogosult a végrendeletet érvényesnek, hatályosnak ismeri el. Hangsúlyozzuk, hogy a megtámadási jogról való lemondásra az öröklés megnyílása után van lehetőség.

A végrendelet érvénytelensége relatív hatályú, ugyanis a sikeres megtámadás csak a megtámadásban érvényesített okból és csak a megtámadó személy javára teszi érvénytelenné a végrendeletet.

Az érvénytelenségi okok rendszere

A végrendeletek érvénytelenségére vezető, törvényben meghatározott okokat érvénytelenségi okoknak hívjuk. Az érvénytelenségi okokat a következő csoportokra bonthatjuk:

a) A végrendelezési képesség hiánya miatt érvénytelen:

- a cselekvőképtelen személy végrendelete,
- a korlátozottan cselekvőképes kiskorú végrendelete, ha nem közvégrendeletet tett,
- a vak, írástudatlan, vagy olvasásra, nevének aláírására képtelen állapotban lévő személy írásbeli magánvégrendelete

b) A végrendeleti akarat nyilvánításának hibája miatt érvénytelen a végrendelet, ha:

- a végrendelező a nyilatkozatot nem a törvény által megszabott alakban teszi,
- nem személyesen tették a végrendeletet, valamint
- két személynek ugyanabba az okiratba foglalt végrendelezése főszabály szerint szintén érvénytelen lesz (kivéve a házastársak közös végrendelete).

c) A végrendeleti akarat fogyatékosága miatt érvénytelen a végrendelezés, ha az örökgyó:

- tévedett nyilatkozata tartalmában,
- ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni,
- annak megtételére valaminek a téves feltevése vagy valamely utóbb meghiúsult várakozása vezette, valamint ha
- jogellenes fenyegetéssel, vagy tisztességtelen befolyásolással vették rá a rendelkezésre

d) Tartalmi hiba okozza az érvénytelenséget, ha az:

- utóörököst nevez (kivéve a fent ismertetett eseteket),
- nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző, érthetetlen, lehetetlen és ellentmondó feltételt tartalmaz, vagy
- jogellenes felfüggesztő feltételhez köt végrendeleti részesítést.

A végrendelet hatálytanságának esetei

a) A végrendelet visszavonása - A végrendelet visszavonással hatálytalanná válik, visszavonására a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. (7:41.§ (1) bek.)

b) Új írásbeli végrendelet tétele - Ha az örökgyó újabb írásbeli végrendeletet tesz, a korábbi végrendeletet visszavontnak kell tekinteni. A korábbi végrendeletnek az újabb végrendelet rendelkezéseivel nem ellentétes rendelkezései hatályban maradnak, feltéve, hogy az örökgyó eltérő akarata nem állapítható meg. (7:41.§ (2). bek.)

c) Az írásbeli végrendelet megsemmisülése, megsemmisítése - Az írásbeli magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelezési képességgel rendelkező örökgyó vagy az ő beleegyezésével más megsemmisíti és a végrendelező ebbe belenyugodott. (7:42.§)

d) A közjegyzőnél letett végrendelet visszavétele - A közjegyzőnél letett magánvégrendelet abban az esetben veszíti hatályát, ha azt a végrendelező visszaveszi. (7:44.§)

e) A szóbeli végrendelet hatálytalansága - A szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökgyó a szóbeli végrendelezés feltételül szolgáló helyzet

megszűnése után megszakítás nélkül *harminc napon* át nehézség nélkül alkothatott volna írásbeli végrendeletet. (7:45. §)

f) A közös végrendelet hatálytalansága - A házastársak közös végrendelete hatálytalanná válik, ha a végrendelet megtétele után megszakad közöttük az életközösség és az az öröklés megnyílásáig nem állt helyre, valamint ha egyiküknek gyermeke születik. (7:43.§)

Az érvénytelenség és hatálytalanság jogkövetkezményei

Amennyiben az egész végrendelet érvénytelen lesz, az örökösök szempontjából a végrendelet érvénytelenégének vagy hatálytalanságának megállapítása folytán **két joghatás** állhat be. Az egyik, hogy aki a végrendeletben meghatározott örökös volt, a végrendelet érvénytelensége / hatálytalansága miatt **álörökös** lesz. Az álörökös a hagyatékban lévő dolgok tekintetében jogalap nélküli birtokos, a hagyatékhoz tartozó jogoknak és követeléseknek pedig nem jogosultja. A másik, hogy a végrendelet **sikeres megtámadója** pedig **örökös** lesz.

Végrendeletek kapcsán főszabály szerint a részleges érvénytelenség és részleges hatálytalanság érvényesül, azaz ha a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen, hatálytalan, a többi érvényes, hatályos marad, feltéve, hogy az örökhagyó eltérően nem rendelkezik, és a végrendelet részleges fennmaradása feltehető akaratával sem ellentétes. (7:47.§)

3. Öröklési szerződés

Öröklési szerződéssel az örökhagyó arra kötelezi magát, hogy a vele szerződő felet tartás, életjáradék vagy gondozás fejében örökösévé teszi (a hagyaték egészére, egy részére vagy hányadára nézve). (7:48.§)

Az öröklési szerződés úgynevezett kettős arculatú jogintézmény. Egyrésről tartási (életjáradéki, gondozási) jellege miatt az öröklési szerződés módosítására és megszüntetésére a tartási (életjáradéki) **szerződésre** vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Más vonatkozásban az öröklési szerződés **végintézkedés**, amelyben az örökhagyó a vagyonáról rendelkezik halála esetére.

Miután ez a végintézkedési forma egy szerződés, létrejötté a felek megegyezéséhez köthető. Különbözik a végrendelettől abban is, hogy **visszterhes**, az örökhagyó ellenszolgáltatás fejében teszi örökösévé a szerződő felet, akit ezért szerződéses örökösnek is nevezünk. Eltartói oldalon több személy is lehet a szerződés alanya, viszont csak a házastársaknak mint örökhagyóknak a közös öröklési szerződése érvényes.

A szerződés **szükségszerű tartalmi eleme** – az örökhagyó oldalán – az **örökösnevezés**. A törvény továbbá megengedi, hogy ezen felül bármilyen végrendeleti rendelkezést tartalmazzon (pl. osztályrabocsátás kikötése, betudás elengedése). Ezzel szemben az örökhagyóval szerződő félnek az öröklési szerződésbe foglalt végrendeleti rendelkezése érvénytelen. További szükségszerű tartalmi eleme – a szerződéses örökös oldalán – az **örökhagyó tartására** (életjáradék fizetésére, gondozására) **történő kötelezettségvállalás**.

A szerződéses örökös az **öröklési szerződés visszterhes volta miatt nem felel az örökhagyó tartozásaiért és a kötelesrészi igény kielégítéséért sem. Alakszerűség** szempontjából az **írásbeli végrendelettel** esik egy tekintet alá, az alábbi **két eltéréssel**:

- A korlátozottan cselekvőképes személy öröklési szerződésének érvényességéhez szükséges a törvényes **képviselő hozzájárulása** és a **gyámhatóság jóváhagyása**.
- A szerződésnek akkor is a **más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek kell megfelelnie**, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült. (7:49.§)

Az öröklési szerződés nemcsak az örökhagyó, hanem harmadik személy javára is szólhat, így az örökhagyó halálát követő időre is kiterjedhet a szerződéses örökös kötelezettsége.

A szerződéses örökös öröksége biztosítására elidegenítési és terhelési tilalmat lehet az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezni.

Halál esetére szóló ajándékozás

Halál esetére szóló ajándékozásról beszélünk, ha az **ajándékozás azzal a feltétellel** történt, hogy a **megajándékozott az ajándékozót túléli**. A kedvezményezett nem osztozik a hagyatéki terhekben. A halál esetére szóló ajándékozás olyan juttatásra nézve érvényes, amely végrendelet esetében dologi hagyománynak minősülne. (7:53.§)

A szerződés tartalmi sajátosságai:

- Singuláris jogutódlás, amelynek tárgya olyan egyedi vagyontárgy, amely végrendelet esetében hagyománynak minősülne.
- Feltételes jogutódlás, amely csak akkor teljesül, ha a megajándékozott túléli az ajándékozót.
- A tulajdonjog átszállására az ajándékozó halálakor, vagyis az öröklés megnyílásának pillanatában kerül sor.

4. Törvényes öröklés

4.1. A törvényes öröklés általános rendje

A törvényes öröklés rendje az örökgyó vélemezett akarata, szemben a végintézkedési örökléssel, mely az örökgyó kifejezett akarata. A Ptk. a törvényes öröklés rendjét aszerint határozza meg, hogy melyek azok a személyek, akikre nagy valószínűség szerint szeretné hagyni az örökgyó a vagyonát.

1. Első helyen az örökgyó leszármazói örökölnék. Az örökgyó gyermekei fejenként egyenlő részben örökölnék, a kiesett gyermek helyén, pedig a helyettesítés elve alapján annak gyermekei örökölnék, fejenként egyenlő részben.

2. A házastárs öröklését a törvény három esetkör szerint bontja meg, első körben rendelkezik a házastárs örökléséről leszármazók öröklése mellett, másodsorban szülő mellett és harmsorban rendelkezik a házastárs egyedüli örökléséről. A házastárssal azonos módon örököl az örökgyó bejegyzett élettársa. A túlélő házastárs törvényes öröklésének **feltétele az örökgyóval fennálló érvényes házasság** és hogy a hagyaték megnyílásakor álljon fenn az örökgyó és a házastársa között az életközösség.

a) Házastárs öröklése leszármazók mellett

Amennyiben az örökgyónak vannak leszármazói, akik örökölnék, a túlélő házastárs az örökgyóval közösen lakott lakáson és azok berendezési és felszerelési tárgyain holtig tartó haszonélvezetet örököl. Ezen kívül a hagyaték többi részéből egy gyermekrész illeti meg.

b) Házastárs öröklése szülő mellett

Ha az örökgyónak nincsen leszármazója, vagy az nem örökölhet, a házastárs örököli az örökgyóval közösen lakott lakást és az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat. Fontos, hogy itt a házastárs nem haszonélvezeti jogot, hanem állagot, azaz tulajdonjogot örököl az örökgyóval közösen lakott lakáson és annak berendezési, felszerelési tárgyain. A hagyaték további része szintén szétoszlik. Felét a házastárs, másik felét az örökgyó szülei örökölik fejenként egyenlő részben. A kiesett szülő helyén a másik szülő és az örökgyó házastársa örökölnék fejenként egyenlő részben.

c) Házastárs öröklése egyedül

A túlélő házastárs egyedül örököli a hagyatékot, ha leszármazó és szülő nincs, vagy nem örökölhet.

A túlélő házastárs haszonélvezeti joga

A Ptk. szerint az **özvegyi jognak** (a törvényes öröklés jogcímén alapuló haszonélvezeti jognak) **két esete** van:

- leszármazók állagöröklése mellett, illetve
- az ági vagyon tekintetében.

A haszonélvezeti jog tartalma különböző a leszármazók állagöröklése mellett és az ági vagyon tekintetében.

Az örökgyó házastársát leszármazó örökös mellett megilleti a holtig tartó haszonélvezeti jog az örökgyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon. (7:58.§ (1) bek a) pont)

A házastársat az ági vagyonon is holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg. (7:69.§ (1) bek.)

A leszármazók állagöröklése mellett fennálló haszonélvezeti jog a házastárs haláláig tart és nem szűnik meg a túlélő házastárs új házasságkötésével. A haszonélvezeti jog **nem korlátozható**, és a házastárssal szemben **a haszonélvezet megváltása sem kérhető**. Ezzel szemben a túlélő házastárs bármikor kezdeményezheti a haszonélvezeti joga megváltását (ekkor haszonélvezeti joga megszűnik). A **megváltás mértéke** a leszármazó örökrészén történő haszonélvezet megváltása esetén **egy gyermekrészt**, melynek kiadása történhet pénzben és természetben egyaránt.

Az ági vagyon haszonélvezete tekintetében mind a házastárs, mind az ági örökös bármikor igényelheti a haszonélvezeti jog megváltását a jövőre nézve, melynek a haszonélvezeti örökös és az állagörökös méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie. A megváltás esetén a házastársat az ági vagyon egyharmada illeti meg. (7:69.§)

Leszármazók és házastárs hiányában a felmenők örökölnék az örökgyó után a parentéláris öröklés elve szerint. Egy parentélába, azaz öröklési csoportba tartoznak az örökgyó azonos fokon álló felmenői (pl. szülők).

3. Szülő és szülő leszármazójának öröklése. Amennyiben sem leszármazó, sem házastárs nincs, vagy nem örökölnék, az örökgyó szülei örökölnék fejenként egyenlő részben. A kiesett szülő helyén annak leszármazója örökölnék. Ha a kiesett szülőnek leszármazója nincs, vagy nem örökölnék, a másik szülő egyedül, vagy – kiesése folytán – annak leszármazója (leszármazói) örökölnék.

4. Nagyszülő, nagyszülő leszármazójának öröklése. Ha az örökgyó után sem leszármazó, sem házastárs, sem szülő, vagy annak leszármazója nem örökölnék, a hagyaték fejenként egyenlő részben az örökgyó nagyszüleire száll. A kiesett nagyszülők helyén azok leszármazói örökölnék. Amennyiben a kiesett nagyszülő helyén leszármazója nem örökölnék, helyette nagyszülőpárja, ha ő is kiesett, helyette leszármazója örökölnék. Ha valamelyik

nagyszülőpár esett ki, és leszármazójuk nincs, vagy nem örökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár, vagy helyükön leszármazójuk örökli.

5. Dédszülő, dédszülő leszármazójának öröklése. Ha az örökgyó után leszármazó, házastárs, szülő, nagyszülő, vagy leszármazóik sem örökölhetnek, a hagyatékot az örökgyó dédszülői öröklük fejenként egyenlő részben. A kiesett dédszülő helyén annak leszármazói örökölnek fejenként egyenlő részben. Ha valamelyik dédszülőpár kiesett, a hagyatékot fejenként egyenlő részben a többi dédszülőpár örökli, kiesésük esetén leszármazóik.

6. Távolabbi felmenők öröklése. Az örökgyó távolabbi felmenői akkor örökölnek, ha sem dédszülő, sem azok leszármazói nincsenek, vagy nem örökölhetnek.

7. Állam öröklése. Ha az örökgyó után távolabbi felmenők között sem maradt senki, aki örökölhet, a hagyaték az államra száll. Az államot, mint szükségképpen törvényes örökös nem illeti meg a visszautasítás joga.

4.2. Osztályrabocsátás

Az osztályrabocsátás a leszármazók törvényes öröklésének kiegészítő rendje, amely azt a célt szolgálja, hogy a törvényes örökösök között felmerülő vagyoni aránytalanságot ki lehessen küszöbölni.

Ha több leszármazó közösen örököl, mindegyik örökös társ köteles a hagyaték értékéhez hozzászámítani annak az ingyenes adománynak az értékét, amelyben őt az örökgyó életében részesítette. Az osztályrabocsátás feltétele, hogy az örökgyó a hozzászámítást kikötötte, vagy a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a juttatást a hozzászámítás kötelezettségével adta. Az örökgyó kikötése ellenére sem kell azonban osztályra bocsátani a szokásos mértékű ingyenes adományt és a leszármazó részére nyújtott tartást.

Kiegészítő szabályként megjelenik az osztályrabocsátás akkor is, ha a leszármazók az örökgyó végintézkedése alapján öröklük a törvényes örökrészüknél megfelelő hányadot.

A hagyaték egyes leszármazókra jutó részét akként kell számítani, hogy **a hagyaték és az osztályrabocsátott ingyenes adományok tiszta értékét össze kell adni**, és ezt kell arányosan elosztani az örökösök között úgy, hogy ebből le kell vonni az érintett örökös társ által osztályrabocsátott értéket.

A levonandó érték megállapításánál az **adomány juttatáskori értékét kell számításba venni**. Túladományozás esetében az érintett örökös társat a

felosztásra kerülő hagyatéki vagyomból kielégítettnek kell tekinteni, tehát további vagyont nem kap, a többletet azonban nem köteles visszatéríteni.

Példa:

A hagyatékek értéke 3.500.000 Ft. Az örökhagyónak három leszármazója van. Osztályrabocsátás nélkül mindegyik leszármazó 1.116.000 Ft-ot örökölné. A középső gyermek az örökhagyó életében kapott egy 2.500.000 Ft (juttatáskori érték) értékű autót az örökhagyótól, az osztályrabocsátás kötelezettségével. Ebben az esetben a hagyatékek értékéhez hozzá kell adni az autó értékét, így összesen 6.000.000 Ft-ot kell elosztani. Ez alapján egy leszármazó 2.000.000 Ft-ot örököl. A középső gyermek által kapott és osztályrabocsátott érték meghaladja az örökrészt, így ő nem részesül a hagyatékból, de az 500.000 Ft különbséget sem kell visszatérítenie. Az örökséget a másik két leszármazó között kell felosztani.

4.3. Ági öröklés

Az ági öröklés a **törvényes öröklés speciális esete**. Célja, hogy **a felmenőktől illetve testvértől az örökhagyóra háramlott vagyontárgyak azon a családi ágon maradjanak**. Ági öröklésre az alábbi, konjunktív feltételek meglétével kerülhet sor:

- nem az örökhagyó leszármazója a törvényes örökös,
- az örökhagyó után nem marad végintézkedés,
- van ági örökös, és
- van ági vagyontárgy.

Az ági öröklés szabályai szerint a **szülő öröklő** mindazokat az ági vagyontárgyakat, amelyek róla vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. A **kieső szülő helyén leszármazói** a törvényes öröklés rendje szerint örökölnék. Ha sem az ági vagyontárgyak öröklésére jogosult szülő, sem szülői leszármazó nincs, a **nagyszülő**, ha nagyszülő sincs az **örökhagyó távolabbi felmenője** öröklő azt a vagyontárgyat, amely róla vagy felmenőjétől hárult az örökhagyóra.

Amennyiben nincsen ági öröklésre jogosult személy, akkor az ági vagyon az egyéb vagyontárgyakkal esik egy tekintet alá.

Nem terjednek ki az ági öröklés szabályai:

- arra az ági vagyontárgyra, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg,
- a szokásos mértékű ajándéokra.

A hagyatékek átszállásakor meg nem lévő ági vagyontárgy pótlásának vagy értéke megtérítésének nincs helye. Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki arra a vagyontárgyra, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg, de a

helyébe lépett vagy az értékén vásárolt vagyontárgyra igen. Ági jellegű például az az ingó vagy ingatlan vagyontárgy is, amelynek vásárlásához az örökhagyó felmenője adta a vételárat.

Főszabályként az ági vagyontárgyat az ági örökös természetben öröklí. Ettől eltérni csak akkor lehet, ha a természetben történő kiadás célszerűtlennek látszik. Ebben az esetben a bíróság az ági vagyontárgy pénzbeli kiegyenlítését rendelheti el.

4.4. A kötelesrész

A kötelesrész az örökhagyó leszármazóinak, szüleinek, illetve a házastársának a törvény szerint járó minimum részesedése az örökhagyó vagyona terhére, feltéve, hogy a hagyaték megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse ill. végintézkedés hiányában azok lennének.

A Ptk. a kötelesrészt követelésként, kötelmi jogi igényként fogja fel. Az igény az örökhagyó halálával keletkezik, de a kötelesrészre jogosult nem válik az örökhagyó jogutódjává, hanem hagyatéki hitelező, akinek pénzkövetelésre irányuló igénye támad az örökösökkel szemben. Az örökhagyó végintézkedése nem lesz érvénytelen amiatt, hogy sérti a kötelesrészre jogosultak igényét, de e jogosultak az örökösökkel szemben felléphetnek.

A kötelesrészre jogosultak (a törvényes öröklés sorrendje szerint):

- **leszármazó(k)**,
- **házastárs**,
- **szülő(k)**.

A felsoroltak akkor jogosultak kötelesrészre, ha az öröklés megnyíltakor az örökhagyó törvényes örököse, vagy végintézkedés hiányában azok lennének (7:75.§)

Nem jár kötelesrész annak, akit az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadott. Miután a kitagadásra irányadó szabályokat már a kiesési okoknál ismertettük, ehelyütt eltekintünk megismérlésüktől.

A kötelesrész alapja és mértéke

A kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értéke, továbbá a két éven belül kötött öröklési, tartási, életjáradéki, gondozási szerződéssel elidegenített vagyonnak az alimentációs szolgáltatással nem fedezett része.

Nem tartozik a kötelesrész alapjához:

- az örökgyó által a halálát megelőző 10 évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke,
- az olyan ingyenes adomány értéke, amelyet az örökgyó a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését megelőzően juttatott,
- a szokásos mértéket meg nem haladó ajándék értéke,
- a házastárs, élettárs, leszármazó részére nyújtott tartás értéke,
- az erre rászoruló más személynek ingyenesen nyújtott tartás értéke a létfenntartáshoz szükséges mértékben.

Azt az ingyenes adományt, amelynek betudását az örökgyó elengedte, nem lehet a jogosult saját kötelesrésze alapjának számításakor figyelembe venni. (7:81.§)

A kötelesrész mértékeként a jogosultat annak harmada illeti meg, ami neki a kötelesrész alapja szerint számítva, mint törvényes örökösnek jutna. Ha a házastársat haszonélvezeti jog is megilleti, kötelesrésze a haszonélvezeti jogának olyan korlátozott mértéke, ami szükségleteit biztosítja. A törvényes örökösként haszonélvezeti jogot öröklő házastárs a kötelesrészét igényelheti úgy is, mintha haszonélvezetét megváltották volna. (7:82.§)

Betudás

A betudás kötelezettsége szerint a kötelesrész kielégítésére szolgál mindaz, amit a jogosult a hagyatékából bármilyen címen kap, továbbá amit az örökgyótól ingyenesen kapott feltéve, hogy azt a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani.

Az örökgyó a betudást kifejezett nyilatkozatával **elengedheti**. (7:83.§)

Felelősség a kötelesrészért

A kötelesrész kielégítéséért **elsősorban a hagyatékban részesülő személyek** felelnek.

Másodsorban a megadományozottak felelnek a kötelesrészek hagyatékából ki nem elégíthető részéért, mégpedig adományaik időbeli sorrendjére tekintet nélkül. Csak azoknak a megadományozottaknak a felelősségéről van szó, akiknek a nyújtott ingyenes juttatást a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani.

Az örökösök és a megadományozottak juttatásaik arányában felelnek a kötelesrész kielégítéséért.

A kötelesrész kiadására vonatkozó igény a hagyaték megnyíltával keletkezik. Érvényesítése a hagyatéki eljárásban, vagy szükség szerint perben lehetséges. A kötelesrész iránti igény mint kötelmi igény az általános elévülési idő – azaz 5 év – alatt évül el. A jogosult kötelesrészének kiadását elsősorban pénzben követelheti. A bíróság elrendelheti, hogy a kötelesrészt egészben vagy részben természetben adják ki.

A kötelesrészt minden **teher és korlátozás nélkül kell kiadni**. Kivételt jelent ez alól, ha a kötelesrész kiadása esetében a megmaradó vagyon a túlélő házastárs korlátozott haszonélvezetét sem biztosítaná, a kötelesrésznek a korlátozott haszonélvezetet biztosító részét csak a haszonélvezet megszűnése után lehet kiadni.

5. Hagyatéki eljárás

Az ipso iure öröklés alapján az örökség megszerzéséhez semmilyen jogcselekményre nincsen szükség. A hagyaték megnyíltával már az állagörökös tulajdonossá válik. Ebből következik, hogy a hagyatékátadó végzésnek nem konstitutív – öröklési jogot keletkeztető – hanem deklaratív – öröklést közhitelesen tanúsító hatálya van.

A hagyatéki eljárás az illetékes **közjegyző** előtt zajlik. A hagyatéki eljárásra vonatkozó szabályokat a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. tv állapítja meg.

A hagyatéki eljárás első lépéseként el kell végezni a hagyaték leltározását, amelyet az örökhagyó utolsó lakóhelye/tartózkodási helye/elhalálkozásának helye vagy a hagyatéki vagyon fekvésének helye szerinti községi (városi, fővárosi kerületi) önkormányzat jegyzője illetékes.

Leltározni kell a hagyatékot többek között, ha

- a hagyatékban van belföldön fekvő ingatlan,
- ha az öröklésben érdekelt öröklési érdeke veszélyeztetve van és méhmagzat, cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes kiskorú, vagy vagyonrendelkezésben és örökösödéssel kapcsolatos nyilatkozatok megtételében korlátozott nagykorú, vagy ismeretlen helyen tartózkodó, vagy ügyei vitelében korlátozott személy, vagy csak a Magyar Állam, vagy
- ha az örökhagyó alapítvány rendelését határozta meg végintézkedésében.

5.1. A hagyatéki eljárás a közjegyző előtt - a hagyatéki tárgyalás

Hagyatéki tárgyalás az illetékes közjegyző előtt zajlik.

Illetékességét meghatározza az örökgyó utolsó lakóhelye, tartózkodási helye, ennek hiányában az örökgyó elhalálozásának helye, ennek hiányában a hagyatéki vagyon fekvése.

A hagyatékátadó végzés:

- **a közjegyző a hagyatékot teljes** hatállyal adja át – ha a hagyaték átadásának törvényes akadálya nincsen és a hagyatékra csak egy örökösnek érdekelt jelentett be igényt és nincsen adat arra, hogy másnak a hagyatékra igénye lenne, továbbá az örökösök között öröklési jellegű vita nincsen.
- **A közjegyző a hagyatékot ideiglenes** hatállyal adja át – ha a hagyatékot teljes hatállyal átadni nem lehet. (az örökösök között öröklési jellegű vita van). Ebben az esetben mindig valamelyik örökösnek kell kiadni a vitás hagyatékot, mégpedig elsősorban a szerződéses örökösnek, hiányában a végrendeleti örökösnek, végintézkedés hiányában pedig a törvényes örökösöknek. Aki ideiglenesen szerzi meg a hagyatékot, az birtokában tarthatja, birtokába veheti, azokat jóhiszemű birtokosként használhatja, de el nem idegenítheti, meg nem terhelheti.

5.2. Az örökös jogállása, felelőssége a hagyatéki tartozásokért

Az örökös jogállása

Az örökös az örökgyó egyetemes jogutódja. Az örökség az örökgyó jogait és kötelezettségeit (aktívák és passzívák) egyaránt tartalmazza. Több örökös esetében döntő jelentősége van a hagyaték megosztásának. A hagyatéki osztály, azaz a hagyaték felosztása előtt az örökösöket a vagyon közösen illeti meg. A hagyatéki követelés a hagyatéki osztály előtt csak valamennyi örökös nevében és részére követelhető, a kötelezett pedig csak valamennyi örökös kezéhez teljesíthet (jogosulti együttség).

Az örököstársak jogközösségét a hagyaték felosztása, tehát a hagyatéki osztály szünteti meg.

Az ún. osztályos egyezség alapján az **örökösök** a hagyatékot a hagyatéki eljárásban kötött egyezséggel feloszthatják egymás között. Az osztályos egyezség csak a hagyaték tárgyaira terjedhet ki.

Az örökösök felelőssége a hagyatéki tartozásokért

Törvény határozza meg, hogy milyen költségek illetve követelések minősülnek **hagyatéki tartozásnak**:

- Az örökgyó illó eltemetésének költségei,
- a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (ún. hagyatéki költségek) és a hagyatéki eljárás költségei,
- az örökgyó tartozásai,
- a kötelesrészen alapuló kötelezettségek,
- a hagyományon, és a meghagyáson alapuló kötelezettségek. (Ptk. 7:94.§)

A fenti sorrend a teljesítés rangsora is egyben!

Az örökstársak a közös hagyatéki tartozásokért a hagyatéki osztály előtt és azt követően is egyetemlegesen felelnek. Aki a szokásos mértékű ajándékot meg nem haladó örökrészt örökölt, csak mögöttesen, a többi örökstárral szemben sikertelen végrehajtás esetén felel.

Főszabály szerint az örökös felelőssége korlátozott.

A hitelezőkkel szemben elsősorban a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel (**cum viribus felelősség**). Amennyiben a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, az örökös egyéb vagyontárgyaival is felel, de csak öröksége erejéig (**pro viribus felelősség**).

Az örökös felelősségének megállapításnál az örökös birtokába nem került vagyontárgyakat, továbbá az érvényesíthetetlen követeléseket és egyéb jogokat, valamint az átvett vagyontárgyak meg nem lévő hasznait csak annyiban lehet figyelembe venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróhatóan esett el. Az örökös a hagyatéki költségekért és a hagyatéki eljárás költségeiért saját vagyonával is felel. Az örökös a tartozásokat a kielégítés sorrendjének megtartása nélkül is rendezheti addig, amíg felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyatéki vagyon teljesen fedezi. Amennyiben ezeket a rendelkezéseket az örökös felróhatóan megszegi, a nem teljesített hagyatéki tartozások vonatkozásában **teljes vagyonával** felel a hitelezők felé.

Az **özvegyi jogosult** is túrni köteles a hitelezői igények kielégítését a haszonélvezettel terhelt vagyonból, kivéve a hagyományon és meghagyáson alapuló követeléseket.